

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XXI, nr. 4 (84), 2022, BISTRIȚA

© **Academic și anecdotic** – articole despre **Gavril Scridon** de Viorel Mureșan, Olimpiu Nușfelean, Iuliu-Marius Morariu, Menuț Maximinian, Vasile V. Filip, Ilie Rad, Icu Crăciun © **In memoriam Eugen Simion** © **Piața romglezei** – anchetă literară la care răspund: Irina Petraș, Dan Culcer, Leo Butnaru, Hanna Bota, Daniel Săuca, Mircea Gelu Buta, Alexandru Jurcan, Ovidiu Bufnilă, Iuliu-Marius Morariu, Nicolae Goja, Menuț Maximinian, Leon-Iosif Grapini, Daniel Mariș, Șerban Mark Pop, Cornel Teulea, Nicolae Silade, Virgil Rațiu, Adrian Țion, Anastasia Dumitru © **În oglinda lecturii** © **Poezia Mișcării literare** © **Proza Mișcării literare** © **Dramaturgia Mișcării literare** © **Literatura tinerilor** © **Daniel Moșoiu în dialog cu Ion Vlad** © **Caietele Liviu Rebreanu** © **Plastică** © **Echivalențe lirice: Dante Maffia și Fabio Scotto** © **Prozatori din spațiul european: Dražen Katunarić și Francis Tessa** © **Cartea străină** © **Frankfurter Buchmesse 2022** © **Fotoalbum cu scriitori** © **Parodii pur și simplu de Lucian Perța** © **Cititor de reviste** ©

CUPRINS

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XXI, nr. 4 (84), 2022, Bistrița

**Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România**

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Biblioteca Județeană George Coșbuc
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Vasile VIDICAN - redactor asociat

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine - Gavril Scridon,
portret de Dumitru Ivan)

Număr ilustrat cu lucrări plastice
de Giorgiana Suciu.

Tehnoredactare: Elena NĂSTASE
Secretariat de redacție, corectură:
Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpinte2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară și al
Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-
Năsăud..

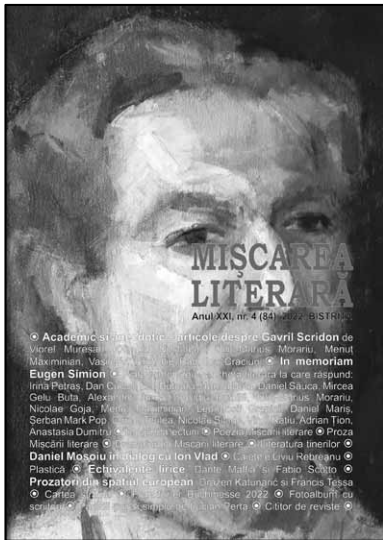
Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

- Olimpiu NUȘFELEAN: De veghe în lanul limbii române/ 1
Viorel MURÊȘAN: Poezia unei generații paralele/ 3
Olimpiu NUȘFELEAN: Locul îndepărtatei fericiri/ 6
Dr. Iuliu-Marius MORARIU: George Coșbuc într-o ipostază
aparte/ 8
Menuț MAXIMINIAN: Gavril Scridon, un someșan ales/ 10
Vasile V. FILIP: Gavril Scridon: Anecdoticul – versantul dulce
al piscului academic/ 14
Ilie RAD: O scrisoare de la Gavril Scridon, adresată lui
Mircea Zaciuc/ 18
Icu CRĂCIUN: Viața literară maghiară din România între anii
1918 și 1989 în viziunea universitarului Gavril Scridon/ 21
Gavril Scridon (note biobibliografice)/ 31
Foto-album Gavril Scridon/ 33
Victor ȘTIR: Eugen Simion sau echilibrul, în sensul cel mai
distins/ 34
In memoriam Eugen Simion/ 35
Anchetă literară: Piața romglezei/ 36
Menuț MAXIMINIAN: Grădina c-un singur pom/ 59
Olimpiu NUȘFELEAN: O retorică a încetinirii/ 61
Daniel MARIȘ: Un aisberg pierdut/ 63
Teodora UILEAN: Ad lucem-amor – incursiune în universul
liric al poetei Oana Boc/ 65
Ion BUZAȘI: O carte a devenirii poetice/ 67
Amalia LEVEY: Îl citim pe Șerban Mark Pop din nou și din
nou și din nou/ 69
Iacob NAROȘ: Povestea merge mai departe/ 71
Menuț MAXIMINIAN: Cinci decenii de literatură și viața unui
om/ 74
Olimpiu NUȘFELEAN: Arheologia unei comunități critice
distincte/ 77
Menuț MAXIMINIAN: Idiograme în filigran/ 79
Iuliu-Marius MORARIU: America altfel/ 81
Mircea PETEAN: Poezii/ 83
Elisabeta SCURTU: Poezii/ 87
Șerban Mark POP: Poezii/ 88
Mariana GORCZYCA: Mutare, dislocare, deportare/ 90
Al. CÂȚCĂUAN: „Invazia” cărămizilor/ 92
Cornel TEULEA: Printre bufnițe Piesă în câteva ceasuri,
iarna/ 97
Mara Ioana SFINTEAN: Reflecții zilnice/ 104
Ion VLAD: „N-am întâlnit nici un fost student, după atâția ani
de universitate, care să-mi întoarcă spatele”/ 108
Aurel RĂU: Drumeție cu un poet descoperit după trei sferturi
de veac (3)/ 115
Ionel POPA: Proza scurtă a lui Liviu Rebreanu (note de
lectură)/ 121
Iulia POP: Giorgiana Suciu – fotograf la început de drum/ 125
Dante MAFFIA: Poezii/ 128
Fabio SCOTTO: Poezii/ 131
Dražen KATUNARIČ (Croatia): Balsam de tigru/ 133
Francis TESSA (Belgia): Copiii – mămăligă/ 138
Alexandra MÂNZAT: Diversitatea culturală și excentrismul
povestirilor lui Truman Capote/ 142
Damaschin POP-BUIA: Frankfurter Buchmesse 2022/ 144
Foto-album cu scriitori/ 150
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 154
CITITOR DE REVISTE/ 156
Comunicat USR: Gala „Scriitorii Anului” Ediția a VII-a/ 158

De veghe în lanul limbii române

Cine mai veghează la bunul mers al limbii române? Și care ar fi acesta? „Mersul” e liber să dezvolte orice evoluție, în orice direcție, fără opreliști, mai ales într-o societate care își exhibă toate libertățile. Și cine ar elogia o asemenea prezență, bogăția și măreția ei? Există alte bogății și măreții la care sîntem motivați să luăm aminte. Și cine ar lua seama la lucrarea limbii în care vorbește? Întrebările sînt aproape retorice. Limba e un lucru de folosință (un dar de folosință?), bun la toate. Îl folosești și cu asta, basta. Îl folosești cum îți vine la mîna (la îndemîna), cum îți vine la gură, și imediat – instantaneu? – îl treci mai departe. Așa cum e *dat*-ul lui, în frigul uzurii... Poeții îi mai închină, rar, vreun poem, cîțiva profesori și elevi îi mai dedică cîteva poezii la serbări școlare convenționale, niște oficiali își mai umflă pieptul cu făloșenii de serviciu la momente generate de cine știe ce amintiri istorice, modele și obiceiurile sînt cam trecute, tradițiile, socotite revolute... Dar *fenomenul* utilizării limbii e plin de provocări, în continuare.

Își mai amintește cineva de Ienăchiță Văcărescu și al său *Testament literar*: „Urmașilor mei Văcărești!/ Las vouă moștenire:/ Creșterea limbei românești/ Ș-a patriei cinstire.” Ce-a vrut să spună poetul cu asta?, ar putea să se întrebe cineva abia ieșit în pauză de pe băncile școlii. Ce-s astea: „urmași”, „moștenire”, „cinstire a patriei”? – am putea să ne întrebăm noi, cei care ne pregătim să fim umili urmași ai culegătorilor de sparanghel... Preocupări de pe vremea lui Pazvante Chiorul... Altele sînt preocupările noastre, prin sau în care ne risipim în prezentul fierbinte. Potrivit dicționarului, limba este un „Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele.” În imediat, „un „immediat” experimentat, iată, de decenii, avem sentimentul că, precum se întîmplă cu toate aspirațiile societății în care trăim, gândurile, sentimentele și dorințele se restrîng, se împutinează constant, conform mersului societății. Ca atare și cele legate de condiția și soarta limbii „ce-o vorbim”. Deși n-ar trebui să se întîmple chiar așa. Observînd, fie și empiric, modul/ modurile de comunicare din societatea în care trăim, avem senzația că limba pe care o folosim este în... regres. Exemple avem la îndemîna, luate dintr-un „exercițiu” nepretențios. Oare să fie chiar așa?

Editorial

Preocupat de mersul spre desăvîrșire, părintele Ghelasie Gheorghe de la Frăsinei observa cîndva, în cartea *Chipul omului* (2014), că „Nu există libertate în sens invers, în sens negativ. Este o libertate luciferică. Există doar libertatea unică, într-un singur sens. Asta este perfecțiunea. Există o singură libertate spre

Olimpiu NUȘFELEAN

desăvârșire, spre creștere, spre veșnicie, spre actul nașterii...” și că, legat de „o continuitate de naștere a lumii”, „Cele create nu se pot «autocontinua» din/ prin propria lor ființialitate, ci doar prin actul divin și prin prezența actualizării actului divin ce se continuă la nesfârșit.” După spusele Ieromonahului citat, existențele nu au fost create unele lângă altele, ca într-o adiacență mecanică, ci unele prin altele și unele pentru altele, existînd o nevoie de relație dialogică, de participare și de transfer al însușirilor. Preocupările celui citat sînt de natură religioasă, dar enunțurile lui pot aduce sugestii în relaționarea noastră cu care, vrînd-nevrînd, unii și alții, ne identificăm. Limba, care are un comportament ființial – dar nu facem acum filozofie –, nu poate fi lăsată să regreseze (prin lenea, chiar indolența utilizatorilor și a instituțiilor care o... oficializează), într-un simplu proces de *autocontinua*, ea trebuie menținută într-o creștere pozitivă, într-o continuă naștere, prin relaționare fertilă cu aceasta, dialogică, prin reversibilități. Omul *face* limba, prin exercițiul/ experiența rostirii, într-un elan demiurgic, dar este, la rîndu-i, *făcut* de aceasta, continuu. Suntem ca limba pe care o vorbim, iar limba e ca noi. Deci am putea avea mobilitatea de a-i ameliora însușirile, iar limba nu-i doar o simplă oglindire a chipului nostru. Relația de oglindire e mai complexă. Lucrul acesta scriitorii îl știu și se cam prind, desigur, în *lucrarea* limbii, mai ales literare.

Procesul de transformare a limbii este continuu, implacabil, consumat într-o atrocitate, am putea zice, ascunsă, fără preocupări de a fi pusă în frîu. Neologismele intră în uz fără zăbavă, justificate sau nu. Perioade din istoria limbii ne arată influențele străine masive. Azi avem cuvintele de origine englezească impuse puternic în română de știință, tehnică sau informatică. S-a format astfel *romgleza*, „formă simplificată de vorbire constând din amestecarea lexicului și gramaticii limbilor română și engleză”, cum se zice la dicționar.

Fenomenul, în desfășurare, este comentat constant, tema nu este epuizată. Procesul nu poate fi oprit, dar noxele lui trebuie semnalate, fără încetare. Respondenții la ancheta revistei din prezenta ediție, *Piața romglezei*, o fac, părerile sînt împărțite, diverse și seducătoare, semnalînd cîștigurile și mai ales păcatele unei asemenea situații lingvistice, sesizînd și lenea unor entități menite să îndrepte anumite lucruri, din mers. Scriitorii sînt cei care au cea mai mare contribuție la vitalizarea ființialității limbii, la asigurarea unei libertăți spre continua desăvârșire sau naștere, la încărcarea de sens a discursului contemporan, a logosului în exercițiu. Ineficiența parțială a contribuției lor nu ține de aceștia. Există prea puține urechi care să-i asculte, darmito ochi care să-i citească!...

Ceea ce ar putea să pară interesant în manifestarea actuală a romglezei este că această este vorbită pe o scară largă (de mulți vorbitori) într-un orizont lingvistic restrîns, purtată de vorbitori, mai mult sau mai puțin aproximativ, de engleză. Vocabularul utilizatorilor de romgleză este sărac, de uz restrîns, chiar dacă distribuit la o mulțime de vorbitori. Aici e problema: limba (maternă) a celor care apelează la romgleză semnaleză o scădere a funcționării ei, o sărăcire alarmantă, care reflectă, dar și managerizează, o sărăcie a gîndurilor, sentimentelor și dorințelor vorbitorilor ei, cu repercusiuni asupra vieții poporului în sine. E, am putea zice, un proces de *limbare*. Limbarea este acțiunea de descărcare a unei nave pentru a-i permite trecerea prin locurile mai puțin adânci și a o reîncărca după ce ea ajunge la o adâncime mai mare. *Limbarea limbii* numesc o descărcare de cuvinte și sensuri a unei limbi la trecerea printr-o situație dificilă – cum e timpul prezent – pentru a o face mai „ușoară”, după care, momentul dificil fiind trecut, se revine la practica privilegiată. Numai că experiența tranziției ne-a cam învățat că odată făcute, concesiile în fața răului, nu mai lasă loc, în viitor, binelui.

Poezia unei generații paralele

Viorel MUREȘAN

Făcând abstracție de numeroasele ei definiții, literatura ne apare ca un fenomen spațio-temporal, componentă de bază a culturii și civilizației unei comunități. Specificul ei este acela de a fi un mijloc verbal și estetic prin care eul individual se raportează la mediu și la ceilalți membri ai obștii aparținătoare. Comunitatea maghiară din România are un statut ce nu trebuie lămurit aici, pentru a discuta valorile ei literare, recunoscute unanim. Conceptul de „Literatură maghiară din România” a fost fondat în anul 1926 de către profesorul Kristof György, urmând a fi adoptat atât în România, cât și în Ungaria, pentru a se construi în jurul său câteva lucrări de sinteză. Le vom aminti doar pe cele scrise în limba română, având în vedere circumstanțele aniversării centenare a autorului uneia dintre ele: Ion Chinezu, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană, 1919-1929* (Cluj, 1930), Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România, 1920-1980*, „Kriterion”, 1981 și Gavril Scridon, *Istoria literaturii maghiare din România 1918-1989*, Editura Promedia Plus, Cluj-Napoca, 1996. Gavril Scridon, autorul aniversat, istoric și critic literar de certă probitate, și-a focalizat activitatea cu predilecție asupra literaturii spațiului transilvan. De-aceea, cercetarea literaturii de expresie maghiară circumscrisă aceluiași spațiu se așază ca o prelungire firească a demersurilor sale exegetice. Dintre sintezele menționate, aceasta e și cea mai cuprinzătoare, acoperind șapte decenii de istorie literară, cu investigarea vieții și operei a nu mai puțin de 125 de scriitori. Mai trebuie

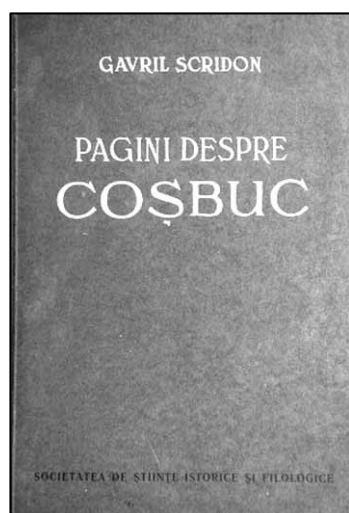

făcută precizarea că perioada studiată de Gavril Scridon e văzută în integralitatea ei, cu poezii, prozatorii, autorii dramatici, reporterii, traducătorii, criticii și istoricii literari de limbă maghiară din România. Prin urmare, perspectiva sa e aceea a istoriei literare în ansamblu. În stabilirea generațiilor, acribia istoricului literar se îmbină cu judecarea valorilor printr-o descriere critică abilă. În cazul scriitorilor proeminenți, se face și relaționarea cu literatura română și cu cea universală.

Ținând cont de întinderea considerabilă a tratatului istorico-literar al lui Gavril Scridon, ne-am oprit asupra unei singure fascicule din cuprins, una consacrată poeziei, *Generația „Forrás”*, dintre ai cărei reprezentanți pe unii i-am frecventat prin lectură și chiar relectură. Sintagma *Generația „Forrás”* s-a impus ca un concept operațional aflat în simetrie cu *Generația '60* din literatura română, ambele definind mișcări literare paralele. Un poet din interiorul acestei generații, într-un interviu, aduce o specificare, pe care istoria literară n-o mai poate ignora: „Când la Editura pentru Literatură a fost lansată pentru debutanți colecția de volume «Luceafărul », [...] Géza Domokos și Ferenc Szemlér, împreună cu Majtényi au obținut cumva și publicarea unor lucrări de primă apariție pentru scriitorii maghiari.” Mai precizează autorul interviului, în același context, că, prin denumire, „forrás” însemnând „izvor”, demersul lor atrăgea publicului atenția să se

**Academic și
anecdotic**

pregătească de ceva nou. Primul autor abordat este Páskándi Géza, care are același an de naștere cu Nichita Stănescu, 1933, autorul celor *11 elegii* deschizând la noi, după cum se știe, în 1960, colecția debutanților *Luceafărul*. Cea în limba maghiară va lua naștere un an mai târziu, în 1961. Începând cu acest studiu, ni se relevă, rând pe rând, caracteristicile criticii lui Gavril Scridon. Mai întâi, structura capitolelor o apreciem ca fiind una apăsător didactică. Partea biografică e, în general, detaliată, cu accente pe elementele de influență în operă. Analiza operei propriuzise, acoperind spațiul cel mai întins, se face pe volume, în ordinea cronologică a apariției, dar și pe genuri, când autorul este polyvalent. Acolo unde se impune, sunt menționate

traducerile din literatura universală și din cea română. Constatăm, odată cu parcurgerea studiului despre Páskándi Géza, că, pentru ilustrarea unor considerații critice, Gavril Scridon își traduce singur textele. Probabil, acolo unde îi lipsea o traducere acceptabilă. Dar e un semn

că istoricul literar a putut parcurge literatura studiată în original. În scrisul poetic al autorului studiat, criticul identifică tehnici intertextualiste: „În cele aproape patru sute de piese [...] anumite sugestii din poezii citați se detectează cu ușurință.

La un poet de complexitatea lui Lászlóffy Aladár, Gavril Scridon observă trăsături estetice, care franchează întreaga Generație „Forrás”: „În opera lui se oglindesc aproape toate tendințele și experimentele liricii maghiare din România din ultimele trei decenii, cu precădere acele aspecte care țin de expresionism și de avangardismul suprarealist.” (p. 300). În poezia aceluiași autor sunt invocate interferențe, tematice sau de ordin tehnic, cu artele plastice și cu teatrul. La Hervay Gizella stă scris *expressis verbis*:

„Este reprezentanta cea mai de seamă a lirismului feminin maghiar din România.” Apropiind-o de Paul Celan, și ca destin uman, descoperim în scrisul critic al lui Gavril Scridon efuziuni comparatiste. Tot așa cum se caută efortul fiecărui autor de a sluji, într-un fel sau altul, și literatura română. În cazul lui Palocsay Zsigmond, născut în 1935, odată cu Labiș, constatăm că empatia e o componentă a acestei critici. Descriindu-i opera, la Fábíán Sándor, pe lângă noutatea tematică, exegetul punctează și un regres axiologic în succesiunea volumelor.

De departe, personalitatea cea mai proeminentă a liricii maghiare din România rămâne Szilágyi Domokos. Poetul, care și-a curmat viața la doar 38 de ani, a lăsat o operă impresionantă, atât ca volum, cât mai ales ca intensitate. Concentrat asupra ei, criticul poate să zburde în voie, etalându-și toate instrumentele hermeneutice de care dispune. O face mai întâi, urmărind coerența internă a operei din perspectivă comparatistă. Încă de la volumul de debut, *Vis pe aeroport*, Gavril Scridon îi identifică „anxietatea influențelor” și îl plasează pe orbita unei tradiții mult prețuite: „...József Attila dovedindu-se exemplul cel mai apropiat de arta sa, prin acordarea uni voci lirice moderne la un conținut nestrăin nici de motivele naționale.” Înainte de a trece la următoarele volume, mai scrie criticul: „Versificația sa valorifică și efecte grotești, jocuri de cuvinte și asociații lexicale de esență avangardistă.” Exersat mult timp asupra unor mari poeți ai iubirii, precum Eminescu și Coșbuc, Gavril Scridon se apropie de poezia lui Szilágyi Domokos cu gustul rafinat și sensibilitatea acută, nestrucate de trecerea anilor. El remarcă un poem ce credem că poate sta alături de cele mai râvnite creații intimiste ale lui Pablo Neruda. Iată mai întâi interpretarea criticului, urmată de textul poetic: „Există aici o etică a iubirii, un ritual sincer pe care îl ilustrează *Sărbători*, de o diafană senzualitate: «Cel mai frumos sărbătoresc îndrăgostiții:/ goi –/ înveșmântați în imponderabila ardoare/ precum cuceritorii/ vidului –/ cel mai frumos sărbătoresc îndrăgostiții:/ goi.// Frumoase, goale, imponderabile sărbători ale îndrăgostiților/ – acest

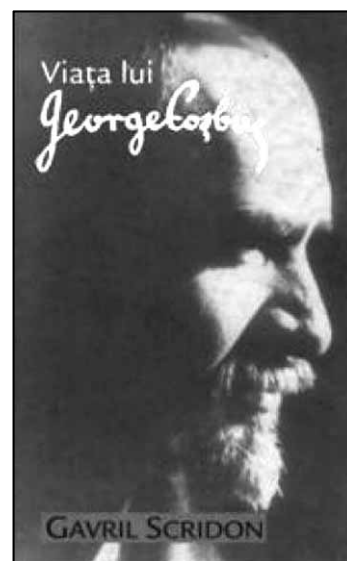
miracol înțelept –/ frumoase, goale, imponderabile sărbători ale îndrăgostiților/ ți le doresc și ție pământ. »” Iar în volumul *Adio tropilor*, comentariul său sesizează noutatea discursului liric, comparabilă doar cu cea din *Necuvintele* lui Nichita Stănescu.

Dacă lui Szilágyi Domokos îi este rezervat un studiu aproape monografic, poezii de după el sunt descriși în portrete mai restrânse sau în schițe critice. Aproape din fiecare însă se poate desprinde câte o tușă mai apăsată, care vine să întregească profilul istoricului literar. Astfel, la Kádár János se poate observa cum el urmărește circulația unor teme și motive, a unor topoi, dar și evoluții stilistice, critica lui Gavril Scridon fiind în bună măsură așa cum am mai spus, a unui comparatist. În medalionul lui Szöcs Kálmán, ea capătă și un pigment psihanalitic, hermeneutul citindu-i poezia prin lentila unor evenimente biografice. La același autor, e foarte atent la detaliile tehnice, formale, de prozodie și poetică. Paginile despre Király László ne reiterează credința că pe comentator îl atrage elementul patetic din poezia erotică, așa cum s-a putut vedea pornind de la un poem al lui Szilágyi Domokos: „Interesantă este poezia *Soldatul însetat*, cu obsesia chipului femeii văzut în oglinda fântânii – de fapt oglinda apei cu chip de femeie: «Îți zic iubito despre soldatul însetat/ stă la fântână în gară// Ia găleata-ntre mâini/ gata să bea/ aplecat asupra oglinzii care-i va stinge jarul/ și scapă un strigăt// Apa îl privește în chip de femeie/ Soldatul începe să bea cu nesaț// altă gură/ soldatul fuge la fântâna/ cu ochii larg deschiși asupra chipului// Nu-i iese din minte femeia...»” Afecțiunea autorului pentru cai îl determină pe critic să observe că acest motiv liric e comun poezilor români și maghiari din Ardeal.

Csiki László, născut în 1944, e primul poet la care criticul se referă prin trimiteri la generația „beat” americană, constatând astfel

o schimbare de paradigmă în sânul mișcării poetice maghiare din România. Fenomenul se produce în oglindă cu cel din literatura română, unde asistăm la interferența generațiilor '60 și '70: „Csiki este scriitorul care a sesizat cel dintâi bariera dintre primele două valuri de generații «Forrás», cu precizarea nuanțelor și deosebirilor de viziune (primul val ar fi pornit de la poezie spre viață, cel de-al doilea de la viață la poezie)” După această constatare, o categorie estetică tot mai mult vehiculată de Gavril Scridon în analiza poeziei generației „Forrás” devine *grotescul*, corespondent al esteticii urâtului din lirica românească a anilor '80. De altfel, ultimii poeți analizați, Balla Zsófia și Markó Béla aparțin, chiar dacă istoricul literar n-o spune, mișcării echinoxiste. Poezia lor e încărcată de toate atribuțiile cu care și poezia română s-a înarmat în drumul ei spre postmodernism. În

loc de încheiere, găsim un capitol sintetic cu titlul *Alți poeți din generații Forrás*. Sunt aici poeți născuți într-un interval de două decenii, iar despre cea mai tânără, Adonyi Nagy Mária, născută în 1951, criticul scrie: „Poetă sensibilă, atentă, în general la ființe și la oameni, în particular, știe să realizeze o imagine colorată a lumii, poetizând relațiile dintre oameni și lucruri. Este una din promisiunile certe ale celui de al treilea val al generației „Forrás”. Privită din perspectiva noilor realități, sinteza lui Gavril Scridon despre literatura maghiară din România ne apare ca o generoasă deschidere spre alteritate.

Locul îndepărtatei fericiri

Olimpiu NUȘFELEAN

Pe la începutul anilor '70 (să fi fost '72?), Romulus Guga, proaspăt redactor-șef la revista reînființată *Vatra* de la Tîrgu-Mureș, era venit la Bistrița cu vreo trei redactori, cu un Moskvici roșu, pentru promovarea publicației și angajare de abonamente, căutarea de eventuali colaboratori. I-am însoțit de la Bistrița la Năsăud, de unde redactorul-șef a dat o fugă, singur, pînă la Sîngeorz-Băi, timp în care noi am adăstat la o cafea prin Năsăud. La Prislop, vizitînd *Casa Memorială*

Liviu Rebreanu și revenind la mașină, Romulus Guga – privind valea în care era situată casa - a remarcat ceva de genul că, iată, un prozator de talia romancierului nu putea să se ivească decît ieșind dintre/învîngînd asemenea culmi înalte. Provoocat de acestea. Era o remarcă menită să lege ținutul de

scrisul înalt al scriitorului. Remarca trebuia completată cu alta, cel puțin una, observînd că satul de naștere al scriitorului nu era Prislopul, că și alte geografii i-au marcat începuturile literare. Geografii apropiate. O marcă a acestor începuturi mi s-a relevat citind scrierea *Liviu Rebreanu între „Oameni de pe Someș”*, de Gavril Scridon, carte apărută la Bistrița în 1976, sub egida Comitetului de Cultură și Educație Socialistă al Județului Bistrița-Năsăud, Comitet care edita cărți precum Consiliul Județean azi, cu, pe atunci, destul de multă zgîrcenie.

O notă de început a cărții menționate cita afirmațiile lui Ion Breazu din *Evocarea*

memoriei lui Liviu Rebreanu la Năsăud și Prislop, Cluj, 1958, în care profesorul clujean, istoric și critic literar, afirma că scriitori precum Coșbc și Rebreanu, evident de valoare națională, „sînt înainte de toate ai regiunilor de naștere, pecetea căreia s-a imprimat adînc în opera lor”, că „pentru a crea ceva durabil trebuie să vii de undeva, să porți cu mîndrie, pe toate drumurile vieții tale, amintirea locului și a oamenilor din sînul cărora te-ai desprins.”, convins că „Marea forță epică a operei lor, unică în literatura noastră, vine tocmai din identificarea totală, în copilărie și tinerețe, adecă la vîrsta cînd se așează în suflet stratul de senzații și impresii cel mai durabil, cu ținutul lor de baștină.” Și Gavril Scridon merge, în excursul său literar, din cartea citată, pe linia identificării unor asemenea prefigurări.

Scriind despre periplul biografic al romancierului, Gavril Scridon menționează cîteva aspecte – în treacăt de altfel – legate de locurile în care s-a ivit pe lume Liviu Rebreanu sau părinții acestuia, despre peregrinările sale prin geografiile natale. În chiar primul text/ capitol al cărții, *La poalele Țibleșului*, istoricul literar, făcînd încadrarea evenimentelor literare în spațiu, ține să menționeze că Ilișua și Zagra, ape și văi, ajung în Someșul Mare la Cristeștii Ciceului și, respectiv, Mocod, ținînd mai apoi să menționeze că „Țirlișua este un sat de munte. Așezat la confluența văii numită Izvor cu Ilișua (*întîlnirea apelor* se face chiar în mijlocul satului – s. n.); de pe valea Izvor se poate realiza ascensiunea pe vîrfurile Țibleș.” Satul Chiuza, în care s-a născut Vasile Rebreanu, tatăl scriitorului, face parte dintr-o zonă unde „starea de iobăgie fusese comună cu satele vecine de pe Valea Someșului Mare sau de pe Ilișua”. Părinții lui Rebreanu – Vasile și Ludovica – vin poate de pe valea

Rebrii, care se varsă în Someșul Mare, „dinsus de Rebrisoara”, în proximitatea confluenței Văii Șieului cu Someșul Mare.

Romancierul în sine realizează legăturile strânse cu Maieru, „pe valea Someșului Mare”, râu care ajunge să se încarce, în imaginația scriitorului, cu semnificații mistice, într-un spațiu care, potrivit lui Gavril Scridon, „devine un fel de obsesie a scriitorului”. În acest sens, istoricul literar „feldrihan” remarcă în *Jurnalul* lui L. R. notația potrivit căreia „cimitirul neîngrădit, năpădit de buruieni de dincolo de râu. Ce așezare tristă, înspăimântătoare acest cimitir, a cărui groază nu o domolește decât clipocitul monoton, mistic al Someșului...”

Apa, apele, aceste mici râuri care caută să se verse mereu într-o apă/ râu mai mare devin, tacit, *motive* biografice care tind să fertilizeze biografia spirituală, estetică, am putea zice. Ele adună, amestecă și limpezesc căutări care vor triumfa în opere de referință. Nu degeaba, Gavril Scridon menționează că, în rememorările din *Amintiri din Maieru*, „faptele (...) se amestecă în apa amintirilor, într-o plutire în care visul și realitatea nu s-au delimitat încă...” Nu s-au delimitat, dar se vor delimita. Într-un spațiu de încercare, într-o mișcare de filtrare sau chiar de blocare, de sublimare a realului în imaginarul literar. În *Cuibul visurilor*, G. S. spune că scriitorul se întoarce la Maieru pe Valea Rebrii, prin „strîmturile Sîngeorzului”, prin „valea care se strîmtează mereu”, într-o revenire „încărcată de ciciura regretelor după o lume de mult și pentru totdeauna apusă – aceea a copilăriei fericite”, pe care nu o mai regăsește. Se întoarce mereu în căutarea unei lumi care devine... marcă literară. De cine este dată mai întâi consistența acestei mărci? De „întîlnirea apelor”, pe care o menționam mai sus,

împletirea apelor, care, luînd aminte la etalonul munților, înving munții prin curgerea spre alte orizonturi. *Părăsirea armatei și dedicarea literaturii* de romancier este socotită de comentator ca o „chemare puternică a destinului spre alte orizonturi; în el se răzvrăteau strămoșii iobagi de pe valea Ilișua”. Răzvrătire (a apelor care se zbat în vaduri), durere, sentimentul pierderii, dar și al recuperării prin scris.

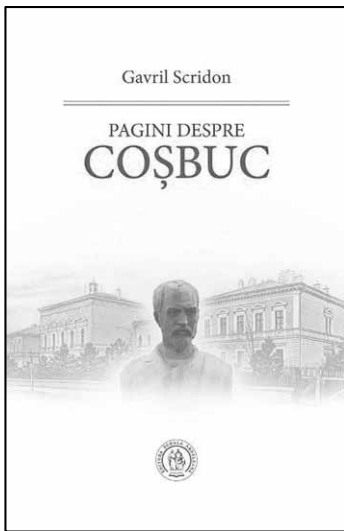
Lumea pierdută sau prăpădită „naște în sufletul scriitorului o spaimă înfricoșătoare”, o stare sufletească de zădărnicie. Lumea căutată devine, în expresia scriitorului, citat de G. S., „o lume uitată unde viața e un vis și sufletul nu cunoaște durere”. Lumea se eternizează, se încarcă de conotații dintre cele mai neașteptate, *se transferă* într-un alt spațiu, recuperator. Trecutul îndepărtat, în discuția dintre Coșbuc și Vasile Rebreanu, ascultată de L. R., devine o întoarcere „înapoi în timpurile fericite ale tinereții pline de speranțe și iluzii”. Dar această întîlnire, expresie a unei legături puternice peste ani, semnaleză o altă confluență, de sorginte sufletească și spirituală – prietenia dintre Vasile Rebreanu și George Coșbuc, „statornică pînă la sfîrșitul vieții”. Și, într-un plan secund, confluența dintre limba maghiară (un „rău” mai mic), care se varsă – prin scrisul inițial al romancierului, în limba română.

Privind harta meleagurilor, observăm un teritoriu foarte sanguinizat. Dar dacă setea fizică poate fi potolită, cu atîtea ape disponibile, apare setea de noi orizonturi, mișcare pe care râurile în devenire o mobilizează. Ținutul pierdut – ca o fericire pierdută – e recuperat prin scris, purtînd pecetea unor confluente care nu își pierd dinamica.

George Coșbuc într-o ipostază aparte

Dr. Iuliu-Marius MORARIU

Nu se putea ca un moment literar precum centenarul lui Gavril Scridon să nu fie legat de Coșbuc. Căci cel în cauză și-a dedicat întreaga viață aducerii la lumină a unor aspecte inedite privitoare la viața și activitatea

marelui scriitor de pe meleagurile năsăudene. De aceea, inițiativa părintelui Ioan Pinteș, directorul Bibliotecii Județene omonime de la Bistrița, de a marca evenimentul printr-o antologie intitulată *Pagini despre Coșbuc* (col. „Coșbuciana”, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022) se constituie

într-o inițiativă cât se poate de laudabilă. După cum ține dânsul să arate:

„Gavril Scridon este primul dintre năsăudeni care se ocupă în mod serios, bine documentat, aplicat și cu devoțiune, de viața și opera lui George Coșbuc. E destul, cred, să amintim ediția critică G. Coșbuc, *Opere alese* (6 vol., 1966-1982) și volumele *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc* (1969) și *Viața lui George Coșbuc* (2003).

Dacă titlurile mai sus amintite sunt destul de cunoscute, există în bibliografia lui Gavril Scridon trei cărți aproape neștiute, care, din păcate, sunt mai puțin frecventate de criticii și istoricii literari. Este vorba de cartea de debut: *Pagini despre Coșbuc. Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului*, apărută în 1957, un volum consistent, în care sunt adunate o serie de articole, comunicări și conferințe, și de volumele, oarecum de uz local, însă foarte importante în ceea ce privește

relația poetului cu Țara Năsăudului: *George Coșbuc și pământul natal* (1966- anul Centenarului Coșbuc) și *George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie* (1975). Ediția de față reunește aceste trei titluri, iar lor li se adaugă, datorită informației substanțiale, postfața lui Gavril Scridon la George Coșbuc, *Versuri și proză* (Editura Dacia, 1971), pe care am intitulat-o aici: *Opera lui George Coșbuc*. Pentru a păstra valoarea de document istoric a acestor texte, nu am intervenit în gramatica vremii”. (p. 5).

În cadrul textelor reunite în paginile volumului, autorul reușește deopotrivă să aducă informații inedite cu privire la biografia și opera scriitorului, restituind, pe baza unui efort documentar susținut, pasaje insuficient reliefate de către critica de până atunci și realizează, atunci când este necesar, evaluări critice prețioase ale liricii acestuia. În anumite situații, aceste analize vin să sintetizeze vasta operă a scriitorului cu origini năsăudene și să contextualizeze anumite aspecte. Iată un astfel de exemplu:

„Dragostea e ca și hrana, ca pâinea de toate zilele, un aliment necesar pentru inimă și trup, din care trebuie să mănânci la vreme. Ideile lui Coșbuc zugrăvesc cu o măiestrie unică în literatura noastră cele mai subtile stări sufletești ale îndrăgostiților. Cine n-a citit oare *Cântecul fusului*, *Rea de plată*, *Calul dracului*, *Subțirica din vecini*, *Seara*, *La pârau*, ca să nu înșirăm decât câteva poezii din colierul de perle în care bat inimile sănătoase ale tinerilor de la țară, ca într-o lume de vrajă și încântare. Eroii îndrăgostiți din poeziile lui Coșbuc își permit însă momente de ragoste numai în timpul liber, după muncă. Ei nu trăiesc numai pentru a avea întâlniri; grija lor principală este pâinea zilnică, necazurile și truda legate de câștigarea ei. Îndrăgostiții lui Coșbuc nu sunt niște

visători romantici, ci oameni simpli din popor”. (p. 20).

Bogat sub aspectul informației inedite este textul dedicat celei dintâi școli literare a lui Coșbuc (pp. 41-47). Aici, pe baza unor manuscrise primite de la Nicolae Drăganu, aduce în atenție deopotrivă producția literară a celui în cauză, cât și receptarea critică a acestora. Astfel, el arată între altele că:

„Manuscrisul lui Drăganu arată că George Coșbuc chiar în calitatea sa de președinte nu era scutit de critica membrilor societății. Criticii cereau poeziei trei condițiuni: condițiunea ideală, materială și tehnică. Prin condițiunea ideală ei înțelegeau tema, prin cea materială „îmbrăcarea ideilor în o limbă plăcută și corespunzătoare, iar condițiunea tehnică era arta versificații. Criticând poezia *Tablou de seară*, citită de Coșbuc în iunie 1884, Emilian Popescu, elev în cl. a VIII-a, spune la sfârșit următoarele: „...odată cu producerea ei la societatea

noastră autorele ne-a mai dat încă o dovadă despre frumosul său talent poetic, pe care dorim ca să și-l poată cultiva și să producă opere voluminoase și folositoare neamului românesc”. (pp. 44-45).

Analizat în ipostaza lui nășăudeană, Coșbuc e prezentat prin prisma relației lui cu părinții săi¹, cea cu frații și surorile, colegi și prieteni precum Virgil Șotropa (p. 238), dar prin prisma altor perspective, precum receptarea sa postumă (pp. 254-255).

Bine scris, bogat în informații inedite și prezentându-l pe George Coșbuc într-o ipostază aparte, volumul lui Gavril Scridon intitulat *Pagini despre Coșbuc*, apărut cu prilejul centenarului criticului și istoricului literar, se constituie într-o contribuție documentară valoroasă deopotrivă pentru istoria literaturii ori critică, fapt pentru care merită semnalat și recomandat cu căldură, iar editorul felicitat.

Notă:

1. „Părinții se mângâiau cu scrisorile fiului lor, cu lectura unor poezii pe care le publica și cu imaginile din fotografiile trimise, mai ales mamă-sa care, „în toate zilele se uită la ele și plânge pentru că e tare dor de Dvoastră”. Gavril Scridon, *Pagini despre Coșbuc*, col. „Coșbuciana”, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, p. 234.

Chiaroscuro

Gavril Scridon, un someșan ales

Menuț MAXIMINIAN

Gavril Scridon a fost cinstit așa cum se cuvine la marcarea Centenarului nașterii. Acest fapt se datorează, în primul rând, scriitorului Vasile V. Filip, fost student la Universitatea din Cluj al ilustrului profesor. La Bistrița și Feldru a avut loc un simpozion în cadrul căruia viața și opera lui Gavril

Scridon au fost analizate de profesori și critici literari, în mare parte elevi ai universitarului. La Biblioteca Județeană George Coșbuc, în sala ce poartă numele „Gavril Scridon”, au fost prezente Ioan Pinte, directorul Bibliotecii Județene, prof. univ. dr. Ilie Rad de la UBB Cluj-

Napoca, prof. univ. dr. Virgil Nistru Țigănuș, de la Universitatea Dunărea de Jos din Galați, Olimpiu Nușfelean, director revista *Mișcarea literară*, poezii Traian Ștef, de la revista *Familia* din Oradea, Viorel Mureșan, de la revista *Caietele silvane* din Zalău, Ion Istrate, de la Institutul de Lingvistică Sextil Pușcariu din Cluj-Napoca. La Liceul Tehnologic din Feldru, localitatea natală a profesorului omagiat, a avut loc dezvelirea unei plăci comemorative privitoare la primii ani de școală ai Profesorului, petrecuți în acest loc. Au făcut prezentări directorul liceului, Călin Sbârci, și profesoara de limba română Octavia Costânaș, nepoată a celui sărbătorit. La comunicări, în sala de festivități a Primăriei, pe lângă cei din prima zi, îi amintim pe scriitorii Icu Crăciun și Iacob Naroș, de la Maieru, poetul Mircea Daroși, de la Nepos,

ziaristul Zorin Diaconescu, de la Bistrița. Și mulți, mulți alții.

„Am fost studentul Profesorului Gavril Scridon în anul universitar 1976–1977. M-am bucurat din partea lui de un flux de simpatie, care venea – cum am înțeles destul de repede – pe linia unei origini comune, sociale și regionale. Mai târziu (prin 1981) s-a întâmplat să-i devin chiar un fel de rudă, prin alianță, iar și mai târziu (în 2019), „consătean”, prin adopție”, spune Vasile Filip în *Argumentul* volumului *Gavril Scridon – 100 de ani între oameni de pe Someș*, apărut la Editura Charmides cu sprijinul Consiliului Local și al Primăriei Feldru. De altfel, primarul Grigore Țiolan a sprijinit tot acest demers prin care o personalitate a ținutului someșean, ce a pornit de la Feldru, a fost readusă în conștiința generațiilor actuale prin intermediul unor conferințe deosebite și, ce este mai important, prin cartea gândită și alcătuită de Vasile V. Filip, căci, dacă vorbele din întâlnirile scriitorilor în simpozioane trec, eseurile și studiile așezate într-o carte rămân.

Volumul este structurat pe cinci părți. După textele de deschidere sunt comunicările de la simpozionul centenar, împărțite în *Evocări, comemorări* ale omului și profesorului Gavril Scridon și ale evenimentelor vieții sale, apoi în *Exegeze* asupra cărților lui, texte în premieră aici sau selectate din revistele vremii. *Anexele* surprind imagini din arhiva familiei Scridon, cu sprijinul ing. Mihai Scridon și dr. Gabriel Traian Scridon, copiii Profesorului.

Cartea surprinde cititorul atât prin amintirile legate de universitarul Gavril Scridon, profesorul riguros de la catedra clujeană, cât și prin sensibilitatea cu care acesta vorbea de ținuturile natale, dar și prin cronicile prezentate de nume ale criticii la cele zece cărți publicate de Gavril Scridon. Din

Fișa de dicționar prezentată de Ilie Rad aflăm că Gavril Scridon s-a născut pe 16 mai 1922, în Feldru, fiul lui Vasile Scridon și al Ioanei (n. Iloaie), țărani. Urmează școala primară în satul natal (1929–1933), apoi opt clase la Liceul Grăniceresc George Coșbuc din Năsăud (1933–1941). Își continuă studiile la Universitatea Ferenc Jozsef din Cluj (1941–1944), luându-și licența (în filologie modernă: franceză, română și estetică) la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Regele Ferdinand I (1946). A funcționat în învățământul liceal și gimnazial din Năsăud (1944–1948), Sângeorz-Băi (1948–1950) și Cluj (1950–1952); din 1952, conf. univ. la Universitatea Maghiară Bolyai, apoi, din 1959, prof. la Universitatea Babeș-Bolyai. A condus, timp de 12 ani (1973–1985), Catedra de literatură română, comparată și teorie literară, de la Facultatea de Filologie din Cluj. Prin cumul de funcții, a fost redactor al revistei *Tribuna* (1957–1959), cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară al Academiei R.P.R. (1953–1954), șef de catedră la Institutul Medico-Farmaceutic din Tg. Mureș (1959–1964, la Catedra de limba română și limbi străine), decan și șef de catedră la Institutul Pedagogic de Trei Ani din Tg. Mureș (1960–1967). Lector de limba și literatura română la Universitatea Ludwig Maximilian din München (1968–1970). Un nou stagiu în străinătate, în calitate de profesor oaspete („vendegprofesszor”), la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta, Catedra de filologie română, timp de 9 ani (1982–1991), unde a predat cursuri de limbă, stilistică, istoria literaturii române din sec. XIX și cursuri speciale consacrate poezilor M. Eminescu și G. Coșbuc. A debutat în ziarul *Tribuna Ardealului* (1941), cu articolul de folclor *Obiceiul „Cununei” pe valea Someșului Mare*, iar editorial cu *Pagini despre Coșbuc. Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului* (1957). Dr. în filologie (1968) cu teza *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc*. A publicat: *Pagini despre Coșbuc – Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului*, București, 1957; ed. a II-a 2022; *George Coșbuc – Bibliografie* (în colab. cu Ioan Domșa), București, 1965; *George*

Coșbuc și pământul natal, Cluj, 1966; ed. a II-a, Bistrița, 1973; *Liviu Rebreanu pe plaiuri năsăudene*, Cluj, 1967; *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc*, București, 1969; ed. a II-a, 2016; *George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie*, Bistrița, 1975; *Liviu Rebreanu între „Oameni de pe Someș”*, Bistrița, 1976. Postum i-a apărut *Viața lui George Coșbuc*. Pref. de Ion Vlad, Cluj-Napoca, 2003 (ediția a II-a, 2016). Este autorul importantei *Istории a literaturii maghiare din România* (1996). A îngrijit ed. critică G. Coșbuc (*Opere*, I – VI, 1966 – 1982). Președintele Filialei Cluj a Societății de Științe Filologice din România (1978 – 1991), etapă care a coincis cu perioada de glorie a filialei. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Societății Internaționale de Filologie Maghiară, cu sediul la Budapesta, membru extraordinar al Uniunii Scriitorilor Maghiari (cu sediul tot la Budapesta).

Știm cu toții că o mare parte din cercetare și-a dedicat-o studierii operei lui George Coșbuc, pe acest subiect Ion Buzași declarând: „Când vorbea despre Coșbuc se simțea că este mai în largul său, în sensul că universul poetic al poetului năsăudean îi era familiar. De aceea era firesc să devină unul dintre cei mai importanți exegeți coșbucieni”.

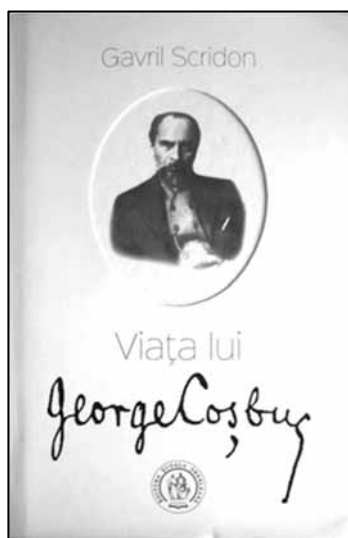
Constantin Cubleşan vorbește despre dragostea lui Scridon pentru lumea literară și despre întâlnirile de la revista *Tribuna*, amintindu-ne că „era un cercetător de profunzime al literaturii din Transilvania, atât cea românească (a scris studii despre toți autorii noștri importanți), cât și cea maghiară. De la el am învățat un lucru important în abordarea critică a operelor literare. Mai întâi, mi-a spus el, trebuie să explici exact despre ce este vorba în scrierea respectivă, poezie, proză etc, și abia după ce știi ce-i acolo, apoi poți face divagații, conexiuni ș.c.l, lucru pe care tinerii noștri cercetători îl neglijează, trecând direct la speculații”.

Ce titlu frumos pune fostul elev, Vasile Filip, textului dedicat lui Gavril Scridon: *Anecdoticul – versantul dulce al piscului academic*. În zilele acestea în care recunoștința este floare rară, gestul lui Vasile

V. Filip de a aduna atâtea rânduri frumoase, dar și aplicate despre Gavril Scridon, dar și al celor care au răspuns pozitiv acestei invitații merită a fi salutat.

Despre studiile dedicate lui Liviu Rebreanu și familiei sale nobile scrie Iacob Naroș, cel care, la rândul lui, și-a dedicat o parte din cercetările sale operei rebreniene. Despre legătura cu meleagurile natale, pe care mereu le aducea în discuție, deși se întorcea de fiecare dată acasă pentru că orașul Cluj nu era așa departe și călătoriile se putea face mai ușor, nu ca în vremurile lui Rebreanu și Coșbuc, cei trecuți dincolo de munți, este vorba în textul scris de Olimpiu Nușfelean: „Privind harta meleagurilor, observăm un teritoriu foarte sanguinizat. Dar dacă setea fizică poate fi potolită, cu atâtea ape disponibile, apare setea de noi orizonturi, mișcare pe care râurile în devenire o mobilizează. Ținutul pierdut – ca o fericire pierdută – e recuperat prin scris, purtând pecetea unor confluente care nu își pierd dinamica”.

Mulți dintre cei prezenți în volumul omagial vorbesc despre volumul *Istorie a literaturii maghiare*

din România, despre care Icu Crăciun spune că este „scrisă cu pasiune și perseverență și va rămâne o carte de referință pentru posteritate”. La rândul lui, Viorel Mureșan declară că „privită din perspectiva noilor realități, sinteza lui Gavril Scridon despre literatura maghiară din România

ne apare ca o generoasă deschidere spre alteritate”. Despre munca specializată de istoric literar, „cu rezultate notabile, care merită apreciate ca atare. Om dăruit în întregime Năsăudului, regiunea pe care o reprezintă, Gavril Scridon se așază cu cinste printre promotorii ei culturali și literari” scrie și Mircea Popa. Remarcăm și materialul lui

Mircea Daroși despre obiceiurile din Feldru cercetate de Gavril Scridon. Despre volumul *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc*, Ion Istrate declară că are meritul de a fi „despărțit apele de uscat, în această materie, a teoretizărilor și a interpretărilor bazate pe analize concrete de text, după regulile literaturii comparate”.

Vasile Filip adună și câteva dintre textele critice reprezentative apărute în publicațiile literare din țară precum cel al lui Lucian Valea despre cartea lui Gavril Scridon – *Pagini despre Coșbuc* care, în viziunea criticului, „constituie un serios punct de plecare pe drumul cercetărilor operei coșbuciene” sau al lui Ioan Vlad despre volumul *Viața lui George Coșbuc*, despre care spune că „reprezintă, pentru cariera de istoric literar a regretatului profesor Gavril Scridon, restituirea unui destin literar, asupra căruia s-a aplecat cu fidelitate și devoțiune și cu sentimentul unei obligații morale”.

Menționăm și interviul lui Cornel Cotuțiu din 1991 pentru revista *Minerva*, în care Gavril Scridon vorbea, legat de studierea operei lui George Coșbuc: „Destinul meu este legat de cercetarea vieții și operei lui George Coșbuc din motive subiective, ca nășăudean, ca fost elev și profesor al Liceului „George Coșbuc”, ca „rudenie” cu poetul (bunica lui dinspre tată, Angelina, era fata preotului Petre Pop din Feldru, înrudit cu familia mea; sora poetului, Angelina, căsătorită cu preotul Constantin Pop, a fost multă vreme preoteasă în Feldru – s-a stins din viață în 1939; pe mătușa Angelina, cum îi spuneam, am cunoscut-o bine și dețin de la ea câteva documente deosebit de prețioase, pe lângă amintirea din anii adolescenței). M-a apropiat de Coșbuc și munca de organizare, în 1966, a Casei memoriale din satul natal al poetului, și întocmirea bibliografiei și celelalte activități. Am reluat drumurile lui Coșbuc în Germania (München ș.a.), în Austria (Viena), în Italia (la Riva, Torbole, Florența, Veneția) și am reușit să adun date deosebit de interesante și prețioase pentru precizarea biografiei și culturii poetului, a unor surse ale operei sale”.

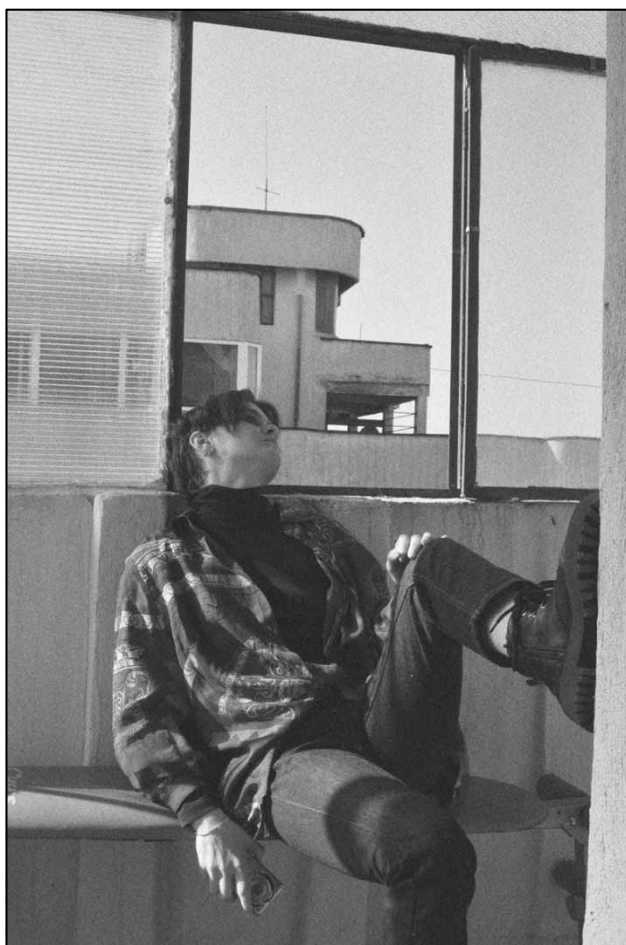
Deosebită este și imaginea scriitorului surprinsă de pictorul Dumitru Ivan, a casei

natale, pictată de Emil Neamț, a fotografiilor cu părinții Vasile și Ioana Scridon și tare m-am bucurat să-l văd pe Gavril Scridon îmbrăcat în portul năsăudean, cu pieptarul cu ciucuri și brâul pe picior, elemente specifice portului fecioresc de aici, apoi, ca profesor la Năsăud, cu echipa de călușari a Liceului George Coșbuc.

O carte ce merită a fi așezată în biblioteca someșenilor, dar și a clujenilor, pentru că vorbește despre personalitatea marcantă a unui someșean ce a sădit în sufletele a generații de studenți dragostea pentru literatură, dar și dragostea pentru ceea ce înseamnă pentru noi George Coșbuc și pământul năsăudean.

Încheiem cu ceea ce Irina Petraș așază pe coperta acestui volum: „Evocându-i pe profesorii mei de la Literale clujene îl rețineam pe Gavril Scridon, mai ales grație unui gest de nobilă umilitate și critică

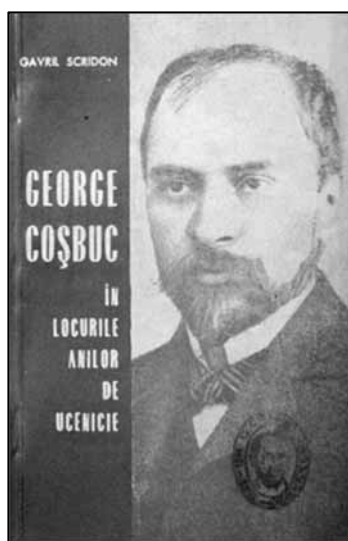
evaluare de sine (atât de rară la noi dintotdeauna!): profesor titular al cursului despre marii clasici, el o invitase pe Ioana Em. Petrescu să țină prelegerile despre Eminescu, recunoscându-i deschis competența și mai buna situație față în față cu vastul, complexul univers poetic. E posibil ca gestul să fi fost unul de curtoazie, o reverență frumoasei „doamne de Eminescu” (așa o numeau studenții ei!), căci profesorul nu era indiferent la rațiuni sentimentale și avea o atitudine paternal-ocrotitoare față de mai tinerii colegi. Tot astfel, istoricul literar se sprijinea cu precădere pe obiectivitatea datelor exacte, dar lăsa loc întotdeauna detaliului colorat sentimental. Așa se explică interesul său pentru marile figuri năsăudene, George Coșbuc și Liviu Rebreanu, pe care îi asumă și de pe poziții subiective, de neam, de apartenență la un loc, la o familie, așa zice.”

Balcon comunist

Gavril Scridon: Anecdoticul – versantul dulce al piscului academic

Vasile V. FILIP

Am fost studentul Profesorului Gavril Scridon. În anul al II-lea de facultate, 1976-1977. Poate e mult să spun „studentul preferat”. Dar un flux constant de simpatie am simțit mereu din partea Profesorului. (Nu știu

dacă și invers a fost valabil.) Totul (cum intuiam încă de pe atunci) – pe fondul unei solidarități regionale, a unor origini țărănești și apropiate spațial – pe Valea Someșului Mare – loc care, pentru el a funcționat întreaga viață ca o forță centripetă, aproape magică. Gesturi mici, întâmplări cotidiene, glu-

me aruncate în trecere sau chiar o anume atitudine la examenul final, de an, mi-au confirmat constant acest sentiment.

Odată, în amfiteatrul „Eminescu” (era prin primăvara ’77), ieșind după prima oră de curs, s-a oprit în dreptul rândului la marginea căruia se nimerise să stau, m-a privit cu un zâmbet discret și m-a întrebat cu cel mai autentic și mai surprinzător spirit țărănesc, cu coloratură de Someș: „Oare or fi pus ceapa în pământ oamenii de pe la noi?”. Cred că m-am cam bălbăit cu răspunsul. Dar l-am căutat pe Profesor atunci când aveam nevoie de vreo îndrumare, chiar dacă doar tangențială cu școala și materia de curs, cum voi povesti deîndată.

Deocamdată, rupând cronologia evenimentelor, să spun că, la examenul de an al cursului, nu-mi dăduse decât nouă pe lucrarea scrisă. Cu părere de rău, cum mi-a explicat

ulterior, pentru că, neprezentându-mă la examenul parțial de la finele primului semestru (fusesem plecat în acea perioadă la Timișoara, la un festival de teatru studentesc), nu avusesem timpul suficient de tratare *in extenso* a ambelor subiecte, comparativ cu colegii care, dându-și examenul parțial, avuseseră de tratat un singur subiect. Dar ținea morțiș să mă prezint la proba orală (obligatorie doar pentru cei care luaseră mai puțin de opt la proba scrisă), ca să-mi poată rotunji în sus nota finală. M-a observat printre colegii care își așteptau intrarea la proba orală și m-a țintuit cu degetul: „– Tu stai aici și intri după cutare coleg, să stăm de vorbă și la oral!” Dar, cu superbia și iresponsabilitatea tinereții, am fugit de la ușă după ce Profesorul intrase să examineze, mulțumindu-mă cu nota nouă.

Revin acum la o scenă din primăvara aceluiași an, 1977.

Mă pasiona, așadar, teatrul și poezia în varianta ei scenică. Recitam cu plăcere și oarecare succes pe scena Casei de Cultură a Studenților, mai ales în contextul Festivalului „Primăvara studentescă”, festival absorbit chiar în acel an, dacă bine îmi amintesc, de marele festival național (cam disprețuit după ’89) „Cântarea României”. Mă gândisem la *Scrisoarea III* și, fiindcă Profesorul tocmai ni-l prezenta pe Eminescu la curs, am vrut să-i cer părerea. Nu m-a încurajat spre *Scrisoarea III* (prea cunoscută), ci spre mai puțin cunoscuta *Umbra lui Istrate Dabija-Voievod*, în care înalta perspectivă solemn-istorică și eroică a lui Eminescu coboară, cu ironie romantică (*witz*), încă din prima strofă, dinspre imaginarul eminescian consacrat („ziduri negre”, „lună”, „vechi icoane”), spre „setea” de viață, de petrecere, dar mai ales „de vin” a personajului liric rămas în umbra

istoriei: „Sub mine-aud un glas ce sună, / Un glas adânc (s. m., V. V. Filip) zicând: «Mi-e sete!»”. Și, cum personajul liric se explică, ulterior, poetului ca eu liric, nu e vorba de „setea” de trecutul glorios al neamului, de „sânge[le] negru și hain” al dușmanilor, ci „de vin, copilul meu, de vin”. „Vestitul domn Dabijă” nu va mai fi decât în aparență patriarhul glorioaselor vremi trecute („umbră albă”, „moșneag bătrân”, „coroană”, „sfântă salbă”), nici „magul de pe munte”, mijlocitor între oameni și zei, ci va fi (răsturnându-se perspectiva) „magul de sub munte”, am putea zice, care își extrage din propriul mormânt setea de viață, de petrecere și de vin, sete care-i supraviețuiește și-l transcende.

Am încercat să urmez sfatul Profesorului, dar nu mi-a plăcut varianta scenică, actoricească, pe care am reușit s-o dau *witz*-ului romantic eminescian. Am urcat pe scenă tot cu *Scrisoarea III*, căci eram prea tânăr, prea împătimit de stilul înalt și solemn-eroic.

Ulterior, citind cărțile lui Gavril Scridon, am observat că opțiunea lui nu fusese întâmplătoare; că, pe lângă dimensiunea academică, a informației „serioase” și temeinice (doar se formase în școlile Năsăudului, „orașul academicienilor”), ele, cărțile lui Gavril Scridon, mențin și cultivă o dimensiune de căldură umană, de zâmbet și destindere, un interes constant pentru biografia, chiar pentru anecdoticul vieții poeților și scriitorilor studiați (mai ales în cazul lui Coșbuc și Rebreanu, piscurile cu rădăcini locale ale literaturii naționale). Încât Profesorul și cercetătorul istoriei literare părea că-și dezvăluie o predispoziție de romancier, cu viziune hiperbolic-expresivă, precum cea a lui George Călinescu (care nu ezitase să și-o exprime direct, în creațiile de ficțiune).

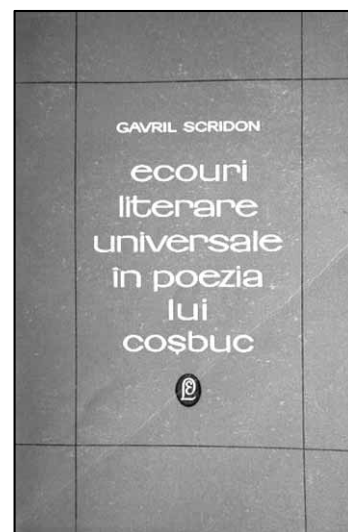
De altfel, anecdoticul ca „versant dulce” al piscului academic e o dimensiune comună lui Gavril Scridon cu marele său înaintaș, George Coșbuc, regional congener, căruia i-a dedicat cea mai mare parte a muncii sale de cercetare istorico-literară. Să nu uităm că poetul debutase și el sub semnul anecdoticului (cu *Filosofii și plugarii*, în „Tribuna”, 1884), semn menținut apoi punctual în mai toate

volumele publicate (vezi poeziile precum *Lordul John*, *Nușa* etc., sau ciclul de 38 de *Cântece*, între care unul (XX) – foarte înrudit cu eminesciana *Umbră a lui Istrate Dabija-Voievod: Zeii beu nectaruri, sunt nebuni că beu?*

Gavril Scridon se oprește adesea asupra unor întâmplări cu haz pe care George Coșbuc le selectează din biografia proprie, în câteva proze (*Cum învață omul carte*, *Limba nemțească*, *Neaga*), pe care le rezumă în volumele biografice dedicate poetului, precum *Pagini despre George Coșbuc – Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului* (1957), *George Coșbuc și pământul natal* (1966), *George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie* (1975).

Una din aceste povestiri ale lui G. Coșbuc (*Heu, quale portentum!*) este asociată de însuși autorul ei cu o anecdotă populară, *Lupii țiganului* (publicată în 1886), în care țiganul se sperie de vâjâitul pădurii, confundat cu urlul lupilor, și fuge cuprins de panică.

Dar povestirea lui Coșbuc e generată de un autentic episod biografic, pe care Gavril Scridon îl rezumă nu doar în amintirile cărți biografice, ci și în academicul volum *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc*. Episodul se leagă de studiul în școala năsăudeană a unei ode de Horațiu, din care un anume vers (*Heu, quale portentum vidi!* – „Hei, ce monstru am văzut!”) stârnește ilaritatea „studenților”, fii de țărani (ciobani în vacanțe), ce nu-și pot reprezenta în termeni veridici teama exagerată și fuga comică a poetului latin la vederea unui lup. Ei vor transforma respectivul vers al odei, mai mult sau mai puțin adaptat situațiilor de viață, în prilej de nestăvilită, tinerească veselie. Care se va manifesta inclusiv (sau cu atât mai mult) la intrarea în clasă a unui profesor de greacă, ce

se voia (și era) temut. Numai că „un glas adânc” (ca cel al lui Dabija) și abia șoptit, din fundul clasei, va invoca din nou versul emblematic, adaptat pe loc – *Heu, quale portentum intrat!* – stârnind veselia incontrollabilă a elevilor. Care veselie se va solda cu consemnarea lor câte opt ore timp de cinci duminici și cu notă minimă la purtare pe respectivul an școlar.

Episodul, spune Gavril Scridon, a fost confirmat de un fost coleg al lui George Coșbuc, anume Leon Scridon, din Feldru, intervievat în „Gazeta Bistriței” din iunie, 1926.

În trecut fie spus, m-am recunoscut în acest episod, pentru că am pățit ceva asemănător în anul V de liceu, cu o profesoară peștriță la mațe, căreia nu-i făcea față întregul consiliu profesoral, pentru că se nimerise a fi și soția directorului; profesoară care a întrebat din ușa autocarului pregătit pentru o excursie de studii, unde trebuiau luate și niscăi notițe: „– V-ați luat și hârtie?”/ „Igienică?”, s-a auzit „un glas adânc” din fundul autocarului, glas care a rămas nedescoperit. Cu cam aceleași consecințe, ca în cazul lui Coșbuc și a colegilor săi.

Un episod biografic din aproximativ aceeași perioadă școlară a poetului (clasa a VI-a) generează povestirea *De ce te temi nu scapi*, rezumată și ea cu vădită plăcere și talent de povestaș de către Gavril Scridon, în aceleași *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc*. Iată-i, pe scurt, conținutul, pe care îl redau cu aceeași plăcere frivolă (aparent), de care m-am contaminat abia cu înaintarea în vârstă, chiar dacă cuantumul de talent va vădi, de la Coșbuc, trecând prin Gavril Scridon, la autorul acestor rânduri de răsfaț narativ, un ușor sesizabil anticlimax:

Sever, fiu de avocat bogat, cu studii la Paris, nu e doar singurul, din cei vreo 12 colegi ai viitorului poet, care nu-i din regiune, nu-i de origine țărănească, ci și singurul care își pune duminica costum și mănuși și, vorbind despre tatăl său, îi spune *papá*. Când se dumiresc că respectiva vocabulă înseamnă *tată* pentru cei de neam ales, colegii – fii de țărani – îl pun pe Sever să zică *Tatăl nostru* sau *Crezul* înlocuind peste tot cuvântul *Tată*

cu noul său corespondent lingvistic, *papá*. Și *Papá* i-a rămas lui Sever porecla. Care s-a mai complicat în timp, contaminată de numele gazdei poloneze la care fiul avocatului adăsta, la Năsăud, un anume Comalowski. Contaminarea dintre tată și gazdă a dat variantele *Papaloschi*, *Popoloschi*, *Păpăluschi* etc. Iar când, la examenul final de latină, oral, cu comisar maghiar și asistență simandicoasă din Năsăud, lui Sever îi revine traducerea unui text din Cicero care conținea celebra formulă deschizătoare a deciziilor Senatului, *SQR* (*Senatus Populusque Romanus* = *Senatul și Poporul Roman*), cel examinat se blochează o vreme în fața ei, obsedat de teama de a nu o rosti tocmai cum era el poreclit de colegi. Ceea ce, sub presiunea examinatorilor și a asistenței, evident, se și întâmplă, candidatul articulând un răspicat *Senatus Păpăluschi Romanus*, apoi părăsind sala în râsetele colegilor și în nedumerirea examinatorilor și a asistenței.

Gavril Scridon nu trece indiferent, fără a savura prin chiar actul rezumării, nici peste alte povestiri autobiografice coșbuciene cu iz anecdotic, precum *Limba nemțească* sau *Pregătiri de bacalaureat*. În prima, un hâtru fierar neamț, nou venit la Hordou, îl învață pe copilul Coșbuc, la cca șapte ani, nu formule de salut și curtenie, în limba germană, cum îi ceruse, ci dimpotrivă, înjurături și vorbe de ocară; pe care copilul le va folosi cu cele mai bune intenții față cu un croitor dintr-un sat vecin, tot neamț, venit în casa lor. Ceea ce va stârni un imens scandal între popa Sebastian (știutor și el de nemțește, de care *Gică* s-ar fi vrut lăudat) și fierarul neamț.

În cea de-a doua (*Pregătiri de bacalaureat*), poetul investigat de Gavril Scridon evocă un episod de la sfârșitul școlarității năsăudene, când, în contextul pregătirilor comune pentru bacalaureat, se conturează imaginea unui fel de Trăsnea, al lui Creangă, combinat cu Toma Necredinciosul, dar și cu Iosif visătorul, căci nu se lasă convins să învețe, adoarme în timpul expunerilor preparative, dar visează tocmai ce-i va cădea a doua zi la istorie (*Fuga lui Carol al II-lea al Svediei după lupta de la Poltava*), spre stupefarea colegilor.

Perspectiva biografic-anecdotică, de caldă înțelegere umană, se prelungește în scrierile lui Gavril Scridon și asupra evocării vieții și personalității lui Liviu Rebreanu. Am în vedere volumașul *Liviu Rebreanu între „Oameni de pe Someș”*, apărut un an mai târziu (1976), tot prin intermediul Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă al județului Bistrița-Năsăud, ca și cel din care, în principal, am extras anterioarele evocări referitoare la George Coșbuc (*George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie*, 1975). Dar o selecție prea minuțioasă nu și-ar mai avea locul și rostul. Mă limitez la citarea de către autor, cu vădită plăcere evocatoare, a unei scene din *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu, scris în limba maghiară, scenă plină de pitoresc și haz, îndulcit cu melancolie retrospectivă, a unei duminici rurale din crâșma lui Tupcil (de fapt, evreul Gewürtz, de la Maieru, prototip al crâșmarului Avrum din *Ion*). Scena implică multă veselie și poftă de viață, dar și o bătaie generală spre sfârșit (p. 15-17 din volumul amintit). Este episodul biografic în care își are rădăcinile nu doar atmosfera din crâșma

amintitului Avrum, cu bătaia dintre Ion și George, ci și – cum ne avertizează Gavril Scridon – substanța schiței *Idilă de la țară* (publicată de Liviu Rebreanu în revista „Cosânzeana” din 1912).

Pe aceeași linie, din nuvela *Cuibul visurilor*, G. Scridon selectează, desigur, pasajul în care L. Rebreanu vorbește despre „strășnicia prefăcută” a tatălui său, învățătorul Vasile, care „nu râdea cu copiii niciodată”, dar, „când vorbea cu oamenii, spunea atâtea glume, de-ți venea să te tăvălești de răs” (p. 22).

Este un profil uman pe care îl putem proiecta ușor și asupra Profesorului Gavril Scridon. Care – se pare – s-a regăsit în astfel de scene, în astfel de „personaje” ale biografiilor lui Coșbuc și Rebreanu. S-a regăsit între „oamenii de pe Someș”, între oameni în general, pe care i-a iubit, cu care i-a plăcut să râdă. Cum, de altfel, mărturisesc toți cei care l-au cunoscut nu doar la înălțimea catedrei sau al scrisului său, ci și în viața de zi cu zi, cu deosebire în momentele de destindere și caldă comunicare umană.

Figural

O scrisoare de la Gavril Scridon, adresată lui Mircea Zăciu

Ilie RAD

În calitate de colaborator la *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, am avut onoarea de a redacta și articolul despre profesorul Gavril Scridon.

La un moment dat, coordonatorii au remis colaboratorilor dosarele scriitorilor despre care redactau articole, conținând răspunsurile la chestionarul trimis în acest sens, dar și diverse scrisori pe care autorii abordați le trimiseseră profesorului Mircea Zăciu.

Cred că într-un asemenea context a ajuns la mine și scrisoarea pe care Gavril Scridon i-a trimis-o, din Germania, lui Mircea Zăciu, care se afla el însuși în Germania (la Köln).

Scrisoarea are o importanță *literară* (pentru că este vorba de doi scriitori), *socială* (fiindcă transpar din ea multe aspecte ale societății românești din vremea respectivă), dar și *umană*, relevând relațiile de stimă reciprocă, de generozitate și grațitudine. Mircea Zăciu și Gavril Scridon erau colegi la Facultatea de Litere, o instituție minată adesea de orgolii și sensibilități exacerbate. Or, relațiile dintre cei doi dascăli sunt mai mult decât cordiale.

Mircea Zăciu, considerat de mulți contemporani ca un om distant și rece, apare în această scrisoare drept prototipul omului generos, capabil de mici sacrificii pentru cei din jur (cum a fost scurtarea unui popas vienez, pentru a participa la susținerea examenului de doctorat al mai tânărului său coleg).

Gavril Scridon își exprimă recunoștința pentru ajutorul acordat, trăsătură de caracter care devenise o floare rară în societatea românească (și cred că a rămas așa și în prezent sau poate a devenit și mai rară).

Iată, de pildă, ce îi scria Mircea Zăciu prietenului său, Octavian Șchiau, la 19 iunie 1968: „Sincer să fiu, am încă un foarte amar gust în suflet, din două pricini concrete, în care prietenii mei, pentru care n-am cruțat niciodată vreun efort pentru a-i ajuta, m-au părăsit. Nu e cazul să detaliez aici lucrurile, nici să numesc persoane, dar am impresia că unii au simțit chiar o ascunsă bucurie pentru eșecurile mele și, dacă n-au găsit cu cale să întindă o mână de ajutor, am înțeles de aici multe. Tu știi bine cât m-am zbatut, *illo tempore*, pentru a aduna acest mănunchi de oameni, care formează azi, în mare, catedra. Mulți dintre colegii noștri își datorează prezența în universitate insistențelor mele, alții îmi datorează altele, de pe când eram decan. N-am încetat să nutresc sentimente de dragoste pentru toți, și după ce am venit aici. Dovadă că toată iarna m-am gândit mereu la unii și la alții. Dar întors acasă, am avut o senzație dureroasă, legată de dedesubturile revelionului și de comentariile în legătură cu volumul meu¹, care mă mențin într-o continuă tensiune nervoasă.”²

Desigur, sunt și alte lucruri în această scrisoare, care pot fi utile viitorilor monografi ai celor doi importanți scriitori români. *

Gavril Scridon: „V-ați interesat de mine ca un adevărat părinte”

*Mult stimat domnule profesor,
Nu v-am scris mai repede, pentru motivul că am fost bolnav. În tren, undeva, prin Ungaria, în timp ce dormeam, la o oprire bruscă, mi-a căzut în cap scara de la vagonul de dormit (în patul de sus nu era nimeni) și mi-a spart capul, sus, deasupra sprâncenei stângi. Mi-a curs foarte mult sânge, apoi mi s-a umflat partea lovită, s-a negrit în jurul*

ochiului; am tras o săptămână și nici acum nu sânt pe deplin vindecat¹.

Manuscrisul pentru cartea pe care o scoateți la Düsseldorf l-am expediat imediat, după cum puteți vedea și din recipisa alăturată, recomandat³.

La București am stat mai mult de vorbă cu dl prof. Al. Dima⁴, care a fost deosebit de amabil cu mine; i-am transmis tot ce mi-ați spus.

Nu voi găsi niciodată, nici cuvintele, nici alte mijloace umane, prin care să vă răsplătesc, iertați-mă, dacă îndrăznesc s-o spun, dragostea dumneavoastră și substanțialul ajutor dat, ca să-mi pot susține examenul de doctorat⁵; fără acest ajutor, chiar sacrificiu din partea dv. (mă gândesc la scurtarea popasului vienez), n-aș fi reușit să trec prin focuri în luna septembrie. Soacră-mea spunea, pe bună dreptate, că v-ați interesat de mine ca un adevărat părinte. Sentimentele mele de stimă veche și constantă au fost nu numai confirmate, ci și întărite, în cel mai înalt grad. M-ați binecuvântat, de două ori, academic, ceea ce este, pentru mine, cea mai înaltă cinste. Recunoștința mea nu poate cunoaște limite. Voi încerca, în limita puterilor mele, să valorific talantul pe care l-am primit.

Vă doresc, din toată inima, o viață lungă, sănătate deplină, fericire în sânul frumoasei dv. familii, succese în munca științifică și de îndrumare a tinerilor, care vă solicită botezul academic.

Întregii dv. familii, expresia sentimentelor mele de stimă deosebită. Vă salut cu toată căldura și respectul, al dv. devotat ucenic,

ss Gavril Scridon

München, 14 octombrie 1968

P.S. La București am vorbit, așa cum mi-ați indicat, și cu domnul Nicolae Balotă⁶.

Note și comentarii:

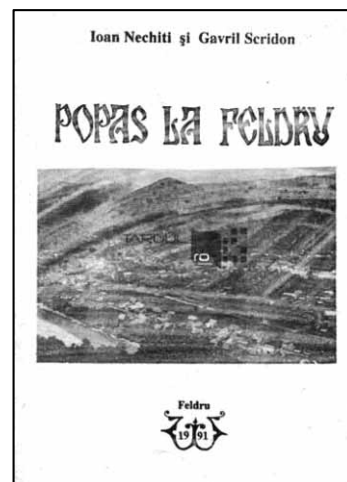
1. Accidentul despre care vorbește profesorul Gavril Scridon a avut loc la revenirea acestuia la Universitatea „Ludwig

Maximilian” din München, unde era lector de limbă și literatură română (1968-1970).

2. Bibliografia profesorului Mircea Zaciuc nu conține nicio carte a sa, apărută la Düsseldorf. După cum rezultă din scrisoare, manuscrisul a fost trimis unei edituri din acest oraș. Dar cartea nu a mai apărut, fără să știm motivul.

3. Deși profesorul Mircea Zaciuc se afla în perioada respectivă la Köln, tot în Republica Federală Germania, deci putea să trimită el însuși cartea la Düsseldorf, l-a rugat pe Gavril Scridon să îi facă acest serviciu, fiindcă legea prevedea că orice manuscris trimis spre publicare în străinătate trebuia să aibă și avizul autorităților române. Iată ce a spus în acest sens acad. Ionel Haiduc, fost Președinte al Academiei Române: „La publicarea în străinătate, aprobările erau așa: trebuia să ai aprobare de la Catedră, de la Rectorat, de la Minister, cu declarația autorilor că lucrarea nu conține secrete de stat.”³

4. Al Dima (1905-1979) – critic și istoric literar, estetician, membru corespondent al Academiei R. S. România, cu care Mircea Zaciuc se va afla într-un mare conflict. În calitate de președinte al Comisiei Superioare de Diplome, de pe lângă Ministerul Învățământului (comisie echivalentă azi cu celebrul CNADTCU – Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare), Al. Dima i-a respins lui Mircea Zaciuc prima variantă a tezei de doctorat (monografia Ion Agârbiceanu). Probabil că, în vara anului 1968, relațiile dintre cei doi erau încă bune, Zaciuc rugându-l, prin Gavril Scridon, să urgenteze redactarea referatului corespunzător pentru confirmarea titlului de doctor, fiindcă avea nevoie, în Germania, de această confirmare.

Încă la 27 noiembrie 1967, Zaciuc îi scria prietenului său, Octavian Șchiuc: „Altul care se plânge că nu l-am vizitat, o știi, e Dima, ca atare nici până azi, poate, nu mi-a făcut referatul, așa că nu știu cum stau cu doctoratul. E drept că adevărul rectorului mi-a prins foarte bine și că, provizoriu, ajunge. Dar ea nu poate suplini totul, în cele din urmă. În orice caz, i-am mulțumit foarte călduros.”⁴

Mircea Zaciuc și-a depus teza susținută în 1967, dar confirmarea titlului îi va veni abia în 1970. De aici supărarea sa ulterioară pe Al. Dima, după cum rezultă tot dintr-o scrisoare trimisă lui Octavian Șchiuc, la 1 februarie 1969: „Cu doctoratul meu știu că nu-i nimica și știu că nici nu va fi. Dar acum, la aniversarea a aproape doi ani, rana asta începe să se cicatrizeze. Las să se închidă de tot, nu am nevoie de pomana nimănui. Continui

să cred că valoarea umană nu se poate măsura cu certificate, mai ales când la acordarea lor prezidă ranchiunile și spiritul de șleahță. Asta nu poate merge în profitul general, ci în împănarea unor caraghioși, care, din greșală, împart «dreptatea» (ex. un oarecare Al. Dima sau câte un senil – care stă acolo numai fiindcă ne cramponăm să avem «bătrâni» pentru decor).”⁵

5. Gavril Scridon a obținut titlul de doctor în filologie în 1968, cu teza *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc* (teză coordonată de Iosif Pervain) care va fi publicată un an mai târziu, cu titlul *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc. Studiu de literatură comparată*, Editura pentru Literatură, București, 1969.

6. Nicole Balotă (1925-2014) revenise la viața literară, după grațierea din 1964, și se bucura de stima lui Mircea Zaciuc.

Note:

1. E vorba de volumul lui Mircea Zaciuc, *Masca geniului*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
2. Mircea Zaciuc; Octavian Șchiuc, *Correspondență (1956-2000)*. O carte gândită și alcătuită de Ilie Rad, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, p. 146-147.
3. Acad. Ionel Hăiduc, *Călător pe meleagurile chimiei*, în *Anuarul Colegiului Studențesc de Performanță Academică*, 2014-2015, nr. 2, 2015, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015, p. 92.
4. Mircea Zaciuc; Octavian Șchiuc, *Correspondență (1956-2000)*, ed. cit., p. 138.
5. Ibidem, p. 157.

Frumusețe

Viața literară maghiară din România între anii 1918 și 1989 în viziunea universitarului Gavril Scridon

Icu CRĂCIUN

Pe la sfârșitul anilor '70 am avut bucuria să susțin un examen de istoria literaturii române (perioada clasicilor) cu profesorul Gavril Scridon. Zic *bucuria*, fiindcă știam că este originar de pe valea Someșului Mare (Feldru), nu departe de locul nașterii mele; m-am descurcat destul de bine, dar nu la nivelul exigențelor domniei sale. Aveam în fața mea un intelectual de înaltă ținută, fin, ușor sarcastic, care te inhiba cu privirea sa sfredelitoare. Printre altele, fișasem *Istoria literaturii române*, volumul III (Epoca marilor clasici), din comitetul de redacție făcând parte: Șerban Cioculescu, Ovidiu Papadima și Al. Piru, apărută la Editura Academiei în 1973, unde studiul despre George Coșbuc îi aparținea, circa 54 de pagini. Peste ani, în 1996, aveam să-l revăd la „Zilele măierene”, invitat fiind de regretatul profesor Sever Ursa, care își dăduse lucrarea de gradul I cu domnia sa. Când măierenii i-au acordat titlul de Cetățean de Onoare fiului său, Traian Scridon, în 2018, în semn de prețuire a muncii sale depuse în calitate de medic la Maieru, înainte de a ajunge la rândul său universitar la Facultatea de Medicină din Cluj-Napoca și director al Institutului Inimii, cu siguranță că tatăl s-ar fi bucurat nespuse de mult.

Dar, titlul acestui articol se referă, firește, la volumul lui Gavril Scridon, *Istoria literaturii maghiare din România 1918-1989*, publicat de Editura Promedia Plus, din Cluj-Napoca, în 1996, care cuprinde 610 pagini; conform unei notițe de pe coperta a IV-a, redactarea acestei întreprinderi temerare a început în 1976 și a fost terminată în 1984, când urma să fie tipărită la Editura *Kriterion* din București, însă, verificată de atâtea ori,

fiindcă profesorul n-a vrut să fie de acord cu modificările care i s-au cerut, manuscrisul a rămas în sertar; au existat patru variante, o primă variantă datând din 1982, căci autorul le mulțumește lui Dávid Gyula și Gabriel Gafița „pentru contribuția lor esențială la realizarea ei”. Munca depusă de Gavril Scridon este uriașă. Într-o statistică ad hoc, numărul poezilor, prozatorilor, dramaturgilor,

traducătorilor, criticilor și istoricilor literari, prezentați critic, se ridică la 129, la acestea trebuie să adăugăm cotidienele și revistele apărute în toți acești ani, parcurse cu acrima ce l-a caracterizat din totdeauna; șansa lui a fost că a cunoscut foarte bine limba maghiară și, mai presus de orice, a depus această muncă din pasiune, fără a se considera „un specialist în literatura maghiară”. „Cunoștințele de filolog, anii de studenție, biblioteca, au fost însă suficiente pentru a-mi oferi, după câte cred, dreptul de a mă așterne la lucru” argumentează domnia sa, adăugând: „...trebuia scrisă deoarece decurge din însăși necesitatea de a ne cunoaște cât mai bine, din exigența mereu înnoită de a parcurge drumurile care duc la apropierea noastră, la solidaritatea noastră, la frăția noastră, verificate de atâtea ori în istorie. Căci literatura este, fără îndoială, unul din cele mai eficiente mijloace de cunoaștere”. În același timp, el a adus prin această încercare „un

omagiul ideii de libertate, o tentativă ce țintește, cu mijloace specifice, temeiurile prieteniei, în această lume chinată de ostilități și greu încercată de adversități de tot felul”. După 1918, maghiarii au trebuit să-și realizeze un alt *modus vivendi* în noul stat, România. Subliniem faptul că după acest an s-au pus bazele unei literaturi maghiare de sine stătătoare, „cu trăsături particulare, unele apropiind-o organic de literatura română, alături de care s-a format și a crescut”. Nefiind cenzură, între anii 1918 și 1939, au existat 130 de ziare și reviste în limba maghiară, iar în primii cinci ani s-au tipărit 1106 titluri, din care 258 de beletristică. Atunci, literatura maghiară „s-a ridicat la cele mai de sus cote valorice, integrându-se armonios în viața literară a României”.

Alți istorici literari au scris despre literatura maghiară din România

Gavril Scridon ne amintește că și alți istorici literari au scris despre literatura maghiară din România și-i citează pe următorii:

- Ion Chinezu cu *Aspecte din literatura maghiară ardeleană (1919-1929)*, Editura revistei *Societatea de mâine*, Cluj, 1930;

- Söny Pal cu *Istoria literaturii maghiare din România*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969 (titlul original: *A romaniai Magyar irodalom története*);

- Kántor Lajos și Láng Gustáv cu *Literatura maghiară din România între 1944-1970*, apărută în două ediții 1971 și 1973, Editura Kriterion din București (titlul original: *Romániai Magyar irodalom 1944-1970*);

- Dávid Gyula, Marosi Peter și Szász János cu *Istoria literaturii maghiare din România*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977 (titlul original: *A romániai magyar irodalom története*), un manual pentru elevii de liceu din clasa a XII-a;

- Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România 1920-1980*, Editura Kriterion, București, 1981.

Firește, și în Ungaria s-a scris despre literatura maghiară din România. Gavril Scridon menționează:

- *Istoria literaturii maghiare* (titlul original: *A Magyar irodalom története*, Budapesta, Editura Academiei de Științe, volumul VI, capitolul *Magyar irodalom Romániában (Literatura maghiară din România)*, paginile 924-1000;

- de asemenea, criticul literar Pomogats Béla i-a acordat literaturii maghiare de la noi două cărți, apărute la Budapesta în 1982, respectiv 1987.

Dintre revistele studiate, istoricul literar citează:

- *Magyar Szó (Cuvântul maghiar)*, apărută la Oradea între 1919-1921, director Tabéry Géza;

- *Tavaszi (Primăvara)*, între 1919-1920, tipărită la Oradea, director Zsolt Béla;

- *Zord Idő (Vremuri aspre)*, apărută la Târgu Mureș între 1919-1921, director Osvat Kálmán;

- *Napkelet (Răsăritul)*, tipărită la Cluj, cu suplimentul ziarului *Keleti Ujság (Gazeta răsăriteană)*, între anii 1920-1922, important pentru afirmarea avangardismului în literatura maghiară din România, dar în coloanele sale își găsesc locul și texte traduse din M. Eminescu, Al. Vlahuță, Demonstene Botez, Emil Isac etc;

- din ianuarie 1924, la Arad, apare revista *Genius (Geniul)* sub redacția lui Franyo Zoltán, fost colaborator la *Nyugat*; aici sunt traduși Al. Philippide, Lucian Blaga și Perpessicius;

- în 1925, tot la Arad va apărea *Periszkóp (Periscopul)* sub redacția lui Szántó György; din păcate, n-au apărut decât cinci numere;

- în 1925, la Cluj, scriitorul Aradi Viktor scoate revista *A Jövő Tarsadalma (Societatea viitorului)*;

- cea mai lungă apariție dintre periodicele maghiare din România interbelică o are *Pasztortűz (Foc de tabără)*, înființat în 1921, care a continuat publicația *Erdélyi Irodalmi Szemle (Observatorul literar ardelean)*, întemeiat în 1915; *Pasztortűz* a durat până în 1944 și a fost editat de casa de editură *Minerva* din Cluj, contribuind mult la organizarea vieții literare maghiare;

- un loc aparte l-a ocupat revista bilingvă *Aurora*, care a apărut la Oradea, începând cu decembrie 1922, sub conducerea lui G. Bacalogu, avându-i ca redactori: George A. Petre, Keresztúry Sándor și Salamon László;

- *Cultura* a apărut în 1924, în patru limbi (română, maghiară, germană și franceză), la Cluj, condusă de Sextil Pușcariu; aceasta a acordat spațiu și literaturii săsești din România; n-au apărut decât patru numere;

Dintre ziare apărute la Cluj până în 1944, Gavril Scridon le pomenește pe: *Ellenzék (Opoziția)* și *Keleti Ujsag* (cea care l-a descoperit pe Tamasi Aron); *Ellenzék* a avut și un supliment literar condus de Kuncz Aladár și Áprily Lajos; ei au pregătit generația de scriitori de la *Erdélyi Helikon (Heliconul ardelean)*.

Scriitorii ziși „secui” au editat în 1923 culegerea *Versek. Elbeszélések. Tanulmányok tizenegy fiatal erdélyi írótól (Poezii. Povestiri. Studii. Scrise de unsprezece scriitori ardeleni)*, prescurtat *Tizenegyek antologiaja (Antologia celor unsprezece)*. În 1923, grupul tinerilor scriitori s-a organizat în jurul bătrânului Benedek Elek (1859-1929); acesta a editat pentru copii revista *Cimbora (Camaradul de joacă)*, apărută între 1922-1929. Gruparea de la *Nyugat (Occidentul)*, apreciată de Gavril Scridon, contiună promovarea literaturii avangardiste. Același lucru l-a făcut și revista *Erdélyi Helikon*. Acum apar cărți semnate de: Áprily Lajos, Kós Karoly, Tabery Géza, Tompa László, Szentimerei Jenő, Sipos Domokos, Berde Mária.

Transilvanismului maghiar

Gavril Scridon acordă câteva pagini *transilvanismului* maghiar. După domnia sa, acesta este o doctrină eclectică cu substrat politic, construit pe două coordonate: „de spațiu geografic și de timp”. Este vorba de peisajul Transilvaniei, „fără egal ca frumusețe”, „o geografie aparte, nu numai fizică, ci și morală”. Ungurii din Transilvania, susține universitarul, „n-au trăit izolați, ci laolaltă cu românii și sașii”, influențându-se reciproc, Ardealul reprezentând și „un punct

de convergență a culturilor apuseană și răsăriteană”, ba mai mult „ungurii din Transilvania ar fi superiori celor din Ungaria, pentru că ei pot fi păstrători mai fideli ai elementelor de cultură străveche și mai înzestrați intelectual”. Cert este că „Propovăduitorii transilvanismului stăruie asupra respectării tradiției democratice, militează pentru o atitudine liberală și pentru un umanism atotcuprinzător. [...] Ei cer o literatură independentă, recomandă cultivarea tradiției locale, impun un atașament edolratu față de pământul natal”. Ca element negativ al acestei doctrine este de subliniat susținerea autonomiei din toate punctele de vedere, cu alte cuvinte „izolarea în general de viața politică a României”. Cultul naturii, căutarea liniștii, ba chiar a obscurului sunt, totuși, înțelese ca o posibilitate de evadare din fața realității.

Conform autorului, în Cluj exista editura *Minerva* care publica cu prioritate studii. În 1924 se organizează o casă de editură a maghiarilor din România cu numele *Erdelyi Szpmives Ceh (Corporația ardeleană a artelor frumoase)* care va tipări literatură originală maghiară. Întemeietorii ei au fost: Kádar Imre, Kós Károly, Ligeti Ernő, Nyirő Jozsef, Paal Arpad și Zágoni István. Din anul 1926, această corporație va colabora cu societatea literară *Helikon*, iar din această colaborare se va naște revista *Erdélyi Helikon* care va apărea până în anul 1944, perioadă când au fost create instituții permanente; acum se vor tipări 166 de titluri.

Cu ocazia consfătuirilor de la Brâncovenesti, în 1926, se va înființa gruparea literară *Helikon*, care și-a avut propria revistă, *Erdélyi Helikon*, cu apariție lunară, din 1928 până în 1944. Această grupare a dominat literatura maghiară din România în perioada interbelică. Mișcarea a tipărit două cărți de referință: 1. *Az Erdélyi Helikon iróinak anthológiája 1924-1934 (Antologia scriitorilor de la Erdélyi Helikon 1924-1934)*, apărută la *Erdélyi Szepmives Ceh*, sub redacția lui Kovacs Laszlo, care cuprinde, printre alții: Áprily Lajos, Barbalis Janos, Dsida Jenő, Kacso Sándor, Kemény János, Kisbán (Banffy) Miklós, Kós Károly,

Kuncz Aladár, Ligeti Ernő, Molter Károly, Olosz Lajos, Reményik Sándor, Sipos Domokos, Szántó Gyögy, Szemler Ferenc, Tamási Aron, Tompa László. 2. *Az Erdélyi Helikon Költői 1928-1944 (Poezii de la Erdélyi Helikon 1928-1944)*, apărută în 1973, cu o prefață de Szemler Ferenc; la numele de mai sus, se adaugă: Berde Mária, Horváth Imre, Horváth István, Kiss, Jenő, Letay Lajos, Méliusz József, Szabédi László, Szemler Ferenc, Szentimeri Jenő. În perioada *Helikonului* sunt traduse cinci piese de teatru românești din: I. L. Caragiale, O. Goga, V. Eftimiu, I. Minulescu și Ion Marin Sadoveanu, precum și din V. Alecsandri și romanul lui Adolf Meschendöfer, *Die Stadt im Osten (Corona)*, Ed. Criterion, 1982). În anul 1932, apare o culegere de balade românești cu titlul *A havas balladái (Baladele munților)*, în traducerea lui Imre Kádár. În paginile revistei *Erdélyi Helikon* au mai fost traduse creații din: V. Alecsandri, G. Bacovia, I. Barbu, M. Beniuc, Lucian Blaga, M. Codreanu, M. Eminescu, E. Farago, O. Goga, I. L. Caragiale, E. Isac, I. Minulescu, I. Pillat, Z. Stancu, I. Creangă, I. Agârbiceanu, Al. Brătescu-Voinești. Aici, s-au publicat și traduceri din scriitorii sași. Deși literatura promovată de *Erdélyi Helikon* era superioară calitativ, doi tineri scriitori, Berde Mária și Kacso Sándor se revoltă în scris împotriva literaturii idilico-istorică, recomandând realitatea contemporană și destinul tragic al maghiarului; lor li s-au alăturat și alți scriitori. Totul a început prin analiza romanului *Vértorony (Turnul torturilor)* de Tabéry Géza, care evoca figura lui Gheorghe Doja, în articolul *Vallani és Vallalni (Atitudini)*. Corporația *Erdélyi Szépmíves Céh* a publicat, scrie Gavril Scridon, aproape cincizeci de autori. Scriitorii grupați la *Helikon* nu erau doctrinari prin latura estetică a scrisului. După 1930, revista *Erdélyi Helikon* intră în declin, dar începe să se afirme revista *Korunk (Epoca noastră)*, publicație de stânga, apărută în 1926, înființată de Dienes Laszlo, fost comisar al Republicii Sovietelor din Ungaria. Din 1930, până în 1940, a apărut revista *Erdélyi Fiatalok (Tinerii ardeleni)*, cu

orientare tot de stânga, al cărei animator a fost Jancsó Béla.

Tinerii scriitori maghiari din jurul periodicului *Favak Népe (Lumea satelor)*, redactor Demeter János, editează în 1931 antologia *Új arevonai (Noul front)*, unde publică 19 autori, în frunte cu: Bányai László, Gagy László, Janczó Elemér, Kovats Katona Jenő, Kovács György, Méliusz József, Szembér Ferenc etc.; unii se vor orienta spre *Korunk* (pentru orientarea sa antifascistă), alții spre *Erdélyi Helikon*, revista eclectică, deschisă celor mai variate orientări.

În 1935, Balogh Edgár formulează o chemare adresată tineretului maghiar pentru organizarea unei consfătuiri, dar aceasta va avea loc de-abia în 2, 3 și 4 octombrie 1937; este vorba de *Vásárhelyi Találkozó (Întrunirea de la Târgu Mureș)* care va avea un rol important în destinele literaturii maghiare din România. Președinte a fost ales Tamási Aron; mișcarea muncitorească era reprezentată de Nagy István și Jordáki Lajos. Au fost prezenți 187 de participanți; temele principale au fost starea minorității maghiare, colaborarea cu poporul român și munca în comun, problemele economice, punându-se accent pe situația agriculturii. Literații au sintetizat problemele dezbătute în *Hitvallas (Crezul)*, în care, printre altele, se cerea respectarea drepturilor democratice și religioase, dreptul de a învăța în limba maternă, sprijin de la stat, iar literatura și arta să se desfășoare liber. *Întrunirea de la Târgu Mureș* și *Crezul* trasau obligația intelectualilor de a se apropia de popor etc. (vezi monografia citată de Gavril Scridon *A vásárhelyi Találkozó – Întâlnirea de la Târgu Mureș* – de Turzai Mária, apărută în 1977 la Editura Politică). Efectele se concretizează în apariția volumului *Új Erdélyi Antológia (Noua antologie ardeleană)* din 1937.

În anul 1938, în spiritul *Frontului popular* se constituie *Munkas Atheneum (Ateneul muncitoresc)*, iar în 1939 se înființează Editura *Erdélyi Enciklopédia (Enciclopedia Ardeleană)* ca o reacție la corporația *Erdélyi Szépmíves Céh*, „care, după cum s-a văzut, refuzase tipărirea unor lucrări, printre care și cartea lui Bözödi György

Székely bánja (Secuiul plătește)”. Scopul noii edituri era promovarea unei literaturi care să zugrăvească viața sărăcimii de la sate și orașe și să combat manifestările naționaliste. Activitatea editurii încetează în 1940, dar foarte mulți autori, reprezentând generații diferite, și-au publicat aici cărțile: Szanto György, Tamási Aron, Asztalos István, Gagyí Laszlo, Dsida Jenő, Áprily Lajos, Balogh Edgar, Szemlér Ferenc, Szenczei Laszlo, Vamszer Geza, Kahána Mozes, Nagy István, Kemeny János, Karacsony Benő, Banffy Miklós etc.

Între anii 1942-1944, a apărut la Cluj revista *Termés (Recolta)* sub redacția lui Asztalos Istvan, Jékely Zoltán, Kiss Jenő, Böződi György și Szabédi László; această publicație a acordat atenție deosebită vieții satului (realism popular, păstrând ceva din tradiția sănătoasă a literaturii interbelice).

În perioada horhystă, unii scriitori sunt arestați și internați în lagăre politice, cum a fost cel de la Someșeni, de lângă Cluj; aici sunt anchetați: Nagy Istvan, Salamon Ernő, Jordáky Lajos; unii au căzut jertfă fascismului și războiului: Józsa Bela (ucis în anchetă), Salamon Ernő, Brassai Viktor (pieriți în detașamente forțate de muncă), Korvin Sándor (îmbolnăvit grav), Kovács Katona Jenő (arestat de Gestapo și dispărut), Karacsony Benő și Ligeti Ernő (deportați și exterminați în lagăre de concentrare).

Poezia maghiară

În privința dezvoltării poeziei maghiare, Gavril Scridon are o poziție tranșantă: nu este de accord cu „lirismul sufocant”, „înduioșător”, „deseori prolix”, lăsându-se „câmp liber amatorismului”, cu alte cuvinte „vesificațiilor care (...) nu aveau nimic comun cu arta”. Cele peste 100 de volume de poezii tipărite nu au valoare artistică, prea puține se detașează și se vor impune pentru posteritate. În final, lirica maghiară s-a sincronizat cu curentele creatoare europene. „În această lirică, zice universitarul, se întâlnesc, conviețuiesc și se influențează reciproc mai multe direcții și tendințe, uneori contradictorii”. Totuși, la Tompa Laszló, Remenyik Sándor, Endre Károly domină

clasicul. Elemente impresioniste și simboliste se regăesc la Bartalis János, Szentimeri Jenő, Olosz Lajos, în texte care țin și de mișcarea avangardistă. Simbolismul lui Ady Endre a dominat lirismul maghiar din România. După 1960, poezia se eliberează de dogmatismul proletcultist, generația *Forras* ducând la o înnoire a liricii maghiare, prin trei valuri successive; un prim val a fost format din poeții: Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár și Palacsay Zsigmond, cel de-al doilea din: Király László, Csiki László, Balla Zsafia, Farcas Árpád, Kenéz Ferenc ș. a., iar cel de-al treilea sunt cuprinși în antologia *Tineri poeți maghiari din România, Generația „Forras”*, alcătuită de Kántor Lajos și publicată în 1979, la Editura Dacia din Cluj-Napoca.

Proza

Cât privește proza, Gavril Scridon afirmă că „Tema cea mai cultivată este cea istorică; există, zice el, o tendință de evadare din fața realităților imediate. Așadar, în primii ani de după 1918, se vor publica un mare număr de povestiri istorice, „cele mai multe la un nivel valoric destul de modest, cu un evident caracter provincial”. S-au detașat, totuși, câțiva autori de romane istorice: Kós Karoly (cu un roman despre Budai Nagy Antal), Tabéry Géza (cu un roman despre cei doi Bolyai și, mai ales, cu *Vértorony – Turnul torturilor*), Sipos Domokós (cu *Vajudó idők – Vremuri frământate*), Berde Mária (cu un roman istoric cu moment din Evul Mediu, dar și *A hajnal emberei – Oamenii zorilor*), Bánffy Miklos (cu o trilogie istorică despre Ardeal în anii premergători Primului Război Mondial) și Tamási Aron (cu *Czimeresek – Blazonarii*). Romanul citadin este ilustrat de Ligeti Ernő (cu *Fol a bakra! – Sus pe capră!* și *A kék barlang – Grota de aur*), de Karacsony Benő (cu *Pjotruska* și *Uj elet kapujában – La poarta unei vieți*), Molter Károly (cu *Metania R. T. – Metania S. A.* și *Thibold Márton*, cu precădere în partea sa finală), Kacsó Sándor (cu *Vakvágányon – Pe linie moartă*, care descrie și unele aspecte rurale). Viața satului este un al doilea motiv principal, regăsit la prozatorii: Böződi György (cu *Nyugtalan pásztorok – Păstori neliniștiți*),

Kóvács György (cu *Varjak a falu felett – Ciori deasupra satului, A tőz kialsyik – Se stinge focul și A vörös szamar – Măgarul roșu*, care ar putea fi legat și de tema războiului). Alții au fost molipsiți de ideile socialiste în cărțile lor: Kahána Mózes (cu *Hat nap és hetedik – Șase zile și a șaptea*), Szilágyi András (cu *Uj pásztor – Noul păstor*), Nagy István (cu *Földi Janost bekapta a város – Pe Földi János l-a înghițit orașul și Oltyánok Unokai – Nepoții oltenilor*). Tamási Áron împletește realismul popular cu decupajul fantastic (în *Rendes feltámadás – Obșteasca înviere sau în Szűzmáriás kiralyfi – Crăișorul sfintei fecioare*). Tema războiului este regăsită în cărțile semnate de Nagy Dániel (cu *Circusz – Circul*), Marcovits Rodion (cu *Sziberiai Garnizon – Gernizoana din Siberia*), Kuncz Aladár (cu *Fekete Kolostar – Mănăstirea neagră*). Tema rustică și tema urbană au avut mereu tendința de înnoire și de sincronizare cu mișcarea europeană; s-a cultivat expresionismul, nu o dată cu ecouri suprarealiste. Dintre reprezentanții expresionismului sunt citați: Sipos Domokós (cu *Istenem, hol Vagy? – Unde ești, Doamne?*), Szanto György (cu *Sebastianus útja elvégeztett – Drumul lui Sebastian s-a sfârșit*). Avangardismul se manifestă în întreaga operă a lui Tamási Áron, dar în unele cărți „conjugă expresionismul cu experiențele literaturii populare” (în *Lélekindulás - Pornirea sufletului, Szűzmáriás Kiralyfi – Crăișorul Sfintei Fecioare* etc.). Un alt reprezentant al acestui current este Szilágyi András (cu *Uj pásztor – Noul pastor*), apoi, Nagy Dániel (cu *Circusz – Circul*). Proză umoristică întâlnim la Karácsony Benő (în *Utazás a szürke folyón – Călătorie pe fluviul cenușiu*). Un alt înnoitor al prozei maghiare interbelice este Tabéry Géza care „îmbină structure obișnuite cu deschideri către o direcție abstractă, general umană, în *Szarvasbika (Cerbul)* și *Vértorony (Turnul torturilor)*, amândouă cu teme istorice”. După 1944, prozatorii duc mai departe heliconismul liberal prin scrieri semnate de: Bánffy Miklós, Molter Károly, Szilágyi András, Kóvács György, Méliusz József, alții continuă spiritual de la Korunk și Termés: Asztalos

István, Horváth István, Nagy István. Cea de-a doua generație îi cuprinde pe: Sütő András, Bajor Andor, Szabó Gyula, Szás Iános, Deák Tamás, Panek Zoltán etc. Cea de-a treia generație se stratifică în două valuri: Bálint Tibor, Szilágyi István, Köntös Szabó Zoltán, Pusztai János, Bodor Ádám, Sigmond István, G. Balogh Attila, iar cel de-al doilea val avându-l în frunte pe Vári Attila, fiecare cu direcție tematică și stilistică proprie.

Literatura dramatică interbelică

Referitor la literatura dramatică interbelică, Gavril Scridon îl citează în primul rând pe Tamási Áron, cel care „creează o dramă populară suprarealistă”, valorificând baladele și miturile. El este și autorul comediei *Enekes madár (Pasărea cântătoare)*, scrisă în 1934 și jucată în anul următor; drama istorică se cultivă în piese semnate de Bánffy Miklós și Kós Károly. Prezentarea creatorilor dramatici continuă cu: Áprily Lajos, Salamon Ernő, Szabédi László, Nagy István, Asztalos István etc. În 1929, Áprily Lajos scrie drama în versuri *Idahegyi pásztorok (Păstorii de pe muntele Ida)*, cu personaje antice grecești, acțiunea petrecându-se după căderea Troiei; alte drame de același autor: *Oedipus Korinthosba (Oedip din Corint)*, *A biboros (Cardinalul, a cărei acțiune se desfășoară în Transilvania anului 1599)*. În Szabédi László a scris în 1936 poemul dramatic *Délia*, iar în același an are loc premiera piesei sale *Özönviz előtt (Înainte de potop)*; el este și autorul producțiilor dramatice: *Nepoții oltenilor* și *Dincolo de barieră*. Asztalos István își dramatizează povestirea *A macske (Pisica)* sub titlul *A fekete Macska (Pisica neagră)*. Pentru mai multe informații cu privire la dramaturgia de după 1944 sunt citate ca surse: micromonografia *Fejezetek a romániai Magyar dráma történetéből (Capitole din istoria dramaturgiei maghiare din România)* de Kötő József, publicată în 1976, și interviurile și articolele publicate de revista *Igáz Szó*. Sunt apreciate piesele: *Asaltul fabricii* de Nagy István, jucată în 1947, *Mireasa descultă* de Sütő András și Hajdu Zoltán, pusă în scenă în 1950, apoi *Vidámság*

embere (Omul veseliei) de Asztalos István, *Nem olyan egyszerű (Nu e atât de simplu)*, *Széna vagy szalma (Fân sau paie)* de Méhes György și *Fecskeszárnyú szemöldök (Aripă de rândunică)* de Sütő Andras, ultimele patru cuprinse în antologia *Négy vidám játék (Patru comedii)* din 1959.

Literatura reportajului este reprezentată de: Beke György, Domokos Géza, Mikó Ervin, Cseke Péter și Gálfalvi György.

Traduceri

Să traduci, zice Gavril Scridon, trebuie să stăpânești limba și să ai har poetic. Locul întâi la traduceri l-a ocupat poezia, de la literatura japoneză la literaturile europene până la cea americană. Printre cei mai productivi traducători se numără Franyó Zoltán, cunosător al limbilor maghiară, germană și română, în special în revistele de avangardă *Genius* și *Új Genius* (din Arad). Numeroase traduceri din scriitori români și străini au găzduit revistele *Erdélyi Helikon* și *Korunk*. În 1922, la Oradea, a apărut culegerea *Új román költők antológiája (Antologia noilor poezi români)* în traducerea lui Keresztury Sandor. Sunt incluse poezii semnate de O. Goga, N. Iorga, I. Minulescu, N. Crainic, D. Botez, M. G. Samarineanu, Al. George Vasile, George A. Petre, E. Isac, Iustin Ilieșiu, Adrian Maniu, Teodor Murășanu, G. M. Zamfirescu, Ecaterina Pitiș și N. D. Teodorescu. Cea de-a doua culegere este făcută de Fekete Tivadar și a apărut în 1924 la Arad, cu titlul *Szeremles kert. Modern román költők anthológiája (Grădina dragostei. Antologia poezilor români moderni)* și cuprinde 29 de nume reprezentative, de la simboțiști, la impresionisti. O antologie mai restrânsă (doar șase autori români) a publicat Kiss Piroska, *A tültetett virágo. Fordítások román költők verseiből (Flori răsădite. Traduceri din versurile poezilor români)*. În 1928, trei traducători (Áprily Lajos, Göbl Gáldi Laszlo și Franyó Zoltán), sub coordonarea lui Bitay Árpád, au tipărit la Cluj antologia *Mőfordítások román költőkből (Traduceri din poezi români)*, de la Ienăchiță Văcărescu, la Iustin Ilieșiu, în total 18 poezi români. Fekete

Tivadar a tipărit în 1930, la Cluj, a doua culegere de poezii în tălmăcire proprie: *Klasszicus Kert. Régi román költők antologiaja (Grădina clasică. Antologia poezilor români vechi)*, cu 16 poezi români, de la Ienăchiță Văcărescu, la Dimitrie Anghel. În 1940, Szemlér Ferenc a publicat la Budapesta *Mai roman költők. Lirai antológia (Poezi români de azi. Antologie lirică)*, care cuprinde 15 autori români. În 1934, Kibédi Sándor a publicat la Cluj un volum din opera lui Eminescu intitulat *Eminescu összes költeményei (Poezii complete ale lui Eminescu)*, iar în 1936 câte un volum din creațiile lui Aron Cotruș (*Versek – Versuri*) și ale lui O. Goga (*Költmeninyek – Poezii*). În 1939, Finta Gerö a publicat tot la Cluj Eminescu *Koltemeernyeiből (Din poeziile lui Eminescu)*. Bardocz Árpád a tradus în 1935 din V. Alecsandri două volume (tipărite la Cluj): *Könnycseppek. Versek (Lăcrimioare. Poezii)* și *Emlék (Suvenire)*. În 1923, la Petroșani, Kövári László și Mornár Sándor au tipărit culegerile: *Erdélyi írók verse es novella gyűjteménye (Culegere de poezii și nuvele de scriitori ardeleni)*, cu cinci autori români, și în 1925, la Cluj, placheta *Proletárok verseskönyve (Cartea de poezii a proletarilor)*, cu texte din Coșbuc și Th. Neculuță. Un bun traducător din poezia românească a fost Áprily Lajos; traducerile sale au fost adunate în 1969 de Domokos Sámuel în ediția *Tavaszi tüzek (Focuri de primăvară)*. La Arad, în 1923, Gáldi (Göbl) László a tipărit *Műfordítósok (Traduceri)*, din creația lui M. Eminescu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc și Al. T. Stamatiad. Bárd Oszkar, Kádár János, Janovics Jenő, Keresztury Sándor au tradus *Zamolxe* de Lucian Blaga, *Patima roșie* de Mihail Sorbul și *Năpasta* de I. L. Caragiale, dar și alte texte semnate de O. Goga, V. Eftimiu, I. Minulescu, Ion Marin Sadoveanu. În 1934, la Cluj, a apărut culegerea *Román drámairók könyvtára öt kötetben (Biblioteca dramaturgilor români în cinci volume)*, cu texte semnate de I. L. Caragiale, O. Goga, V. Eftimiu, I. Minulescu, Ion Marin Sadoveanu (*O scrisoare pierdută, Meșterul Manole, Prometeu, Manechinul sentimental* și *Molima*). Lista autorilor români

traduși în maghiară depășește cifra de o sută, iar numărul volumelor se apropie de 400 de titluri, unii cu câte 18 opere: Arghezi, Sadoveanu – 12, Ion Creangă – 10, urmează Eminescu, Călinescu, Cezar și Camil Petrescu, Ioan Slavici, D. R. Popescu, Marin Preda, Francisc Munteanu, Nicolae Labiș și mulți alții. După 1944 au apărut culegerile antologice: *A Román Irodalmi Kis Tükre (Mică oglindă a literaturii române)*, în patru volume (1961, 1962 și 1964), care cuprinde 110 scriitori români, avându-i ca traducători: Áprily Lajos, Aradi Nóra, Bajor Andor, B. Delnei József, Beke György și mulți alții, apoi *Öt marék búza (Cinci pumni de grâu)*, nuvele, apărută în 1962, traducători fiind: Vári Endre, Bálint István, Lakatos Károly, V. András János, *Öt román vigjáték (Cinci comedii românești)*, îngrijită de Mélusz József, în 1964, comedii scrise de: Rebreanu, V. Eftimiu, Tudor Mușatescu, Victor Ion Popa, *Romániai Elbeszélők (Povestitori din România)* din 1965, cu traducători avându-i în frunte pe Áprily Lajos, *Barangolás. Kortárs román költők (Drumeție. Poeți români contemporani)*, în traducerea lui Franyó Zoltán, în 1965, urmată după moartea poetului, de: *Földi üzenet. Román költők versei (Mesaj pământean. Versuri de poeți români)*, tipărită în 1979, *Változott egekben. Válogatott műfordítások (În cercuri schimbate. Traduceri alese)* de Szemlér Ferenc, tipărită la Budapesta în 1969, *Örsarkú égi csillag (Steaua cu cinci colțuri)* de același Szemlér Ferenc, în 1959, unde, alături de poeți englezi, chinezi, germani și sovietici, întâlnim și 36 de poeți români, *Átváltások (Transpuneri)*, în traducerea lui Deák Tamás, în 1968, care cuprinde poezii traduse din latină, franceză, germană, engleză și română (9 poeți), și culegerea de cugetări și aforisme din opera scriitorilor români *Kagylók tengerzúgással (Vuietul marin al scoicilor)* în traducerea lui Beke György, apărută în 1971.

Critica și istoria literară maghiară

Când Gavril Scridon s-a referit la critica și istoria literară maghiară, a ajuns la concluzia că, după 1918, s-au făcut „masive concesii estetice”. Inițial, au fost implicați

teoretic în orientarea literaturii nume mari ca: Ady Andre, Kosztolányi Dezső, Jozsef Attila, alături de revista *Korunk*, condusă de Gaál Gábor, și disputa *Vallani es vallalni*. În primii zece ani s-a afirmat între critici prozatorul Kuncz Aladar (1886-1931), redactor la *Erdélyi Helikon* (a se vedea culegerea de publicistică din 1973) și Jancsó Béla (1903-1967), medic și critic, participant „la a doua manifestare a tinerilor maghiari din Transilvania la mișcarea *Erdélyi Fiatolok (Tinerii ardeleni)*”, cel care s-a ocupat de operele scriitorilor secui: Nyirő József, Tamási Áron și Kacsó Sándor, dar și de clasicii literaturii maghiare: Csokonai, Vajda János, Ady, Kosztoláhyi, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, Moricz Zsigmond, dar și de scriitori francezi, englezi, americani, precum și de unele „aspecte ale artei plastice și ale dramaturgiei”. Una dintre lucrările sale cele mai importante este ediția *Irodalom és közélet. Cikkek, esszék, tanulmányok (Literatura și viața public. Articole, eseuri, studii)*, publicată în 1973, la Editura *Kriterion*. Dintre istoricii literari sunt prezentați: Kristof Ghörgy (1878-1966), profesor la Universitatea din Cluj, care a colaborat la *Pástortűz și Erdélyi Irodalmi Szemle (Revista literară ardeleană)*: între lucrările sale mai importante sunt amintite: *Az erdélyi magyar irodalom multja és jövője (Trecutul și viitorul literaturii maghiare din Ardeal – 1924)*, *Eszttikai becslésünk a mai kozselem hatása alatt (Apropierea noastră estetică sub înrâurirea spiritului public actual – 1928)*, *Zece ani de viață literară a maghiarimii din Ardeal* (tipărit în românește – 1929); în 1934, apare la Cluj, *Istoria limbii și literaturii maghiare* în traducerea lui Bitay Arpad. Lista bibliografică a acestui autor cuprinde 641 de titluri (cărți, studii, articole).

Ion Chinezu (1894-1966) „trebuie, zice Gavril Scridon, cuprins într-o istorie a literaturii maghiare din România pentru două motive: mai întâi ca autor al celei dintâi cercetări critice sintetice a acestei literaturi și, după anul 1944, ca foarte fecund și autorizat traducător din maghiară”. Dintre volumele sale mai importante este amintit și apreciat: *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*

(1919-1929), apărut la Cluj, în 1930, în editarea revistei *Societatea de mâine*, revista lui Ion Clopoșel. Un alt critic amintit de autor este Gaál Gábor (1891-1954), cel care a contribuit, cât timp a condus revista *Korunk*, la orientarea spre stânga a câtorva scriitori maghiari. El este creatorul termenului de *romániaiság*, adică *apartenență la România*. De reținut sunt articolele: *Az „erdélyi gondola” tartalma és terjedelme (Conținutul și extensia gândirii ardelenene)*, *Az erdélyi magyar falu (Satul maghiar ardelean)*, *Gyávák-e az erdélyi írók? (Sunt oare lași scriitorii ardeleni?)*, *Transzilvániai vagy romániai magyar irodalom? (Literatură maghiară transilvăneană sau din România?)* etc. Din creația criticului și istoricului literar Bity Árpád (1896-1937) profesorul universitar a reținut câteva titluri: *A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése (Privire generală asupra literaturii române, 1922)*, care a cunoscut două ediții, fiind prelucrată și în limba română (1924), apoi *Az erdélyi románok a protestáns fejedelmek alatt (Românii ardeleni sub principii reformați, 1925)*, *Gyulaféhérvár Erdélyi művelődéstörténetében (Alba Iulia în istoria culturală a Ardealului, 1926)* etc. A tradus în ungurește nuvele și povestiri din: I. L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Emil Gârleanu, Al. Brătescu-Voinești, N. Pătrășcanu, dar și din scriitori români în românește: Szigligeti Ede, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán. A fost apreciat de Ion Chinezu, Sextil Pușcariu și Nicolae Iorga. György Lajos (1890-1952) s-a specializat în literatură comparată. Din lucrările sale mai importante sunt citate: *Magyar elemek a román irodalomban (Elemente maghiare în literatura română, 1924)*, *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919-1923 (Bibliografia literaturii maghiare ardelenene 1919-1923, din 1926)* etc.

După 1944

După 1944, atât literatura română, cât și literatura maghiară trec „printr-o regretabilă, nefastă și stânjenitoare perioadă de proletcultism”. În literatura română erau interziși: Blaga, Rebreanu, Maiorescu,

Arghezi sau Călinescu (ultimii doi vor schimba și ei „macazul”), în favoarea lui T. Neculuță, Păun Pincio sau A. Toma. Situația a fost similară și în literatura maghiară. Un reveriment în transformarea literaturii maghiare de calitate îl va constitui apariția generației *Forrás (Izvorul)*, odată cu apariția culegerii de nuvele *Menetirány (Direcție de marș)*, în 1961. Pe parcursul timpului au fost lansate: Lászlóffy Aladár, Hervay Gizella, Szilágyi Domokos, Király László, Balla Zsófia, Bálint Tibor, Pusztai János, care au promovat așa-zisa *literatură a adevărului (valóságirodalom)*, cultivată în perioada interbelică de revista *Korunk*. De subliniat este faptul că, în 1949, *Societatea Scriitorilor Maghiari din România* s-a afiliat la *Uniunea Scriitorilor Români*. Sub egida editurii *Munkás Atheneum (Ateneu muncitoresc)*, reorganizată în 1945 sub numele de *Józsa Béla Atheneum* s-au editat cărți scrise de Kisbán Miklós (Bánffy Miklós), Asztalos István, Kós Károly, Méliusz József, Nagy István. Tot acum, organizația *Magyar Népi Szövetség (Uniunea populară maghiară)*, va edita, sub îngrijirea lui Méliusz József, seria *Kiskönyvtár (Mica bibliotecă)*. Se vor organiza edituri centrale pentru ambele literaturi (română și maghiară), Editura pentru Literatură având redacții la Cluj și la Târgu Mureș. În 15 decembrie 1969 s-a înființat Editura *Kriterion*, cu scopul editării literaturii originale maghiare; astfel, în deceniul 1970-1980, această editură a tipărit 1157 titluri de carte maghiară, dar și alte edituri din întreaga țară au tipărit sute de titluri în milioane de exemplare. Un rol important în publicarea literaturii maghiare l-au avut și periodicele, începând cu *Világosság (Lumina)*, la Cluj, în 1944, *Népy egység (Unitatea populară)*, la Brașov, *Falvak Népe (Lumea satelor)*, în 1945, apoi revistele *Utunk*, în 1946, *Irodalmi Almanach*, alături de *Almanahul literar*, care, din 1957, s-a mutat de la Cluj la Târgu Mureș și devine revista *Igaz Szó (Cuvântul adevărat)*, periodic al U. S. R., *A Hét (Săptămâna)* la București, *Dolgozó nő (Femeia muncitoare)* la Cluj, după care, începând cu 1957, seria nouă a revistei *Korunk*. Lista se continuă cu: *Nyelv és*

irodalomtudományi kölemények (Comunicări de limbă și istorie literară), la Cluj, editată de Academia R. S. R., *Napsugár (Raza soarelui)*, o publicație a pionierilor, la Târgu Mureș, *Új élet (Viața nouă)*, la București, *Művelődés (Cultura)*, la București: *Előre (Înainte)*, *Falvak Dolgozó Népe (Lumea muncitoare a satelor)*, *Ifjúmunkás (Tânărul muncitor)*, *Tanügyi Újág (Gazeta învățământului)*, *Jó barát (Prietenul bun)*, *Munkás Élet (Viața muncitorească)*; urmează apoi ziarele județene în coloanele cărora s-a publicat literatură, au scos suplimente literare sau au editat almanahuri și calendare: *Bányavidéki fáklya (Făclia băimăreană)*, la Baia Mare, *Brassói Lapok (Gazeta Brașovului)*, la Brașov, *Fáklya (Făclia)*, la Oradea, *Hargita (Harghita)*, la Miercurea Ciuc, *Igazság (Adevărul)*, la Cluj-Napoca, *Megyei Tükör (Oglinda județului)*, la Sfântu Gheorghe, *Szabad Szó (Cuvântul liber)*, la Timișoara, *Szatmári Hirlop (Informația sătmăreană)*, la Satu Mare, *Vörös Lobogó (Flamura roșie)*, la Arad, *Vörös Zászló (Steagul roșu)*, la Târgu Mureș.

Un rol important în dezvoltarea literaturii maghiare de calitate l-au avut teatrele de Stat din Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Oradea, Sfântu Gheorghe, Satu Mare și Timișoara, apoi teatrele de păpuși din Cluj-

Napoca, Târgu Mureș și Oradea. Institutul de Artă Dramatică Szentgyörgyi István din Târgu Mureș are o sală *Studio*, „prin care viitorii actori iau un prim contact cu publicul – o sală școală de mare eficiență”. Dar viața literară și artistică „dispune și de alte mijloace de manifestare: numeroase case de cultură, cluburi de instituții, cămine culturale, universități populare”. Din 1969 există emisiuni în limba maghiară în cadrul televiziunii române, la acestea se adaugă numeroase canale în limba maghiară și radioul, cu toate contribuind la cultivarea literaturii maghiare. Apoi, în cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, la Facultatea de filologie funcționează o secție de limbă și literatură maghiară, onorată cu profesori de prestigiu. Mulți poeți, prozatori sau critici literari maghiari au debutat în revista studentescă *Echinox*.

Ca orice istorie a literaturii care se respectă, și acest volum se încheie cu *Indice de nume* și o listă stufoasă de *Bibliografie*, privind istorii literare consultate, volume de studii, articole, cronici și interviuri.

Istoria literaturii maghiare din România, scrisă cu pasiune și perseverență de Gavril Scridon, va rămâne o carte de referință pentru posteritate.

Portret pe scaun

(note biobibliografice)

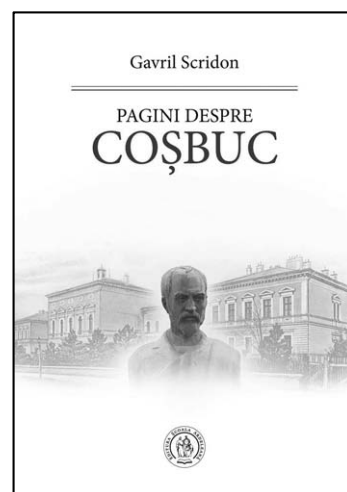
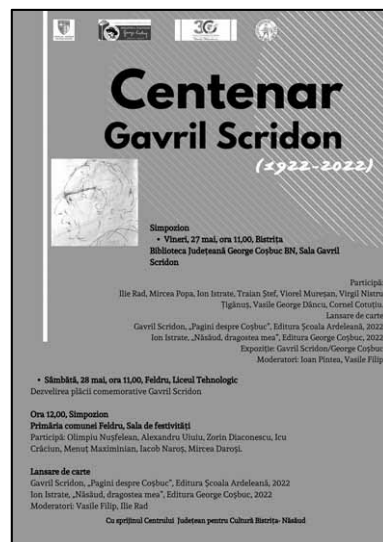
Gavril Scridon, critic și istoric literar, se naște la 16 mai 1922, în comuna Feldru, județul Bistrița-Năsăud și moare în 6 sept. 1996, la Cluj-Napoca. Fiul lui Vasile Scridon și al Ioanei (n. Iloaie), țărani. Urmează școala primară în satul natal (1929-1933), apoi opt clase la Liceul Grăniceresc George Coșbuc din Năsăud (1933-1941; după Dictatul de la Viena, din 1940, liceul s-a transformat în Gimnaziul Regal Ungar de Stat, cu limba de predare română). Își continuă studiile la Univ. Ferenc Jozsef din Cluj (1941-1944), luându-și licența (în filologie modernă, franceză, română și estetică) la Facultatea de Litere și Filosofie a Univ. Regele Ferdinand I (1946).

A funcționat în învățământul liceal și gimnazial din Năsăud (1944-1948), Sîngeorz-Băi (1948-1950) și Cluj (1950-1952); din 1952, conf. univ. la Univ. Maghiară Bolyai, apoi, din 1959, prof. la Univ. Babeș-Bolyai din același oraș.

A condus, timp de 12 ani (1973-1985), Catedra de literatură română, comparată și teorie literară de la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca. Prin cumul de funcții, a fost redactor al revistei *Tribuna* (1957-1959), cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară al Acad. R.P.R. (1953-1954), șef de Catedră la Institutul Medico-Farmaceutic din Tg. Mureș (1959-1964, la Catedra de limba română și limbi străine), decan și șef de catedră la Institutul Pedagogic de Trei Ani din Tg. Mureș (1960-1967). Lector de limba și literatura română la Univ. Ludwig Maximilian din Munchen (1968-1970). Un nou stagiu în străinătate, în calitate de prof. oaspete („vendegprofessor”), la Univ. Eotvos Lorand din Budapesta, Catedra de filologie română (1982-1989), unde a predat cursuri de limbă, stilistică, istoria literaturii române din sec. XIX și cursuri speciale consacrate poezilor M. Eminescu și G. Coșbuc.

A debutat în ziarul *Tribuna Ardealului* (1941), cu un articol de folclor *Obiceiul „Cununei” pe valea Someșului Mare*, iar editorial cu volum *Pagini despre G. Coșbuc* (1957). Doctor în filologie (1968) cu teza *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc*. Pe lângă volumul de debut, a mai publicat: *George Coșbuc – Bibliografie* (în colab. cu I. Domșa), 1965; *George Coșbuc și pământul natal*, 1966 (ed. II, 1973); *Liviu Rebreanu pe plaiuri năsăudene*, 1967; *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc*, 1969; *George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie*, 1975; *Liviu Rebreanu între „Oameni de pe Someș”* ș. a. A îngrijit ed. critică *G. Coșbuc (Opere, I-IV, 1966-1982)*.

Colaborează la *Tribuna*, *Steaua*, *Gazeta literară*, *Săptămîna* etc. Inițiator și redactor principal al buletinului *Pro Didactica* (cu studii și în limba maghiară), destinat, în primul rând, perfecționării cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, buletin din care au apărut cinci volume. A fost președintele Filialei Cluj a Soc. de Științe Filologice din România (1978-1989) și membru al Soc. Internaționale de Filologie Maghiară, cu sediul la Budapesta. A colaborat la *Dicționarul român-maghiar* (I-II, 1954) și la elaborarea unor manuale școlare de limba română pentru școlile cu limba în predare maghiară. A scris nenumărate articole despre literatura

maghiara din România, despre clasicii literaturii maghiare, despre relațiile dintre scriitorii români și maghiari.

Potrivit unor critici literari, în scrierile consacrate lui Coșbuc și Rebreanu, stilul e patetic, iar limbajul critic voit literaturizat, textul fiind abordat mai mult cu „evlavie” decât cu instrumentele exegezei moderne. Au scris despre opera sa, între alții: Monica Lazar, în *Tribuna*, nr. 29, 1957; S. Cioculescu, în *Gazeta literară*, nr. 35, 1967; L. Valea, în *Scrisul bănățean*, nr. 10, 1957; I. Iliescu, în *Orizont*, nr. 9, 1965; T. A. Enăchescu, în *Steaua Roșie*, nr. 239, 1965; G. Țepelea, în *Viața Românească*, nr. 2, 1966; M. Beșteliu, în *Ramuri*, nr. 4, 1970; Al. Piru, *Varia*, 1972; Z. Sângeorzan, în *Luceafărul*, nr. 46, 1974; Beke Gyorgy, în *A Het*, nr. 6, 1983; Ilie Rad, în *Mesagerul transilvan*, 1996; Ilie Rad, *Centenarul nașterii lui Gavril Scridon*, în *România literară*, 2022.

Trecerea timpului

Profesorul la biroul din cabinetul său de sub scări,
la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca.

La decanatul Facultății de Filologie, Cluj-Napoca, ianuarie
1978 Edgar Papu, Liciu Rusus, Oct. Șc. în picioare Gavril
Scridon, Ilie Rad, foto Ioan Felecan, arhiva Ilie Rad.

Părinții: Vasile și Ioana Scridon.

Serviciu religios ecumenic la dezvelirea plăcii
comemorative de la Liceul Tehnologic din
Feldru.

Foto-album Gavril Scridon

Omagierea lui Gavril Scridon la Centenar, Primăria Feldru, 11
nov. 2022. În imagine Menuț Maximinian, Vasile Filip, Grigore
Țiolan-primar, Ilie Rad, Viorel Mureșan, Ioan Pinteș.

Mormântul familiei Scridon, din Cluj-Napoca.

Eugen Simion sau echilibrul, în sensul cel mai distins

Victor ȘTIR

Mutarea la cele veșnice a lui Eugen Simion prilejuiește, cum este firesc, o privire a „întâlnirilor”, reale sau spirituale, pe care le-am avut cu dânsul fiecare. Așa cum se vede în amintirile cele mai proaspete, statura criticului și istoricului literar sugerează o aparență clasică, plecând de la ținuta vestimentară impecabilă, la prestația de la masa de scris fără variațiuni care să-l acuze de un ludic pronunțat, de, la limită, inconsecvență cu sine.

Om de carte, din tinerețe, a parcurs toată perioada comunismului contribuind la constituirea „canonului” care-l așeza în fruntea poezilor pe colegul său de clasă și de generație Nichita Stănescu, așa cum este firesc, contestat de unii confrăți, în același context, contestat și Eugen Simion. Prin trecerea timpului, prin privirea de departe, elogiul lui Nichita nu mai pare atât de pregnantă și meritând sancțiuni ca și când a fost ridicat în sus de „roșu vertical”, interpretat ca o plecăciune ideologică în fața regimului comunist. Cu trecerea vremii, culorile se atenuază precum și adversitățile și apropierea de final aduce și un fel de împăcare a adversarilor.

Întâia carte din opera lui Eugen Simion pe care am citit-o cred că a fost *Timpul trăirii. Timpul mărturisirii. (Jurnal parizian)*, un „timp” atât de proaspăt, vivace și frumos, încât am trăit și eu pe Sena și în atmosfera evocată de tânărul profesor de la Sorbona. Mi se pare, *Jurnalul german* nu a mai fost chiar atât de percutant sau poate senzațiile păstrate în memoria-mi îmbătrânită s-au stafidit. *Scriitori români de azi* ne-a transmis, pe lângă erudiție, o metodă personală de investigare calmă a textului literar, apoi așezarea în pagină fără spectacol și volute excesiv metaforizante,

apropiindu-se de un tip de critică irigată de o rețea sanguinară prin care trec infinitezimale unelte științifice care dau claritate opiniilor și senzația de epuizare a problematicii pe care o ridică o operă luată în „prelucrare”.

S-a spus cândva de către un mare critic de azi, locuind sub aceeași cupolă cu academicianul Simion, că nu ar fi lansat nici un scriitor, nu ar fi desființat pe nimeni, lucru probabil adevărat dacă nu este spus cu tendința de a-l diminua pe marele ploieștean, alături de Caragiale, Nichita și alții. Probabil că Eugen Simion nu a văzut critica și istoria literară ca un câmp de luptă, ci ca pe un mijloc mai calm de a lua în „stăpânire” tărâmul literaturii, ceea ce vine mai degrabă dintr-o construcție cu armătură clasică a personalității sale. Situația, undeva la mijloc, amintește de dictonul latin *aurea mediocritas* (Horățiu – *Ode*, II, 0, 5) care îndeamnă la cumpătare și, azi, persiflează mediocritatea, dar în cazul lui Eugen Simion nu de mediocritate poate fi vorba, ci de faptul că drumul de mijloc este cel auzit, este suprem. Și câte multe haruri a avut cel care: a stat două legislaturi în fruntea Academiei Române, a editat *Caietele Eminescu*, a fondat minunata colecție *Opere fundamentale (Pleiade)* românești, *Dicționarul general al literaturii române*, facsimilarea integrală a *Caietelor eminesciene*, operă monumentală, în 38 de volume, apoi opera sa atât de cuprinzătoare, diversă, profundă.

Cultura noastră pierde o personalitate unică, marcată de pasiune, hărnicie, puterea de a porni proiecte după model occidental și de a le duce până la capăt. Nu e puțin lucru pentru exemplele îndoielnice din societatea noastră de azi.

In memoriam Eugen Simion

Uniunea Scriitorilor din România anunță cu profundă tristețe încetarea din viață a academicianului **Eugen Simion**, fost Președinte al Academiei Române (1997-2006), președinte al Secției de Filologie și Literatură a Academiei Române (2006-2022), critic și istoric literar de o deosebită notorietate, autor al unei vaste opere de autor și editor.

Eugen Simion s-a născut la 25 mai 1933, în comuna Chiojdeanca, județul Prahova.

A urmat cursurile Liceului *Petru și Pavel* din Ploiești și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității București în anul 1957.

În 1969, a devenit doctor în științe filologice cu o teză despre Eugen Lovinescu, avându-l drept conducător științific pe Șerban Cioculescu.

A fost redactor, între 1962-1968, la *Gazeta literară*, apoi colaborator al revistei *România literară*.

Din 1964, a fost asistent la Catedra de Istoria Literaturii Române a Universității din București, devenind apoi lector (1967), conferențiar (1971) și profesor (din 1990).

Între 1970 și 1973, a fost profesor la Universitatea Paris IV (Sorbona). Despre această perioadă a scris în volumele *Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian și Întoarcerea autorului*.

A debutat în revista *Tribuna* (1958).

A condus, din 1983, revista *Caiete critice*, al cărei director a devenit în 1990.

Academicianul Eugen Simion a publicat peste 3.000 de articole și studii. Opera sa cuprinde numeroase titluri de referință.

A debutat editorial cu volumul *Proza lui Eminescu* (1964). Alte scrieri semnificative: *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit* (1971, a doua ediție în 1994); ciclul *Scriitori români de azi* (I – IV); *Dimineața poezilor*; *Sfidarea Retoricii*; *Moartea lui Mercuțio*; *Mit. Mitizare. Mistificare*; *Ficțiunea jurnalului intim*; *În ariergarda avangardei*; *Tânărul Eugen Ionescu* (publicată și în limba franceză); *Fragmente critice*, vol. 1-8.

Este și autorul unor ediții, studii introductive și antologii.

A coordonat *Dicționarul General al Literaturii Române*, editat de Academie.

A coordonat editarea manuscriselor lui Mihai Eminescu în 38 de volume.

Un alt proiect cultural lui Eugen Simion este Colecția *Opere fundamentale*, în format Pléiade, care cuprinde cei mai importanți autori români. Unele dintre lucrările sale au fost traduse în franceză, engleză, maghiară, germană etc.

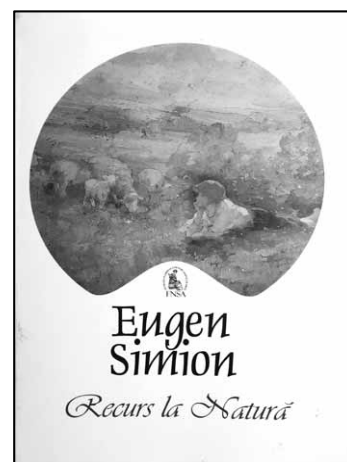
Pentru activitatea sa, Eugen Simion a primit Premiul Academiei Române (1977), Premiul Uniunii Scriitorilor (1965, 1976, 1980, 1984) și Premiul Național de Literatură, Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2003) și altele.

A fost distins cu: Ordinul Național *Steaua României* în grad de Mare Cruce, Ordinul Național *Crucea Sudului* al Guvernului Braziliei. A fost Cavaler al Ordinului Legiunii de Onoare a Franței (2008) și Ofițer al Ordinului Legiunii de Onoare a Franței (2011), a primit Medalia de Aur pentru Merite a Republicii Serbia (2013). În 2018 a primit Medalia de Aur pentru Filologie Alfred Nobel, acordată de Societatea Internațională de Filologie și, de asemenea, a primit titlul de cetățean de onoare al Capitalei.

A fost membru de onoare al mai multor academii naționale și Doctor Honoris Causa al mai multor universități din țară.

A mai deținut funcțiile de director al Institutului de Istorie și Teorie Literară *G. Călinescu* și de președinte fondator al Fundației Naționale pentru Știință și Artă.

Prin dispariția lui Eugen Simion, critica și istoria literară, mediul academic și filologic suferă o grea, ireparabilă pierdere.

(19 Oct 2022)

Piața romglezei

În uzul curent, în limba română tot mai multe cuvinte și expresii intră dinspre limba engleză. E, într-un fel, un fenomen lingvistic și social, economic și politic inevitabil. Cum vă raportați la acest fenomen, la limba care uzează masiv de anglicisme, la „romgleza” vorbită de oameni simpli, dar și cu o anumită pretenție... intelectuală; utilizați un asemenea mijloc de expresie sau comunicare în opera Dvs. (din diferite motive), îl dezavuați, vă e indiferent?

Olimpiu Nușfelean

Irina PETRAȘ

Aș propune un bemol

Am vorbit în mai multe rânduri despre starea limbii române. Reiau aici câteva idei.

Aud tot mai dese lamentări cum că limba ne-ar fi în suferință, că e schimonosită și hărțuită din toate părțile. Descopăr, din nou, că nu mă pot înscrie automat în corul bocitoarelor. Criza e un impas, o piedică, o disfuncționalitate. Reacția firească și eficientă este să cauți degrabă rezolvări ori ameliorări.

Sunt înclinată să pun un bemol alarmei privind degradarea limbii române. Dar și primejdiei venite dinspre limba engleză. Mi-am dat seama că nu găsesc ușor argumente pentru a intra în panică. Eu citesc, săptămână de săptămână, cărți bune în care scriitorii folosesc o limbă românească nuanțată și bogată. Tot astfel, „răsfoiesc” comentarii pe

bloguri de cititori, și ele cu formulări care nu fac de râs limba noastră. Apar mereu

mari cărți din literaturile lumii pe care le degust în variante românești excepționale, traducătorii noștri neaflând, se pare, despre teribila degradare a limbii. Sunt nenumărați excelenți profesori de română care se îngrijesc de buna ei stare și pun la cale mari „lecturiade” pentru păstrarea ei la înălțime. Avem sumedenie de probe că în spatele unei

elegante vorbiri stă o gândire pe măsură. Că gura românilor nu vorbește fără ei. Ei știu că, dacă gândul tău e limpede, expresia nu poate fi decât limpede și ea (cum bine spunea D. D. Roșca). Vocabularul constituie un indicator extrem de sensibil al culturii unui popor și fenomene precum schimbarea de sens, pierderea unor cuvinte vechi, crearea și împrumutarea de cuvinte noi sunt strâns legate de istoria limbii și a culturii, fără a pune în pericol identitatea noastră. Limba română a suferit de-a lungul secolelor masive influențe dinspre slavă, greacă, franceză, dinspre germană și maghiară, dar a rămas în continuare *limbă română*. Cuvintele noi au fost îmbrăcate în haină românească și adaptate sistemului nostru gramatical, puternic căci latin. Ele au devenit cuvinte ale limbii române. Împrumuturile din alte limbi sunt un fenomen firesc, iar cuvintele oamenilor au bunul obicei să „umble”. O spunea deja Simion Ștefan: *cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni carii împlă în toate țările; așa și cuvintele, acelea sunt bune carele le înțeleg toți*. Mă tem că engleza a dobândit azi, *via* internet-digitalizare, statutul de limbă-pe-care-o-înțeleg-toți. Mai mult decât franceza în secole trecute. Un *toți* relativ, desigur. Provocarea e să ieși din mimetism abulic și să fii în stare să simți care cuvânt e monedă bună și care calpă. Cu care chiar cumperi ceva mai bun decât ce ai deja în

Ancheta Mișcării literare

limba ta. Sunt libere, firește, și împotrivrile pe cont propriu. Eu, *cititoarea*, nu folosesc niciodată *a lectura* în loc de *a citi*. *Înfățișare* mi se pare mai expresiv decât *look*, căci, infinitiv lung fiind, conține și efortul de a dobândi o față personală, asumată. Uneori, însă, apelez la cuvinte englezești când acestea conțin mai multe sensuri latente decât echivalentele românești. De pildă *privacy*. Așa cum scriitorii din generații mai vârstnice recurg la „scurtături” franțuzești, unele deja intrate în vocabularul comun.

Că existe sumedenie de exemple de stricare a limbii ori de necunoaștere a regulilor elementare de utilizare a ei chiar și în discursuri publice, ele sunt și se cuvine să rămână excepții. Nu cred că există țări în care toți locuitorii ei să vorbească impecabil limba locului.

Totuși! Dacă, la prima vedere, faptul că poți ajunge foarte „sus” fără ca limba ta să fie și ea la înălțime ar putea părea un simplu (?) accident al prezentului, această deraiere aparent minoră și trecătoare de la normă ar putea avea urmări catastrofale pe termen lung. Bemolul nu mai funcționează. S-ar putea lesne deduce că nu ai nevoie de Carte ca să ajungi „cineva”. Că, de vreme ce nu (mai) există pedepse pentru reaua folosire a limbii române, editurile și revistele se pot descurca și fără corectori de meserie, „merge și așa”, nu moare nimeni din asta. Că poți elimina studiul latinei din școli fiindcă o limbă „de strânsură și năvală” nu are nevoie de rădăcini. Că cetățenii României nu au neapărat datoria de a cunoaște limba română. Că nu mai e valabil că limba este „măsurariul civilizației unui

popor”, căci „limba și legile ei dezvoltă cugetarea” (Eminescu). Am putea deduce că limba nu mai poate fi „stăpâna noastră”, cum tot Eminescu credea, fiindcă noi suntem – nu-i așa? – liberi, cu desăvârșire liberi, până la imponderabilitate. Nu mai *aparținem*, nu mai avem trecut, viitorul nu contează. Am uitat că am răzbit în Istorie ca *locuitori ai limbii române*. Că limba română e „**singurul element de legătură a tuturor românilor**, de reabilitate morală a lor”, cum credea Nicolae Iorga. Că, puternic instrument de socializare, limba este garant al apartenenței, un organism viu și supraindividual în care insul se integrează dobândind legitimitate (Lucian Blaga).

Nu e de vină doar deșănțata eră a comunicării frenetice de dragul comunicării. Problema cea mare e aceea a absenței *stării de veghe*. Exigențe scăzute funcționează și la nivelul școlii, și la cel al societății. Tolerând iresponsabil orice abatere de la legile limbii și, deci, ale buneii gândiri, spui, de fapt, că omul poate renunța la gândirea pe cont propriu. E destul dacă prinde din zbor spunerile bulucite pe capul său și ia de bune toate zgomotele din jur, căci va fi curând un excelent „om simplificat”, o plastilină de modelat/manipulat. Încă mai cred că să pretinzi buna alcătuire a unei fraze, cu toate elementele de legătură la locul lor, cu toate acordurile respectate pentru a se ajunge la „acordul fin” al unei comunicări rodnice nu e un „mof” de dascăl de modă veche. Soluția, doar aparent utopică, ar fi *reintroducerea gândirii în școală*. Adică repunerea școlii la pupitrul de comandă al viitorului.

Dan CULCER

Dacă aș scrie acum un roman

Dacă aș scrie acum un roman, poate că aș fi tentat să reconstitui ticurile de limbaj ale unui personaj oarecare. Nefiind însă un tip oral ci mai degrabă vizual, nu cred că aș putea transcrie astfel de fenomene

de limbaj.

Paul Goma s-a străduit să fixeze în proza sa particularitățile de limbaj al temnicierilor, securiștilor și activiștilor lumii prin care a trecut. Poate că acest efort reconstituitiv să permită lingviștilor o analiză și să ducă la studii de psiholingvistică, ba mai

mult să permită concluzii despre nivelul intelectual al personajelor și, respectiv, modelelor reale la care se referă. Dar fiindcă nu am avut ocazia să trăiesc în astfel de medii carcerale, nu aș putea băga mâna în foc că limbajul acestor personaje, așa cum a fost transcris de Paul Goma, nu conține și o masivă doză de invenție, cu motivații satirice, demascatoare. Precum în proza lui Caragiale. Goma i-a nemurit pe anchetatori, torționari, gardieni, semidocti sau inculți mai toți, în perioada la care se referă scriitorul, acordându-le, probabil neintenționat, un drept de supraviețuire, dincolo de sistemul care i-a inventat, utilizat și plătit bine.

Chiar dacă nu am intenția să o folosesc pe plan literar sau publicistic, sensibilitatea mea la anglicisme se manifestă și aici, în Franța, unde locuiesc. Adică le refuz. Cât pot. De pildă nu scriu și nu folosesc cuvântul *link*, pentru a desemna o legătură spre o publicație accesibilă pe Internet. Atrag atenția soției mele, franțuzoaică, să nu folosească anglicisme în limbajul scris sau cel curent, eu, rumanofonul. Anglicismele sunt greu de evitat, invadatoare, la radio și la televiziune, în articole de presă, pe panourile publicitare, în filmulețele cu reclame, în titlurile filmelor care nu mai sunt traduse în franceză, pe afișele stradale, în limbajul tehnic curent, cel folosit pentru a vorbi despre obiectele care ne-au pătruns în cămine, pe stradă, în viață, prin uneltele pe care le folosim curent, televiziune, telefon, computer.

Chestiunea anglicismelor nu este doar una de vocabular, ci una de gramatică. Aceste vocabule nu se declină, nu se acordă, nu se articulează așa cum ar trebui să se întâmple în limba română. Pentru cei care își mai amintesc, pe vremea primei colonizări a României de către sovietici (acum trăim de trei decenii a doua colonizare, de către anglo-saxoni), problema se punea diferit, adică invazia se realiza prin vocabular, prin concepte și formule ideologice, dar adecvarea gramaticală era mai ușoară, dată fiind relație dintre română și limbile slave, constitutivă. Româna nu a devenit însă o limbă slavă, așa cum nu a devenit nici una germanică sau fino-

ugrică, cu toate eforturile stăpânilor străine în Ardeal.

Modelul de comportament în acest domeniu este, pentru mine, cel al intelectualilor maghiari din secolul reformei lor culturale, pentru care idealul și datoria devenise inventarea stăruitoare ale unor cuvinte și expresii echivalente, acordate cu specificul limbii maghiare, pentru a evita invazia unor neologisme importate din limba stăpânilor austrieci.

E de datoria traducătorilor de literatură tehnică sau de texte de presă politică să evite transcrierea talle-quala a vocabularului tehnic sau politic, jurnalistic. Să ne amintim ce efect a avut asupra culturii române dispariția diacriticelor din ziarele editate pe Internet, datorată dezinteresului fabricanților de calculatoare, computere care au așteptat câteva decenii până să ne pună la dispoziție claviere, *tastaturi specifice*, cum se zice în România, pentru clapele pe care se gravează literele cu care scriem, folosind *softul* Microsoft Word pentru nemuritoarele noastre opere românești.

Chiar și acum e greu să cumperi în România *claviere* cu literele specifice românei. Chiar și acum am prieteni care nu știu cum să folosească litere cu semne diacritice românești.

Chestiunea anglicismelor nu este doar una de vocabular sau de gramatică. Ci una de cultură, de sociologie, de geopolitică. De supraviețuire națională. Tolerarea și utilizarea invazivă a anglicismelor, în cazul Europei în general, și al românilor în special, este o probă de supușenie în fața unui comportament imperial. Supușenia se manifestă pe toate planurile. Se votează legi antiromânești, se devalizează fondul funciar și cel silvic, prin retrocedări ilegale și abuzive, se plătesc sume imense pentru așa-zisele restituiri în integrum către foști cetățeni români care au emigrat de bună voie. Patriotismul a devenit rușinos iar românii sunt prezentați, de autori aparținând unor minorități ostile, în România, ca fiind rasiști, xenofobi. Autoapărarea comunității este considerată ilegală și se pedepsește sub diferite pretexte.

Așa că problema anglicismelor nu mai este o problemă lingvistică ci expresia cea mai vizibilă a colonizării și pierderii suveranității naționale. Un minister al românizării a

funcționat cândva. Ar trebui reînființat iar acțiunea să-i fie sprijinită prin legi adecvate. Dar înainte de asta ar trebui alungate slugile din parlamentul României.

(Elancourt, Franța, 7 noiembrie 2022. În amintirea unei «revoluții» care a fost o înscenare leninistă și prima etapă a unui genocid mondial.)

Leo BUTNARU

Romgleza? Și ea o limbă de lemn...

Pe cât sunt mereu demne de uimire și producătoare de surprize descoperirile forțelor, energiilor cuvintelor, plasticitatea lor, multitudinea de sensuri și disponibilități de a se angaja în crearea altor noțiuni, ca niște reînfrățiri și reîncercări impredictibile, dar firești în funcționalitatea artistică, estetică, pe atât de uluitoare, întristătoare, derutantă e sărăcia, urâtenia, chiar – pardon! – uneori stupidenia limbajului public, inclusiv al celui din chenarele reclamelor de tot soiul (și... gunoiul), uniformizator până la anularea demnității de a fi pe potriva unui vorbitor, unui cititor în limba română exemplară. Iar societatea noastră, cu scâpări și scâpături caragialiene, dar și... *chirițești-alecsandrine*, pare a fi una dintre cele mai vulnerabile în fața invaziei surogatului lingvistic globalizant-anglicizant, una care se predă fără împotrivire, capitulând, în fața spiritului străin-simplificator, chiar umilitor. Vezi aroganța incorectitudinii și opresiunii anti-lingvistice pe miile de firme, înscrisuri, reclame cocoțate oriunde și oricum, ceea ce pe mine unul mă face să-mi amintesc de o concluzie neliniștitoare a lui Octavio Paz: „Că o societate sau alta e coruptă, prima dovadă a acestui lucru este limbajul corupt”. O astfel de corupere general-comunitară e una limitatoare de comunicare, de gândire, de simțire. E poluantă și descalificantă. Iar romgleza, prin sărăcia și cenușiiul inexpresiv, nu e decât o altă expresie anchilozantă, calicată a limbajului de lemn. Un limbaj de lemn al globalizării de după limbajul de lemn

al comunismului poluant în toate ale spiritului, filosofiei, libertății. „Noul” limbaj de lemn, în formulele sale fixe, rigide, omniprezente e, cum ar veni, limbaj gata preluat/prelucrat. Dar și limbaj-talaș.

Unele romglezisme apar din cauza cam proastei cunoașteri a limbii materne. Azi Chirița îi zice păsărește în... romgleză. Și, ca pe vremuri în franțuzește, slujește limba română, o siluiește.

Nu cred că ar fi vorba de *un fenomen lingvistic și social, economic și politic inevitabil*, ci mai curând e la mijloc și în joc lipsa demnității național-lingvistice, predispoziția mai generalizată la lene în apropierea și apropierea limbajului românesc curent, elevat, asta ducând la un fel de capitulare și umilă acceptare a argourilor transnaționale, schematice ca niște schelete. E un fel de limbaj ca... linșaj! În special pe rețelele de socializare, unde incultura dă o luptă tot mai acerbă, „fără reguli”, cu limba română! Iar dacă vrei să nu fii înjurat pe facebook, – să nu scrii corect românește...

Romgleza înseamnă vicere și dezmațare, barbarie și calicie. Proprie, de altfel, și multora dintre cei care, cu de la sine investitură, își spun comentatori (politici, economici, sociologici...). E destul de alterat, prost articulat și limbajul sărăcăcios al unor ziare și reviste, radioului și televiziunii, „susținut” și de limbajul titrat pe burtiera TV a cinematografului contemporan, de-ți zici: - Mai bine filmul mut (și... orb)!

Românul ca individ și românii ca societate au abandonat, mai adevărat supus – au trădat părți din frumoasa lor limbă „ca un

fagure de miere”, proiectându-le în strâmtori, înghesuieți de comunicare, în care corectitudinea, cursivitatea se aud mai puțin, în locul lor fiind favorizate și „întâlnite ca niște victorioși eliberatori” cuvinte-mercenari de genul *job, cash, weekend, live, breaking news* (să vezi, trădarea, trimiterea în plean a cuvintelor românești ar face-o unii preinși *telectualii* de pe la radio, tv sau *mă-sa media*), *trend, freelancer, user, looser, business, brand, barber shop, sale, discount, exit* etc., etc. Atare împrumuturi la *second hand*, substitute la întâmplare, alandala și nejustificate, mi se par – iertat fie-mi patriotismul lingvistic! – mai lipsite de sonoritate, plasticitate, expresivitate, decât cele pe care societatea parcă le-ar sorti prizonieratului în anonimat, uitării: *loc de muncă, numerar, sfârșit de săptămână, în direct, știri de ultima oră, tendință, liber profesionist, utilizator, perdant, afacere, marcă, frizerie, reduce, ieșire...* *Magazin* este un cuvânt repudiat, mai că expulzat de pe la noi, în locul lui plodindu-se fel de fel de *market-uri*, numite astfel începând (sau terminând) cu gigantice magazine universale până la prăvălii, dughene, băcăni de cartier.

Simplificarea, renunțarea la firescul efort de a vorbi corect românește, abandonarea cuvintelor tale materne (pentru cuvintele lor... paterne) mi se par strâns înrudite cu kitschul, ba chiar cu... gunoiul, căruia românului i se pare că e mai frumos și util să i se spună: *trash*. (Că doar nu spunem... *trashizarea*, ci gunoarea limbii, nu?!) Intră în uz forme sau doar sfâșieri de forme simplificate, traumatizate de vorbire din amestecături lexicale și gramaticale invalide a ceva ce amintește de limbă română înghesuită de limba engleză.

Amintind de durerosul adevăr că sute din limbile de pe glob, ce dau polifonia vocii lumii, dispar alarmant de repede, se poate constata că cele care mai rămân sub bolțile cerești, inclusiv sferile muzicii divine, se contaminatează și se urâtesc concomitent cu

online-isme, facebook-isme care, mai mult sau mai puțin, țin de același uriaș mușuroi al forfotei englezismelor. Și, din câte se pare, nu e nimic de făcut întru refacerea curățeniei expresiei, comunicării. Lumea împrăștiată în ea însăși cu „schije” din sfărâmatele clopote și orgi ce asigurau armonia în graiurile popoarelor. O blestemată, infernală competiție întru dispariție. E un entuziasm al autoanihilării lingvistice, deci și a traumatizării părții creierului, unde se afla, până la un moment, ceea ce se numește *limbă maternă*.

Una din soluțiile (posibile...) prin care poate fi încetinit (dacă nu stopat complet) acest proces agresiv-poluant, prin care ar putea fi ocrotită o limbă și păstrată în relativă curățenie organică, de structură și rostire, ar fi intervenția societății, a organelor sale oficiale de administrare, prin instituționalizarea unor acte salvatoare/ocrotitoare obligator de a fi respectate oricând și de oricine, om sau instituție. Admitem și ne dorim o astfel de situație benefică pentru sănătatea limbii române, dar, tot aici, apare și îndoiala, mai mare sau mai mică, față de o atare eficientizare socio-lingvistică, amintindu-ne că deja ar exista, parcă, o lege a protejării limbii române, zisă legea Pruteanu, adoptată spre sfârșitul anului 2004, însă a cărei funcționalitate asanatoare nu se resimte (mai) deloc. Aș fi bucuros să dea cineva exemple contrare, însă, până atunci, tot... la Creangă ajungem, și peste 150 de ani mai dându-i dreptate în tristul adevăr al observației: „Și turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli (în romgleză, să adăugăm noi, – *l.b.*) nu mi s-a mai dat a vede; cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne ferește!”

Dar, poate, tot acum e și cazul să punem oarecât surdina amelioratoare de disperare, în speranța că, totuși, starea de lucruri nu e chiar atât de dramatică...

Sau, cum se zice, om trăi și om vedea, omule... Dacă om mai vorbi sau nu curat* românește...

*Aici, *curat*, și în al optulea lui sens din DEX: *Adevărat, autentic, veritabil*.

Hanna BOTA

Nu e vorba de bule de săpun

În primii ani în care s-a impus, părea că acest limbaj este doar deranjant și că denotă o slabă cunoaștere a limbii române, trădând comoditate în a căuta varianta românească a termenului. Apoi, pentru că nu s-a urmărit o curățare a limbajului, măcar în ariile în care se putea face acest lucru, nici nu s-a încurajat – mă gândesc la proiecte concertate, nu doar situații de atragere a atenției în mod sporadic sau de la om la om – a se vorbi o limbă românească autentică, acum am ajuns într-o situație de-a dreptul alarmantă: există segmente de populație care *nu se mai pot înțelege* fără acest „metalimbaj” și mă refer la zona celor care lucrează în corporații, mai ales că multinaționalele au engleza ca limbă comună de comunicare cu angajații aflați pe tot globul. Societățile în cauză adună tot mai mulți tineri: limbajul IT-știlor, al celor din resurse umane (*Human Resources – HR*), al celor din management, introduce elemente noi, expresiile care intră sunt necesare pentru că nu există încă suficiente cuvinte în limba română care să acopere *exact* însemnătatea dorită, fiind vorba de limbaj de specialitate (cu oarecare efort, s-ar putea găsi sau adapta, dar expresiile românești sunt respinse din start, vorbitorii fiind nemulțumiți cu corespondentul autohton).

În aceste bule în care limbajul astfel transformat e absolut necesar pentru a se înțelege vorbitorii între ei, mediile de interacțiune fiind tot mai complexe, este foarte puțin probabil să se schimbe ceva, dimpotrivă, direcția pare să se adâncească. Se observă că noile cuvinte se înrădăcinează atât de adânc, încât sunt exportate din bulele specifice și folosite tot mai mult în alte medii. Și nu e vorba de bule de săpun care, când se sparg, dispar. Acestea când se sparg, revarsă ce au acumulat.

Dacă până acum era un fenomen de urmărit cu interes, acum la fel de îngrijo-

rătoare este dezvoltarea unei „sublimbi” și în mediul adolescenților (și nu e vorba de jargon, cum mereu a fost), pornind tot de la tehnologii, rețele de socializare, cultura americană (jocurile interactive și muzica fiind în top): adolescenții devin greu de înțeles de către cei care nu împărtășesc valorile lor și accesul la informația specifică. Fără o atitudine corespunzătoare, un act de nivel național, nu cred că se va rezolva ceva – or chiar această atitudine lipsește, cum ea lipsește în educația românească de când se află în „eterna tranziție” – problema nu se va rezolva, ci se va adânci cu siguranță.

Știu, e absolut redundant, n-am spus nimic nou, doar am subliniat o situație cu care mă confrunt eu însămi, desfășurând activități de educație continuă/ educație alternativă și dezvoltare personală în mediile mai sus enumerate, în special cu grupuri din multinaționale. Ceea ce se aude din „romgleza” amintită la televizor sau în mass-media este o parte infimă, acolo interlocutorii se mai controlează sau pur și simplu nu au adoptat încă limbajul „de bulă”, căci dacă ar vorbi un corporatist la televizor în limbajul folosit cu colegii, pur și simplu nu ar fi înțeles. Asta nu înseamnă utilizarea unor expresii din când în când, ci e deja o „altă limbă”.

Dacă folosesc și eu acest limbaj? Da, uneori folosesc expresii uzitate de cei în mijlocul cărora lucrez, pentru că au altă încărcătură pentru ascultător, scopul meu e ca informația transmisă să aibă impact, să aibă un corespondent în mintea lui, el să rezoneze cu ceea ce am de transmis în cazul în care un alt cuvânt ar rămâne fără ecou în mintea sa (un tertip salvator: folosesc expresia transliterată din engleză, după care dau variante și sinonime românești, ca să clădesc noi înțelesuri pentru o viitoare nouă interacțiune – face și asta parte din educația în care sunt implicată). Nu abuzez, folosesc rar, caut corespondent potrivit, deși uneori poate fi mai greu de găsit.

Și din nou da, folosesc expresii și în scrierile mele literare: când un personaj face parte din zona amintită, pentru a fi veridic, în dialogurile și comunicarea acestuia îi folosesc limbajul, exprimarea, chiar dacă nu atât de pregnant cum ar face-o personajul, ca să nu încarc textul, dar măcar pe aproape, căci altfel l-aș deforma. Cum unui țăran îi pui în gură

Daniel SĂUCA

ok. ds

Zile și munci. Pe e-mail. Pe vremea când eram editor în presa de „linia întâi” eram nevoit să răspund zilnic la sute

de e-mail-uri. Exasperat de cantitate, am ajuns să răspund laconic cu „ok. ds”, ceea ce fac și astăzi, chiar dacă nu mai primesc atât de multe „scrisori” precum în timpul juneții mele jurnalistice. (Bașca, nu mai „comunicăm” doar prin scrisori electronice. Mai nou, au apărut și „inimioarele”...) E mai simplu, mai direct, și chiar cred că omul poate înțelege că e de bine: am înțeles, dau mai departe, se publică! Exemplul e mititel despre „romgleza” de zi cu zi. Sunt și eu, firește, o victimă. Dar nu într-atât de disperată. Când am o întâlnire (fie și online), nu spun că particip la un/o „meet”. Folosesc rar și cuvântul „job” și alte „englezisme” ce au inundat spațiul public și privat. Numai că folosirea multor expresii este inevitabilă: „Black Friday”, „Vinerea neagră”, vinerea asta „întunecată” ține o săptămână și e de bine, se dau reduceri la tot

cuvinte specifice, cum o gospodină sau un tractorist au un anume limbaj, iar un intelectual se exprimă altfel, la fel trebuie să mănuiască și personajele din zona multinaționalelor, ceea ce este logic. Dar numai cât timp e vorba de astfel de personaje, altfel scriu în limba literară, căci e de datoria unui scriitor să susțină limba în care își scrie opera.

poporul; „a downloada”; „shutdown”; „target”; „token”; „display”; „link”; „site”; „server”; „software” etc. Nu intru aici în disputa legată de „îmbogățirea” limbii române prin adoptarea oficială (mă rog, e de văzut în continuare dacă ce zice, dispune Academia Română chiar e literă de lege) de cuvinte provenite din alte limbi. Sunt convins și eu că limba română este „vie”, iar transformarea ei nu poate fi controlată ca într-un punct de trecere a frontierei. Iar noile paradigme comunicaționale, ca să mă exprim „s sofisticat”, tocmai asta presupun: absența frontierelor, inclusiv a celor lingvistice. Nu prea avem ce face: engleza e la putere! Dincolo de sentimentul zădărniciiei în această privință, susțin și eu rolul extrem de important al dascălilor, scriitorilor, ziariștilor, cercetătorilor, instituțiilor culturale, revistelor în păstrarea nealterată a limbii române literare. Cu cât succes, vom trăi și poate vom vedea. Altfel, nu am fost afectat, în poemele și eseurile mele, de noua invazie. Asta cred. Și nu știu dacă e neapărat de bine.

Mircea Gelu BUTA

Cum ne creștem copiii

Noua generație de părinți, care ea însăși se zbate pentru a-și găsi identitatea, își privește copiii nu ca pe o binecuvântare primită de la Dumnezeu, ci drept o

sarcină pe fișa de post a responsabilităților sociale. Grupuri pe Facebook, cursuri despre cultura vieții, școli parentale, cursuri de comunicare între părinți sau între părinți și copii, totul în disperarea de a nu greși și care ne spun foarte multe despre tensiunea socială

în care trăim. Un veac ciudat, în care vorbim fără să comunicăm, vindecăm fără să atingem, scriem fără a ști citi, auzim fără a mai asculta...

Mamelor le este frică să nu pară stângace, de parcă stângăcia nu ar face parte din viața noastră. Se tem să nu greșească față de copii, așa cum consideră că le-au greșit părinții în raport cu ele. Această disperare duce la un perfecționism dăunător, care la un anumit moment se poate transforma într-un monstru, ce se va substitui dragostei și simplității, care trebuie să constituie câmpul de rezistență al familiei, o valoare creștină pe care Biserica o apără cu îndârjire. Duhovnicii ne sfătuiesc să-i însoțim pe copii în așa fel încât să-L descopere pe Dumnezeu ca pe o ființă vie, persoană colegială și în comuniune cu El, pentru că a crește un copil nu ține atât de programele educaționale externe, ci de construcția lăuntrică a vieții, a relației acestuia cu părinții și lumea.

Nu poți fi părinte de carieră, așa cum încearcă să ne convingă vedetele momentului, ci numai prin vocație, iar cel ce ne cheamă la plinirea acesteia nu este lumea în care trăim, ci copilul tău, minunea aceea de alcătuire uman-dumnezeiască din care erupe în viețile noastre o viață nouă, nelimitată la cultura învățării prin copiere, ci asumată prin învățarea continuă.

Se vorbește despre educația pe care copilul o primește în familia naturală sau „*cei șapte ani de-acasă*”, cu referire la bunele maniere pe care acesta și le-a însușit. Comportamentul față de altă persoană, cu respectul pentru vârstă și ierarhii, exprimat prin limbaj și gesturi, reprezintă o compo-

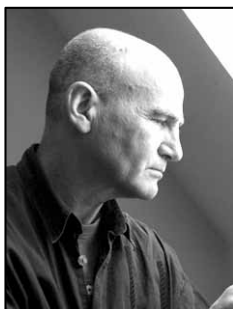
nentă esențială, căci o societate fără ierarhii nu poate evolua.

În ultimii ani, în vorbirea curentă a limbii române, prin adoptarea la scară națională a celebrului „*MacPronume*”, modul de adresabilitate a fost pervertit. În limba engleză, pronumele personal „*you*” este folosit în sensul de „*tu*”, la singular, sau „*voi*”, la plural, atunci când comunicarea are loc între persoane cunoscute și apropiate și între care formalitățile nu-și mai au rostul. Acest faimos „*you*” este utilizat în spațiile anglofone și sub umbrela pronumelui personal de politețe „*dumneavoastră*”, utilizat atât la singular, cât și la plural. Deși codul bunelor maniere și regulile elementare de bun-simț ne obligă să ne adresăm, în cazul persoanelor mai în vârstă, doamnelor sau persoanelor cu poziții superioare pe scară ierarhică, cu bine cunoscutul pronume personal de politețe „*dumneavoastră*”, care există în limba română, mulți concetățeni au preluat numai varianta „*you*”, adică a comunicării la per tu, folosită în America în limbajul simplu și degajat dintre prieteni (v. Horațiu Russin, *MacDonalizarea României*, Ed. Carolina, Cluj-Napoca, 2012, pp. 30-31).

De altfel, acest pronume personal de politețe există în toate limbile de origine latină, fiind utilizat frecvent în situațiile de comunicare interpersonală, în care respectul uman este impus de codul bunelor maniere și mai ales, așa cum spuneam, de buna creștere dobândită în familie.

De aceea, în strădania de a-ți crește bine copiii, caută să te întorci la tradiții și să privești în ochii copiilor tăi, sursă de inspirație nelimitată.

(Bistrița, 8 noiembrie 2022)

Alexandru JURCAN

ROMGLEZĂ și nu numai

Am zis mereu „nu și nu” în fața invaziei cuvintelor din engleză. Mă enervam în prima

fază. Apoi, citind articole pline de anglicisme, am început să mă documentez, să pricep despre ce se scria. După aceea am adoptat satirizarea, adică am pus-o pe Jojolica

(personajul meu din romanul comic) să pocească anglicisme și franțuzisme. Cum scriu și cronici de cinema, recunosc că am uzitat termeni precum *soundtrack*, *background*, *blockbuster* etc. Parcă mi-era mai simplu și mai economicos, plus că voiam să... fiu în pas cu lumea. Decât să scriu „în mijlocul unei scene tensionate, ecranul devine negru”, preferam să notez că e tehnica *fade to black*. N-am mai putut scăpa nici de *livestreaming*, ca să nu mai vorbim de *fake*

Ovidiu BUFNILĂ

Binevenită această anchetă, într-un moment absolut magnific, straniu, tragico-comic, grav sau complet sărit de pe fix

într-o lume care e total schimbată, diferită, renovată sau, dacă vreți, reșapată. O lume care a nimerit într-un profund ocean de fenomene, dacă nu cumva era deja și n-am băgat eu de seamă. Desigur, unii vor sări ca arși clamând, vociferând, scoțând din magazie, din beci, tot felul de apocalipse colorate țipător. Spre sperietura entuziastă a fetelor de pension. Alții vor aduna jdemii de LIKE-uri pe Instagram, WhatsApp, Twitter, Facebook, TikTok postând strigătele lor de alarmă anti-lingvistică. Alții vor da din umeri, pierzându-se în tumultul oceanic, vai, atât de neoprit. Limbile vorbite de oamenii de pe planeta asta, de când au prins ei darul vorbirii, s-au vălurit în fel și chip, în toate felurile, în toate modurile, în toate istoriile. Provincialismul, separatismul, enclava sau arealul strâns bine la gură, prin metode polițieneste, altminteri foarte eficiente, vremelnice, de bună seamă, au arestat limbile vorbite de oameni, le-au ferchezuit din punct de vedere oficial. Istorie veche, nebună și fără de leac. Limba română, această atât de mirifică limbă, trecută prin toate vălurile posibile, din punct de vedere istoric, social, cultural, politic sau vulgar-cotidian, este poate una dintre cele mai frumoase limbi vorbite pe planeta asta mică, tare mică și neînsemnată,

news. Ferească sfântul de *lockdown*, că m-aș duce la un *one man show*! Acum, serios vorbind, am trecut de la ciudă la un fel de toleranță. Credeți că am putea scăpa de anglicisme? Că am putea reveni? Cum să ne opunem valului? Oare ce va ieși din această entropie lingvistică? (Ar fi fost mai bine să scriu „disoluție” sau „haos”?). Nu putem rămâne indiferenți, deși *vanitas vanitatum*, că orice climax *avant la lettre* ne îndeamnă la un *festina lente* cu un pic de *entertainment*.

asa, în oceanul unui univers straniu, nemilos, surprinzător, periculos și plin de efecte magice de nebănuire. O ființă acvatică fabuloasă, limba română! O limbă de o expresivitate rară, poate unică, risc eu, patriotic, nostalgic, romantic! Dar de ce nu?! O limbă atât de metaforică! *Necum limbă de afaceri*, necum limba unui pragmatism deșăntat, lipsit de sentimentalism, rece și calculat. O limbă frumoasă, caldă, ghidușă și nebună, iubăreață, șmecheră, inteligentă înalt și murdară, jos, pe din dos dar atât de frumoasă. Limba română are un profund caracter oceanic, fapt ușor de demonstrat, fără dubiu, fără bilet de bunăvoiență de la vreo stăpânire academică, *o limbă a libertății fără de margini*. O limbă atât de stranie, de păcălitoare, de entuziastă, de pricepută și de meșteșugită. Căci ea, limba română vălurește simbolurile, vorbele, sensurile într-un chip absolut fermecător, da, căci, ea, limba română a transformat strigarea grecilor Ti-Kalos, (ce frumos!), în deplorabilul ticălos! Vălurirea asta mirifică, tragico-comică a limbii române, pare să fie unică pe planeta asta mică, mică de tot, vai, și atât de neînsemnată în oceanul sideral! Și câte și mai câte! Limba română nu împrumută nimic! E total falsă ideea asta exprimată în dicționare, în compendii, în enciclopedii, în tratate lingvistice sforăitoare și auguste! Limba română, fiind profund acvatică, vălurește sensurile acestei lumi zvârcolitoare, dând o săgeată de val tuturor ideilor, gândurilor,

expresiilor, cuvintelor care vin și se duc dinspre și înspre. *Niciodată nu mi-a fost frică pentru limba română*, nici deloc! De-o viață, această mirifică și fabuloasă ființă acvatică mă tentează, mă dăscălește, mă oropsește, mă înalță, mă pune la colț, mă eliberează, da, mă eliberează! *Ce aș fi eu fără limba română?* Poate că aș fi un chinez sau o chineză, poate aș fi un brazilian sau o braziliancă, egiptean sau egipteancă și așa mai departe! Stâlcitura, rătăcirea, surghiunul, diatriba, invectiva, urâciunea, multe alte belele sau cataclisme lingvistice n-au reușit în nici un fel să ucidă limba română. Iat-o astăzi, vie, nebună, drăcoasă și îngerească, zbanghie, săltăreață, armonioasă sau dezacordată, poemă sau savantă, plină ochi de ciudățeni acvatice, de răsuflări ne-românești, ea, draga de ea! Și-ți vine să zici, fată, ce e cu tine, ai vreo problemă?! Dar ea, limba română, nu are probleme, nu a avut niciodată! Limba română e o stare de spirit, e un fulg de zăpadă, o boare de primăvară sau un strigăt de luptă, sau o declarație de iubire! E atât de frumoasă! Cine s-o întineze? Care mare sultan, care mare prim secretar de partid, care mare dictator, care mare stăpânitor de aiurea? Oh, unde sunt toți aceștia, i-a luat valul! Așa zice frumoasa noastră limbă română, te-a luat valul! Păi nu e

tocmai ce se vede cu ochiul liber? Nu opreliștea, nu enervarea, nu proptelele lingvistice, nu ordonanțele guvernamentale sau academice salvează limba română! Cel pornit în așa-zisa salvare a limbii române se află într-o profundă eroare de sens. Căci el nu zărește în nici un fel procesualitatea oceanică a uneia dintre cele mai frumoase limbi vorbite pe planeta asta mică și neînsemnată scufundată, în chip de neînțeles, în oceanul fără de sfârșit de stele, planete, galaxii și fenomene ciudate care încă nu ni s-au arătat la orizont. Și, mai departe! Cine aș fi eu, cine sunt eu, vai de capul meu, să mă sumețesc în sprijinul limbii române? Să fim serioși, sunt doar așa, un mic val de cuvinte în oceanica și teribila limbă română. Sigur că-mi trece prin cap să mă dau mare, să fiu arrogant, așa din cuvinte, măreț dar și cumplit de ridicol! Nu, ar fi o eroare de sens. Poate însă că aș putea spune, simplu, iubesc limba română, îmi place de ea, mi-e drag de ea. Nu-i duc grija pentru că ea, limba română, fiind profund oceanică, își rezolvă treburile fără grija mea excesivă și complet greșită. Poate că or să mă bată unii cu pietre, ce frumos ar fi, ar fi așa, ca și cum cineva m-ar lua în seamă cu adevărat! Dar nu pup eu mărirea asta, gloria asta vremelnică, să fiu de-a bățul!

Pr. dr. **Maxim (Iuliu-Marius) MORARIU**
Saint-Hubert, Quebec

„Mi cherido, chieres los gogoși?”

Să fiu sincer, nu cred că e ceva de care trebuie să ne speriem. Același fenomen a putut fi întâlnit și în trecut, în funcție de diferite contexte istorice, infuziile fiind atunci fie din limba franceză, fie din rusă, fie pe alocuri din maghiară, turcă sau germană. E un fenomen întâlnit la nivel global. Ca student în Italia întâlneam adesea, cu precădere în rândurile tinerilor, o preluare directă, fără traducere, a unui termen, ce venea atât de firesc în exprimarea lor. În plus, sunt unii termeni pe care nu aș mai sta să îi traduc. Fie pentru că

îmi e mai la îndemână să îi aud formulați în acea limbă, fie pentru că sună de-a dreptul hilar în românește (avea la un moment dat domnul Pruteanu, care îmi este foarte drag, un astfel de proiect, dar nu cred că toate ideile de acolo erau cele mai nimerite).

Desigur, am întâlnit și excese. Nu la formulări stângace, caraghioase, made „coana Chirița”, mi-aș dori, însă, să mă refer aici. La lucrurile serioase. Ca preot în diaspora, observ un fenomen interesant. Nu m-am gândit până acum cum ar putea fi valorificat în literatură, dar poate ar merita un anume interes. În Italia, tinerii țineau să vorbească, de câte ori aveau

oazia, în limba italiană. Din când în când, obișnuți de-acasă, mai aruncau totuși câte-un cuvânt în românesc. În Canada, constat o adevărată inversare a paradigmei. Tinerii vin și de câte ori am oazia să discut cu ei se străduiesc să o facă în românește. Uneori acest lucru e dificil. De aceea e explicabil cum, din când în când, după o scurtă pauză, rostesc câte un cuvânt franțuzesc și mă roagă să le spun cum s-ar traduce în românește. Iar urările și gândurile lor, pe alocuri stâlcite îi fac să fie tare drăgălași. M-am bucurat când, cu prilejul aniversării zilei de naștere a mamei mele, un tânăr mi-a urat: „La mulți ani la mama voastră, părinte drag!”. Mi s-a părut drăgălaș, dat fiind contextul. La fel cum mi se pare foarte simpatic accentul lor, ce uneori face să se iște un zâmbet ștregar în colțul gurii când stau și îi ascult.

În literatură, cred că uneori uzul de neologisme poate fi benefic. Nu întotdeauna. Nu sunt omul care operează cu rețete. Am văzut situații fericite. Cuvinte folosite la locul potrivit. Bunăoară, într-o narațiune ce curgea foarte bine și care-și propunea descrierea

interferențelor dintre timpuri, oameni și generații. Am văzut și reversul. Tentative stângace de a aduce formulări străine într-o încercare de a descrie episoade dintr-un trecut îndepărtat ce se cădeau, zic eu, prezentate prin intermediul unui limbaj îmbibat de arhaisme. Pentru doza zilnică de autenticitate, nu din alt motiv!

Ca atare, nu dezavuez în mod obligatoriu utilizarea neologismelor englezești și a acestor termeni cu folosință universală în limba noastră. La fel cum nu sunt un fan declarat al arhaismelor folosite adesea în limba liturgică (cred că și aici, cu discernământ, ar fi necesară o șlefuire). Nu socotesc, însă, nici că ele reprezintă rostul unei nevoi apodictice. Cred că dacă aș avea timp, le-aș folosi și eu în cadrul unor nuvele dedicate experienței mele din diaspora. În mod ironic și pe post de contraexemplu, desigur. Am și acum în minte un episod din Spania, în care o mămică își întreba drăgăstos băiețelul: „Mi cherido, chieres los gogoși?” De bună seamă, așa nu! Dar, cu moderație și bun simț, cred că ar putea fi folosite uneori.

Nicolae GOJA

Ahile în Atena și Lucă în Bîrsana

Alterarea limbii române cu vorbe din alte arii lingvistice este o nedorită modă ce nu vrea să dispară de la sine, la fel ca gripa pandemică, așadar conviețuim cu acest nou sistem de simboluri convenționale de regulă neromanice, fenomen accentuat în ultimii 30 de ani, după deschiderea granițelor comuniste, apariția televiziunii libere și a internetului gratuit (gratuit deocamdată, până când vom deveni dependenți de rețeaua www). Copiii românilor învață engleza urmărind ore în șir filme de desene animate americane și o vorbesc mai bine decât educatoarele de la grădiniță, dar și decât părinții (cel puțin eu așa am pățit cu fiul meu, care acum citește cărți doar în limba engleză). O măsură de protecție a limbii materne ar fi titrarea filmelor și

documentarelor de televiziune, precum în Ungaria, însă nu cred că la noi se va reuși așa ceva, am fi priviți ca lingviști prea naționaliști. Spre deosebire de alte țări (Austria și Franța, cazuri cunoscute de mine direct), unde copiii sînt obligați să vorbească, la creșă, cămin, grădiniță și în școală, limba țării respective, chiar dacă limba lor maternă este româna, noi sîntem larg deschiși spre alte limbi, engleza fiind prima chiar și după ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană. Nevoia de comunicare ne e scuza preferată.

În viața cotidiană, auzim mereu cuvinte și expresii englezești, semn că toată lumea știe niscaiva romgleză, OK și WC nici nu mai trebuie traduse... Vom ajunge în curînd ca engleza să fie a doua limbă vorbită a românilor, la fel cum este a indienilor și a filipinezilor, engleza fiind limba lor oficială.

În Olanda, de pildă, toată lumea vorbește engleza, de la profesor universitar la fermier, chiar dacă are 70 de ani. Olandeza și engleza sînt limbi înrudite cu româna fiind neamuri din familia limbilor indoeuropene.

Engleza nu este o limbă stabilă, pură, directoare, cum am putea crede noi, cei care la școală am învățat limba rusă și am citit mai ales scriitori ruși. Un Shakespeare înviat precum Iisus nu s-ar putea înțelege deloc cu regele Charles al III-lea, dacă s-ar întâlni pe cheiul Tamisei. În engleză au pătruns prin istorie multe cuvinte germane, franțuzești, grecești și latinești, devenite o vreme neologisme, pînă la integrare. Astăzi, britanicii preiau cu ușurință cuvinte străine, mai ales din domeniul noilor tehnologii. Engleza modernă s-a format într-o mie de ani, integrînd dialectele din insulă, cel londonez fiind adoptat de scriitori și apoi de tot regatul. Așa zice Britannica.

În literatură, engleza este folosită ca reper cultural de cei care nu cunosc latina, deci de 99% dintre scriitori. Cu totul altceva ar fi să inserezi în poezii citate din limbile moarte, ai avea șanse mai mari la Nobel! Mulți filosofi știu englezește, de vreme ce limba germană este așa de greu de digerat după Heidegger, și totuși traduc Ființa precum liceenii, folosind edițiile traducătorilor adevărați... Am căzut și eu în păcat, recunosc, am folosit în romane cuvinte și propoziții din

maghiară, rusă și rromani, cu toate că nu vorbesc aceste limbi, dar am scuza bună cu personajele. Mătușa din Bîrsana, un viitor personaj, a fost chemată de fiica ei măritată în Grecia, la Atena, să aibă grijă de nepoți. Țăranca s-a dus repede-repede să-și ajute fiica. N-a făcut nazuri cînd ginerele grec i-a spus să nu mai poarte sumna, cămeșa înflorată și zadia din cap, nici cînd a fost tunsă scurt și vopsită, dar cu nici un chip n-a vrut să-i spună nepotului pe nume, Ahile. La noi nu există așa om!... Mătușa avea grijă de cocon și, cînd erau doar ei, îl învăța limba de pe Iza, îi cînta de leagăn, „nani, nani, puișor”, dar de zis tot nu-i zicea Ahile, îl alinta Ahilucă, pe scurt Lucă, este unul în Bîrsana zîs Luca Matiochii... Ahile a crescut, a făcut facultatea de medicină în Cluj, s-a însurat cu o româncă și e... ce e?... român sau grec?... După 7 ani, mătușa s-a întors acasă ca o doamnă, cu poșetă, dar apoi și-a lăsat părul să crească din nou în coadă împletită concii și umblă cu pînzătura și keptarul ei maramureșean.

Amestecul oamenilor și limbilor este inevitabil, dar trebuie să fim mîndri că avem cuvintele noastre pentru literatură, viață și moarte. Am fost recent la luminație în satul natal Cicîrlău-Maramureș și am citit inscripțiile de pe cruci. Mă așteptam să văd *to be or not to be, that is the question*, dar am văzut citate din Goga, Coșbuc și Eminescu, ceea ce nu m-a liniștit.

Menuț MAXIMINIAN

Vorba de acasă

Pentru mine, cercetător al satelor năsăudene, frumusețea vorbelor de acasă nu poate fi egalată. Odată cu asfaltarea ultimei ulițe dintr-un sat dispare o lume cu a ei cuvinte frumoase. Oare cine mai vorbește astăzi despre instrumentele necesare pentru tors și țesut: *cujeici, fuse, rășchitoare, coconeț, vârtelniță, urzoi, stative, suveici, sucale, țevi, melițe și piaptăne*? Mai știm ce țeseau bunicile noastre (*pînză, cingeaună cu*

alesături, draperii, fețe de masă, merindare, funduri de pernă, cergi, vernici sau cenușare din bumbac, cânepă sau in, iar din lână țoluri, cuverturi, procuțe, păretare, fețe de masă, pănură, traiste)? Nu mai dăm mare lucru pe costumele populare, nu mai știm elementele tradiționale ale acestora. Astăzi tinerii nu mai prea îmbracă costumul popular decât la serbările școlare, și atunci cu mare greutate, căci hainele acestea sunt din ce în ce mai incomode. Cămășile femeilor erau „peste cot”, cu alesături „în cruci”, „în pășituri”,

cusute „pa dos”, „alesă cu mărgel”, „nevedite” și trase în „ceară” (război de țesut). Fetele aveau de obicei „șâr” și pe umăr, iar la mâneci „cipcă”. Bărbații purtau cămașă cu guler pe care erau alesături cusute sau alese cu mărgel. Feciorii aveau „șâr” atât la guler cât și pe umeri, la mâneci și pe poală. La capătul poalei era cusută „cipca”. Vara se purta „pantaloni pe picior”, confecționați în „ceară”, „în patru ită” și „izmene largi”, iar iarna se purtau cioareci din pănură. În picioare aveau cizme sau opinci. Curelele (brâiele) erau din piele. Unii mai înstăriți purtau brâu cusut cu mărgel și clop cu păun în zilele de sărbătoare. Ceilalți purtau brâu simplu din piele și clop simplu „de păr” îngrădit cu „bertiță” din mărgel și „bumbuște”. Cei care se căsătoreau nu mai aveau dreptul să poarte bertiță. Pieptarele erau fie cu ciucuri, fie brodate cu cunună. Poalele femeilor se confecționau din pânză de casă. Zadiile se țeseau în „ceară” în diferite culori, fie din lână, fie mai nou, din „șar” (fire sintetice). Existau două tipuri de zadii: „soțai” (perechi) și cu șurț. Acesta era uneori din postav pe care se broda manual diferite forme. Pieptarele erau „alese cu mărgel” sau brodate în mătase „cu cunună”. Lada noastră de zestre dispărea odată cu cumpărarea hainelor din magazine. Apoi, vorba bunicilor noștri o uităm odată cu împrumutarea unui limbaj universal. Spuneam în *Cartea cuvintelor - madlenă*, gândită de Irina Petraș, apărută la Editura Școala Ardeleană.

Ca jurnalist, sunt nevoit, de multe ori, să folosesc termeni de „specialitate” – „bruxelleza”, vorbind despre proiectele europene, însă, în cărțile mele mă străduiesc să-mi promovez graiul. Vorbele de acasă mi-au rămas bine întipărite în inima mea. Vorba de la Giug – vocala „ă” a fost total înlocuită cu „a” (pa aici, sarantoc, sarat, nanaș, maritată, Craciun, matușă, mamaligă) m-a însoțit mereu. Giuganii nu se simt complexați că au accentul respectiv. Nu vor să vorbească „curat”. Și bine fac, pentru că altfel România ar pierde din bogăția culturală și din diversitate! Oameni sunt la fel ca vorbele lor: mândri, dar nu trufași, așezați și „rabdatori”. Nu știam eu de cuvinte-madlenă, știam doar

că trebuie să îmi duc mai departe vorba străbunilor și să nu îi fac de rușine. „Să nu întorși niciodată vorba la nime și să nu ne faci de minune, dragu tânii!” sunt cuvintele ce mă însoțesc mereu. În primii ani de liceu, când mergeam acasă, tâna zicea „No, vorovești domnește, nu mai și vorbești noște.”, iar când veneam la liceu, cel mai renumit din Bistrița, Colegiul Liviu Rebreanu, profesorii îmi spuneau „Da tu ești un băiat deștept, vorbești literar”. Toată viața am fost împărțit între literar și madlenă, între cuvintele de la „oraș” și vorba de acasă. Am încercat eu, cumva, să le împac, însă în tot ceea ce fac se vede amprenta cuvintelor memoriei țărănești.

Trăim vremuri în care anglicismele sunt la mare modă, mai ales după pătrunderea, până la sufocare, în viața noastră a rețelilor de socializare, ajunse până în cel mai izolat cătun al țării. Softurile unor rețele au o traducere proastă în limba română, astfel încât, vrând-nevrând (totuși, să recunoaștem, nu suntem forțați), apelăm la engleză, pe care încercăm s-o asimilăm și pe care o pocim în fel și chip. Nu mai avem pauză de cafea, ci coffe-break, nu mai avem cursuri ci training-uri, nu mai avem duminică ci week-end, și lista poate continua. Mă enervez de câte ori văd lideri care vorbesc într-o română pocită în care, dincolo de dezacordurile pe care le fac, tot al treilea termen este „ronglez”.

Limba română arhaică, cu numărul mare de nuanțe pentru exprimarea unor realități asemănătoare, capacitatea creativă a limbii, modul ei natural de a trece în planul valorilor artistice a fost elogiată și în discursul lui Timotei Cipariu, la inaugurarea ASTREI în 1861: „Însă din toate aceste ruine providența ne-a conservat încă în aceste dureri cumplite un tezaur neprețuit, care nu ni l-au putut răpi nice sabia învingătorului, nice cruzimea tiranului ce domnea pe corpurile noastre, nice puterea fizică, nice politica infernală – un tezaur născut cu noi de la țâțele maicii noastre, dulce ca sărutările măicuțelor când ne aplecau la sânul lor! tezaur mai scump decât viața; tezaur care de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată, ca cineva cu puterea au cu înșelăciunea au cu numele să ni-

l răpească din mâinile noastre –atuncea mai bine, mai bine să ne înghită pământul de vii, să ne adunăm la părinții noștri cu acea mângâiere, că nu am trădat cea mai scumpă

Leon-Iosif GRAPINI

„Mult e dulce și frumoasă/ Limba ce-o vorbim...” se pare că va deveni, în viitor, un adevăr doar pe jumătate, de vreme ce vorbitorii limbii române, îndeosebi tinerii, renunță tot mai mult la cuvintele românești în favoarea unora străine, englezești, care nu îmbogățesc limba noastră, cum, firește, inevitabil și cu folos, se întâmplă cu neologismele preluate dintr-o altă limbă, ci doar substituie cuvinte, existente deja, cu înțeles deplin. Așa se face că românul nu-și mai caută un loc de muncă sau o slujbă, ci un *job*, nu merge la cumpărături, ci face *shopping*, își petrece în mod plăcut/ util *weekendul*, și nu sfârșitul de săptămână, ține *speech-uri*, și nu alocuțiuni, nu mai desfășoară activitate bancară, ci *banking*, *nu se simte bine*, *ci este ok*, și exemplele pot continua la nesfârșit.

În ce mă privește, nu sunt adeptul „romglezei”, mă țin departe de cuvintele importate, care le înlocuiesc pe cele românești,

Daniel MARIȘ

Invazia neologismelor de tot felul, hrană alternativă și confortabilă pentru atâtea generații, e încorporată în memoria copilăriei cu Mickey Mouse ori Tom & Jerry, urcând odată cu vârsta adolescenței și a maturității la filmele americane, muzica feluriților și fericților ani și până la limbajul corporatist din, baremi, vastele culoare ale

ereditate, fără de care nu am fi demni de a ne mai numi fiii lor: limba românească”. Am cam uitat de toate acestea, că doar așa suntem noi!

le tratez cu indiferență, mă simt în largul meu, confortabil, și în vorbă, și în scris, în „dulcea și armonioasa limbă românească”. Cum aproape toate scrierile mele fac trimitere la realitățile locului meu natal, un sat de la izvoarele Someșului Mare, cum toate cărțile mele au în cuprinsul lor personaje cu corespondent în realitatea acestui loc și fapte și întâmplări (transfigurate) petrecute aici, e de la sine înțeles că narațiunea și dialogul între personajele mele, țărani sadea, nu se pot derula decât în graiul românesc din acest ținut.

Dragi mi-au fost și dragi îmi sunt și astăzi regionalismele de la Șanț, multe, pentru a le face cunoscute și pentru a nu se pierde, le-am preluat în creațiile mele. Oare câte dintre ele își vor găsi un înlocuitor „romglez”? Iată doar câteva exemple: școmârlă (fumăraie), vășcălan (făraș), harampauă (clește), ponihos (miop), copcileț (dulăpior), răsplai (creion), mărhaie (vită), stupuș (dop). Întrebare firească, întrucât bolda (magazinul sătesc) de pe vremuri a devenit *market*.

rețelelor de socializare și metaversurilor it-iste, în fond un soi de dezrădăcinare lingvistică ce se accentuează de la an la an. Copiii nu mai spun domnule profesor ci simplu teacher, antrenorul e coach, mister, la școală mergem cu busul când nu rătăcim străzile și ajungem la super ori hypermarket, nu mai avem formații preferate ci banduri, lucrăm part-time, unii la împărțit de flyere publicitare (unde-s pliantele de altădată?), alții

cu job-uri în gym-uri, tatoo, advertising, fashion ori nu mai puțin dihaiul baby-sitter... A merge la fast foods, broker, hair stylist, la un party cu strip-tease ori un show în weekend sunt azi necesități existențiale exprimate prin anglicisme adânc ancorate, un transfer din potență în act ce proiectează, ispitește și îmbie... S-ar zice că limba română nu mai e română – fără de care nu mai putem comunica, unii își fac un titlu de glorie că visează chiar și noaptea în engleză în living-roomul unui substitut și al strictului sigiliu social. E limpede, de altminteri, că s-ar putea scrie un best-seller și stabili un target, fără un sinonim autohton, pe această temă, lesne de promovat grație unui marketing și lobby profesional. Se scrie, nu doar se vorbește în acest dialect al fardului și mai ales al unui/unei trend (nu doar în sens de ostentație) – tendință de a catapulta comunicarea spre stadiul unei transcendențe de imponderabile nuanțe și sugestii. Ca performanță acrobatică,

mișcarea aceasta de cerc are de multe ori o contracție dureroasă pe care o resimt tot mai puțini, ciudate sunt, pe cât se pare, canonicile concesii însumate noii ordini corporatiste, pe repede înainte, pe alocuri fără consistență și statut. Dacă nu știm cum ar reacționa Eminescu (ceea ce n-ar fi pentru mulți extrem de important)- tot astfel, timpul se scurge și aduce mituri și tendințe noi în plasma, lăuntric-existentă, a unei limbi supusă la impunerile înstrăinării. O oglindă, mai mult sau mai puțin fidelă, ce ne arată uneori că suntem la rândul nostru niște străini, reflex firesc, de altfel, al faptului de a fi parte a unui exercițiu al dedublării, la data pronunțării lui. Despre ce ne enervează și ce ne amuză la această frenezie a maladei numită romgleza se pot scrie multe. Este și nu este o nevoie de justificare. Poate, privind în urmă, un pariu asumat și câștigat pe vitalitatea limbii române. Restul e trecere.

Șerban Mark POP

„Romgleză” – Da sau nu?

Nu cred că au trecut două zile de la festivitatea de deschidere a facultății mele (Facultatea de Teatru și Film din cadrul

Universității Babeș-Bolyai) până să aud un profesor criticând „romgleza”. Fie că e vorba de mediul literar sau cel academic, observ o schismă între generații în ceea ce privește subiectul. Pe de o parte, generația mea, dominată de acest „imperiu” americano-inglezesc, utilizează din ce în ce mai multe cuvinte în această limbă. Pe de altă parte, generațiile părinților mei și ale părinților lor nu înțeleg de ce nu putem noi pur și simplu să vorbim română „strămoșească”. După publicarea unui volum de poezie care mizează mult pe „romgleză” și câteva luni de facultate care mi-au schimbat puțin viziunea, realizez că situația e mai nuanțată decât credeam inițial.

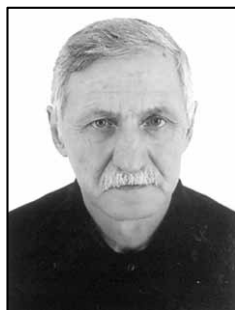
Mai întâi, raportarea la „romgleză” în limbajul de zi cu zi; în ce privește acest subiect, contraargumentele sunt fie rău intenționate, fie în discordanță privind contextul nostru socio-politic. Am auzit, atât la facultate cât și în afara ei, comparația cu personajele lui Caragiale, care utilizau cuvinte franțuzești pentru a masca snobism și lipsa intelectului. În opinia mea, această comparație este totalmente detașată de realitate. Un astfel de comportament mizează pe setarea unui raport de clase și oportunități. Personajele lui Caragiale folosesc franceza drept un mod de a flutura steagul privilegiului: Ei și-au permis să viziteze alte țări și să se culturalizeze, spre deosebire de restul. Într-o epocă în care accesul la informație a devenit democratizat, utilizarea termenilor din alte limbi nu mai este un semn al bogăției sau al statutului, ci al competenței. Majoritatea școlilor predau limba engleză încă din clasele I-IV. A înțelege

termeni de bază și colocviali în engleză a devenit de-a dreptul necesar pentru traiul de zi cu zi, mai ales în orașele mari precum București, Timișoara sau Cluj. Celălalt argument, cum că „nu sunt cuvintele noastre” și că „limba nu mai e pură” e fondat pe o viziune conservatoare și șovinistă, căreia nu cred că e nevoie să-i dedic mai mult decât aceste puține cuvinte pentru a-i sublinia absurditatea.

Mai departe, intrăm în discuția cu privire la mediul literar (și într-o oarecare măsură și cel academic). Voi începe prin a spune că sunt parțial, deoarece, precum am menționat-o mai sus, volumul meu de debut, din nou și din nou și din nou, mizează pe „romgleză” în repetate rânduri. În ciuda acestui fapt, pot înțelege reticența față de acest curent: ermetizează textele pentru cititorii care nu au avut acces la limba engleză (cei școlarizați înainte de ‘89), iar unii termeni s-ar putea să fie dificili și pentru cei tineri. Eu însumi folosesc termeni specifici subculturii din care fac parte, care ar putea să necesite o căutare pe Google pentru 90% din cititori. Acesta este însă un risc asumat, în aceeași măsură în care Florentin Popa își asumă referințele la Sharazad sau Gilgamesh, iar Doina Ruști la epoca fanariotă; e doar încă un strat al limbajului care poate fi folosit pentru a accentua anumite elemente. Ajută la juxtapunere, la muzicalitate, uneori chiar și la nuanțarea unor termeni care nu se regăsesc în limba română. Concepte precum ghosting, versuri din anumite piese, toate acestea

necesită „romgleza”. Încurajez pe oricine nu este de acord să-mi citească volumul să încerce să înlocuiască toate elementele de „romgleză”, păstrând totuși intenția originală a textului. Desigur, există și posibilitatea de a exagera – vorba vine, cred că și eu sunt vinovat de exagerare în unele poeme – însă, per total, utilizarea englezei nu face decât să îmbogățească discursul artistic, la fel cum au făcut-o înaintea ei germana (Zeitgeist) și franceza (cliche).

Închei prin a mă întoarce la experiența mea în cadrul facultății și cum aceasta a influențat modul în care privesc acest subiect. Fiind la o facultate centrată în jurul unei industrii dominate de Statele Unite, intrăm în contact cu foarte mulți termeni de specialitate, precum trailer, wide shot, red herring și mulți alții. Inițial, am respins încurajarea profesorilor de a ne distanța de acești termeni și a ne apropia de cei românești (forșpan în loc de trailer, pistă falsă în loc de red herring). Acum, după ceva timp, le văd rostul. În încercarea de a culturaliza publicul larg cu privire la limbajul cinematografic, avem nevoie de termeni cât mai ușor de înțeles, preferabil cu origine în limba noastră. Însă acești termeni nu sunt mereu sinonime exacte, uneori există cuvinte pur și simplu intraductibile, cum vorbea și Constantin Noica despre întru sau dor din limba română. În acele momente, utilizarea termenului englezesc, oricât de lemnos ar suna el, e necesară.

Cornel TEULEA

„Nebunia continuă”

1. Fenomenul pătrunderii cuvintelor și expresiilor din limba engleză în limba română este o poveste mai veche comentată în fel și chip și destul de târziu. Am găsit prin 2009 în povestirea filosofică *Negustorul de cuvinte* a lui Jean-Claude Carrière o excelentă prezentare a fenomenului

invaziei cuvintelor străine (mai ales din limba engleză) în mai toate celelalte limbi vorbite pe mapamond. Personajul lui Jean-Claude Carrière este de profesie negustor de cuvinte pe aproape tot parcursul secolului XX. Istoria nu i-a reținut numele. Meseria îl obligă să călătorească peste tot: în țările balcanice unde frontierele sunt atât de schimbătoare, în Asia Centrală, în nordul Indiei, în Africa, și nu se

știe cu precizie dacă a ajuns și în cele două Americi. Cert este că negustorul de cuvinte își construiește o teorie „gravă și secretă” cu privire la limbă, gândire și realitate: toate popoarele de pe Pământ gândesc și simt la fel dar absența cuvintelor, la unii sau la alții, face imposibilă manifestarea ca atare a realității. În consecință, negustorul cumpără de la unii și vinde la alții ceea ce au nevoie. Afacerea merge strună mai ales cu acele cuvinte care nu depășesc 4-5 silabe. Trec peste călătoriile lui antebelice și interbelice pentru a putea zăbovi puțin asupra perioadei de după Al Doilea Război Mondial, care i-a îngrădit serios afacerea din cauza multelor schimbări sociale și politice și, în special, în domeniul lingvisticii, unde au apărut atâtea și atâtea cuvinte noi, ca de exemplu: *radar*, *bombă atomică*, *neutron*, *mirador* etc. Așa se face că pe la începutul anilor '60 oamenii nu mai voiau cuvinte noi din alte părți. Cu toate acestea negustorul observă că anumite cuvinte, precum *parking*, *shopping* și *week-end*, se răspândesc cu iuțeală pe toată planeta. Explicația negustorului: *învingătorii* își impun vocabularul; da, dar *ceilalți învingători* nu reușesc mare lucru. Cu greu se impun câteva cuvinte precum *soiuz* și *kolhaz*. A daug de la mine: *rosnaka* (îmi este îngăduită expresia?) cuprindea multe alte cuvinte, eu personal știu o mulțime, ceea ce nu schimbă însă logica Istoriei: socialismul sovietic nu izbutea să-și vândă cuvintele restului lumii, ceea ce îl va conduce la faliment și dispariție. (Pe 26 decembrie 1991). În schimb vocația colonizatoare a Angliei își vinde peste tot cuvintele, cererea fiind uriașă. Trec peste multe exemple de cuvinte tranzacționate de negustorul lui Jean-Claude Carrière, subliniind doar faptul că locuitorii Pământului încep să spună *OK* în loc de *sunt de acord* în limbile lor. (Se vând și se cumpără bine cuvintele *drink*, *bluejeans*, *tee-shirt*, *fast-food*, *strip-tease non stop*, *sex-shop*. *Et caetera*). Invasia cuvintelor din limba engleză a continuat și în deceniul 1970, numai că negustorul de cuvinte îmbătrânea. (Trecuse de 50!). *Business*-ul era bun, cifra de afaceri și profitul sunt asigurate. Într-una din călătoriile sale, negustorul citește (da, citea în deplasările

lui!) Jorge Louis Borges; acesta scria că un ins care nu vorbea franceza (în sec. XIX și prima jumătate a sec. XX) era aproape analfabet, numai că lumea trecuse de la franceză la engleză, iar de la engleză la *ignoranță*. Negustorul de cuvinte recunoaște realitatea mai mult decât tristă, de-a dreptul periculoasă: tot mai multe cuvinte dispăreau în *infernul limbajului*, în timp ce populația globului creștea enorm. Au apărut *platitudinile universale* numite *limba de lemn*, *limba de plumb* și altele (asupra acestora am să revin ceva mai încolo pentru că mă privesc direct) care *goleau lumea de sens*. (Acesta este motivul pentru care am să revin asupra „platitudinilor universale”). Afacerea negustorului de cuvinte este serios deteriorată și amenințată de faliment, dar nu renunță; încearcă să reziste, să lupte; intenționează să formeze un grup care să lupte alături de el. *Ceilalți* (iată infernul lui Sartre!) ridică din umeri în semn că NU MAI ESTE NIMIC DE FĂCUT, deci LA CE BUN LUPTA? Totul se reduce la a te adapta situației! Totuși, prin anii '90, cei mai tineri au încercat să se adapteze la *web*, la *site*, la *chat*, iar ceva mai târziu la *blog*. La ce bun din moment ce n-au ajuns prea departe în materie de vocabular? Negustorul de cuvinte, disperat, își îngroapă caietele cu tot ceea ce consemnase în ele. *Buldozerele* le-au dezgropat și le-au sfărtecat, așa că nimeni nu le va găsi vreodată. Totul este pierdut. Prin 2000 negustorul de cuvinte ajunge să meargă din casă în casă cu mâna întinsă pentru că, pe de o parte, nu mai are nimic de vândut, iar pe de altă parte, nimeni nu mai cere nimic. La sfârșit nu mai știa să spună decât un singur cuvânt: *please*. A murit singur, undeva pe un drum de munte, între Macedonia și Bulgaria, fără ca cineva să-i fi auzit *ultimul cuvânt*.

2. Nu, nu folosesc cuvinte și expresii „rogleze” în teatrul pe care-l scriu. Există totuși o excepție: piesa minut *Ultimul Heidegger*, scrisă în 2003, reluată în 2016. Un grup de *gameri* pornesc în lume la vânatoare de *pokemoni* și ajung – cu privirile în ecranele *smarthfoanelor* – într-o poiană din Pădurea Neagră unde se află cabana filosofului din Freiburg; în fața cabanei stă pe o bancă

Femeia; este o țărancă fără vârstă, cea care s-a aflat toată viața în preajma filosofului aici la cabană. Gamerii trec ca hipnotizați peste Femeie, intră în cabană și devastează tot ce le stă în cale. Pe tot parcursul desfășurării acțiunii, gamerii pronunță cuvinte noi precum cele subliniate mai sus. (Oricum, numărul cuvintelor folosite de ei nu depășesc cifra *șapte*). Femeia ripostează cu limbajul auzit din gura lui Heidegger în diverse ocazii. Gamerii sunt numiți *pleava zeilor și furtuna care spulberă totul în cale* și pe care nimeni n-o poate opri pentru că gândirea a fost înlocuită de smarthfoane (în povestea din piesa mea) sau de ce mai vreți dumneavoastră (televiziune, internet, Google etc). Gamerii mei sărăcesc cumplit limba diminuând – până la dispariție - responsabilitatea estetică și morală, punând în primejdie însăși esența omului. Ea, limba, nu mai poate fi „locul de

adăpost al adevărului ființei”, al lui *humanitas* din ființa lui *homo humanus*. Femeia, înainte de a muri, reușește să recuperează pălăria și haina ultimului (meu) Heidegger și exclamă cu ultimele puteri cuvintele celui pe care l-a venerat: „Der Unsinn, der Wahnisin geht weiter” („Absurditatea, nebunia continuă”). Aș mai fi vrut să mă opresc asupra „platitudinilor universale” (limba de lemn și altele, la care a făcut trimitere negustorul din povestirea lui Jean- Claude Carrière) pentru că, sigur, printre „altele” figurează și limbajul *corect politic* pe care o parte din personajele piesei mele *Printre bufnițe* – în curs de apariție, și din care revista *Mișcarea literară* mi-a făcut onoarea să-mi solicite un fragment în vederea publicării – îl folosesc pentru a-și impune minciunile drept adevăr absolut, *adevărul lor!* Renunț să dezvolt din pricini lesne de înțeles.

Nicolae SILADE

„Asta ne lipsește nouă, respectul față de limba în care ne-am născut”

Deși avem o lege, Legea Pruteanu, ea nu se aplică, poate pentru că în afară de limba română nimeni nu are nimic de câștigat din aplicarea ei. Adevărul e că există în ziua de azi o atracție spre anglicisme, cum era pe vremuri spre franțuzisme, sau prin anii '60-'70 spre italianisme. E o atracție la fel de mare cum era în timpul comunismului atracția occidentală. Dar pe mine nu asta mă deranjează, pentru că toate limbile sunt într-o metamorfoză continuă, pe mine mă întristează vulgarizarea limbii române la tinerele generații și deteriorarea ei continuă, de la păturile cele mai joase ale societății până la cele mai de sus.

Dar să revin la întrebarea dvs. Evident că și eu folosesc în ceea ce scriu unele titluri sau expresii în engleză, de regulă pe cele mai cunoscute, tot așa cum le folosesc și pe cele în germană, franceză sau latină, dar o fac mai mult pentru muzicalitatea lor specifică, fie

pentru a accentua un mesaj, fie pentru a ascunde un sens prea explicit.

În viața de zi cu zi, însă, situația se prezintă altfel. Și vă dau doar două exemple. Primul se referă la ziarul la care lucrez, unde se întâmplă să primesc e-mailuri de colaborare în limba engleză, la care eu răspund în limba română. Cei care primesc răspunsul meu în limba română continuă cu întrebări tot în limba engleză, iar eu le răspund tot în limba română. Și conversația merge mai departe la fel, dovadă că expeditorul fie cunoaște limba română, fie apelează la un translator online. În ambele cazuri însă, cred că era mai potrivit să mi se adreseze de la bun început în limba română, dacă tot vrea să promoveze ceva în limba noastră.

Al doilea exemplu se referă la străinii pe care îi întâlnesc în drumurile mele, prieteni, simple cunoștințe sau de-a dreptul necunoscuți. Ei bine, dacă eu merg în Franța, mă străduiesc să vorbesc cât de cât în franceză, dacă merg în Italia, mă străduiesc să vorbesc cât de cât în italiană, și tot așa. În Anglia nu

am fost încă, dar când voi merge mă voi strădui să vorbesc cât de cât în engleză. Nu același lucru pot spune însă despre cei veniți din țările mai sus pomenite, care cred că este obligația noastră să înțelegem și să vorbim limba lor. Și ne străduim noi, în țara noastră, să-i înțelegem și să vorbim cu ei în limba lor. Ca și cum ei ar fi, aici, la ei acasă, iar noi – străini în propria noastră țară. Eu, însă, la fel ca în cazul e-mailurilor, când mă întâlnesc cu străini din țările mai sus pomenite, veniți cu afaceri în orașul nostru, vorbesc cu ei în limba română, iar ei (majoritatea) în limba lor, și ne

Virgil RAȚIU

Părerea mea:

„Romgleza” este în sine o vocabulă aiurea. E folosită și se face „uz” de „dânsa” fără nicio regulă gramaticală, după ureche,

apărând mai cu seamă pe siturile de socializare, de la Facebook în sus și în jos, pe Tik-Tok, pe Twither etc. Termenul, ca unitate lexicală, nici nu este relevant în formele de exprimare întâlnite în publicații sau pe stradă. În general („și văzut de la mare distanță”), practica folosirii „romglezei” intră în „obișnuința” persoanelor mediocre (intelectual-educativ), dacă nu cumva analfabete, din rândul celor 35-42% de analfabeți (cum se spune „irelevant”, „analitic”, *analfabeți funcționali!*)... Apropo, care o fi diferența privind această sintagmă între a fi „funcțional” și a fi „nefuncțional”, termenul din urmă nefiind utilizat curent (?). Nu cumva avem în rândul populației României mai mulți „analfabeți” pe de-a-ntregul „nefuncționali”?..., care nu sunt în stare nici măcar să semneze o cerere, necum să știe să o aștearnă pe hârtie, ori „pe” monitor/ *smartphone*... Întreb, ca să mă aflu în treabă, vorba lui Petre Țuțea la adresa știm toți cui... Fiindcă, oricum, nici ministerele Învățământului și Culturii, vreun secretar din rândurile lor, nu se va „eforta” să răspundă interogației de mai sus...

O fi așa-zisa „romgleză” de importanță națională, culturală?... Nu cred. Pe vremea lui

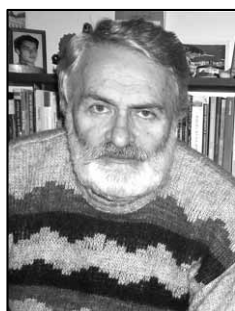
înțelegem de minune. Dovadă că ei înțeleg limba noastră, dar nu vorbesc decât limba lor, pentru că așa au fost educați, în respectul față de limba în care s-au născut.

Deci asta ne lipsește nouă, respectul față de limba în care ne-am născut. Pentru că fiecare locuim într-o limbă, cum spunea Ștefan Augustin Doinaș. Sau poate că uităm prea adesea ce spunea Nichita Stănescu, că limba română este patria noastră. În această idee, aș vrea să adaug că avem nevoie mai degrabă de o armată de apărare a limbii române, decât de o armată de apărare a teritoriului.

Vasile Alecsandri nu am auzit pe nimeni plângându-se, cum în „Chirițele”, că prea se exagerează cu preluarea din limba franceză a o sumedenie de termeni... Nu lansase nimeni peiorativul „romfrancă”/ „romfranceză” (referirea la preluări din franceză fiind definită prin „franțuzisme”), sau, de ce nu?, „romroma”, de la italiana din capitala Italiei... (În paranteză vizibilă – în vremea aceea nici „rom” pentru „țigan” nu era în uz, musai tocmai pentru asta Ion Budai-Deleanu și-a botezat excelenta-i epopee *Țiganiada* sau *Tabăra țiganilor!* Cu ceva mai înainte de 1820...) Și, totuși, îmi aduc aminte de bunicul meu, Iulius, (dar asta era prin anii 1955-60), când își făcea apariția în ograda de la Sânmartin copilul Ioșca, cam de vârsta mea, dintr-o familie de țigani unguri, cu care ne jucam toți prașcăii de pe Dealul Podirei, de regulă bunicul îl întâmpina, glumind, cu: „Ce mai faci, mă romică?”, aluzie fină la etnia lui Ioșcuță. Expresia bunicului nu făcea trimitere la prenumele Romică, Romi, mătălire de la Romulus, Romeo, ci aluzie la etnia lui. Altfel, Ioșca era un copil la locul său. De la el am învățat *Tatăl nostru* pe țigănește și, se înțelege, o grămadă de prostioare. De la el știu, și de la alți țigani, că, „dracului” i se spune „benga” – chiar în expresia „Jean la bengal!” – și altele. (Acesta e un motiv în plus să mă tot mir când întâlnesc, prin publicații cu „pretenții”, opinii, eseuri,

cronici de tot felul semnate „Xică Benga”. Patronimicul Benga mi se pare „deviant”..., nu ușor de suportat. La fel, atunci când întâlnesc semnătura „Xică Șeitan” – ca să mai dau un exemplu –, care în turcă înseamnă tot așa, „diavol”, „satana”. Etc...)

Dar să revin la „romgleza” din temă... Vreau să spun că atunci când ne referim la instrumentele informaticii, electronicii și la componentele fizice ale mijloacelor de comunicare, toate având denumiri venite pe filieră engleză-americană, nu consider că *om fi căzut* în meteahna „romglezei”. Nici leac să fie vorba! În DEX sau DOOM au fost incluși o sumedenie de termeni tehnici și mai puțin, și exemplific prin unul singur: *email*. Asemeni acestui cuvânt avem multe altele. „Mail” în limba engleză, știe toată lumea, înseamnă, simplu, „poșta”; în forma pomenită însemnând „poșta electronică”... De unde și unele *precizări* spuse prin *smartphone* (!): „Ți-am trimis un email. Te rog să-mi răspunzi. E important. Să nu-i dai, din viteză, *delete!*” (!) Nu cred că în modul acesta, folosind termeni englezești, putem vorbi de „romgleză”. Prin astfel de termeni (neologisme, aș zice) vocabularul limbii române s-a îmbogățit. Diverși autori (eseuri, studii, exegeze), referindu-se cu precădere la literatura engleză ori americană, dar nu numai în aceste cazuri, folosesc „citant” expresii „neoș englezești”, de uz răspândit între scriitori. (Spre exemplu: *living dead* pentru mai recentul *zombie*, sau *not an easy deed*... și multe alte asemenea.) Consider

Adrian ȚION

Un zid ridicat cândva de strămoși pe plaja mării e amenințat din larg de valuri uriașe, stârnite de furtuna prezentului nemilos. Desigur, zidul înconjură o cetate sfântă a unui neam ales, dar nu are contraforturi solide, în stare să-l susțină mult timp de acum înainte. E un zid frumos ornamentat, dar fragil. Un zid construit cu trudă de înaintași.

aici că ne aflăm pe „altă filă” atunci când ne raportăm la barbarismul „romgleză”.

Expresiile în limba engleză „sună”, zgâriind neplăcut urechile, inserate în versuri (mai cu seamă), ori în proze (roman polițist, thriller etc.), plasate tam-nisam în tot felul de compoziții din cuvinte neologizate, nefiind reclamate în textele lirice ori narative drept *sintagme englezești*, în contextele respective. În astfel de cazuri putem să vorbim de „romgleză” așa, ca drăgălășenie față de limba engleză, dar mai ales față de fandoselile intelectual-academice, poeticești! Manifeste, nu de puține ori, și pe aici, și pe dincolo... (Vedeți în aceste sensuri opinia lui Dan Culcer, invitat și el la „dezbatere”).

Partea nefericită este că limba română actuală este stâlcită de majoritatea vorbitorilor, transformând-o, fie în public, oficial, politic, fie pe rețelele de socializare, pe canale tv, în pronunții generalizate evident păsărești, „romglezite”, cu termeni, propoziții și fraze *smartphonizate* (în scris, deprindere popular gravă, cu lipsă semene diacritice!!), alcătuite din itemi, „pigmenți” și expresii, majoritatea ciuntite, schimonosite (în exprimări), intenționat prescurtate, „acronimizate”, vocabule pe jumătate înghițite în timpul rostirii, teșite, rupte, încât, „văd”, pe viu, cum utilizatorii acestor „forme” contractează voit – ca să nu zic într-un ceas rău – *conjunctivite* bucale, „roșu” în ochi și *transparențe* prin pavilioanele urechilor!... Zău, așa!...

Un zid ce apără cetatea ce trebuie păstrată întru gloria și vrednicia noastră ca ființare în lume. Degeaba. Deja i se văd fisurile și valurile uriașe nu mai conțin. Asta e limba română bântuită de fantoma anglicistă potopitoare. Fantomă? O fantomă îngrozitor de reală. Cât va mai rezista zidul nostru frumos ca o înălțare la cer, ce ascunde o comoară neprețuită?

Anastasia DUMITRU

Despre limba noastră cea de toate zilele

Felicit redacția revistei *Mișcarea literară* pentru această anchetă necesară. În contextul postmodernității

globaliste, la mare modă este denigrarea valorilor identitare, de aceea limba română și cultura națională sunt cele care suferă cel mai mult. Mă preocupă această temă esențială pe care am abordat-o în mai multe cărți: *Pledoaria pentru valori. Revenirea în fire. Eseuri critice*, Ovidius University Press, Constanța, 2009; *Ghid pentru lectură și scriere creativă*, Editura Universitară, București, 2011; *În căutarea sensului*, Editura Vif, Constanța, 2013; *Metamorfozele cuvântului. Încercări de pro(gnoză) literară. De la homo demens la homo metaphisicus*, Editura Eikon, București, 2016; *Calea luminii*, Editura Symposium, Iași, 2017 etc., volume în care semnalam importanța unei bune cunoașteri a limbii și a literaturii române, a spiritualității noastre, ca apoi să ne avântăm spre multi sau interculturalitate. Am scris despre limba noastră cea de toate zilele care suferă din cauza lipsei de lectură, din cauza sistemului de învățământ care urmărește acumularea de cunoștințe, după principiul „mult, prost și fără rost”, neglijând esențialul, formarea personalității umane, a omului care știe să comunice firesc, nu într-o pășărească. Semnalam efectele abandonului școlar, dezinteresul față de învățare, în general, și față de cultivarea limbii române, care a fost înlocuită cu „romgleza”, mult mai necesară în „managementul” liderilor, mai ales politici, care „abgradează” orice și ne asaltează cu neologisme, de dragul corectitudinii politice.

Toți scriitorii noștri au fost preocupați de cultivarea limbii. „Cuvântul are în el o vatră în care arde jăratul vieții. Dacă vreodată focul este amorțit, datoria noastră, a scriitorilor e să facem foale din plămâni ca să-l aprindem... În zilele noastre, limba populară suferă un proces de alterare, prin

civilizație la țară. Cântecul de mahala pătrund zilnic, pătrund grotesc albul imaculat al graiului nostru. Nimeni nu poate fixa mai cu succes limba, care curge ca o apă vie, decât scriitorul. Din partea mea recunosc că am cam forțat nota, dar pe propriul meu risc. N-am pretenția că am făcut literatură acolo unde am urmărit o problemă de limbă”, medita V. Voiculescu. (Florentin Popescu, V. Voiculescu *la Pârsov*, Buzău, Biblioteca Județeană V. Voiculescu, 1996, p. 26). Comunicarea verbală, perfecționarea calității de bun vorbitor, respectul față de limba maternă trebuie să fie preocupările tuturor, nu doar al lingviștilor. Din păcate, nici limba noastră, cea de toate zilele, n-a scăpat de supliciu tranzitiei spre nu-știu-unde sau spre nu-știu-ce, tranziție care afectează toate domeniile.

Nu credeam că sârmana limbă română, venerată de scriitori, elogiată în nenumărate ode va avea de suferit atât din cauza nepăsării noastre, cât mai ales din cauza unor greșeli care se strecoară chiar în dicționare. (Ne referim la *DOOM*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Universul Enciclopedic, București, 2005). Dacă până acum știam că „Limba noastră-i o comoară.../ Un șirag de piatră rară”, după cum o descria Alexe Mateevici, acum trebuie să fim mai reticenți... Printre cuvintele introduse în actualul *DOOM*, care devine normă a limbii, că doar nu degeaba este *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, se numără și, surpriză!, forma populară de la *excremente* (a se vedea litera c, pag. 127, unde ni se dă substantivul și verbul) și ca tacâmul să fie complet, găsim *bășină* (cu formele de G-D și pl. pag. 81), *pârț*, *matol*, *a beli* și altele. Frumoasă comoară! Neprețuit colier de perle! Apoi ne mai supărăm pe elevii noștri care nu numai că vorbesc cum aud (că de citit..?), ci se trezesc scriind pe la examene într-o pășărească, ciripească de zile mari, spre deliciul unei mass-media care face un fenomen național din perlele învățăceilor.

Apropo de act normativ, tot de DOOM amintim. Dacă, în prefața lucrării din 2005, ni se propune ca forma corectă *week-end* (cu cratimă), atunci la p. 850... și... 854 (stați că nu sunt numerotate paginile, s-a făcut economie de cerneală!) cuvântul apare ortografiat *weekend*! Ce să mai înțelegă bietul elev, când noi, ca profesori, nu ne dumerim/dumirim cum e cu cratima și cu pagina (de la 853 la 858)?! Se intră în Triunghiul Bermudelor, filele DOOM-ului nu sunt numerotate... Dacă ar fi doar asta! Am găsi repede calea de întoarcere! Ce ne facem cu inconsecvența, cu orbecăiala continuă, unde ca forme corecte sunt date dubletele: *drăcuie/drăcuiește*, *orbecăie/orbecăiește*, *țacăne/țacănește*, *reanimă/reanimează*; *dezbar/dezbar*; *țesăl/țesal*; sau împrumuturile din engleză, compuse cu sufixoidul – *man (om)* – pl. *men: businessman* cu pl. *businessmen*; *congresmen*, *i*; *sportsmen*; *tenismeni*. De asemenea, nu se impune o regulă clară, privind despărțirea în silabe, rămânând dublete: *i-nu-man/in-u-man* „normele actuale prevăd despărțirea după pronunțare, dar este acceptată și despărțirea după structură”. Ce să mai priceapă învățacelul? Că poate să despartă orice cuvânt, oricum vrea? Democrație... Și cum este atâta pluralism, nici credința nu ne este impusă: numele mântuitorului poate fi ortografiat: *Iisus Hristos* sau *Isus Cristos*, putem avea *apocalips* sau *apocalipsă*, *luminiscență* sau *luminescență*, ne putem *incarna* sau *încarna*. Până atunci... fiecare cu *filosofia* sau cu *filozofia* sa.

Credem că ajungem iar la Caragiale: *marinel* sau *marinal*? „Ei! Ziceți voi cum știți; eu zic cum am apucat.” Să avem grijă: cu atâtea dublete, forme admise – să nu apară triplete și să le spună: „Vezi că sunteți proaste amândouă!” Așa ajungem la teme ca: *Dascăl prost*, *Lanțul slăbiciunilor*, la *corijent/corigent* sau *curat murdar*. Doamne, ce actual e nenea Iancu, parol! Oare nu trebuia să se facă publice modificările limbii, să fie mai multe emisiuni care să anunțe aceste noutăți filologice? Oare nu ar fi trebuit ca Măria Lor, lingviștii să comunice prin mass-media rezultatele fabricării în laborator a hibridului, a struțo-cămilei, care se numește, mai nou -

act normativ al limbii române? Ar fi trebuit să se inițieze dezbateri publice că doar limba natală este un dat și toți vorbitorii au dreptul și obligația să o cunoască. Ar fi bine să se insiste asupra necesității utilizării semnelor diacritice. Este un lucru absolut important. Nenumărate site-uri, chiar și cele oficiale uită că omiterea semnelor diacritice este o greșeală. Ce se poate deduce dintr-un context? [...] Un părinte mi-a zis: mai lăsați-i cu atâtea compuneri și a continuat: „să învețe puțin, să câștige mult!” Nu mai comentez, dar m-a lăsat pe gânduri această replică.

Care este realitatea? Programa rămâne stufoasă, chiar dacă s-a desconggestionat. Elevii nu citesc, nu se exprimă elevat, de aici, rezultatul. Asistăm fără să vrem la invazia limbilor străine, iar biata limbă română abia mai face față. Anii trecuți scriam în „Tribuna învățământului” numeroase articole ca: *Forme fără fond sau despre descentralizare în învățământul românesc*, *Salvați învățământul românesc*, *Te întrebă și socoate: ce e rău și ce e bine? Lege și fărădelege* etc. printre care și *Drama intelectualului sau naufragiul Bacului*. Au trecut anii, problemele au rămas. S-a tot spus ba că se știu subiectele, ba că cerințele sunt greșite, ba că lucrările sunt identice. Cum ai da-o, situația scapă de sub control, iar concluzia politicianilor noștri este că „din școala scoatem imbecili”. Unor concetățeni le este rușine să recunoască apartenența la cultura română, le este rușine să vorbească românește pe străzile orașelor europene. Oare ce le-ar zice Eminescu, Alexe Mateevici, Nichita Stănescu? Răspunsul se găsește în operele lor. Integrarea în Europa trebuie să se facă prin respect față de înaintași, de limbă, de etnic, altfel *nu este integrare, ci asimilare*.

Să nu uităm că trăim într-o lume postliterară, electronică. Se poate observa la tineri o abandonare a livrescului în favoarea ludicului electronic sau a artei video. „Subcultura” tinerilor dispune de o industrie proprie, iar profesorul de limba română, cu siguranță, are o misiune grea. Cum să-l motiveze pe elev să iubească limba română? Vorbim despre *global education* și despre *cooperative learning*. (P. Dasen, GH.

Perregaux, M. Rey, *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 156). Ce vom comunica noi lumii la masa dialogului intercultural dacă nu știm să conservăm celula identității noastre? Astfel, când spunem intercultural, spunem în mod necesar interacțiune, schimb, recipro-

itate, interdependență, solidaritate, dar toate au la bază cultura. Prin urmare, limba română este datul identitar pe care trebuie să-l cultivăm. Limba maternă este binecuvântarea Domnului, altminteri, limba poate fi blestem pentru cei cărora le este rușine să recunoască apartenența la cultura română.

(Textul de mai sus, aici prescurtat, a fost publicat inițial în revista *Amurg sentimental*, 2006, București, prezentat la Simpozionul Național „În lumea lui nenea Iancu”, ediția I, Brăila, martie 2008, inclus și în cartea A. Dumitru *Pledoaria pentru valori. Revenirea în fire: eseuri critice*, Constanța, Ovidius University Press, 2009.)

Cuget

Grădina c-un singur pom

Meniu MAXIMINIAN

Din Iașiul cu o istorie culturală aparte vine poezia semnată de Cassian Maria Spiridon, cel care și-a creionat, de-a lungul timpului, un portret aparte în rândul scriitorilor. Este printre puținii scriitori veniți din cadrul „realului” (absolvent al Facultății de Mecanică a Institutului Politehnic din București, inginer mecanic și cercetător științific) care reușește să se afirme în literatură. Și se mizează pe numele lui încă de la început, fiind câștigător al premiului de debut în volum pentru anii 1979-1980, al Editurii Junimea, Iași, și laureat al Festivalului național de poezie „Nicolae Labiș”. Luptă pentru libertate, găsit printre organizatorii mișcării revoluționare anticomuniste din 14 decembrie 1989, din Piața Unirii Iași, fapt pentru care a fost arestat de Securitatea din Iași și eliberat din închisoare în amiaza zilei de 22 decembrie '89. În miezul Revoluției este fondator și director al noii serii a revistei *Timpul* din Iași. Este fondator al revistei de cultură *Poezia*, director al Editurii Timpul, redactor șef al revistei *Convorbiri literare*, președinte al al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași. Și are la activ o mulțime de cărți de poezii, publicistică, proză.

Volumul *Pietre albe, pietre negre, pietre roșii*, apărut la Editura Cartea Românească Educațional, aduce în fața cititorilor o poezie proaspătă ce surprinde prin teme filosofice abordate, ce se împletesc cu gândurile ivite din lumea imediatului în atelierul de creație al poetului: „înaintezi prin nisipul negru vulcanic/ în drumul tău spre lustrare/ neîncrezător/ ca unul trecut prin/ bolgiile toate/oferite în timp/ cu tandră cruzime/ pe drumuri de aer și foc”.

În poezia lui Cassian Maria Spiridon ne întâlnim cu grăunțele ce dau roade iubirii,

precum în pilda cu bobul de grâu ce dă pâinea cea de toate zilele, cu ochii de apă ce înghit lumea, amintindu-ne de miturile ancestrale, cu umbra poetului ce merge spre lumină atunci când pașii vieții îl poartă prin cuvinte „peste pietre negre/ peste pietre albe/ peste pietre roșii/ peste viețile/ și peste toate morțile se înalță/ se ridică movilă/ întunecă zarea/ călcată de valuri/ fără istorie/ grădina cu un singur pom/ de s-ar putea să nu vorbesc/ și mut să mă-nțeleg/ prin semne/ ca-n primii ani/ când îmi păstram cuvintele/ ca pe comori/ ce cu măsură/ urma să le supun/ risipei/ mă las/ cuprins de-adâncul/ tăcerilor marine/ aici vorbim/ din clipiri/ din mișcările ce sufletul/ el singur le percepe”.

Înțelepciunea populară vorbește despre un pom al vieții care-l însoțește pe om de la leagăn la mormânt, un pom ce-l găsim în toate ritualurile, atât la botez, cât și la nuntă și înmormântare, simbolizând cumva și pomul cunoașterii din Grădina Raiului. Poetul, la rândul lui, se întreabă „unde vom găsi grădina/ c-un singur pom / cu pomul cuvintelor uitate”. Până la urmă, această grădină a cunoașterii o găsesc doar cei ce au mintea pregătită pentru descoperirea tainelor lumii, așa cum face și poetul: „îmi pregătesc/ cu o firească

În oglinda lecturii

îndemânare/ bagajele ce drumul îl așteaptă/
spre a-mplini chemarea/ și atât de hotărât îmi
sună”.

Așa cum spuneam, poetul poate călători
cu ajutorul cuvintelor peste tot în lume, poate
merge în trecut sau în viitor și poate împinge
imaginația până departe, la limitele
orizontului cunoașterii: „a fost în Agora/ la
locul beției licorii din cucută/ unde filosoful s-
a despărțit de însoțitori/ el ca să plece/ ei spre
a continua să fie/ doar zeul știe/ care dintre ei
era mai câștigat”.

În poezia lui Cassian Maria Spiridon
natura este personificată, „crengi fără frunze/
îmbrăcate în albe omături/ profilate în aerul
cenușiu/ își ridică degetele spre cerul/ potopit
de umbre”. Și tot pe aceeași temă, „copacii/ în
pragul anotimpului/ fac și mai pustie ziua/
prin brațele lor ridicate”.

Ochiul poetului surprinde mereu
lucrurile deosebite, remarcând aici și poezia
scrisă la Hordou dedicată Poetului în care noi
îl regăsim pe George Coșbuc. Prezent la
Festivalul ce poartă numele poetului de pe
Valea Sălăuței, Cassian Maria Spiridon
remarcă: „în toamna plină/ de o lumină
blândă/ ca de gutuie/ în drum spre Casa
Poetului/ vedem/ peste tot miresme în flăcări/
ce se-nalță pe stânci”.

Povestea bustului poetului, găurit cu
gloanțe de cei care au ocupat cu forță

Ardealul, este așezată și în versuri: „istoria nu
are milă/ când se revărsă barbarii/ peste
plaiuri străjuite/ de sângele și sudoarea
pământenilor/ ce poți face în contra/ unui
mare simbol/ care nicicând nu dispare/ apeși
pe trăgaci/ rămâne doar fumul plin de
pucioasă/ în fața casei mărunte/ bustul trecut
printre gloanțe/ cuprins de aripi cu har/ își
păstrează privirea senină”.

Pe planeta „unde oamenii tot mai
numeroși/caută o altă locuire/ au renunțat la
suflet/ la schimb cu strămutarea/ în golul cu
neantul”, poetul încearcă să aducă prin
cuvinte „lumina prelung friguroasă a
apusului”. Și, poate, cel mai frumos despre
puterea poetului de a crea o lume prin versuri
regăsim în poezia: „glasul tribului vorbește
prin tine/ nu-ți lăsa somnul să te cuprindă/ cu
tentacule verzi și pupile acide/ ce-ți umblă
prin suflet/ prin sinoasele cărări ale minții/.../
caut prin suflet/ te-a ținut în rugăciuni/ să
înțeleg cum poate sufletul/ să-și părăsească
trupul/ prin care a iubit”.

Prin structurile lirice care-l individu-
alizează, prin vocea poeziei sale ce se ridică
dincolo de vremuri, prin modul în care
Cassian Maria Spiridon își construiește atent
fiecare carte, este, cu siguranță, unul dintre
poetii importanți ce contează pentru istoria
literaturii române de azi.

Nocturn

O retorică a încetinirii

Olimpiu NUȘFELEAN

Dumnezeu a făcut lumea din nimic, sau, mă rog, din Neant, în șase zile. Și a constatat că-i bine făcută, încît a șaptea zi s-a odihnit, desigur mulțumit. Numai că lucrarea Domnului nu era încheiată rotund. Mai erau multe de clarificat în privința celor nevăzute. Și această clarificare nu se putea face la repezeală. I-a făcut Domnul pe Adam și pe Eva, dar mai era de trudit la modelarea trupului iubirii (ca mare promisiune a existenței). De făcut și refăcut, de adăugat noi frumuseți. Cu mîinile Sale, sau ale altora, cu Inspirația poezilor... La asta meditează Daniel Săuca poposit pe „țărnul inimii”, în placheta *Încet, foarte încet*, apărută la Ed. Școala Ardeleană, 2022. Iubirea se naște într-un orizont auster al sentimentelor, al memoriei pierdute, al singurătății, al îndepărtării de sine și de cer, într-o efortare inepuizabilă, cum recunoaște în poezia *Pe țărături. Haifa*: „Cadavrele memoriei/ se arată la țărnul inimii/ Sunt atît de departe de mine/ Sunt atît de departe de cer/ se arată la țărnul de ieri/ Cadavrele umbrelor/ Și vin, vin valuri putrezite/ Peste trupul de mâine al iubirii”. Iubirea ca o promisiune continuă. Sub veghea dumnezeirii, care, uneori, contrariază.

Înnoirea ar trebui să vină dinspre trecut, dar trecutul e greu, plin de neputințe, de izbînzile devenite captive în cartea înfrîngerilor aflată în seama unor anticari ai sufletelor: „Sufocat, sufocat/ Mimez și eu respirația divină/ imitarea fluxului și refluxului/ Duhului/ A inspirației și expirației/ A rugăciunilor și a lacrimilor/ A oceanelor umplute cu suferință/ A mărilor pline de indicațiilor unui/ dumnezeu vesel, limbut/ Și cam răzbunător/ Sufocați, sufocați/ Și anticarii sunt pe moarte/ Anticarii sufletelor/ Anticarii exilați în suflete/ Nici măcar acolo/ Putreziciunea, gunoiul/ Damnații, deșertăciunea/ Nu rîd, nu zâmbesc, nu se strîmbă/ Nu votează/ Nu își iau credite cu dobîndă/ subvenționată/ pentru rai/ Nici măcar acolo, nici măcar aici/ Nu mai putem rîde fără

să ne sufocăm/ Nici acolo, nici aici și nici dincolo” (***) E exprimată aici o închidere a perspectivelor într-un registru de situații sufocante ce țin de un paradis pierdut, care nu mai poate fi regăsit. Istoria nu ne învață nimic: „După atâtea mii de ani/ Încă bâjbăim:/ La stînga sau la dreapta?/ La centru sau la periferie?/ Înainte sau înapoi?/ Cu pietre sau cu pâine?/ După atâtea mii de ani/ Sigure sunt doar/ Abatoarele istoriei” (***) E vorba de o poezie a deznădejzii? Pînă și învierea pare a fi o povară:

„Câmpiile nesfârșite/
Morțile nesfârșite/
Învierile nesfârșite” (***) Gesturile întremătoare se golesc de sens și de forță: „Nu ți-am mai smuls zâmbetele,/ sâmbetele/ Și apoi, cu zâmbete,/ sâmbete/ nu poți găti/ Nu te poți găti/ Iată! Am spus/ Grimasele mele se îngrașă/ Și urletele mele se îngrașă/ Și cadavrul meu se îngrașă/ Ca un porc îngrașat cu minuni” (*Cerșetor la „periferia veșniciei”*) Gîndind „enorm”, am putea spune că se consumă aici experiența unei lăfăiri în neputință, dacă mi se permite o asemenea exprimare. S-ar putea identifica acum o stare oximoronică, un joc paradoxal al înțelesurilor menit să exorcizeze demonii nefericirii, fără succes. Se cartografiază, sau, mă rog, se radiografiază o stare, din care se iese, „Iată!”, prin rostire. Zîmbetele (semn al bucuriei) alternează cu/ în sîmbete (să înțelegem că e vorba de a purta cuiva sîmbetele?, semn al urii), alternanță înscrisă în trăirea diurnă, banală, sufocantă, care îți închide accesul la minunăție,

la primenire, la sărbătoare, care ar putea fi, acesta, semnul dobândirii vieții câștigătoare. Care o fi aceasta? Izbînda se regăsește, totuși, în rostire („Iată! Am spus”, adică: m-am rostit!). Spunînd ce are de spus, recunoscînd asta, recunoscîndu-se (ca dezvăluire de sine/ de lume), într-un gest temerar, poetul are puterea să iasă din reticență și să se așeze în adevăr, oricare ar fi acesta, chiar și unul greu de îndurat.

Începutul (al lumii, al trăirilor, al deslușirii de sine, al iubirii față de lucrarea dumnezeirii) se întîmplă în austeritate și puritate, sub semnul zăpezii care impune o mecanică a încetării, o retorică a încetării: „Ninge cu valuri/ Ninge încet/ Incredibil de încet/ Ninge ca la începutul lumii/ Dumnezeu a creat lumea/ Încet, incredibil de încet/ Dumnezeu e ca o iarnă blîndă/ Peste văzduhurile oarbe” (*) Prezența divină este îngăduitoare cu neînțeleșurile (pe care le cultivă poezia?) Lucrarea Lui inițială a fost încheiată, într-o primă instanță, dar aceasta e continuată, prim manifestarea prezenței divine. Se insinuează în existență „limbajul” nevorbitoarelor. Peștii, păsările, șarpele, „incredibilul șobolănoc de Venetia”, care pare a anunța „Sfârșitul, ca supraviețuirea morții”. În *încetineala* existenței (create continuu) se așază așteptarea inutilă: „Toată viața așteptăm/ Să mâncăm, să bem, să ne evaporăm/ Toată viața așteptăm/ Să murim repede și împăcați/ Cu gîndul că am așteptat degeaba” (*La coadă*). Tărîmurile imaginare își pierd promisiunile: „Poate și Câmpiile Elizee, ca și raiul, sunt plictisitoare...” (*Poeme adormite*). Viața se transformă în scriitură, care e plîns, dar un plîns „în dansul vieții și al morții/ în tainele firelor de aur/ în ochii răstigniți/ lângă dumnezeul (s.n.) iubirii” (*Variațiuni pe o temă impusă*). Dumnezeu există, fie și acela al unei iubiri destinate desăvîșirii și chiar dacă instanța divină nu are acces, în retorica poetului, la o denumire cu majusculă). În existența mundană rămîne aspirația la *Cartea Cerului*, ascunsă ochilor poetului de cuvinte false, sînge risipit, întrebări anonime... (*Cartea Cerului*). Și se întîmplă *întîlnirea* în doi, poet și iubită?, poet și instanța divină, în netimp și în iubire pură, unde existența umană e provocare pentru dumnezeire: „Te-am aruncat din iubire/ Ca să înțelegi/ Cum

încep/ Morțile/ Și gîndurile” (*Nocturne vechi și noi*). E contestarea din începuturile vremurilor biblice. O deslușire se simte, prin deschiderea unei noi zile, „în dimineața din mine” (*Poemele gării din Dej*). Poetul se află în continuu dialog cu divinitatea. Minunea, revelația de fapt, are loc chiar în acest univers nefericit, cînd ființa cunoaște nimicnicia: „Înălțarea Domnului m-a prins într-o/ noapte pe tren/ În cușeta murdară la umbra unui bec/ palid/ Ascultam întunericul plesnit de un bici/ invizibil/ [...] Eram surd, eram orb, eram șchiop/ Eram ciung, eram flămînd, eram fără/ inimi și fără gînd” (***)). Suferința este asumată, cu etica-i evidentă, ca o călătorie prin Cana Galileii (*Via și șarpele*). Dialogul cu divinitatea exultă în scris. Viața diurnă se transferă/ transformă în scriitură. Faptul de viață devine scriitură (salvatoare?), precum în revelația amintită puțin mai sus: „Înălțarea Domnului m-a prins într-o/ noapte pe tren”. Enunțul simplu, direct, prinde viață în scris, cum mărturisește poetul în continuare: „Eram singur într-o cușetă murdară/ La umbra unui bec palid scriam:/ Înălțarea Domnului m-a prins într-o/ noapte pe tren” (***)). Vederea e slabă, dar credința e puternică. În poezie, ca și în divinitate. Altfel n-ar dialoga cu... acestea, curios să privească peste frontierele nesfîrșitului.

„Longevitatea incredibilă a Poeziei e un semn și pentru adevărul: lucrurile esențiale nu se măsoară în bani.”, spunea Daniel Săuca într-o carte de publicistică. Poate că poezia nu mai e o „artă regală” iar sacrul e mereu desacralizat, falsificat, întors din menire, cum se afirmă și se întîmplă în *Călugărițe pe Dunăre*, dar poezia în sine rămîne o aliată în lupta cu derizoriul vieții. Iar acele călugărițe care mînuiesc motocoasa poate că nu fac decît să cosească speranțele deșarte și cuvintele sporovăielilor inutile. Căci publicistul mai spune: „Sporovăiala asta globală e poate semnul iadului. Să fie raiul plin de o asemenea vorbărie?” Poate că de aceea poetul este adeptul unui discurs poetic succint, zgîrcit cu retorica și cu semnele de punctuație, zgîrcenie ce are un rost estetic clar. *Încet, foarte încet* de Daniel Săuca se înscrie între încercările de deslușire a marilor provocări generate de facerea și desfacerea rosturilor așteptărilor pe care ni le propune existența.

Un aisberg pierdut

Daniel MARIȘ

Flavia Teoc nu este un nume total necunoscut în peisajul literar actual. Poate doar traiectoria sa, absolută de Filosofie la Universitatea Babeș-Bolyai, autoare a mai multor cărți de poezie, interviuri și studii literare privind poezia nordică, precum și a unui roman, fiind traducătoare din limba daneză și editor. Poeziei sale, așa cum se înfățișează cititorului în relativ recenta antologie *Istoria naturală* (Casa de Editură Max Blecher, 2021), i se recunoaște posibilitatea unei anumite gradări ascendente a logosului ca „sedativ” al meditației grave ieșite din prizonieratul oricărei fixații. Un discret patos al deșertăciunii stârnește descărcările electrice ale timpului mișcător prin anumite incizii suprarealiste, secvențiate parcă de sentimentul unei continue întoarceri și regăsiri. Dincolo de o anumită nostalgie a nemărginirii, cuvintele reprezintă garanția perpetuării melancoliei, sunt invocate să facă ordine în haos, senzațiile impetuoșității poetice nefiind afectate de o exaltare a metafizicului, bine conturat în tușe ce se relevă poetului prin însuși viziunea sa. Efectele artistice ale acestor comprimări sufletești deviază/ determină actul trăirii și, cu efect de bumerang, actul creației: „Frigul/ l-a înțepenit pe zugravul/ intrat în fresca mănăstirii/ cu brațele acoperite de cranii/ și culori./ Și din vârful clopotniței s-a/ aruncat apoi într-un bulgăr mare/ să-l amuțească și pe fratele lui,/ grămăticul,/ căci odată faptele făcute/ cuvintele o iau înaintea lor.” (*Cazanie*).

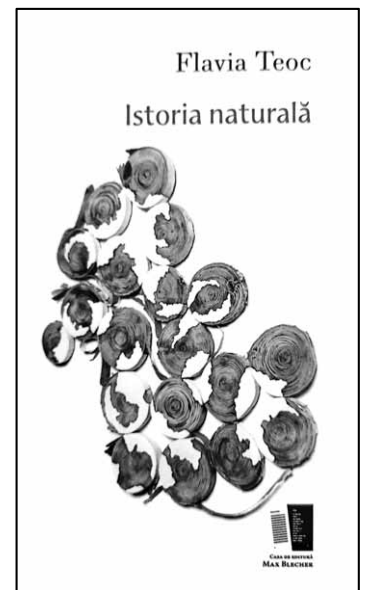
Aparent demistificator, lirismul ia forma sarcasmului vizionar, cu precizia austeră a unor anumite sensuri lăuntrice, corpuri delictive ale sensibilității și conștiinței. Renunțarea la eschivă apare, concomitent, ca o asumare a

spațiului sustras devenirii și înfruntării limitei, fața și reversul unor intermitențe paliative circumscrise câmpului poetic al fabulosului și capacității sale de iradiere:

„Se întâmplă să cazi/ Și
căderea-ți să semene
cu zborul/ Te
întâlnești cu păsări
care n-au gustat
vreodată/ Din
dulceața durerii/ Dar
habar n-au să râdă/
Cerule orbitor de
albastru primindu-
te/ Și mai că te-ai
lăsa înșelat să crezi/
Că are culoare/ Vezi
dar/ Nimic nu
lipsește zborului/

Jos te așteaptă ceva ca un hău/ Tu nu te teme/
E un soare puțin umbrat de trupul tău”.
(*Zborul*). Formula unui presentiment, această „istorie naturală” și tandră a înstrăinării și singurătății... Departe de ambiția unui Pliniu, ca atribut ontologic, cu datele obiective ale unui anumit atavism, poezia Flaviei Teoc are de partea sa o conversie a filonului elegiac, un fel de atlas al temerilor și viziunilor ce îi permite, ba chiar o constrânge să caute răspunsuri în fața unei neliniști suverane și sentimentului lucid al singularității.

Acuitatea reflectării, perceperea istoriei individuale, punerea între paranteze a „sedimentărilor tacticoase” ce nu depășesc previzibilul așteptării se „hrănesc” unele pe celelalte, adjudecându-și prerogativele cunoașterii: „Demult m-am oprit aici/ La răspântie/ Și m-am făcut fântână/ Apa nu poate să vorbească/ Ciutura se-nalță totdeauna

stângaci/ Unii călători se opresc/ Mă văd că sunt rece și tac/ Apă bună, spun ei,/ Dar păcat că e moartă.” (*Portret*). Dintr-un alt punct, mult mai înalt al oglinzii, avatarurile existențiale se consumă, cum altfel, sub un înveliș subțire, semnalizând cu intermitențe iminența pericolului. E o formă de rezistență poezia, spunerea și osânda sisifică de a ști. Emoțiile sunt aruncate în siajul unui spectacol dilatat, pierdut în memoria afectivă: „În piept/

Un liliac bătrân stă cuibărit/ Ca într-o mină de argint/ Prăbușită/ Și tu scrii în jurnal, cu gesturi moi/ Înotând, pe o mare verzuie/ Demult cucerită”.

Poezia Flaviei Teoc parcurge un traseu al „colonizării anxietății” și reconstituirilor privite prin dioptriile absurdului iminent, ale tălmăcirilor despre sinele ce rătăcește asemenea unui aisberg, pe ape calde și reci, conștient de mistuire.

În trecere

Ad lucem-amor – incursiune în universul liric al poetei Oana Boc

Teodora UILEAN

Volumul *O sută și una de poezii* apărut la Editura Academiei Române în 2022 cuprinde poezii din *Scara* – 2013, *Scrisoarea Evei* – 2017 și *Șeherezada* – 2021. Citești o poezie din *O sută și una de poezii* de poeta Oana Boc și te simți la fel ca atunci când ai găsit o scrisoare demult uitată într-un sertar, o scrisoare de dragoste..., poate prima iubire..., profundă, adevărată, răscolitoare...

„Eram pe scara aceea spre cer”. Nu întâmplător volumul debutează cu această poezie *Scara* – simbol ascendent – descendent, aspirație spre infinit și iluzia nemuririi oferită de iubire, contopirea cu iubitul până la imixtiune: „cădeam în ochiul tău stâng/ hipnotizată de lună și de dor...”, luna fiind leitmotiv pe parcursul celor trei volume. *Scara* menționată și în *Scrisoare* – ”am coborât în mine ca pe-o scară”, devine zbor în *Iubire cuantică*: „zborul spre noi” și în *Tandrețe*: „Te-aș înveli în fiecare seară/ cu-o aripă de înger păzitor/ care să-ți dezmărginească-n taină/ orice zbor”. Ultima poezie a primului volum este emblematică pentru delicatețea, sensibilitatea și feminitatea universului liric al acestei poete.

Ultimul sonet al lui VV în descoperirea mea – omagiu adus prin iubire marelui poet, este o reinterpretare a sonetelor acestuia având ca temă iubirea-lumină-moarte, lanțuri spre eternitate prin moartea-iubire. La fel ca în sonetele lui Voiculescu, rima este îmbrățișată – „...visând/ unduind, iubire/ risipire”. *Regina* prezintă ipostaza femeii iubite copleșită de podoabe și măreție, dar sacrificată în numele sentimentului suprem, ca o antică vrăjitoare – „...că tronul de fapt era un rug ca să tot ard spre tine [...] să te-nsoțesc himeric”.

Depășind planul superficial al lecturii, cu fiecare poezie te adâncești într-un univers

liric din ce în ce mai pătruns de erotism..., senzualitatea extinzându-se până la cuvinte; în *Langue/Parole* „Cuvintele ni se iubeau pe masă [...] și le tremurau corpurile fremătătoare”; „Așa te-aș prinde și te-aș lega între linia inimii și linia vieții din palma mea! [...] te-aș chema și te-aș iubi/ în toate celulele mele de dor”, în *Chiromanție*.

Sângele, arterele, venele, bătăile inimii... o rană deschisă, moartea... din poeziile *Joc*, *Magicianul*, *Când te pierd uneori*, *De ce?* trimit spre naturalismul lui Zola...

Elegii: *Fulgului de nea* exprimă tristețea produsă de efemeritatea clipei – „Și când ești nebun de strălucire/ Și visezi că soarele ești tu,/ Presimțirea apei să te mire/ Ca și pașii clipei ce trecu”, în *Clipele ne mureau*, în *Magicianul*, în *Scrisoare* apare suferința pierderii ireparabile și ireversibile – „...Tu nu mai ești aici, ci doar în dorul meu,/ Iar inima îmi curge prin tot ce ne desparte...”. *Naufragiu* deplânge absența dureroasă și tangibilă a iubitului.

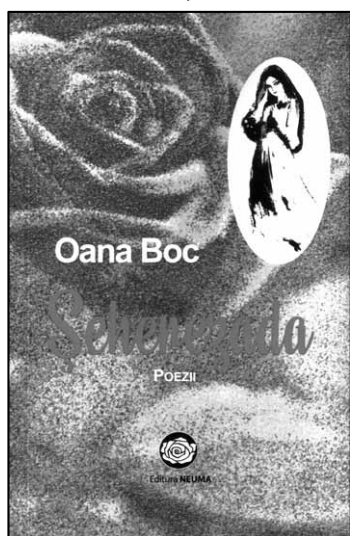
Simboluri ale mitologiei sunt prezente în întregul volum creând impresia de imortalitate: „clipele-ncurcate-n gheme/ Ca pe-un fir al Ariadnei” – *Călătorul meu de toamnă*, *Catren pentru zei*, *Iubirea lui Prometeu*, *Scara* – dubla valență a firii „prea nebuni ca să fim oameni/ prea nebuni când deveneam zei” și *Ofrandă* „Câți zei se

bucurau în carnea noastră [...] mă dau ofrandă acelor zei”.

Machiaj de zi din volumul *Scara* – 2013 și *Machiaj de seară* din volumul *Scrisoarea Evei* – 2017 par să situeze cvasi-cronologic îndrăgostirea de la preludiul „...mă machiez să mă primești în dar...” – spre iubirea împlinită „Tot sângele-mi urca în vâlvătăi până la rai, în timp ce tu în culori incandescente/ în trupul meu vibrai și mă strigai [...] machiaj perfect de seară și de ritual”.

Scrisoarea Evei – 2017 debutează cu poezia omonimă în care zeii sunt înlocuiți de Dumnezeu, sentimentul păstrându-și aceeași intensitate, eul liric,

personificat de Eva asumându-și vina universală pentru pierderea paradisiului, rațiunea etern repetabilă fiind nevoia cunoașterii profunde a iubitului „...prin secole [...] din nou mă pregătesc să mușc din mărul interzis”. În acest volum, erotismul din *Scara*

continuă să răzbată din versurile încărcate de pasiunea care înscrie cuplul originar în universalitate, atribuindu-le însușiri de zei și, implicit, nemurire „[...] trupurile noastre/ nu mai erau pământ, ci deveneau lumină, fiindcă

în toate celulele din noi/ nucleul se schimba în lună plină [...]”, *Scrisoarea Evei*.

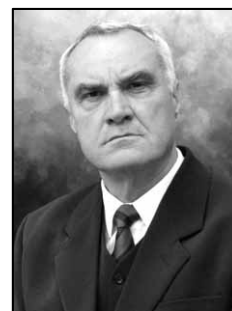
Șeherezada (2021) – păstrează complexitatea lirismului din volumele anterioare, notele mitice ale iubirii înscrise în eternitate și motivele din poeziile precedente: motivul lunii, al timpului: *Marele Timp*, motivul ochiului – ca poartă spre sinele interior sau portal spre ființa iubită: „[...] fereastra prin care/ alunecam dinspre lume spre tine”. Aici naturalismul primelor volume este treptat înlocuit de spiritualizarea aproape totală a conceptului de iubire până la nivelul inventării unei limbi, ideal rămas la „condițional-optativ”: *Am fi putut să inventăm o limbă*. Întregul volum este străbătut de o notă de tristețe pentru neatingerea sentimentului suprem – iubirea împlinită pe toate nivelurile, înscrisă în eternitate. Dacă în primele volume cuvintele cheie au fost *foc, rug, flacără...*, aici cuvântul cheie este despărțirea: „în fiecare zi ne desparte..., care desparte sufletul de trup/ și pe mine de tine”. Iubirea, la nivel conceptual, se îndreaptă acum spre *Restul vieții mele*: „Mă ademenești misterios, cu clipe promise,/ în întregime al meu/ până în ultima secundă...”

O mie și una de poezii este o poartă spre un univers intim, senzual, profund și pasional închinat iubirii în toate formele sale: eros, philia, storge și agape... O invitație la lectură pentru a (re)trăi emoțiile inegalabile ale unui sentiment unic și pentru a rescrie destinul îndrăgostiților într-un alt cod, cel al eternității și al atemporalității.

Memento mori

O carte a devenirii poetice

Ion BUZAȘI

Am mai mărturisit în câteva rânduri dragostea mea pentru oamenii și locurile din Țara Năsăudului. Mi-am petrecut o bună parte din anii copilăriei în Salva, comună mare și frumoasă în apropiere și de Hordoul lui Coșbuc și de Prislopul lui Rebreanu și am rămas cu convingerea că oamenii din această parte a țării, binecuvântați cu plaiuri atât de frumoase au și un suflet frumos. Scriitorii de aici, pe care i-am cunoscut apoi de-a lungul anilor, nu m-au dezamăgit. Cu unii am ajuns la o adevărată și frumoasă prietenie cărturărească și printre ei este poetul și publicistul Ion Radu Zăgreanu.

O carte definitorie pentru scrisul său este culegerea de recenzii și eseuri, *Lecturi simpatetice* (1999), titlu semnificativ căci el pretinde poeziei, literaturii în general să producă stări sufletești, idee exemplificată și în prezentul volum de versuri *Linia orizontului*, a doua sa carte de poezie, după volumul *Dulcea povară* (1997).

O dureroasă aducere aminte îi produce evocarea tatălui său, preotul greco-catolic Grigore Zăgrean, care în anii comunismului slujea sfânta liturghie acasă, în clandestinitate, în restul timpului fiind muncitor ceferist locuind la un canton C. F. R.; ascultau, tată și fiu înfrigurați și stăpâniți de frică, posturi de radio străine, *Europa Liberă*, *Vocea Americii*, pentru că numai în felul acesta mai puteau „respira”, după cum spune Ana Blandiana (*Cartea cu delfini*, 2021). Elev sărac și student sărac, trăiește totuși o bucurie când tatăl îi cumpără primul palton, „un palton socialist”, după care e recunoscut de profesorul examinator că este „un produs/ din seria zilelor noastre.” (*Paltonul*). Aceste poezii mi-au amintit de o scriere memorialistică a lui Ion Radu Zăgreanu pe care am citit-o în

manuscris, în care povestește pe larg cu emoție și recunoștință de tatăl său, ca slujitor al altarului, cum a făcut și prozatorul C. V. Gheorghiu – și el un fiu de preot, - în scrierea sa autobiografică, *Tatăl meu preotul care s-a urcat la cer* (2008).

Elementul autobiografic se prelungește în poeziile care prezintă anii de profesorat ai poetului, în comuna Parva, din jurul Năsăudului, căreia, în stilul pașoptiștilor, îi adresează un nostalgic *Adio*. Septembrie îi aduce în suflet emoția trăită la începutul fiecărui an școlar, și își măsoară durata vieții după inevitabila pensionare în „timp didactic”. Numai la Emil Giurgiuca, un alt poet ardelean,

profesor și el, am întâlnit asemenea evocări emoționante ale profesiei: „Septembrie iar,/ cu o frunză în mână,/ coboară de pe dealuri/ în curtea școlii,/ poleiește inimile școlarilor, părinților, bunicilor,/ cu aerul emoțiilor,/ așază peste ochiul obosit al verii/ amintirile estivale,” (*Septembrie iar – 1*); „Septembrie iar – an de an,/ mă salută din ghiozdan.” (*Septembrie iar (2)*). Își amintește de o scenă duioasă din curtea școlii, ce sugerează cu gingășie poetică înmugurirea iubirii adolescente: „Iubiri adolescente,/ jurămintele fierbinți în fața teilor/ din curtea școlii./ Apoi – despărțiri lacrimogene/ și partajul. /El și-a ales teiul cel mai gros,/ ea celălalt arbore./ Apoi au plecat./ „– Au pus de-o amintire,”/ șopti teiul cel bătrân.” (*Amintiri din curtea școlii*).

Câteva poezii se încadrează în ceea ce manualele de teorie literară numesc „arte poetice”, pentru că poetul își expune concepția sa despre poezie și rostul poetului. Chiar dacă nu consideră ca Al. Philippide că s-a „băgat surugiul la cuvinte”, versurile înfățișează „jocul” poetului cu aceste imagini vehicule ale rostirii poetice – cuvintele, cărora se străduiește să le pună „căpăstru”. Așadar poetul conduce „jocul cuvintelor”: „Când le aleg,/ ele se bucură./ Când le înlănțuiesc/ unele cu altele,/ încep să zburde./ Așteaptă apoi cuminiți,/ să le repartizez/ câte un epitet,/ să le îmbrac în armura/ unei metafore,/ să-mi atârn în cuierele lor/ dorul meu călătorind spre tine./ Când obosesc,/ rog cerul să le învioreze/ cu dansul ploii./ Revigorate,/ acceptă din nou jugul./ Acesta-i jocul nostru./ Dar eu îl conduc.” (*Cuvintele*).

Dintre poeziile de dragoste, *Gelozie* este antologică. Gelos pe toate elementele naturii care pot contempla frumusețea iubitei, splendoarea corpului ei, poemul se încheie cu imaginea bucuriei paradisiace pe care o dă iubirea: „Din ochiul îndurării de sus,/ se scurgea în mine consolarea/ care deschidea în toate simțurile mele/ câte un rai.”, așa cum *Tocană de îngeri*, în ciuda titlului cam neinspirat, aduce curățenia și emoția educației religioase din copilărie: „Bunica mă chema stăruitor la mâncare./ Așezam grăbit busuiocul/ după icoană./ Ferestrele se retrăgeau în pereți./ În blidul din fața mea,/ aburea tocana de îngeri.”

Poetul preferă de multe ori expresia esențializată, cu irizări de sensuri ale poe-

mului într-un vers. „Un singur nai, dar câte ecouri în păduri” – așa definea Ion Pillat această specie literară, asemănătoare cu haiku-ul nipon, și, prin profunzimea cugetării, cu aforismul. Aleg câteva care mi s-au părut mai sugestive, sau ca să fiu în tonul autorului, mai simpatetice: „*Crucea* – fântână cu o cumpănă/ cu ajutorul căreia Dumnezeu/ scoate păcatele din noi/ și ne umple de cer. *Viața* – un acvariu/ în care facem striptis/ în fața morții. *Vara desculță* – /prin roua de iulie./ Fată de la sat”.

Cu *Lecturi simpatetice*, acest volum recent de versuri intră în relație prin aspectul său livresc. Ion Radu Zăgreanu a citit multă literatură, îndeosebi poezie și acolo unde i se pare că propria-i exprimare e neîmplinită trimite didactic la un poet, la un scriitor, sau folosește un adverb sau adjectiv derivat de la numele scriitorului, conferindu-i stilistic rolul de epitet. Aspectul livresc este evident și în mulțimea dedicațiilor. Unii poeți contemporani, mai importanți, au parte de poezii ce li se dedică, poezii ce sugerează fie universul creației lor, fie particularitățile stilistice.

Linia orizontului este o carte a devenirii poetice; când a înțeles că definiția școlară a liniei orizontului nu mai corespunde vârstei, înțelegem odată cu poetul că el s-a desprins de *raiul pierdut* al copilăriei. Cu evocări autobiografice, cu linii de portret ale unui vrednic slujitor al Domnului, tatăl său, cu meditații despre poezie, și sub formă concentrată a *poemului într-un singur vers*, *Linia orizontului* demonstrează virtuțile poetice ale lui Ion Radu Zăgreanu.

Priveghi

Îl citim pe Șerban Mark Pop *din nou* și *din nou și din nou*

Amalia LEVEY

Poezia contemporană este o gură de aer curat în viața mea cotidiană. M-am bucurat să-l întâlnesc pe tânărul poet Șerban Mark Pop, care a debutat cu volumul de poezie *din nou și din nou și din nou*, apărut la Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2022. Șerban Mark Pop, născut pe 10 ianuarie 2003, studiază în prezent Filmologie la Facultatea de Teatru și Film/ UBB Cluj-Napoca. Are 19 ani, iar pe contul acestuia de Facebook avem confirmarea că este „doar Șerban./ băiețel zâmbăreț cu normă întreagă./ poezie și film”.

Înainte de a citi volumul de poezii, am avut ocazia să îl citesc pe poet în manuscris. L-am întâlnit recent la Festivalul Național de Poezie George Coșbuc Bistrița, unde a luat premiul pentru debut. În autocar, a stat aproape de mine citind o carte groasă, iar după ce o prietenă împreună cu mine am încercat să ne răsucim capul pentru a vedea titlul, el a fost binevoitor să ne arate. *Solenoid* de Mircea Cărtărescu. Ni l-a recomandat. Am coborât din autocar la Hordou și ne-am dezmoșțit. După slujba de la biserica din sat, după înmânarea premiilor, am mers la casa memorială a poetului George Coșbuc, unde fiecare am citit din creația proprie. Șerban ne-a citit *Burnmark*, una dintre poeziile sale din volum. „ce-ar fi să ne strângem toți capricornii/ toate umbrele/ & toate ambulantele de jucărie...” Încă de la primele versuri, auzindu-l citind și derulând mesajul, m-au trecut câțiva fiori, deși nu sunt capricorn. La final, ne-a acordat și câte un exemplar fiecăreia, cu autograf, scriind „Mulțumesc de încredere”. Cred că nu am mai fost niciodată atât de încântată că am primit în dar o carte de poezie. Ne-a invitat și la lansarea oficială a cărții, din data de 27 octombrie a.c., la *Insomnia Café&Bistro*, în Cluj. Din păcate, nu

am putut ajunge. Ne-a încurajat să citim poezie contemporană și să nu renunțăm niciodată, căci unii i-au spus că așa cum scrie el nu se mai scrie de la Cărtărescu încoace, dar nu s-a lăsat bătut. Toate astea m-au făcut și mai mult să vreau să-i citesc cartea.

Am „lecturat” mai întâi coperta, cu ilustrații grafice de Anca Cioroboiu, ilustrații care au apărut, în detalii, și în carte. Sunt expresive, ingenioase și conving că poemele sunt pe măsura lor.

Poezia lui abordează culori pe care le-am văzut de atâtea ori în jurnalele lirice, cum ar fi copilăria trecătoare ca o iubire, care nu te pregătește de secolul 21; îmbătrânirea lui și a tuturor; despărțiri lungi sau scurte; dragostea tinerească în care ți se aduce aminte cât de copilăroasă e lumea; cum nu se schimbă, dar totodată se schimbă multe lucruri în viața ta; sentimentul de *aproape fericit*; frica de a iubi și gelozia sincer

de toxică pe sentimentele altora. Însă, poetul evidențiază niște nuanțe care dau alt sens mai multor lucruri, precum este viața ca un joc de cărți; cum vede el masculinitatea toxică; frica sa constantă de eșec; dorința să se lupte mai bine; să vadă cât de inocentă i-a rămas viața; cum e nemulțumit, *dar alții o au mai rău*; cum prinde sentimente și vrea să le scape; cum nu are grijă de sine și cât de mic e printre toate: „că nu e chiar așa de rău/ să fii parte din loop/ și să mori un full-time lover./ din nou și din nou și din nou și apoi stop.”

Poetul spune într-un InstaStory că tema abordată în volumul *din nou și din nou și din nou* este în general despre a găsi „o viață cât de cât ok” și despre adolescență. „În mare este despre a căuta sentimentul ăla de destul.”

Abordează subiecte cu care mulți tineri rezonează, mai ales că poetul le expune sub expresiile generației noi, cu o *romgleză* bine aleasă și spirit tânăr. Poetul are un amalgam de „over”-uri, dar cel mai important fiind de *overthinker*, înghițind toate celelalte. Viața și metaforele ei văzute din ochii lui Șerban ne fac să înțelegem că nu suntem singuri și nu doar noi ne simțim așa. Căci și temele depresiei și sinuciderii apar, însă sunt doar mici strigăte. Cu siguranță i s-a zis în trecut, sub pretext de alinare, că alții *o au mai rău*: „...găsește pe cineva/ pune-l în locul meu și vezi că o să fii atât de happy, atât de/ mulțumit.”, dar 20 de pagini mai târziu ne spune: „nu realizezi câte probleme ai/ până nu întâlnești pe cineva cu mai puține/ și aparent asta e una dintre ale mele”.

Un alt subiect sensibil pe care poetul îl atinge este relația cu tatăl său. În poemul *tata*

nu mută munții, poetul a scris despre sentimentul că *tata nu poate face mai mult*, a fost deschis, iar asta a ajutat poezia să se simtă atât de reală, de parcă ar fi tăiat pe propria piele, deschizând rănilor din trecut despre care nimeni nu vrea să vorbească: „e ceva de ținut în spate/ eu n-am luxul să fi uitat/ eu am de dus în spate munți/ pentru că tata nu mută munții/ și l-am iertat pentru asta.”

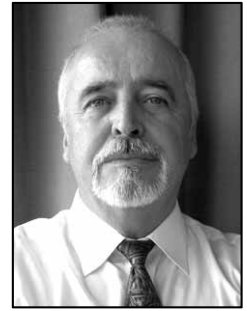
El conchide pe rețelele de socializare că e *doar Șerban*, dar în volumul său putem descoperi că nu e chiar așa. El e personajul principal, chiar dacă stă în spatele polaroidului; e fratele mai mic care scrie despre lume; e viitorul tată ce vrea să aibă grijă de fiica lui și tânărul care descoperă că, în final, este destul.

Așteptăm următorul volum de poezie, care ni s-a confirmat pe contul lui de Instagram că este în lucru. *Atlantis*, susține poetul, va fi un volum de poezie „mult mai coagulat și mai atent” decât primul. Să sperăm că îl vom citit din nou și din nou, cum am făcut și cu primul volum.

Incinerare

Povestea merge mai departe

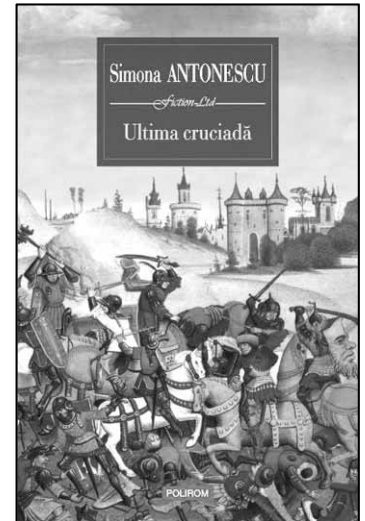

Iacob NAROȘ

Simona Antonescu s-a născut la Galați și a copilărit în localitatea Țintea din județul Prahova. După absolvirea Liceului Constantin Dobrogeanu-Gherea (actualul Colegiu Nichita Stănescu din Ploiești), a urmat cursurile Facultății de Chimie din cadrul Institutului Politehnic București. A debutat editorial cu romanul *Fotograful Curții regale*, în 2015, cu care a câștigat Concursul de debut al Editurii Cartea Românească/ Polirom și Premiul de Debut al Uniunii Scriitorilor din România. Tot cu acest roman, a fost finalistă la Festivalul Primului Roman/ Festival du Premier Roman de Chambéry (oraș în Franța), ocazie cu care a fost reeditat în 2016, la Editura Polirom, în colecția „Top 10”. A mai publicat romanele *Darul lui Serafim*, 2016, și *Hanul lui Manuc*, 2017, cu care a fost, de asemenea, finalistă la Premiul Național pentru Proză – *Ziarul de Iași*, în colecția „Top10+” a Editurii Polirom. Începând din 2018, publică la Editura Nemira seria de cărți „Istoria povestită copiilor”. Scriitoarea prefera limba română de mică, visul de a deveni autoare a fost oarecum pregătit dinainte prin caiete cu povești și poezii. Istoria, o a doua pasiune, duce la apariția unui set de povestiri cu temă istorică, o istorie plină de mister, legende și eroi, toate văzute prin ochii a doi copii, frați gemeni, Ilinca și Călin, care găsesc în podul casei un manuscris cu care se pot întoarce în timp. Iată momentele alese din istoria românilor în cele opt cărți: *Decebal și un solomonar misterios; Iancu de Hunedoara și legenda fântânii din castel; Vlad Țepeș și Ordinul Dragonului; Mihai I, regele copil și pecețile de mărgean; Regina Maria și Marea Unire; Litovoi și Școala Solomonarilor din Crângul Pământului; Menumorut și minele de aur de la Roșia Montană; Nobilul Aeticus și o*

călătorie în jurul lumii; Mircea cel Bătrân și Școala Scutierilor.

Mai întâi să vedem faptele concrete de la care începe povestea ca atare (v. romanul *Ultima cruciadă*): În anul 1456, voievodul Iancu de Hunedoara, aflat în fruntea armatei cruciaților, reușește să apere cetatea Belgradului și să oprească înaintarea armatei Turciei otomane – devenită imperiu după căderea Constantinopolului. Însoțind un convoi mortuar, învingătorii se întorc acasă. Trupurile neînsuflețite se află în grija unor luptători români, toți proscriși: un călău, o rebelă fugită de acasă din cauza unor evenimente tragice, un preot răspopit, un ucenic săbier cu mințile rătăcite și doi braconieri. Întâmplările, istoriile, tainele de familie și feluritele mistere presărate pe drumul lor vor țese povestea prin măiestria autoarei. Tot ceea ce li se întâmplă pe traseul de întoarcere acasă, inclusiv cele neprevăzute, vor alcătui Povestea care ne va purta pe continentul creștin; vom asista la dezbateri și lupte aprige dintre catolicism și creștinism, în ciuda Unirii de la Florența care are susținători pe Paleologi, dar și dușmani, prin Cantacuzini. O lume feudală reînvie sub ochii noștri, prin ea se plimbă unicorni, grifoni, au loc viziuni fantastice care însoțesc convoiul morții, apar prințese nefericite... Totul este plin de viață, bine pus în scenă cu un decor și o culoare a epocii pe măsură.

Un preludiu la marea Poveste: nouă bătrâne își istorisesc una alteia cele întâmplate cu cei șase cruciați la care se adaugă o lupoaică roșcată cu farmece, un corb, Călăul, Ucenicul și doi băietani necopți. Povestea lor este dusă mai departe de zăpezi, de ploii, de păduri, de oameni. Convoiul viilor și al morților (doar 11 trupuri îmbălsămate ale nobililor români) printre care și al lui Iancu, îmbolnăvit de ciumă, pornește tocmai de luminație spre țară. Atacați de tâlhari, morții sunt păziți de proscriși și anume: Avram Răspopitul zis și Voicu, Lupul și Corbul, Maria Descântata zisă și Hăruița, Silip călăul, Gădălin ucenicul. Cruciații erau de origine nobilă, valahilor li se promite pământ. Povestea bine condusă de autoare însoțește convoiul, cei în cauză se ocupă de morți care sunt unși cu ulei de cimbru în timpul nopții, dar și sunt păziți cu strășnicie. Se amintesc nume autentice ale celor din convoi: Andronic Roșu din Șieut, Simion Horecea din Leșu Ilvei, Dănilă Ostrița din Borșa, cnezii Ioan Moșil, Vartolomei Simion și Ioan Olaru. Semne stranii, ceremonii uitate, grifoni cu aripi de argint precum și altele de natură mistică pigmentează coloratura epocii.

Meritul Simonei Antonescu rezidă în creionarea proscrișilor, cu talent și imaginație, mai întâi povestea Mariei de la poalele cetății Devei, singura fată în familia Acsenilor, cu păr roșu și mărgelat. Simpatizată de Doamna lui Iancu, Elisabeta Szilagi, Maria este dată în dar miresei ca doamnă de curte. Maria rămâne la castelul ce se repară sub comanda lui Radu Corvin cel Bătrân. Maria e atentă la ceremoniile bisericești, îi e dor de casă, descoperă că are darul de a cânta, Iancu o aduce la biserica grecească.

Avram Răspopitul – meditează despre femeia trecută și cea tânără, e preot de rit vechi, devenit de rit roman. Cu Iancu au fost frați la casa bunicului Ștefan din neamul Corbilor, cu Iancu a prins pui de șoim pentru a-i vinde șoimarului lui vodă. El rămâne să fie preot, deși ar vrea să lupte alături de Iancu, ajunge diacon, se căsătorește cu Stana, apoi primește parohia Nucșoara, ca preot. Când Iancu ajunge comite, îl cheamă la el, dar Avram refuză. Când Iancu devine ban al

Severinului, cei doi se întâlnesc, Avram cu vise de luptător și șoimar. Ajuns paroh, Iancu îl cheamă la castel ca preot român, are încurcături cu pământurile, Iancu îi face dreptate, este șantajat să treacă la legea latină și este scos din cetate. Alege să meargă la Seghedin unde este repartizat la proscriși. După ce ajunge acasă, își vede cei doi prunci, apoi cere Mariei să-i fie alături și cere loc de casă pe pământurile lui Iancu.

Maria Descântata se logodește cu Dan din Călnic, stăpâna Elisabeta îi dă zestre, nunta se amână. Cântecul ei e magic, are o fată și un băiat, frații soțului se ceartă pe moștenire. Aflată la Seghedin, Maria vrea să lupte, nu la bucătărie. Își face rost de arc și săgeți, cântă în fața cruciaților. După victorie, Maria e cuprinsă de amintiri din trecut, e vorba de cei doi copii ai ei, morți în incendiul provocat casei din cauza certurilor dintre frații soțului.

Silip călăul are o chivără neobișnuită, din rotar, el a ajuns călău, stăpânul l-a pus să spânzure trei țărani hoți, de aici, în cetatea Albei Iulii, privește în ochi o copilă, înainte de execuție și se gândește să scape de povară. Silip vrea și el să meargă la cruciadă, să iasă din slujba lui ingrată. Este primit între cruciați, cere să capete loc în cetate, își aduce securile în tabără și se alătură grupului aparte de proscriși. El meditează la semnele cerești, steaua călătoare, dar și la rolul călugărilor, speră să se așeze la casa lui să scape de cagula neagră, primește loc de casă în cetate.

Gădălin se roagă la fiecare popas (vezi capitolul „10 „Cântecul lui Gădălin Ucenicul” – el vede unicorni, are puteri asupra stolului de păsări negre. Își rememorează viața lui, de mic mânca pământ, e protejat de unicorni și grifoni, e originar din satul Gădălin de lângă Cluj. De aici, are amintiri mai puțin plăcute, războaie și morți, schimbarea stăpânilor de la castel, pierderea familiei. Pleacă spre cetatea lui Iancu, ajunge sub eșafod, de aici, la cojocărie la Sibiu și apoi la un meșter săbier ca ucenic. Cojocarul avea numai fete, vrea să-l însoare cu Ludovica, dar nu poate, căsătoria cu sașii le era interzisă străinilor. După răzvrătire, nu mai e dorit de ginere, ajunge cărăuș, în fine, vine și el în tabăra de la

Seghedin și se alătură proscrișilor, aici se simte liber și fericit. După luptă, merge la Sibiu, alături de Anufie, el se alătură calfelor, fiind singurul care a venit la cruciadă de dragul povestirii, meditația lui despre timpul cel iute și leneș îi încheie povestea.

Anufie Constantinopolitanul dă alarma când trupul lui Iancu e pe punctul de-a fi furat, el se bucură de un pachet misterios, o icoană grecească, Maica Domnului cu Pruncul din biserica Sfânta Sofia. Povestea lui Anufie începe cu asediul Constantinopolului, în cele trei zile de jaf, el salvează icoana, este prins de ieniceri, aruncă icoana în mare, se aruncă și el, scapă și ajunge cu ea în Bulgaria. Lupu și Corbu, condamnați pentru braconaj la iepuri, ajung pe mâna călăului Silip, cei doi sunt iertați cu condiția să ia parte la cruciadă, din ordinul lui Iancu, voievodul Transilvaniei. Lizocha – mica prințesă bizantină e chezașia păcii, e fata lui Brancovici, despot al Serbiei, creștin după legea greacă. Se temea de Iancu, de aceea, face un pact de alianță matrimonială: Matiaș de Hunedoara și Elisabeta Cantacuzino, adică Lizocha, de 6 ani. De educația ei se ocupă Ioan de Caffa, la nuntă va cânta Maria, dar, până la urmă, copila slăbește și moare.

Este în atenție și evoluția lui Iancu de la înfățișarea lui la Sigismund, rege al Ungariei și Germaniei, el va participa alături de rege la lupta împotriva Veneției cu ducele de Milano precum și împrietenirea acestuia cu Francesco Sforza, intră în dizgrația ducelui de Milano. Tot aici, învață despre războaie, este primit de ducele Visconti, după un an revine la castel. Iancu este nevoit să plece în familia unui

nobil ungar din Ardeal după moartea tatălui Voicu Corvin, neamul Corvineștilor stăpâna domeniul Hunedoarei cu scopul de-a apăra regatul Ungariei împotriva otomanilor; de aceea, ei sunt înobilizați. Iancu este furat de pe catafalc în timp de noapte, dar prin istețimea proscrișilor este salvat, deoarece s-au schimbat trupurile. Iancu ajunsese comandantul general al armatelor cruciate adunate la Seghedin. apoi e numit regent unic și tutore al micului rege. Iancu dă semnalul de atac, pierderi grele în ambele tabere, turcii pleacă biruiți, Europa îi laudă pe învingători. Apare ciurma, Iancu se îmbolnăvește și moare, astfel că... povestea o ia pe drumul de întoarcere. Convoiul cu Iancu în față este primit de Elisabeta, de aici, după alte pregătiri va ajunge în cetatea Albei Iulii.

Vocabularul este adecvat epocii, amintim câteva cuvinte ce dau culoare: schismatic, sămădaș, calcei, șogor, ohabe, comite, buiac, povernă, bitang, ocină, grămătic, horbotă, canafi, nostrom. Onomastica se aliniază și ea acelor vremi, Transilvania e așezată într-un trecut glorios.

Așadar, o pagină de istorie, cu treceri iscusite de la istoria reală la ficțiune, coincidențe și realități legate de cruciadă, de biserică, cometa Halley, pomenirea lui Iancu de Hunedoara și a victoriei lui lăudată de întreaga Europă, semn de mare cinste prin tragerea clopotelor zi de zi, la ora doisprezece. Fiecare dintre proscriși a supraviețuit din motive proprii, povestea lor merge mai departe, ea e singura mărturie că ei au existat, că noi, românii, am supraviețuit pe aceste meleaguri de când ne știm.

Cinci decenii de literatură și viața unui om

Meniu MAXIMINIAN

Începutul fericit și speranța este titlul volumului, apărut la Editura Neuma, în care Adrian Popescu răspunde întrebărilor mai tânărului coleg, Vlad Moldovan. Dialogul, purtat pe mai multe paliere, începe cu cel legat de copilărie și destinul omului care își însoțește viața cu literatura, confundându-se

pe alocuri cu aceas-
ta, de la primele
poezii apărute în
presă și mai apoi în
carte, la un spirit
scriitoricesc pornit
din inima Transil-
vaniei, de la Cluj.
Despre toate acestea
și multe altele este
vorba în dialogul
purat de doi colegi
din redacția *Steaua*,
care fac parte din
generații diferite.

Doi poeți, doi jurnaliști culturali care, iată, stau de vorbă chiar în redacția revistei *Steaua*, cea care a fost condusă de A. E. Baconsky, apoi de Aurel Rău, urmașul lor fiind Adrian Popescu, până în anul 2021, când are loc acest dialog.

De la primele poezii apărute în ziarul local *Făclia*, căci „majoritatea autorilor, a poezilor, a debutat în asemenea ziare din provincie”, după cum spune Adrian Popescu, până la „adevăratul” debut în *Steaua*, în 1964, nu a fost decât un pas. La *Steaua*, cea care avea să-i devină casă scriitorului din anul 1971, când a fost angajat aici, timp de 40 de ani fiind om de bază al publicației și, chiar și acum, un apropiat al redacției, aflăm povestea de la autor într-o destăinuire plină de momente emoționante. Cum este acela al întâlnirii cu primul poet, Aurel Rău. „El m-a și primit în casa sa... Acolo am avut această

bucurie unică de a vedea un poet în carne și oase. Îmi tot băteam la cap părinții că vreau să văd un poet în carne și oase. Pentru mine, poezii erau cei din manuale, doar nume, fără consistență materială... Și în acea locuință a poetului m-a impresionat o bibliotecă imensă. Din biblioteca respectivă m-am înfruptat și eu după câteva vizite făcute la Aurel Rău, care era și un adevărat inițiator în poezie”, se destăinuie Adrian Popescu.

Apoi, participarea la ședințele *Echinox*, unde i-a întâlnit pe Eugen Uricariu, Petru Poantă, Dinu Flămând și mulți alții. Întrebările sunt bine documentate și urmăresc un fir epic, iar răspunsurile sunt clare, nefiind neapărat filosofale, astfel încât pot fi citite cu plăcere de către oricine.

Sunt prezente și amintirile din casa medicilor, acolo unde încă din primii ani, din cauza meseriei părinților, Adrian Popescu a învățat să nu se teamă de moarte, fiind cumva o anumită obișnuință, văzând multe cazuri, astfel încât ajunge să spună „moartea și boala ni se păreau tuturor celor de la Clinici cumva firești”. Aici, în preajma renumitelor clinici clujene, își duce adolescența scriitorul, alături de mama Ana, „de o mare hărnicie... apreciată, iute, decisă”, cea care o viață a fost laborantă la Medicală II, fiind și „o creștină greco-catolică” căreia partidul i-a „reproșat că poartă cruciuliță de aur la gât, la care ea a răspuns ferm: cu ea m-am născut, cu ea mor”. De la ea a învățat Adrian Popescu să fie un credincios asumat, în toate delegațiile culturale poposind și la o biserică pentru a se ruga. Apoi, povestea tatălui Grigore, refugiat din Bucovina, în anul 1940, când aceasta a fost ocupată, la Sibiu, unde își întâlnește și viitoarea soție, iar apoi destinul îl aduce în ipostaza de unul dintre cei mai apreciați medici clujeni.

Carierea literară a lui Adrian Popescu este însoțită de poezie despre care spune: „Să sperî în pofida oricărei speranțe. Sau, să sperî când nu mai există nicio speranță. Îndemnul Sf. Pavel ne poate lămuri și îmbărbăta, răutatea are limite, binele, din care face parte speranța, nu are. De fapt, credința în ceva nevăzut, dar pulsatoriu, speranța în ceva care va veni, pentru ceva întrezărit, și iubirea care înseamnă deschidere spre ceilalți sunt de fapt cele trei virtuți teologale amintite de Sf. Pavel, în cunoscuta sa Epistolă către locuitorii Corintului. Iubirea le întrece pe toate, mai mult, aș spune că le și conține. «Fără iubire sunt nimic» cum concluzionează Apostolul, ar putea fi încheierea acestui dialog, între doi prieteni cultivând iubirea pentru cele vizibile și invizibile. Adică, pentru poezie”.

Debutul în volum a avut loc la sfârșitul facultății, în anul 1971, la Editura Dacia, cu *Umbria*, de atunci cartea de vizită a lui Adrian Popescu cuprinzând izbânde ca poet, prozator, eseist (*Focul și sărbătoarea*, versuri, 1975; *Câmpiile magnetice*, versuri, 1976; *Curtea medicilor*, versuri, 1979; *Suburbiile cerului*, versuri, 1982; *O milă sălbatică*, versuri alese, 1983; *Proba cu polen*, versuri, 1984; *Vocea interioară*, versuri, 1987; *Călătoria continuă*, versuri, 1989; *Spuma și stânca*, eseu, 1991; *Tânărul Francisc*, roman, 1992; 1996; *Lancea frântă. Poezia lui Radu Gyr*, eseu, 1995; *Cortegiul magilor*, roman, 1996; *Italia subiectivă*, note de călătorie, 1996; *Pisicile din Torcello*, poezii, 1997; *Italia subiectivă*, eseuri, 1997; *Poezii*, 1998; *Fără vârstă*, versuri, 1998; *Umbria*, versuri, 2000; *Drumul strâmt*, versuri, 2001; *Revelații. Cuvinte despre poezie*, eseuri, 2001; *Aur, argint, plumb*, 2005. A tradus din Alessandro Baricco, *Ocean Mare, Mătase*, 2003; *Fără sânge*, 2004; G. Caproni, *Sămânța plânsului*, 2005). A fost distins cu Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor în 1971 pentru *Umbria*; Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor, 1979, pentru *Curtea Medicilor*; Premiul Mihai Eminescu al Academiei Române, 1989; Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor, 1997 Ordinul Meritul cultural, în grad de cavaler, 2004. I-au apărut volume în limba germană, maghiară, macedoneană, franceză.

Atmosfera de la revistele literare, dar și de la cinacluri precum *Echinoc*, acolo unde exista „o prietenie exigentă” (Ion Pop), până la poveștile din cafenelele clujene, toate conturează viața literară clujeană din ultimele cinci decenii. O parte a cărții vorbește despre perioada în care „cârmaciul genial” trebuia să fie pe coperta tuturor revistelor, fie ele și culturale, obligate de direcția presei „să se alătore șuvoiului mincinos de laude”, pentru care revista *Steaua* găsisese soluția de a publica poezii dedicate partidului, cu ajutorul „amatorilor cât de cât lizibili, încercam să le pasăm lor obligațiile noastre redacționale”. Uneori se reușea, alteori erau puși și redactorii în ipostaza de a scrie, spunându-li-se clar că nu scapă doar cu publicarea amatorilor. „Am publicat și eu la stăruitoarele insistențe oficiale și la rugăminți prietenești versuri false”, spune Adrian Popescu.

Se remarcă din acele vremuri dorința prezenței condeiului personalităților culturale și pe această linie de partid deoarece „dictatura avea nevoie de cuvântul lor, de modul cum știau să convingă sau să iluzioneze masele. Un scriitor avea această putere a cuvântului, care putea să însemne și o apropiere de adevăr și o îndepărtare de adevăr”. Din păcate, azi, când scriitorul se exprimă liber „nu mai are nicio importanță socială și spirituală... El a decăzut din poziția de factor de influențare a unui întreg angrenaj al societății”, astăzi fiind alte mode în care politicienii și cei ce se numesc influențeri vorbesc atâtea fără a avea, de fapt, nimic a spune. Modelele au fost răsturnate și astăzi privim oarecumva surprinși bucuria unui tânăr scriitor de a vedea, la primirea premiului Uniunii Scriitorilor, „crema societății literare românești” de la Șerban Cioculescu, Geo Bogza, Matei Călinescu, D. R. Popescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion și lista poate continua. Azi, pe noi, oamenii obișnuiți, nu ne mai interesează scriitorul, nici opera acestuia, dovadă fiind faptul că la multe din întâlnirile literare nici măcar profesorii care predau la clasă anumiți autori nu sunt interesați să vină la întâlnirea cu aceștia când poposesc în urbea lor.

Printre cei care aveau un debut aparte în literatura română, Adrian Popescu o remarcă și pe bistrițeanca Domnița Petri, care însă „după câteva volume convingătoare a renunțat la poezie sau, în orice caz, s-a retras din forfota noastră literară, emigrând în Statele Unite”.

Despre poeta din Bistrița, Adrian Popescu spune că a scos câteva cărți laudabile de poezie, iar ea, la rândul ei, într-o epistolă, îi făcea mărturisirea „în chilia mea, versurile tale au luminat”.

Despre lumină, dar și umbrele din destinul omului (vezi accidentul cu Laurențiu Ulici ca șofer și multe alte întâmplări) este vorba în aceste confesiuni în care întrebările lui Vlad au și ele un rol important, tânărul poet și jurnalist știind să extragă lucruri esențiale despre viața literară a Clujului, și nu numai, pe care mai apoi să le așeze în întrebări, dovedindu-se a fi nu doar bine documentat ci și inteligent în structurarea cărții.

Și, dincolo de toate, ne întoarcem iar și iar la poezia care „are, inevitabil, deschidere

spre mister, spre indeterminant... Niciodată poezia n-am conceput-o ca pe o simplă relatare a unui eu gonflat. Așadar, aici mă detașez de exhibarea eului comun cu micile lui orgolii livrate cititorului... Poetica mea se revendică într-un fel din modernism, dar are și inserții postmoderne, în sensul că eu am învățat mult de la tineri”. Și apoi, familia care a jucat în viața scriitorului un rol esențial: „fără ocrotirea soției mele Angela aș fi fost mult mai nesigur. Răbdarea fiilor mei Mihnea și Horea a contat și ea mult. Artiștii sunt firi dificile, mai bine să-i citești decât să-i cunoști prea bine. Cred că pericolul e să te suspenzi într-o bulă”, spune Adrian Popescu în finalul interviului.

Două poezii despre Europa, „regina peste mări”, însoțesc dialogul acesta care trece prin sufletul lui Adrian Popescu, întâmplări literare, dar și personale, care este unul plăcut la lectură și înfățișează chipul confesiunii unuia dintre scriitorii importanți contemporani.

Furie

Arheologia unei comunități critice distincte

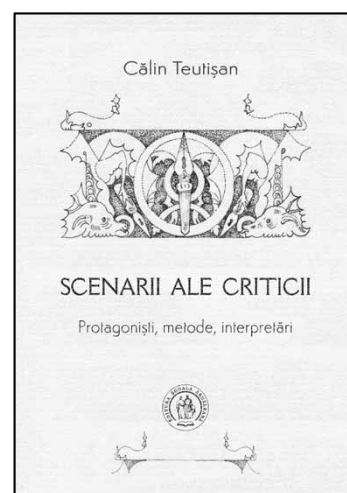
Olimpiu NUȘFELEAN

Cartea *Scenarii ale criticii. Protagonisti, metode, interpretări* publicată de Călin Teuțișan în 2021 la Editura Școala Ardeleană este mai întâi o apariție editorială reconfortantă. Într-o perioadă când condiția criticii literare pare pusă sub semnul precarității, dată de diminuarea propensiunilor legate de activitatea de întâmpinare sau de alunecarea în obișnuințe academico-universitare, mai puțin flexibile în raport cu fenomenul literar, cartea universitarului clujean reconfigurează prezența criticii în cetate. Mai ales într-o anumită cetate, metaforizată literar, de obicei, dar mai puțin conceptualizată critic. Autorul dă concretețe actului critic legându-l de un loc și de o anumită modalitate de manifestare. Caută constante și specificități ale actului critic manifestat într-un anumit context. Atentă la soarta și manifestarea criticii literare, cartea își justifică apariția, necesitatea și importanța.

Într-un editorial din *România literară*, vorbind despre generațiile de critici literari, Nicolae Manolescu observa că, în privirea aruncată asupra criticii, „Tradiția, cum să-i spun altfel, e fixată de G. Călinescu, în *Istoria* căruia criticii au parte de un examen superficial și puțin înțelegător. Modul acesta de a trata critica merge mână-n mână cu absența din cele mai multe istorii ale literaturii a contribuțiilor critice anterioare.” Călin Teuțișan, în *Scenarii ale criticii*, vine oarecum împotriva acestei obișnuințe: e îngăduitor-empatic cu textul critic, mergând în adâncimea acestuia, urmărind un ansamblu în desfășurare, care își caută locul într-o istorie ce prinde tot mai multă concretețe. Călin Teuțișan își configurează tematica asumându-și un anumit risc în sensul abordării unui fenomen supus omogenizărilor de către factori diverși, cum ar fi tendința de uniformizare a discursului critic generat de

amalgamarea raportului dintre provincie și centru, influența masivă a globalizării de care am putea lipi, oarecum forțat, și literatura, slăbirea tradiției în receptările „critice” postdecembriste. Criticul dovedește siguranță a abordării coborîndu-și privirea analitică asupra unei anume „identități”, a comunității critice universitare clujene, pe care o cunoaște prin relații directe. „Comunitatea” e bine definită, i se stabilesc identități, apartenențe și legăturile intrinseci, „mize și obsesii metodologice, gusturi estetice și tendințe canonizatoare, ba chiar unele complexe ale periferiei (paradoxale, combinate cu orgolii central-europene), sau câteva strategii de sincronizare cu perspectivele critice occidentale, dar și vocația discursului peremptoriu, de tip *ex cathedra*?” Criticul se întreabă dacă „toate acestea (permit, n. n.) situarea lor în interiorul unui limbaj critic în care se pot recunoaște câteva topos-uri transgeneraționiste?” Întrebarea este justă și îndrăzneată.

Criticul își desfășoară periplul pe câteva dominante vag generaționiste. De la șazeciști la nouăzeciști și apoi la douămiiști, dovedind față de ultimii o umbră sentimentală de apartenență. Se produc câteva rupturi, menite parcă să întărească imaginea de ansamblu a unei „comunități critice” distincte. După D. Popovici, personalitate de prim rang a filologiei clujene, definit ca un postlansonian, începutul consolidării perspectivei

conceptual-teoretice se concretizează cu Ioana Em. Petrescu, cu originale amprente aparținând lui Liviu Petrescu, Mircea Muthu, Ion Pop, Corin Braga, ca să se ajungă la o regândire a discursului critic pusă în operă de Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Ștefan Baghiu, Daiana Gârdan sau Ovio Olaru, fără, aici, să fie uitați tineri precum Cosmin Borza, Claudiu Turcuș, Adriana Stan, Adrian Mureșan, Corina Croitoru. Discursul autorului ia forma unor microstudii cu tușe eseistice. Să reținem că autorul încearcă să definească „Școala clujeană de studii literare [...] prin direcții critice predilecte”, preponderent transgresate spre douămiiști, cu propensiuni inovative pentru ultima generație consemnată.

Bazat pe studiul exhaustiv, specific de altfel cercetării academice, pe analiza fină și nuanțată, criticul reușește să aprofundeze relieful unui spațiu generos, într-un raport relaxat de constante și nuanțe, aducându-l spre un numitor comun care să-i justifice identitatea și emergențele. Bogăția de aspecte și concepte care trebuie conciliate este dată, de exemplu, de configurarea „comunității echinoxiste”, o comunitate în comunitate?, am putea întreba. Încercînd să abordeze „fenomenul echinoctiu”, criticul trece în revistă termenii sau sintagmele cu care este definit acesta de către diverși critici: *promoție* (Laurențiu Ulici), *generație* (Petru Poantă), *atelier* sau *grupare* (Ion Pop), *generație* (Ion Simuț, Gheorghe Perian), *promoție* sau *grup* (Virgil Podoabă), *fenomen* cultural (Emil Hurezeanu), *mișcare* culturală (Ioan-Aurel Pop) *școală* literară (Corin Braga) sau *școli literare succesive* (Horea Poenar) Și, desigur, altele... Oare această derută în definirea

„fenomenului” echinoxist a făcut ca acesta să fie mai puțin valorizat la nivel național, valorizarea pornind mai mult dinspre gruparea literară clujeană? Întreb. Poate greșesc. Criticul remarcă faptul că, în ciuda acestor variante definitorii, „construcția echinoxistă” vine din „istoria șaizecist-șaptezecistă” și înaintea proteic, în continuare.

În *Scenarii ale criticii. Protagoniști, metode, interpretări*, Călin Teuțișan porcede la construcția unei identități, la definirea unui fenomen prin care se dă coerență și concretețe mersului literaturii, punîndu-i-se acesteia în lumină arheologia și temeinicia. Analizele sînt bine documentate, flexibil elaborate, cu empatie față de obiectul analizei, captivante. Multe fapte de critică literară și-ar dori o asemenea abordare, supravegheată de un discret spirit polemic. Cred, însă, că ar fi benefic pentru cercetarea clujeană punerea „comunității” academice clujene în relația cu critica ex cathedra care dă concretețe fenomenului literar de aici și din țară, dar și cu criticii plecați din bibliotecile universității clujene, care îi duc acesteia învățătura spre alte orizonturi. Care sînt influențele și retroversiunile dintre aceste entități, cînd lista protagoniștilor este, desigur, mult mai largă? Este comunitatea academică clujeană un orizont închis? Ce împărtășește aceasta celor de dincolo de cabinetele de literatură ale universității? Întreb, cum mai obișnuiesc, retoric. Lectura distanțată, teoretizată de Franco Moretti, care ar prinde oarecum în vraja ei pe (mai) tinerii critici, va fi probabil dezvoltată pe mai departe de remarcabilul critic clujean.

Idiograme în filigran

Menuț MAXIMINIAN

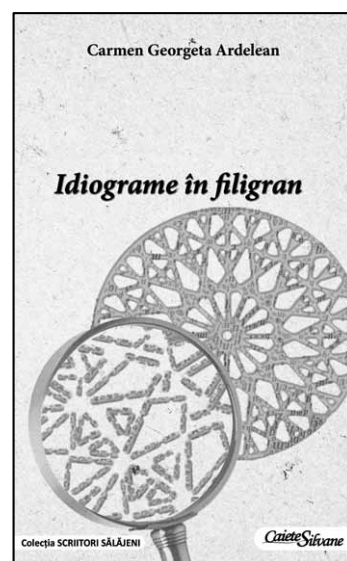
Revista *Caiete silvane* a promovat, în ultimii ani, o echipă care a devenit cunoscută în rândul colegilor scriitori din țară. De asemenea, proiectul Editurii *Caiete silvane* aduce în fața cititorilor nume ale scrisului sălăjean. Daniel Săuca, managerul Centrului pentru Cultură al județului Sălaj, merită felicitat pentru faptul că are grijă de colegii din echipa redacțională, prezentând, în cadrul unor cărți, scrierile acestora.

Volumul *Idiograme în filigran* face parte din colecția Scriitori sălăjeni ai Editurii *Caiete silvane* și poartă semnătura unuia dintre criticii avizați sălăjeni, Carmen Ardelean. „Mă bucur că pot să fiu editorul (ca să nu zic nașul) unei noi cărți de cronici literare semnate de colega noastră Carmen Ardelean, cronici apărute în revista „Caiete Silvane”, publicație care a crescut frumos și datorită ei. Carmen Ardelean e o voce importantă a criticii literare de azi, dovadă fiind și diversitatea autorilor abordați, secționarea atentă a discursurilor auctoriale și, mai ales, pasiunea, tenacitatea cu care încearcă și reușește să identifice, la fiecare scriitor ce trece examenul său critic, „esența”, ceea ce îi definește la modul real opera, inclusiv mecanismele intime de creație. Autoarea mi-a mărturisit cândva că nu poate scrie decât despre cărțile care îi plac. Iată o posibilă explicație și a titlului conceptual al acestei cărți: „Idiograme în filigran”. Carmen Ardelean descoperă și descrie morfologia actului creator, pe care, apoi, o plasează într-o lucrătură migăloasă, de „filigran”, cronica propriu-zisă, o „dantelă” perfecționată de-a lungul timpului și prin lecturi și relecturi asidue. Iată, așadar, o carte ce se recomandă a fi citită cu atenție nu doar de truditarii literelor, ci și de cei care prețuiesc, în general, hermeneutica textului literar”, scrie, pe coperta IV a cărții, Daniel Săuca.

O scurtă carte de vizită a scriitoarei arată astfel: doctor în Filologie, profesor la Liceul Pedagogic „Gh. Șincai” Zalău. Este membră a Centrului de Cercetare a Imaginarului Speculum, membră a Cenaclului Literar „Silvania”, membru fondator al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj și membru în Consiliul Director al acestei asociații, membră în juriul Festivalului Național de Creație Literară „Vasile Lucaciu” Cicârlău, Maramureș și în juriile Concursului de Creație Literară „Caiete Silvane”. A primit în 2012 Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj, cu teza de doctorat *Hortensia Papadat-Bengescu în contextul romanului european*. Volume apărute: *Hortensia Papadat-Bengescu – marea europeană a literaturii române. Pledoarii*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013; *Pactul cu ficțiunea. Cronici și alte semne de carte*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2014; *Polifonii în wordissimo*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2017. Este membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Cartea este împărțită în trei capitole – *Prestidigații epice, Săptămâna patimilor poetice și Miscellanea* – vorbind despre proză, poezie și publicistică.

Carmen Ardelean surprinde poveștile scriitorilor, nu doar prin volumul pe care-l comentează, ci și prin integrarea în structurile literare și chiar comentarea, printr-o scurtă introducere, a întregii opere publicate până

atunci. Iată, spre exemplu, merge și mai departe la cartea *Inocenții* a Ioanei Pârvulescu, vorbind inclusiv despre imaginea de pe copertă, despre care într-adevăr se spune că face cât o mie de cuvinte: „Simbolurile cromatice sau geometrice ne poartă spre vremea în care învățam să țesem frumos sau ne exersam abilitățile de constructori imaginând lumi”.

Carmen Ardelean pune propria pecete asupra cărților citite, spre exemplu, uneori colorându-le astfel încât să facă lectura mai plăcută: „Savuroase, dar și pline de sens sunt deducțiile cu substrat epic care conturează o interesantă perspectivă asupra existenței umane”, spune referindu-se la cartea Ioanei Pârvulescu, în care găsește un „topos-matice umanizat prin desenul infantului de odinioară”.

Despre năsăudeanul Leon Iosif Grapini spune că „ceea ce dă o notă distinctă prozei lui e modul în care îi reușește desenul din covor printr-un tipar existențial de mijloc de secol XX”. Se vede ochiul cititorului avizat, al

profesorului care vorbește cu drag la oră despre literatură pentru că toate cronicile sunt pline de finețe, iată, spre exemplu, la cartea *Pandemia veselă și tristă*, semnată de Florina Iliș, descoperă „un scris fluid, firesc, fără artificii narative”. Despre romanul *Tot înainte* al Ioanei Nicolae spune că „pe alocuri este adevărat poem în proză”. Nu lipsește dintre cei așezați în cronicile din carte nici Olimpiu Nușfelean, despre al cărui volum, *Unde așezăm plânsul copilului?*, spune că se metamorfozează: „Inițial, incitant, mai apoi derutant și, în cele din urmă, cutremurător”.

Și încheiem seria exemplelor cu o frază despre volumul *Aș vrea să vă rog* al lui Daniel Săuca, despre care afirmă că „structura discursului publicistic e, de cele mai multe ori, în micro, evident, apropiată de cea a discursului antic, cu un mai mult sau mai puțin abrupt exordiu, urmat de, de mai mult sau mai puțin dezvoltate, narratio, argumentatio, digressio și peroratio”.

Carmen Ardelean e unul dintre criticii generației actuale din Zalău pe care mizăm.

Portret alb-negru

America altfel

Iuliu-Marius MORARIU

Prin ochii albaștrii și curioși ai profesorului Ilie Rad, cititorul este invitat să descopere o altfel de Americă. Altminteri, deși este o adevărată „cărămidă”, lucrarea *America din Cortland*, recent publicată la Cluj-Napoca (Casa Cărții de Știință, 2020, 456 p.), devine greu de lăsat din mână, odată deschisă.

Protagonist a trei călătorii înspre meleagurile lui Columb, autorul ține să împărtășească și altora impresiile lăsate de cele văzute aici. În plus, adaugă adesea paginilor de jurnal și recenzii, note critice, cronici sau interviuri cu personalități autohtone sau românești, pripășite aici. Anexa fotografică vine să contribuie la crearea unei perspective sinestezice și să certifice faptul că, oameni precum Bill Clinton sau dascăli de prim rang ai școlii de peste ocean, au avut întrevederi și corespondențe cu dânsul și că popasurile făcute aici nu s-au încheiat odată cu repatrierea autorului, ci s-au materializat în trainice prietenii.

Așa cum ține să arate distinsul jurnalist în paginile prefetei (p. 9-11), deși abordează un subiect despre care s-a mai scris, cartea aduce o viziune proprie. Profesorul clujean ține să sublinieze cu privire la acest aspect următoarele:

„Pe bună dreptate, oricine s-ar putea întreba: La ce mai folosește încă o carte, despre o lume reflectată în 150000 de cărți?”

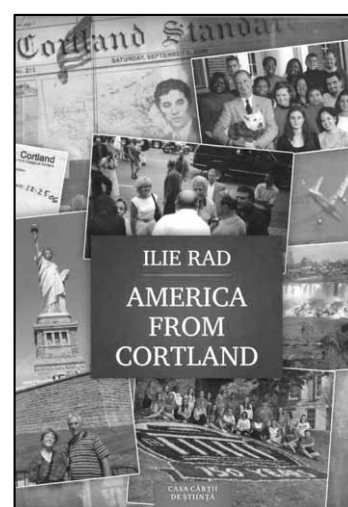
Răspunsul este simplu de dat: fiecare autor vine cu propria sa viziune, cu propriile sale trăiri și sentimente, inspirate de vizitarea lumii americane”. (p. 10).

Călătoriile, peripețiile drumului, interacțiunea cu alte culturi și specificul acestora fac toate obiectul unor savuroase descrieri. Deși filolog și jurnalist de profesie, domnul

profesor Ilie Rad realizează pe alocuri adevărate prezentări cu valoare socio-antropologică. În plus, preocuparea pentru cunoașterea istoriei locurilor prin care trece reprezintă o adevărată constantă a călătoriei sale. Datorită acestui aspect, însemnările dânsului au uneori un adevărat iz de enciclopedie. Ele pot fi utile nu doar ca exemplu de text memorialistic sau interviu, ci și ca sursă documentară, pentru un cititor interesat de cunoașterea în profunzime a Cortland-ului, New Yorku-ului, a unei părți importante din diaspora americană, dar și a altor aspecte.

Poposit dincolo de ocean cu puțin timp înainte de finele celui de-al doilea mileniu, ca *visiting professor*, la SUNY Cortland University, Ilie Rad a fost și el observat. A vorbit studenților, a participat la o multitudine de picnicuri, evenimente sociale și recepții și a fost, la rândul-i, subiect de interviu pentru periodicele locale. E deopotrivă bucuros și onorat să se regăsească, la data de 9 noiembrie a anului 2000, pe prima pagină a ziarului local. Va scrie despre acest eveniment:

„În magazin, pe raftul de ziare, observ pe prima pagină din *Cortland Standard*, fotografia mea imensă, deasupra unei fotografii înfățișându-l pe Fidel Castro, la New York, în Harleem. Îmi cumpăr două exemplare. Articolul-interviu, realizat de Sarah, este în general corect, dar s-au strecurat

și unele mici inexactități. Am tradus imediat interviul, ca și un exercițiu lingvistic”. (p. 88).

Nici umorul și auto-ironia nu lipsesc din volumul pomenit. Domnul profesor Rad se folosește uneori de ele pentru a lăsa, pe cei care, vorba Evangheliei „au urechi de auzit”, să audă cât de superficial se raportează uneori, până și spațiul cultural la anumite probleme. Un astfel de exemplu poate fi regăsit în interviul cu profesorul Joseph Brownell, în care, intervievându-l în legătură cu volumul acestuia, vorbește despre profesia de jurnalist și „metehnele”, ce trebuie să fie musai deținute de un profesionist:

„Aș vrea să vă spun că orice jurnalist are obsesia detaliului. Dacă îmi îngăduiți să vă dau un exemplu personal: când am fost la Moscova și am vizitat Mausoleul lui Lenin, fiindcă nu puteai sta decât câteva minute în fața catafalcului, am trecut de două ori prin fața acestuia, ca să văd ce insignă are Lenin pe piept! Dar tot nu am putut afla... Scriind în presa românească despre acest fapt, cineva a făcut următorul comentariu: „Uite, domnule, de ce nu poate Ilie Rad să doarmă!!!” (p. 109).

Nu doar mai-sus pomenitul profesor reprezintă subiectul discuțiilor cu autorul. Cu întrebări bine țintite, dânsul reușește să afle lucruri interesante cu privire la creația literară, biografia proprie, activitate și operă de la Nina Cassian (p. 118-123), Anca Pedvis (p. 133-137), profesorul Tudor Vlad (p. 167-186), fiul unuia dintre foștii rectori ai universității clujene, profesorii Henry Steck (p. 217-238), Erik J. Bitterbaum (p. 279-283) și Alexandru Balaș (p. 290-301) de la Suny Cortland, dar și scriitori precum Svetlana Broz, nepoata lui Iosip Broz Tito (p. 359-372). Cei invitați la discuții sunt îndeobște volubili și răspund cu plăcere întrebărilor adresate de către curiosul interlocutor. Excepție face ultima dintre personalitățile

menționate, ce pare încă marcată de anumite experiențe personale, fapt pentru care refuză și chiar îl bruschează pe alocuri pe scriitorul clujean, atunci când acesta încearcă să afle mai multe în legătură cu vremurile de altă dată. De îndată ce vine însă vorba despre propria operă și moștenirea culturală cei poartă semnătura, Svetlana devine parcă un alt om, dispus să prezinte în detaliu cele ce-i definesc profilul.

Un alt capitol extrem de interesant, ce dă textului un iz aparte și valoare interdisciplinară, îl constituie micile eseuri cu caracter sosio-antropologic. Un exemplu în acest sens este cel cu numărul XXX, intitulat *Părinți și copii* (p. 163-167). Plasat în imediata vecinătate a scrisorii pe care autorul o trimite părinților săi, la Nandra (p. 149-162), textul vine să arate diferența de raportare din acel spațiu la senectute și patrimoniul întruchipat de aceasta, în raport cu spațiul românesc și cel est-european. Fragmente similare sunt inserate peste tot în cuprinsul textului, autorul încercând, prin intermediul lor, să-l facă pe cititor să sesizeze diferența dintre acele locuri și cele în care trăim.

Scrise cu pasiune, neomogene ca stil și structură (ba chiar oferind unui cititor specializat posibilitatea de a observa cum a evoluat stilul scriitorului pe întinsul celor două decenii), notele de călătorie, interviurile, recenziile și cronicile profesorului Ilie Rad prezintă o altfel de Americă. Fie că o vede din Cortland, New York, Ithaca sau alte localități ale continentului Nord-American, autorul știe să-i pună în valoare calitățile, să evidențieze diferențele și să-și educe cititorul, bombardându-l uneori cu informații istorice și picanterii, ce-i fac priplul în lumea slovei mai ușor și mai plăcut.

Mircea PETEAN

Foto – Ana Petean

Blocaje

azi
peste tot
totul e blocat

poșta nu funcționează
căci hackerii rușii i-au atacat sistemul
informativ

școlile sunt închise
căci dascălii de umanioare și de științe exacte
sunt în grevă

avioanele zac la sol
căci angajații companiilor aeriene refuză să
iasă la lucru

trenurile zac între stații
căci o pană de curent a paralizat traficul
feroviar global

autobuzele camioanele de mare, mediu și mic
tonaj au tras pe dreapta
căci penuria de combustibil a atins cote
nemaîntâlnite

câte o bicicletă, o trotinetă sau un automobil
electric
doar
se pot zări trecând rareori pe străzile ca și pustii

căci oamenii zac în locuințele întunecoase și reci
din pricina crizei energetice care e la apogeu

creierul a amorțit
mintea nu mai funcționează –
Sfârâiacul a ațipit cu capul pe un nor
care a aterizat fix în ochiul mort al universului

iar când poetul încearcă să mai adauge o linie
constată că telefonului i s-a descărcat bateria
pixului i s-a terminat pasta
și lui i-a luat Dumnezeu harul

Poema dixit

în absența cuvântului s-ar spune că rostirea
lăuntrică e vidă
așadar ce șansă – domnilor –
ce șansă de a
pregusta din
preaplinul tăcerii

**Poezia
Mișcării literare**

*ridică-te și umblă, poete – zice Poema –
mișcă-ți fundul până la calculator măcar
și notează deîndat' cuvintele care suplinesc
absența
celor nerostite pentru că nu s-au în-ființat încă*

Executat!

Omul cu șapte inimi

Chiar dac-o să vă pară neverosimil,
E ceva mai real decât un facsimil!

O inimă-i bate în coșul pieptului,
De-a stânga, ca la toti muritorii.
Alte două îi bat ritmic și simultan
În tâmpla stânga și-n cea dreaptă.

La fel se întâmplă în urechile interne
Cu alte două inimi care bubuie, nu alta.
În fine, o a șasea s-a instalat în bulbul rahidian,
Iar ultima, dar nu cea de pe urmă, îi țiuie fix
în moalele capului.

Ritualul său de dimineață cuprinde,
Pe lângă gimnastica de-nviorare, bărbieritul și
dușul,

Un ceai de tei băut de unul singur și cafeaua
Povestită cu soția lui cea desăvârșită.

– Auzi, tu, i se adresează una suratei,
O fi adevărat ce se spune, anume
Că ăsta ar face dragoste cât șapte?

– Taci, tu, și nu vorbi prostii,
Doar știe o lume-ntreagă
Că ăsta-i merit unei singure femei
Iar nu unui cârd de găște ca tine.
Căci omul cu șapte inimi nu e, vezi bine,
Un neica nimeni ca oricare dintre noi.

La ritualul de seară, pe lângă alte nerostite,
Omul cu șapte inimi rostește o rugăciune
Inventată de el pentru uz propriu:

Doamne, Dumnezeuul meu, ascultă-mi ruga!

*Dă-mi, Doamne, fericirea de-a fi liber,
ca mânjii sălbatici din Camargue,
senin, ca privirea nepotului când așteaptă
să-i deapăn povestea promisă
calm, ca privirea bătrânului
când mă fixa în dreptul vorbelor sale
liniștit, ca oglinda iezzerului
detașat, ca dervișul rotitor!*

*Dă-mi, Doamne, fericirea de-a avea creierul
zdravăn,*

*mintea limpede, gândirea clară, spiritul
descătușat și sufletul curat!
Dă-mi, Doamne, fericirea de-a iubi și de-a fi
iubit!*

*Dă-mi, Doamne, fericirea de-a crea
și de-a mă bucura de creațiile altora!
Dă-mi, Doamne, fericirea de-a face din
marginile centru
și din centru marginea marginii!*

*Dă-mi, Doamne, cele 12 fericiri ale
înțeleptului!*

Cât despre zilele omului cu șapte inimi
Ce altceva s-ar putea spune decât ceea ce stă
scris:

*Zilele sale sunt prelungi și interupte
De scurte fluierături, sâsâituri în noapte*

RMN

stația de bruij instalată în creierul meu
dintru început, se pare, s-a reactivat subit

au încercat să spargă țeasta cu picamerele
apoi m-am trezit într-un tranșeu din primul
rezbel –
băteau tunurile, țacăneau puștile, lătrau
mitralierele
de spaimă deasupra capului meu

*cu ce să începem, domnul meu, zice Specialistul
haideți s-o luăm de la margine,
vedeți franjurii ăștia ce frumos sunt desenați
și fiordurile – unele mai largi, altele mai
strâmte,
unele mai adânci, altele mai puțin*

eu m-am apropiat de dânsul și, implicit, de
ecranul monitorului
mi-am prins, instinctiv, capul în mâini și
m-am holbat la creierul meu
ca la un desen de Klee Picasso sau Miró
în timp ce stația de bruij instalată acolo
dintru început părea să fi fost dezafectată,
pentru moment, cel puțin

m-au dus în mijlocul mulțimii de la Untold –

bubuiiau difuzoarele, urlau tinerii și, mai
abitir, tinerele
urcate pe umerii lor, fulgerau luminile
deasupra capului meu
de spaimă, apoi m-am refugiat într-o
bisericuță –
poate chiar biserica din munte – bătea
clopotul
și suna toaca îndemnându-mă la calm liniște și
reculegere

*mergem mai departe, continuă Specialistul,
vedeți liniile acestea sunt cohlealele*

eu am tresărit oarecum speriat,
cuvântul mi se părea cumplit

*sunt canalele cohleale, nu vă speriați,
a zis el sesizând spaima mea, au pereții ceva
mai îngroșați,
dar nu, nu e ceva neapărat anormal la un
bărbat de etatea dvs.,*

un știu cum s-a făcut că m-am trezit într-un port
eram cu Robi, nepotul meu, ne pregăteam să
plecăm
corabia era plină de provizii, promisem și doi
nelegiuți,
cu porunca de a-i abandona pe o insulă pustie,
suna sirena și-l întrebam pe Robi, secundul meu,
dacă totul e în ordine ca să putem pleca pe
mările
și oceanele pământului, în aventura secolului

*ar mai fi niște mici pete, câteva punctișoare,
la fel, absolut firești la un om care se apropie
de 70 –*
a mai zis Meșterul

eu mi-am frecat fruntea cu degetele de la
mâna dreaptă,
iar stânga mi-am scuturat-o de parc-aș fi vrut
să alung ceva

brusc două versuri s-au desprins din rostirea
lăuntrică –

*să-mi iau capul din gât îmi vine
să dau cu el dup-o coadă de câine...*

*în concluzie, a încheiat Profesorul,
aveți un creier pe cinste
creierul Dvs. e de-a dreptul minunat*

*să-l stăpânești sănătos
și să-l folosești eficient
și de acum înainte –*
a zis careva, unul dintre numeroasele
personaje care mă dispută,
să fi fost Bazil, Neocinicul, ori poate chiar
Ambrozio

îi făceam declarații de dragoste Anei,
mai patetice, mai fierbinți, mai definitive ca
oricând
și mi se părea c-o aud rostindu-se –
*auzi, dragă, s-ar părea că nu doar părul, ci și
creierul tău*

*confirmă porecla de Einstein
de care te-ai învrednicit*

apoi liniștea vuindă din creierul meu
a fost redusă la tăcere –
o cu totul și cu totul nelumească tăcere

Poemele Anei

nu corpul
ci urma corpului tău
acolo – în urma corpului tău mă întind
cu toată greutatea corpului meu
îmi întind brațele în formă de cruce
închid ochii și ascult tăcerea ca pe un dar divin
aud și ascult acum liniștea vuindă a minții
mele se face scrum
și din scrumul acela se naște tăcerea de-nceput
de lume

tăcerea din primordii
tăcerea de dincolo de Dumnezeu

*taci
și du-te
îndepărtează-te puțin*

nu piciorul
nici pasul

ci urma pasului tău
acolo – în urma pasului tău mi-am așezat
zâmbetul
zâmbetul meu pe care tu te-ai temut că l-aș fi
pierdut
dar el nu dispăruse – cum să dispară așa
nitam-nisam –
se pitulase doar la o margine și așteptase
răbduriu
nașterea tăcerii din rugul liniștii prefăcută-n
scrum

nu glasul
ci urmele glasului tău –
ecourile rostitelor și nerostitelor
răsună în turla inimii mele

*vino
acum poți reveni
așază-te lângă mine
ia-mi capul în mâini
pune-l în poala ta
și cântă-mi una de dor
pentru ca să mor
fericit*

Ce timpuri, doamnelor și domnilor, ce timpuri!

Trecut-au vremile rostirii,
vom trece pașnici (oare?!) vămile tăcerii
cu corcodușul înflorit al vecinului,
cu păpădiile și bănuțeei poetului,
cu pomii înfloriți în grădini și livezi interzise,
în parcuri închise, la margini de drumuri pustii;
tufa de yuca strașnic ne păzește pe toți,
tufa de yuca strașnic le păzește pe toate
de crudul aprilie,
cât încă-i vie
cât încă-i vie!...

*Împreună – zici
Cum altfel? – zic*

aura sonoră de deasupra creștetului meu
vibrează
în deplin acord – ca să zic așa – cu verdele
frunzișului

prinși de mână (*să nu cumva să se piardă* –
se-aude un glas cârtitor)
pășim alene pe aleile parcul din cartierul unde
am viețuit vreo 20 de ani

dar ce sunt aceia raportați la vârsta
Universului?
mai nimica, într-adevăr, mai nimica

*am visat că poezia e sarea din deșertul
cuvintelor –
zice Ana*

*poate că inconștient ai reformulat o zicere
mai veche de-a mea –
poezia e sarea din lacrima umanității –
zic*

*atunci s-o lăsăm baltă dar nu înainte de-a
decreta –
poezia e lacrima din deșert – zice*

iar eu am început să alerg –
mă îndepărtam cât de cât
ca să revin în viteză la sânul ei
mierlele cântau în neștire
acoperindu-i zâmbetul subțire

*pune mâna! ai zis
simți cum lovesc ele
nerostitele
cu pumnii
cu coatele și genunchii
cu fruntea și
cu năsul*

în pântecul tăcerii?

Elisabeta SCURTU

până la urmă dragostea rămâne
o confiscare a trupului, o percheziție corporală
în care ar fi bine să ți se permită
măcar dreptul la un avocat
mai bine ar fi dacă totul ar trece
cu o simplă scuză: „vai, iartă-mă,
treceam strada liniștită
și te-am iubit din greșală, desigur,
de toate se vor ocupa cei
de la asigurări”, chiar și așa
cineva tot va trebui să plătească
dar am rămâne mai departe
două pietre într-un filaj reciproc
mii și mii de ani am urmări cum omenirea
învață să-și ascută topoarele
și să crească păsări în izolete

cei mai buni cârpaci sunt cei care știu să coasă
din două bucăți de lacrimă o haină
regele e gol, strigă unii, dar ei nu știu de fapt
că ochii lor au fost împrumutați omului de
zăpadă
fiecare purtăm un sfârșit al lumii în noi
într-un exces de zel vom desființa cuvintele
și le vom porunci să ia ființă
după chipul și asemănarea noastră
fiecare geneză va fi un armagedon amânat
iepele călăreților apocalipsei
se pregătesc de fătare

propun să luăm act
de distrugerea lumii
într-o formă sau alta
vom fi martori sau victime
rescriem cu pictograme
un nou limbaj de lemn
ne scobim pe buricele degetelor
ultimele diacritice până când
vom fi liberi
atât de liberi încât
punctul și virgula nu vor mai conta

dintre toate lucrurile serioase
doar moartea nu-ți cere dosar cu șină
nici măcar o copie după buletin
de fapt, murim puțin
puțin cu mama
puțin cu tata
puțin, puțin cu oamenii pe care i-am iubit
și tot așa până când casa rămâne goală
tablouri și draperii grele
care niciodată nu sunt trase de pe fereastră
praful pe noptiere
ușa dulapului ruptă din țâțâni
parcă și becul de pe hol e ars
a venit vremea
să închizi ușa după tine
și doar atunci realizezi
că ți-ai fost ultimul chiriaș

Șerban Mark POP

owlbears

îți trimit optimism prin pupici digitali
și mă zbat să-ți explic originea lumii mele
fără a menționa numele celor care ne-au rănit
niște hașurări cu pixul, de ignorat, de pe
marginea lucrării

pentru că se observă o linie directă
de la începuturi și până aici
tu fiindcă ești aceeași de la grădiniță-ncoace
eu fiindcă nu sunt –
mai degrabă sunt
un owlbear cub cumpărat pe 200 gold din
Ulfwald
hibriditatea mea încă o dovadă
a dualului într-o lume doar a noastră
killer instinct într-un cuddly form
cu un zâmbet sincer și animalic ce-ți spune:

„n-am să-mi pun niciodată sub semn de
întrebare bucuria”

desenezi xoxo — pupici analog
o străfulgerare de certitudine că există
îndestul ceai și îndestulă dulceață
pe pâine prăjită arsă
aici și doar aici
aș adăuga
afară e mai înnorat decât a fost —
noi să ne ținem în brațe
să ne desenăm pe antebrațele celuilalt conturul
unor noi continente
să ne respirăm în cefe

să ne nu ne vadă nimeni cum îmbătrânim
cum adormim
doar pentru a ne întâlni
drept doi owlbears în visele noastre comune
cu promenade neatinse de blocuri și bișniță
să căutăm printre licheni și ramuri

să ni se lovească ciocurile când ne întindem
după
zmeură și afine și să tragă după noi
rangeri de lvl2 fără homebrew de tame
owlbears
să facem furori printre sătuce de halflings
și distrugerea să ne fie iertată
pentru că doar așa ne ținem în viață
fiindcă iubirea și grija de cel de aproape
necesită devorarea celor din jur
și sihăstrie
iar eu încă nu pot să supraviețuiesc doar pe
fructe de pădure

*

cum respirăm noi
unul pe pielea celuilalt
trimițând reverberații mici
tsunamis pentru orașele din praf și celule
moarte
lăsăm unul pe celălalt doar urmele a ce-i viu
și globule de sânge pușcate pe unde se scurge
câte puțin animalism

mă las pe spate și-ți pup brațul

minune transcendențială între oricâte lumi pot
concepe
n-am să te pun vreodată sub semn de întrebare

Șerban Mark Pop are 19 ani și studiază filmologie la UBB Cluj-Napoca. A publicat poezie în revistele online *O Mie De Semne*, *Noise Poetry*, *Șangri-La*, *Golan* și *Echinox*, a luat parte la atelierele de poezie ale festivalurilor „Z9Festival” și „Super”, iar volumul său de debut, *din nou și din nou și din nou*, a apărut la Editura Grinta, anul acesta. A mai fost cuprins și în antologia *șotron pe întuneric*, Editura OMG. Actualmente lucrează la un nou volum, intitulat *atlantis*.

focuri

vezi că ne mor focurile, iubita
trimite-te pe tine
sub flori de tei sau într-un câmp de măcăciuni
iar eu voi da raportul
cu cât am câștigat ultimele două meciuri
cu ce m-am îmbrăcat
în speranța că aprobi

spațiul liminal dintre minimum effort și
tandrețe deplină

îmi imaginez un longtake
de 8 minute 20, în care
tu îmi alegi pe rând hainele, parfumul, postura
capriciile tale în directă opoziție cu non-
conflictualitate
mi te alegi pe tine mie
nu se opune nimeni
pură gingășie

când seara adorm și simt că ești trează
iar apoi am coșmaruri cu wideshots și
gunshots
și cadre-n care sunt un om brutal,
gingășie pierdută pe podea
atunci să nu mă lași așa

să-mi vii iarăși în pijamale
să te încolățești lângă mine și să mă vezi –
un love legionnare dezarmat
care să zică *ru-pe-re* când te vede într-un
sweater overpriced
și să-ți aducă flori de tei

să-mi vii
și să nu fie nevoie
să-mi cauți gingășia pe nicărieri

un isus făcut din cabluri

poanta e
că nu știu dacă
cineva mi-ar vrea măcar organele
în orașul ăsta

mi-am stricat sănătatea și nu văd
un scop explicit
numai căutarea unei înghețate
am trecut pe lângă
acel isus făcut din cabluri
și el răstignit tăcut
în Bucureștiul ăsta răstignit
un oraș
în fruntea orașelor moarte

e trecut de mult de Paște.

Mariana GORCZYCA

Mutare, dislocare, deportare

Cu capul pe pernă, Papa încă suspină. E frântă. N-avea robustețea soră-sii și a săsoaicelor în general. Trupul ei subțirel se topește sfârâind în căldura așternutului.

Sfârșeala îi adormea puțin câte puțin simțurile și-i trezea gândurile. Cu Otto în curtea grădiniței, cu Otto cățărându-se după cireșе amare în pădure, cu Otto în prima zi de școală cântând *Siebenbürgen, Land des Segens*, cu Otto defilând la parada de absolvire a liceului; nenumăratele dimineți începute împreună în drumul către școală, sporovăind despre toate sau, cu cât adolescența creștea în carnea lor, tăcând unul lângă altul. În vis sau încă aievea: e vară, ea a ieșit să se joace pe stradă. Exact mai jos de casa lor, în fața porții unde stătuse Schreiner, dintr-o căruță se descarcă calabalac. Vecinul Mărginean comentează către Imola Tante: n-au prea multe bagaje aștia de-or vint amu; dacă mă cheamă, io îi ajut la cărat; de unde

Proza Mișcării literare

zicea că s-or mutat?
din Reps; deci din
Rupea zici?

Papa auzea prima dată verbul „a se muta”; își făcea de lucru în susul și în josul străzii, uitându-se la căratul canapelei, mesei, scaunelor, dulapului, găleții, albiei de rufe...; avea 6 ani și ea mai învățase un cuvânt; dar nu înțelegea de fel de ce unii oameni *se mută* și nu rămân în casa lor; urcă înapoi în curtea ei și, de sub stejar, se vedea nu numai Cetatea, dar acoperea cu ochii o bună parte din curtea casei noilor ei vecini; se cocoată în picioare pe

hintă, și, făcându-și puțin balans, vede și mai mult din forfota mutatului; în fața atelierului unde Johann Schreiner dăduse toată viața la rândeia scânduri pentru lambriuri, scânduri pentru garduri, scânduri pentru sicrie..., era acum un băiețel cam de vârsta ei care mângâia un câine.

Cu capul lăsat pe pernuța luată de acasă, primită de ziua lui de la Papa, Otto încearcă să se lase în voia trenului care prinsese viteză și îi bălângănea corpul, fără ca el să poată face ceva. Nici gândurile nu și le putea controla. Veneau, plecau în crâmpoie prea scurte. De ce? Pusese prima dată întrebarea când văzu că ai lui chiar începură să împacheteze haine, tacâmuri, oale. Nimeni n-avea timp să-i răspundă. De-aia-i copil, să întrebe. Cu cât crește, cu atât va găsi singur răspunsuri. Dar îl luăm și pe Buri? Începu el să se scâncească lângă cușca câinelui. Frate-su, și mai mic decât el, își mână bolidul prin curte, luând viraje știute pe după nuci, zburătăcind găini, ori de câte ori roata găsită la joagăr, nu mai mare decât capacul oalei în care se fierbeau ouăle moi dimineața, scăpa de sub controlul bățului său cu sârmă arcuită în capăt. Apoi se văzu în căruța ce le căra o parte din lucruri, cocoțat pe o canapea veche de când lumea, de care maică-sa nu voia în ruptul capului să o lase în Rupea; melcul Cetății știute, spre care întorcea capul din când în când, se făcea tot mai mic iar, de la un moment dat, i se arăta, sus, cumva în dreapta drumului pe care înaintau la pas, o altă Cetate, una ce părea mai

mare. Buri, făcut colac lângă el, îl făcea să rămână cumva deasupra hăului cu tristețe năucă.

Cu capul pe pernă, Sissi mulțumește Domnului pentru că s-a inventat cazanul cu lemne. Gene peste gene tot vede și revede căruța urcată cu greu la ei în curte și oprită exact lângă macheta Bisericii din Deal, făcute de Butzi înainte de a pleca să studieze arhitectura la Munchen. (Tot orașul știa și veneau oamenii, nu conta ce religie aveau, special la ei să o vadă. Richtagurile vecinătății se țineau tot acolo și din motivul ăsta. Puneau mesele în jurul ei și, când se așezau, turnul bisericii era peste înălțimea lor. I-den-ti-că cu Bergkirche! Cu ferestre laterale, cu contraforturi, cu toate detaliile exterioare. Copie fidelă, ce mai! Doar sunetul țevilor de zinc de la orgă nu putea fi redat în curtea lor). Era cam pe la 3 noaptea. De ce la 3 și nu la 6 sau la 7? Cam asta întreba mama lor pe cei doi gardieni. Adică fetele ei nu mai puteau rămâne măcar până dimineața în patul lor? Pe

dinafară se afișa totuși împăcată fiindcă nu a plâns, nu și-a îmbrățișat în neștire fetele, părea că doar asistă la ceva ce trebuie oricum să se întâmple. Nici cât au stat în bucătărie pe scaune, cu bagajele făcute, așteptând gardienii să le ducă, nu a vorbit prea mult cu fetele. Ce sfaturi să le dea? Ce știe ea de-aici cum le va fi lor acolo? Să fie cumiți? Dar dacă cumițenia le va fi fatală? Să nu fure, să nuucidă, să nu mintă? Să le repete Decalogul? Tăceau toți, o tăcere din aceea grea, cât un ghețar desprins de la Pol, de care un străin pătruns printre ei s-ar fi izbit precum Titanicul. Odată urcate fetele și gențile în căruță, tatăl lor urmând să coboare până la barieră pe jos, grija mamei s-a arătat doar la manevrele de întoarcere ale căruții ca nu cumva caii sau roțile din spate să se atingă de Biseriçuța din curte.

În casa celor două surori, căreia sighișoreni îi spuneau, ca și dealului pe care se afla, „Vila lui Frank”, se lăsase deplina liniște. Întuneric în casă, întuneric afară.

(Fragment din romanul *Dincoace și dincolo de tunel*. 1945)

Înmormântare

AL. CĂȚCĂVAN

„Invazia” cărămizilor

Când ne-am mutat la casă nouă, să fi fost după anii '60. Începuse moda caselor de cărămidă. Cei mai înstăriți sau cei care lucrau la stat, adică în zona de munte I.F.E.L.T. (întreprinderea forestieră de exploatare a lemnului și transport), erau salariați. Aveau un salariu sigur, care venea în casă în fiecare lună, chiar dacă era micuț, până la 1000 de lei, așadar se putea pune ceva la ciorap. Așa și tata, fiind nemulțumit de casa veche, adică de prima casă pe care și-o construisese din lemn cu fundație de piatră cu mâna sa și ajutorul bunicului George a Patronașului, care avea căruță cu cai, ceea ce era foarte important în acea vreme. Aveai transportul materialelor asigurat. Nu prea erau alte mijloace private de transport. Căruța cu cai, bivoli, vaci sau boi era la putere. Cam astea erau mijloacele de producție ale țăranului de la munte. Noi aveam mare noroc cu bunicul. El ne făcea toate aceste lucrări, inclusiv aratul primăvara.

Tata lucra la această întreprindere. Îmi amintesc, cred că nu eram intrat în clasa întâi, când au început lucrările de pregătire pentru noua casă. A început cu fabricatul cărămizilor. În acea vreme totul se făcea manual. Bunicul ne aducea cu căruța pământul. Nu era bun orice pământ. Meșterii care făceau cărămizile stabileau de unde se aducea pământul. Noi am avut noroc că acesta s-a găsit destul de aproape de noi pe la Gura Văii Ursului, unde era un loc în perimetrul terenului comunal, de unde tot satul folosea acest material, întrebuințat și la alte lucrări gospodărești.

Echipa de meseriași erau din Mihăiești, o localitate aparținătoare comunei Petru Rareș. Erau foarte renumiți. Era foarte interesantă tehnologia fabricării cărămizilor. După ce s-a adus pământul special din care se fabricau cărămizile, s-a pregătit terenul de desfășurare. Acesta era în jurul casei vechi. Era un teren drept în vatra satului. Noi îi spuneam rât, unde urma să se întindă cărămizile la uscat.

Meseriașii au făcut o groapă destul de mare la marginea ariei (adică terenul curățat de iarbă) unde au pus cu lopețile pământul de culoare galbenă și puțin nisipos. Mai târziu, aveam să învăț, că se numește argilă. Au mai adăugat la compoziție pleavă, adică un fel de rămășițe de la treieratul grâului, desprinse din spic, care întăreau rezistența cărămizii. Apoi, din butoiul mare cu gălețile au turnat apă peste compoziție, s-au descălțat și au început să frământă pământul. După ce au constatat ei că este suficient, au început prelucrarea lui.

Pe o masă mare, construită din scândură, au pus cu lopețile materialul frământat. După care, cu o deosebită îndemânare trăgeau forma de pe masă și mergeau pe terenul pregătit și descărcau materialul (cărămida) pentru a se usca (întări) la soare. Și așa, câteva săptămâni bune am asistat cum funcționa „fabrica de cărămidă”.

Pentru noi copiii era ceva de domeniul fantasticului. Între timp, cărămizile care au fost făcute în primele zile se uscaseră, adică se întăriseră suficient, erau clădite într-un fel de

zid, lat cam de un metru, cu distanță între ele pentru a circula aerul cald al soarelui întărind mai bine cărămida. Spre toamnă, sfârșit de august început de septembrie, toată cărămida se afla stivuită sub această formă (îi auzeam pe meseriași spunându-le „banchete”). După ce au constatat că erau destul de bine uscate cărămizile, au hotărât să le zidească într-un fel de cuptor mare, pentru a fi arse. Această operațiune a durat câteva zile bune și a fost nevoie de foarte multe lemne.

Îmi amintesc că au făcut clacă mare ai mei, pentru a transporta cărămida din banchet și zidită în cuptor pentru a fi arsă. Mama se ocupa de astfel de acțiuni. Ea era mai vorbăreață și știa să convingă oamenii la astfel de acțiuni. Totdeauna finalul zilei se lăsa cu o masă bogată. O ciorbă de păstăi sau de cartofi noi, secondată de o tocană din carne de porc sau miel și nu puteau lipsi niciodată plăcintele cu brânză.

Băieții eram foarte încântați de ritualul acestor clăci. Eram serviți cu aceste bunătățuri. Ceilalți clăcari, de vârste majore, erau serviți și cu câte un pahar de țuică fiartă din alcool rafinat, îndoit cu apă, fiert cu zahăr și chimen, spunându-i-se crampă!

La o astfel de operațiune, ne bucuram că eram utili și noi cei mici. Căram și noi câte două, trei cărămizi sau dădeam la mână meseriașilor cărămizile cărate de adulți. Eram așa de mândru, că puteam fi și noi utili.

În câteva zile, cuptorul era gata. După care, tata a pregătit lemnele și a aprins focul în cele trei galerii (guri de foc) ale marelui cuptor. A durat ceva vreme până s-a încins focul. După ce s-a încins a început să cam halească la lemne. Într-o săptămână, cât a durat până când cărămida și-a schimbat culoarea în roșu, a mâncat cam multe lemne focul. Erau lemne lungi la doi metri și chiar mai lungi. Galeriaiile cuptorului, trei la număr, aveau o lungime cam de trei metri.

Când a fost aproape de oprit focul, au venit meșterii de la Mihăiești și ei au spus când se oprește focul. Nu a mai mers mult focul, o zi, două, și i-au zis tatei de-acum poți să oprești focul. Și gata, s-a oprit. Adusesse bunicul cam multe căruțe de lemne. Cea mai mare bucurie a fost că a scăpat de această

corvoadă. Nu era ușor nici în acea vreme să te descurci cu lemnele, cu toate că ne aflam la poalele Țibleșului înconjurați de păduri.

De acum mai ales eu și frățiorii mei ne gândeam oare cum o să arate noua noastră casă de cărămidă. Abia așteptam să vină primăvara să înceapă lucrările. Fiind toamnă destul de târziu, tata a început lucrările de acoperire a cuptorului cu cărămidă, ca peste iarnă zăpada și ploile să nu afecteze cărămida.

Iarna a trecut parcă mai repede. Cum a început să dea colți primăvara, au început și lucrările pentru noua casă. Într-o duminică vine la noi un meșter zidar care, împreună cu tata, s-a dus să stabilească locul de amplasare. După care, cu o sfoară lungă, au trasat perimetrul casei și au marcat cu țaruși locul pe unde se vor săpa șanțurile pentru fundație. După ce au stabilit toate detaliile, au revenit în casă. Mama tocmai terminase mâncarea. Duminică fiind, aveam la masă tocăniță de pui cu mămăliga. Cât am stat la masă, am prins din discuțiile tatei cu Baci Mihai, că așa am reținut că îl chema pe meșter. De loc el era din Nimigea, o localitate în care ponderea o avea populația de etnie maghiară. Am observat că meșterul nostru vorbește cam stâlcit românește. La masă, tata a pus și un pahar de țuică, cinstind cu meșterul că așa era obiceiul când făceai o înțelegere, un târg, beneficiarul trebuia să plătească aldămașul, adică să facă cinste. Noi am zbughit-o repede afară la joacă. De data asta, locul nostru de joacă s-a mutat exact acolo în perimetrul țarușilor care, de fapt, configurau fundația noii case.

Tata a mai rămas cu Baci Mihai la un pahar de horincă. La un moment dat, văd că ies din casă amândoi, își dau mâna, meșterul apucă bicicleta și puțin cherchelit, adică șumenit, încearcă să încalece pe șaua bicicletei, făcând câteva figuri stânga-dreapta cu roata din față, până a prins viteza optimă și a intrat în echilibru.

După plecarea meșterului, tata a venit și el la locul unde marcase cu țaruși perimetrul fundației viitoarei case. Noi curioși, îi puneam tot felul de întrebări. Tata ne mai răspundea, dar, la un moment dat, ne-a cam apostrofat cu replica „Lăsați-mă în pace! că acuma trebuie să mă concentrez un pic cum fac planul

camerelor, că mâine ne apucăm să săpăm șanțurile fundației!”

Duminica s-a terminat repede. Zice tata la un moment dat, „Hai, copii, să mergem acasă!” Mama terminase cina. Am mâncat și la somn. Am adormit cam greu cu fratele Ghiță, ne tot întrebam și discutam oare cum o să arate noua casă de cărămidă. Mai era o singură casă de cărămidă în sat, a lui Badea Maxim din cooperativă, gestionarul, care stătea cam a patra casă mai sus de noi. Era mare lucru în vremea aceea să ai casă de cărămidă. Toate casele din sat erau din lemn și fundație din piatră.

Noaptea a trecut ca o clipă. Cocoșul harnic ne-a dat deșteptarea. Se făcuse luni dimineața. Cu noaptea în cap, tata a început să pregătească sculele pentru săpat șanțurile fundației. Mama dădea zor cu mâncarea (micul dejun) care întotdeauna era cu mămăligă. „Papă” cu mămăligă, lapte dulce cald cu mămăligă și așa mai departe. La acea vreme, țăranul nu știa ce e aia cafeaua de dimineață, ca azi.

Ceva mai târziu, a apărut bunicul, a discutat cu tata despre transportul materialului din care urma să facă fundația, care, la acea vreme, era piatra. Tata a avut grijă ca aceasta să fie adunată la marginea drumului de pe firul apei ce curgea din Țibleș și trecea pe la Gura Șendroaiei.

Nu trece mult timp și văd că apare unchiul Vasile și Ioan Cupșănariului, soțul mătușii Lucreția, care au venit în clacă să-l ajute pe tata. Apare și bunicul cu căruța, îl ia pe unchiul Vasile cu el pentru a-l ajuta la încărcatul pietrei. Tata cu Ioan Cupșănariului s-au apucat de săpat șanțurile fundației. Noi, copii, nu prea aveam treabă. Stăteam de „gură cască”. La un moment dat, o auzim pe mama că ne strigă, „Sandule! George! Haideti încoace. Nu pierdeți vremea acolo lângă tată-to. Tu, George, du-te de slobozi vacile și la pășune cu ele. Tu, Sandule, ia gălețile și du-te la fântână și adu apă că trebuie să fac mâncare pentru oamenii aceștia care au venit la lucru!”

Sigur că noi am fi vrut să stăm pe lângă tata, dar nu era loc de așa ceva. Nu apuc bine să ajung cu apa, că mă trimite mama la cooperativă după două pâini și un litru de ulei.

Prima parte a zilei a trecut repede. Vine masa de prânz. Mama mă trimite să chem oamenii la masă. Între timp, sosise și bunicul cu unchiul Vasile cu primul transport de piatră. La descărcat a mers repede. A dat o mână de ajutor și tata cu Ionu Cupșănariului. Aud glasul mamei Saveta, care ne striga să venim la masă. S-au așezat cu toții la masă. Mirosea foarte bine mâncarea. Făcuse mama o tocăniță de pui cu mămăligă și castraveți murați. Tata pune pe masă o sticlă de un litru cu o horincă preparată din spirt de 60°, cu zahăr ars și chimen, numită crampăl. Și această împrăstia la masă un miros plăcut.

Noi cei mici aveam masa pe un scaun cu spătar unde ne-a așezat frumușel mama blidul cu tocăniță și unul cu mămăligă, din care, cu furculițele, începuserăm să înfulecăm toți patru: eu, care eram cel mai mare, Ghiță, care era după mine ca vârstă, Marin, zis Nelu, și Vasile, care era cel mai mic.

Ceremonialul mesei de prânz a fost scurt. Discutau doar probleme legate de fundația viitoare case: cât de adânc să meargă cu șanțurile, cât de înaltă să fie fundația, iar bunicul ridică problema dacă piatra pregătită o să fie suficientă. Mai pune tata câte un pahar de crampăl după care zice unchiul Vasile, „haideti la treabă, că mai avem încă mult de făcut, până terminăm fundația. Fiecare cu treaba lui. Bunicul pregătește caii și căruța, urcă cu unchiul Vasile și pleacă pe Valea Borcutului după piatră, iar tata și badea Ion a Cupșărariului se întorc la săpatul șanțurilor pentru fundația casei.

Am profitat și noi, țărcăraia, de un pic de libertate, până a terminat mama de spălat vasele după mâncare. Am zbughit-o pe lângă tata, să vedem cum prinde contur viitoarea casă. Nu am apucat noi să ne bucurăm prea mult de această libertate de „gură cască” că auzim glasul mamei: „Sandule, Gheorghe, Haideti repede la mine!” Zic eu lui Ghiță „Hai să mergem, că am încurcat-o!”

Ajungem la mama, care ne face repartizarea muncii pentru această după-masă: „Sandule, tu dai drumul vacilor și mieilor la pășune. Ghiță, tu aduci lemne în casă, să fac mâncarea de cină și ai grijă de Nelu și Vasile să nu pățească ceva!” Nu încăpeau comentarii,

nimănui nu-i păsa dacă îți convine sau nu. Sigur că eu îmi doream să rămân cu tata la săpat. Mai puneam mâna pe târnăcop sau pe hârleț și încercam și eu să mimez ceea ce făcea tata cu badea Ion.

A trecut timpul destul de repede, abia așteptam să mă strige mama să vin cu vacile acasă. Mă tot uitam la „ceasul solar” adică să văd cât de aproape e soarele de dealul apusului. Când era așezat pe coama dealului, știam că trebuie să vin cu ele pentru mulsul de seară. Tot uitându-mă eu când la coama dealului, când la soare, numai că aud glasul mult așteptat al mamei. „Sandule! Hai cu vacile acasă.” Bucuria mea, că o să mai prind o repriză la săpat. Cobor repede cu vacile, le duc la pârâu să bea apă și pe urmă la grajd, unde trebuia legate de iesle cu lanțurile special pregătite pentru fiecare. După care vine mama cu donița cu apă caldă, spală ugerile și fățele la amândouă vacile. Pe una o chema Struțale iar pe cealaltă, Florică.

Nu am avut răbdare să stau lângă mama. Am zbughit-o în șantier să văd cât au avansat cu săpatul șanțurilor. Eram invidios pe Ghiță că el cu cei doi frați mai mici s-au jucat toată după masa în șantier.

Eram foarte bucuros, văzând conturul deja aproape gata al viitoarei case care se compunea din trei camere, o verandă mare și o cămară. Vechea casă în care locuiam era din lemn și avea doar două camere, din care numai una era gata în care locuiam și avea în față o filigore și o prispă lungă cât era casa de lungă. Așa erau aproape toate casele în acea vreme.

Aveam impresia că timpul trecea foarte repede. Iar aud glasul mamei. „Sandule, ia copiii și haideti la cină!” „Bine! Bine” zic eu. Sigur că nu am cuplat la prima strigare. Aud din nou glasul mamei, dar de data asta avea un alt ton, mai grav: „Sandule! Tu nu ai înțeles, poate vrei să vin cu nuiaua după voi. Hai că la ăia mici le e foame!”

Mama terminase cina. Adică făcuse mămăligă și a fiert laptele pe care îl mulsese după ce am venit cu vacile de la pășune. Ne așeză de data asta la masă și ne pune în față câte o farfurie scufundoasă cu mămăligă și lapte cald din ceaunul de pe sobă. Mâncăm

bine! Între timp mama întreabă care mai vrea supliment. Ghiță zice: „eu”. Vine mama cu polonicul și îi mai pune o porție. Mai cer și eu, după care, „gata!” zice mama. „Hai, grăbiți-vă, că se întunecă și trebuie să chem la cină și oamenii aștia care au lucrat cu tată-to, toată ziua!”

Abia așteptam să vină la masă, să stăm să ascultăm cum povestesc. Discuțiile, mai ales după un pahar de „crâmpăluț”, erau foarte aplicate la tema lucrărilor din șantier. Bunicul zice „Am adus patru căruțe de piatră și cred că mâine o aduc toată. Pornim mai dimineață și, poate, până la chindie o aduc toată.” „Bine!” zice tata. În cazul acesta, mâine o să-i trimit vorbă lui Baci Mihai, că poimăine dimineață poate veni la zidit fundația. Mai închină un pahar, după care pleacă fiecare la casele lor.

A două zi, se repetă lucrurile din prima zi. Cei mici am dormit până mai târziu. Când ne-am trezit, tata cu badea Ion erau în tranșee până la brâu. Bunicul cu unchiul Vasile descărcau deja primul transport de piatră. Mama ne așeză la masă pentru micul dejun care conținea, ați ghicit, o mămăligă mare, o papă, iar felul doi consta în lapte cald cu mămăligă.

După micul dejun, urma repartizarea muncii pe sectoare. Sectorul unu era clar, Ghiță mergea cu animalele la păscut. Eu rămâneam să o ajut pe mama la cele gospodărești și să am grijă de cei mici, ca ea să poată face treburile casei. Cam așa s-a terminat și cea de-a doua zi, cu același ritual.

A treia zi, când ne trezim, auzim vocea lui baci Mihai. Vorbea cam stâlcit românește. Era ușor de dedus că-i ungur la origine. Nici ungurește nu vorbea prea bine, am aflat mai târziu. Era originar din Nimigea ungurească și era căsătorit cu o româncă din Târlișua.

Eu și frații mei, curioși să vedem cum se zidește o fundație, repede am fugit în șantier. Am văzut că bicicleta era încărcată de scule specifice ziditului. Eram cu ochii pe meșter. Ce face, ce scoate din trăistele de pe bicicletă. Voiam să luăm totul în seamă. Imediat a organizat munca. Tata s-a apucat să construiască o ladă din scândură, în care am înțeles că se va prepara mortarul. Pentru mortar era nevoie de un același pământ care s-

a folosit la cărămida de pe Valea Ursului. Bunicul se duce acasă și prinde caii la căruță și cu unchiul Vasile se duc după pământul de mortar.

Baci Mihai, tata și cu badea Ion a Cupșăriiului s-au apucat de așezat piatra în șanțurile fundației. Piatra frumoasă, sub formă de lespede, adică plată și dreaptă, era pusă deoparte pentru zidit la exterior. Până la prânz, șanțurile erau pline.

Eram foarte prins și eu în ceea ce se întâmpla, chiar uitând că trebuie să fiu atent la cei doi frați mai mici pe care îi aveam în grijă.

La un moment dat, aud vocea mamei, „Sandule, hai cu copiii la masă!” Mai greu, cam la al treilea semnal, cuplez. Îi iau pe cei doi, Nelu și Vasile, de mână și mă îndrept spre mama. Ne așază la masă, același scaun cu spătar, o farfurie mare scufundoasă în care mirosea atât de plăcut o mămăligă cu brânză, slănină și cârnaț. La foamea pe care nu o băgasem în seamă până nu am văzut mămăliga, am început să sufucăm cu furculițele conținutul farfuriei până am dat-o goală.

Între timp, au sosit și ceilalți la masă, numai că aici lucrurile erau puțin schimbate. Fiecare avea blidul lui, iar, înainte de masă, tata vine cu sticla de crampăl și servește pe fiecare cu un păhărel.

După masa de prânz, am mai stat puțin în repaus, fumătorii au aprins câte o țigară.

Tata fuma Naționale, bunicul își făcea țigara din tabac în foiță de ziar. Știam deja ritualul bunicului. Tabacul era ținut în jașcăul confecționat din piele în forma punguței cu doi bani, care era ținut într-o trăistuță mai mică unde ținea foițele de ziar, cremenea, scăpărătorul și iasca, cu care producea scânteia și cu care aprindea țigara. Chibriturile erau rare și se foloseau mai mult la aprinsul lămpii cu petrol, seara, și a focului, dimineața. Era un adevărat spectacol aprinderea unei țigări.

Nici nu am observat ce repede au trecut trei zile cu Baci Mihai. Se făcuse sâmbătă. Construcția fundației era pe gata. Bunicul cu unchiul Vasile și cu badea Ion a Cupșăriiului aduceau cu căruța pământ din râpa de Valea Ursului pentru a umple spațiul dintre zidurile fundației.

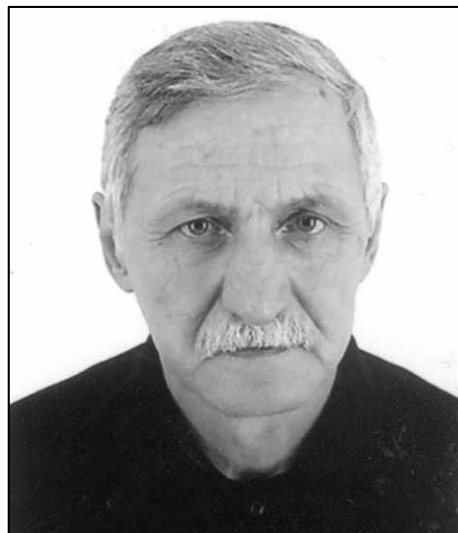
Sâmbătă la prânz, lucrarea e gata. Bucurie mare. Toată lumea bucuroasă. Mama gătea de zor. Venea un miros plăcut de acasă. Seara, tata a tăiat un miel pentru acest eveniment. Se pregătea o masă pe măsura reușitei și a marii bucurii că lucrarea s-a terminat înainte de a începe școala. Luni era 15 septembrie și începea noul an școlar. Eu intram în clasa întâi.

Începutul de an școlar aducea două evenimente în casa noastră. S-a pus temelie noii case, iar, eu, primul născut, luam drumul învățăturii.

Trădare

Cornel TEUŢEA

Printre bufnițe Piesă în câteva ceasuri, iarna

Pentru Steluța

Motto:

„Un strigăt de cucuvea în plină zi; unul care merge plângând în tăcere,(...) Într-o lectică este transportată moartea; (...) Apoi coboară întunericul.”

PETER HANDKE, *Ora la care nu știam unii de alții.*

„...veți cunoaște adevărul, și adevărul vă va face liberi.”

EVANGHELIA LUI IOAN, 8: 32.

Nota autorului

Pe la începuturile mele dramaturgice am scris o piesă scurtă cu titlul *Bufnița în soare*. M-am dus cu ea în redacția unei reviste literare (nu spun care) și, prompt, redactorul (nu spun cine) mi-a replicat după ce a citit titlul piesei: „Mă, băiatule, ce te-a apucat să scrii despre bufniță? Asta aduce ghinion! Scrie și tu despre tinerii de pe șantierele de la noi, despre un băiat de acolo, care iubește o fată, și-o să dea norocul și peste tine. O să te debutez, ai să vezi!” Sfatul și promisiunea redactorului mi-au sporit disprețul pentru societatea în care trăiam oficial. Pentru că nu m-am putut atașa de vreun grup literar (decizie voluntară), a trebuit să aștept solitar 17 ani până când o altă revistă literară, *Vatra*, a reușit să mă debuteze cu câteva fragmente din piesa *Casa de pe colină*. (1988; redactor șef, criticul Cornel Moraru; redactor, criticul de teatru Ion Calion). *Bufnița în soare* s-a pierdut dar mi-au rămas titlul piesei și ideea ei în minte. Astfel, prin 2017, m-am apucat

Dramaturgia Mișcării literare

să scriu (rescriu?) *Bufnița în soare*. Am scris vreo 10-12 pagini în care povesteam cum o bufniță a fost prinsă de zorii unei zile de iulie pe o creangă de nuc în grădina unui cetățean și nu mai reușea să zboare. Proprietarul grădinii a chemat câțiva prieteni să vadă bufnița încremenită în nucul lui. Unul a fost de părere că amiaza cu soarele ei puternic o s-o dea gata. Altul a spus că pe chestia asta - moartea bufniței- se poate face un chef pe cinste și a dat să plece după o ladă cu bere; un vecin care-i urmărea ascuns după gardul care-i despărțea a tras cu pușca în aer și i-a amenințat: „Nu faceți chef, mă! Comunismul n-o să moară!” Oamenii au rupt-o la fugă speriați, iar bufnița a rămas nemișcată pe creanga nucului. Scena nu mi-a ieșit așa cum aș fi vrut; am revenit asupra ei de câteva ori fără rezultatul așteptat, așa că am renunțat să mai scriu piesa.

În decembrie 2019 - ianuarie 2020 mă aflam la New- York împreună cu Steluța la fiul nostru Sebastian. (În Queens , Astoria). Ne duceam des în Manhattan unde Sebastian are o mică firmă de calculatoare. De multe ori ne deplasam cu metroul și nu știu cum se făcea că în vagonul în care urcam dădeam mai mereu peste un poster mare (60 x 53 cm) cu o bufniță cam de aceleași dimensiuni peste care era tipărită poezia *Bufnița* de poetul american contemporan Arthur Sze, membru al Academiei de Arte și Științe, Cancelar al Academiei Poeților Americani între anii 2014-2017. Făceam tot posibilul să mă așez cât mai aproape de *Bufnița* lui Sze. O fotografiam cu telefonul, citeam versurile cu bufnița cocoțată pe o ramură într-un amurg în care „Calea era purpurie...” iar bufnița lui Sze își agită aripile din care „cade un praf fin”, poetul rămânând atunci tăcut, „...simțind bufnița prevestitoare. Iar în zori,/ trezindu-se,/ Calea era verde în/ lumina lunii Mai.” Încercam să descifrez sensul versurilor lui Arthur Sze în fel de fel de situații și locuri. Așa se face că într-un amurg , în luminile policrome de pe Times Square, gândindu-mă la bufniță, am auzit un „cucuveau-cucuveau” deasupra capului. M-am uitat în sus și, stupoare!, am dat cu ochii de bufnița *mea* abandonată în România! Era ea, nici vorbă să mă fi înșelat. Bufnița, după ce s-a cocoțat pe acoperișul unui chioșc aflat în apropierea unui magazin (Disney Store), s-a apucat să țipe la mine frustrată și resentimentară, reproșându-mi că am privat-o de libertate, că am condamnat-o pe nedrept la uitare - alături de celelalte personaje ale piesei mele (bufnițe sau nu) -, cu gândul criminal de-a le arunca într-o zi în foc sau la gunoi, așa că nu i-a rămas decât să evadeze din sertar , să vină după mine și să se răzbune cumplit. „Uu-hhuuu-huuuu!”... „Cucuveau-cucuveau!”... Priveam bufnița cocoțată pe acoperișul chioșcului și încercam să înțeleg situația ei „din prezentul celor trecute” , din „prezentul celor prezente” dar și din „prezentul celor ce o să vină”, cum s-ar fi exprimat Sfântul Augustin. Bufnița – mi-a ghicit gândul? – a scos pe clonț un „ciuovic-ciuovic” și mai plin de ură somându-mă să renunț la modul meu de a gândi dacă țin la libertatea și la viața mea; să nu mă mai bazez pe Sfântul Augustin, și nici pe alte minți cu autoritate universală dacă nu vreau să orbesc sau să pățesc ceva și mai rău; să fac bine să iau aminte doar la *adevărul absolut corect* cunoscut de ea. Eu cunosc câte ceva despre adevărul absolut, despre adevărul corespondență, despre adevărul coerență și despre adevărul pragmatic, de exemplu, dar nu știu nimic despre cel invocat de buhă. „U-huu-huuu!... Cucuveau, cucuveau!” De data aceasta a ținut să mă avertizeze că dacă voi continua s-o țin tot așa, editorii o să-mi trântescă ușa în nas; juriile literare și cele de dramaturgie o să mă ignore, și tot chestii din astea de cobe care m-au determinat s-o trimit la dracu’. De acolo de unde se afla mă ataca cu alte și alte țipete menite să bage spaima în mine. „U-hhh-uuuuu-huuuuuuuuu!”... „Cucuveau-cucuveau-cucuveau!” ...

Am trimis-o din nou la dracu’. Un tip aflat ca din întâmplare lângă mine mă întreabă în românește: „Pe cine tot înjuri?” Ai mei – simțind că ceva nu-i în regulă – m-au sfătuit să tac, să nu-i răspund ca să n-o pățesc. Să tac tocmai *aici* și *acum*? Era peste puterile mele, așa că i-am răspuns prompt și puțin încruntat (compatriotului?): „Pe Donald Trump.” Insul mi-a zâmbit mulțumit și a plecat. Am simțit bufnița pregătită să scoată un nou țipăt prevestitor tocmai când un om înarmat era gata, gata să dea peste mine din pricina aglomerației. Și-a cerut scuze, i le-am acceptat și am fost chiar tentat să-l rog să împuște bufnița. Am renunțat la ajutorul omului cu arma pentru că bufnița a dispărut brusc de pe Times Square-ul peste care începuse să ningă liniștit. Am plecat grăbit, urmat de ai mei, bucuroși că povestea n-a luat amploare, că n-am provocat scandal. Ajuns acasă (la Sebastian) am început să scriu *Printre bufnițe*. Am scris la piesa aceasta doi ani buni după întoarcerea în țară, la Mărgineni (în Țara Făgărașului), unele pagini fiind scrise în Făgăraș. *Printre bufnițe* este o piesă despre bufnițe și oameni; nu pentru bufnițe, ci pentru cei care au de a face cu ele.

Cornel Teulea

(Amurg. Albert rezemat de trunchiul unui pom privește în depărtare. După un timp frigul îl întoarce spre casă. Orologiul din turnul bisericii bate de cinci ori. Se trag clopotele pentru slujba de vecernie. Un strigăt de vaier al unei bufnițe. Albert se oprește din mers. Caută bufnița din priviri. N-o vede. Începe să bată vântul. Se aud pe undeva focuri de armă. Semiîntunericul este tot mai gros. O umbră înaripată își prelinge zborul peste casa lui Albert. Câteva clipe de tăcere urmate de sinistrul „cucuveau, cucuveau!” Se aprind becurile de pe stâlpii de iluminat. Dinspre biserică se aud frânturi din slujba de vecernie, și tot dinspre lăcașul de cult apare un mic grup de schiori, în fruntea lui aflându-se un vânător cu arma în spate. Ceilalți sunt înarmați cu arcuri și săgeți. Vânătorul se oprește pe movila din spatele grădinii lui Albert. Privește prin binoclu în toate direcțiile. Ceilalți îl asistă tăcuți. Albert aude începutul discuției dintre schiori și vânător apoi intră în casă.)

SCHIORUL 1: Vezi ceva?

(Se aude din nou sinistrul „cucuveau, cucuveau!”)

SCHIORII: Pe toți dracii! E în lunca din Crângurele.

(Șuierat de locomotivă. Bufnița țipă din nou.)

SCHIORII: Draci! E la gară!

SCHIORUL 1: Bufnițele hălăduiesc de mult în podul remizei CFR.

SCHIORII: Bufnițele sunt peste tot.

SCHIORUL 3: În castanii din fața primăriei nu mai sunt.

SCHIORUL 1: Cine le-o fi omorât?

SCHIORUL 3: Chetrosu, așa se zice.

VÂNĂTORUL: Nu cred. Chetrosu e artist.

SCHIORII: Dacă mai e. Umblă vorba că n-ar mai fi în viață.

VÂNĂTORUL: Doamne ferește.

(Albert intră în casă.)

SCHIORII : Primarul cică n-a suportat o asemenea lovitură.

SCHIORUL 2: Primarul ăsta nu-i bun de nimic bun. (Vânătorului) Tu ai fi bun de primar.

SCHIORUL 1 (după o pauză): Vezi ceva?

VÂNĂTORUL: Văd Tracia, și Dacia, și România, și Europa Unită; văd până-n Hoha Hoha ...Și pe primarul din Sănătoasa noastră îl văd.

SCHIORUL 3: Ce face acum primarul?

VÂNĂTORUL: Își bagă degetul undeva și face un plan.

SCHIORII: Ce plan?

VÂNĂTORUL: Să ne amendeze pentru că am cutezat să fim acum aici fără aprobarea lui.

SCHIORUL 3: Partea proastă este că n-avem aprobare nici de la Poliția de Iarnă.

VÂNĂTORUL: Nu vă temeți. Am eu o aprobare specială de la Asociația Vânătorilor Traco- Daco- Getici precum și de la Parlamentul Planetar pentru a-i ajuta pe oameni să scape de buhele cu care nu mai vor să aibă de-a face.

SCHIORUL 3: Hmm! Cu „ aprobarea” ta putem fi umflați unu, doi.

VÂNĂTORUL : Vom vedea pentru că Poliția și Justiția au și au pornit încoace.

SCHIORUL 3: Rahat. Ce facem acum?

VÂNĂTORUL: Ne vedem de treabă, așa cum am promis oamenilor chiar în dimineața asta.

(Se vede Poliția de Iarnă și Justiția. Poliția este pe schiuri iar Justiția, bine înfolosită în cojoace, se află pe o sanie confortabilă trasă de patru inși, probabil, condamnați la muncă în folosul comunității. Grupul acestora se apropie de grupul Vânătorului și al Schiorilor. Ajunși în dreptul acestora se opresc.)

POLIȚIA DE IARNĂ: Domnule, sunt Poliția de Iarnă.

VÂNĂTORUL: Da, și?

POLIȚIA DE IARNĂ: Ai armă!

VÂNĂTORUL: Am permis pentru armă.

POLIȚIA DE IARNĂ: Permisul!

VÂNĂTORUL: Poftim. (Pauză.) De ce-l bagi în buzunar?

POLIȚIA DE IARNĂ: O să-ți explic mai târziu. Acum spune-mi ce faci cu binoclul?

VÂNĂTORUL: Mă uit după bufnițe.

POLIȚIA DE IARNĂ: În ce scop?

VÂNĂTORUL: Unul apropiat și unul îndepărtat.

POLIȚIA DE IARNĂ: Nu mă privesc generalitățile de soiul ăsta.

VÂNĂTORUL: Ambele mele scopuri, generalități cum le spui dumneata, îl privesc pe om. Iar omul nu-i „generalitate”, ci *individualitate*.

(Se aud câteva cucuvele prin apropiere. Vânătorul se uită după ele cu binoclul.)

POLIȚIA DE IARNĂ: Așa o fi, numai că pe mine nu mă preocupă omul, ci legalitatea. Iar dumneata n-ai aprobare pentru a urmări bufnițele nici cu binoclul, nici cu armata asta de schiori dotată cu armament tribal.

SCHIORUL 2: Are aprobare de la Asociația Vânătorilor Traco-Daco-Getici...

POLIȚIA DE IARNĂ: Nu te-a întrebat nimeni. Arestați-l! *(Doi agenți îl încătușează în ciuda protestelor celorlalți schiori și ale Vânătorului.)*

SCHIORUL 1: Are aprobare de la Parlamentul Planetar.

POLIȚIA DE IARNĂ : Arestați-l și pe ăsta. Vorbește neîntrebat și în bătaie de joc! *(Este încătușat și el la fel ca și celălalt. Proteste.)*

VÂNĂTORUL *(într-o portavoce pe care o are la el)*: Hei, cetățeni! Oameni buni!...*(Vocea Vânătorului se face auzită departe, în toate direcțiile.)* Cetățeni din Sănătoasa! Sunt Vânătorul care v-a promis la întâlnirea cu voi din această dimineață să vă apere liniștea și viețile amenințate de bufnițe. Oameni buni, de acolo de unde vă aflați în clipa aceasta, ascultați-mă cu atenție!

(Albert apare din nou în ușa casei și privește la ce se întâmplă pe movila din spatele grădinii lui.)

POLIȚIA DE IARNĂ: Acum ții un discurs?

VÂNĂTORUL: Poate.

POLIȚIA DE IARNĂ: De ce?

VÂNĂTORUL: Pentru că sunt liber.

POLIȚIA DE IARNĂ: Pe dracu', nu te crede nimeni.

VÂNĂTORUL *(în portavoce)*: Oameni buni, sunt pe movila din spatele unei grădini. Am ajuns aici alături de cei trei voluntari care s-au oferit să mă însoțească. Doi dintre ei au fost însă arestați de Poliția de Iarnă.

POLIȚIA DE IARNĂ: Dă-te jos de pe movilă!

VÂNĂTORUL: N-am terminat de vorbit.

POLIȚIA DE IARNĂ: N-ai aprobare pentru asta!

VÂNĂTORUL: Am aprobarea majorității cetățenilor din Sănătoasa.

POLIȚIA DE IARNĂ: Nu cumva vrei să și candidezi pentru funcția de primar din partea „majorității cetățenilor”?

VÂNĂTORUL: Poate.

SCHIORII ARESTAȚI: Ar fi un dezastru dacă n-o să candideze. *(Li se astupă gura cu zăpadă.)*

POLIȚIA DE IARNĂ: Dă-te jos de pe movilă!

VÂNĂTORUL: După ce termin de vorbit. *(În portavoce.)* Oameni buni, Poliția de Iarnă ne împiedică să ne exercităm drepturile și libertățile democratice, așa că avem nevoie de ajutor!

POLIȚIA DE IARNĂ: O să vezi tu pe dracu' pentru că instigi poporul împotriva mea și a statului. Dați-l jos, băieți! N-are aprobare pentru discurs! Jos cu el!...Așa...! Dezarmați-l!...Acum încătușați-l! *(I se ia arma și i se pun cătușe în ciuda rezistenței și protestelor Vânătorului.)*

PREAJUDECĂTORUL: De ce se fac vinovați oamenii aceștia?

POLIȚIA DE IARNĂ *(îl duce pe Schiorul 2 în fața saniei)*: Încep cu ăsta, domnule. Vrea un alt primar.

PREAJUDECĂTORUL *(fluieră uimit)*: Altceva?

POLIȚIA DE IARNĂ: Glume proaste la adresa Asociației Vânătorilor Traco-Daco-Getici.

PREAJUDECĂTORUL : Și mai ce?

POLIȚIA DE IARNĂ : Port de arc cu săgeți otrăvite.

PREAJUDECĂTORUL: De ce se mai face vinovat?

POLIȚIA DE IARNĂ: De braconaj.

ARESTAȚII (*au scăpat de zăpada din gură*): Minciuni sfruntate!

PREAJUDECĂTORUL: Tăcere, altfel vă dau afară.

VÂNĂTORUL: Suntem afară.

PREAJUDECĂTORUL: Există un afară și mai în afară.

VÂNĂTORUL: În afara Sănătoasei sau a țării?

PREAJUDECĂTORUL: Taci din gură dacă nu vrei să ajungi în întunericul din afara dinafarei. (*Poliției de Iarnă.*) Continuă!

POLIȚIA DE IARNĂ: A opus rezistență.

PREAJUDECĂTORUL: Destul! Ciocănelul! Unde mi-e ciocănelul?

PREASOȚIA

PREAJUDECĂTORULUI: Uite ciocănelul, dragă. Și te rog, nu te enerva pe frigul ăsta!

PREAJUDECĂTORUL: Preasoția mea scumpă, când interesele comunității o cer, nu-mi pasă de un pic de ger năprasnic.

PREASOȚIA: Ai grijă, iubitul!

PREAJUDECĂTORUL: Pentru cele săvârșite ...

POLIȚIA DE IARNĂ: Susține opoziția la primărie, glume proaste la adresa Vânătorilor Traco-Daco-Getici, port de arc cu săgeți otrăvite, braconaj, a opus rezistență...

PREAJUDECĂTORUL: Condamn arestatul la o pedeapsă de cinci ani și cinci luni de închisoare. (*Bate cu ciocănelul în sanie.*) Luați-l!

(*Schiorul 2 este scos din scenă de doi polițiști în ciuda protestelor celorlalți trei tovarăși ai săi.*)

PREAJUDECĂTORUL: Următorul!

POLIȚIA DE IARNĂ (*îl aduce pe Schiorul 1 în fața saniei*): Susținere de candidat la primărie împotriva primarului nostru, glume proaste la adresa Parlamentului Planetar, port de arc cu săgeți otrăvite, braconaj, opunere de rezistență...

PREAJUDECĂTORUL: Ciocănelul!

PREASOȚIA DE IARNĂ (*îi pune ciocănelul în mână*): Ciocănelul, dragă.

PREAJUDECĂTORUL (*bate cu ciocănelul în sanie*): Șase ani...

PREASOȚIA DE IARNĂ (*îi șoptește*): Cinci ani și cinci luni, darling.

SCHIORUL 1 (*strănută*): Hapciu.

PREAJUDECĂTORUL: Noroc. Șase ani din care îi scad șapte luni pentru că a strănutat. (*Bate cu ciocănelul în sanie.*) Iar dacă mai face glume proaste la adresa Vânătorilor Traco-Daco-Getici cu săgeți otrăvite o să-i adaug de șapte ori câte șapte luni la cei cinci ani!

PREASOȚIA: Celălalt a făcut glume proaste la adresa, Asociației Vânătorilor Traco-Daco-Getici, darling.

PREAJUDECĂTORUL: Urâtă treabă, dar nu contează. Eu îmi fac datoria. Luați-l de aici!

(*Schiorul 1 este scos din scenă de doi polițiști în ciuda protestelor celorlalți doi tovarăși ai săi.*)

PREAJUDECĂTORUL: Următorul!

POLIȚIA DE IARNĂ (*arătându-l pe Vânător*): Cazul cel mai grav, domnule Preajudecător.

PREAJUDECĂTORUL: Atunci mai poate aștepta.

PREASOȚIA: De ce să aștepte cu păcatele pe care le are, și pe un ger ca ăsta, darling?

PREAJUDECĂTORUL: Să aștepte până îmi beau whiskyul.

PREASOȚIA: N-ar fi mai bine să termini cu ăsta, să plecăm și să-ți bei whiskyul acasă la căldură?

PREAJUDECĂTORUL: Bine, nu mai vreau whisky. Dă-mi ceaiul de zmeură.

PREASOȚIA: Cum vrei, darling. O să-ți dau ceaiul de zmeură.

PREAJUDECĂTORUL: Nu. Nu mai vreau ceaiul.

PREASOȚIA: Hotărăște-te, scumpule: whisky sau ceai de zmeură?

PREAJUDECĂTORUL: Dă-mi să ling o înghețată cu frișcă.

PREASOȚIA: O, nu!

PREAJUDECĂTORUL: Vreau o înghețată cu frișcă!

PREASOȚIA: Scumpule, înghețata, și mai ales frișca, sunt moarte curată pentru tine.

PREAJUDECĂTORUL: Prostii.

PREASOȚIA: Adevărul este că toți ai tăi s-au curățat de-a lungul veacurilor din cauza amigdalelor și cu deosebire a frișcăi; inclusiv fratele tău din Argentina i-a căzut victimă.

PREAJUDECĂTORUL: E o minciună cumplită să spui că nenorocitul acela din Argentina a fost fratele meu; iar adevărul este că dacă mai vorbești o singură dată despre lepădătura aia am să pronunț cuvântul acela fatal care i-a aranjat pe ai tăi pe vecie.

PREASOȚIA: Cuvântul acela a fost...

PREAJUDECĂTORUL: N-a fost o eroare! Altfel nu te-aș fi luat de nevastă.

PREASOȚIA: Îți sunt veșnic recunoscătoare pentru că m-ai luat de preanevăstă, iubitule.

PREAJUDECĂTORUL: Bine, bine. Dă-mi înghețata cu frișcă.

PREASOȚIA: Nu cu frișcă, iubitule! Te rog, fără frișcă!

PREAJUDECĂTORUL: Un singur cuvânt trebuie să spun și Poliția de Iarnă o să-ți arate tot neamul tău în oglinda zăpezii de față.

POLIȚIA DE IARNĂ: Doamnă, nu ne puneți într-o situație atât de neplăcută.

PREASOȚIA: Frișca l-ar putea omorî, domnilor polițiști! Istoria este ereditară!

POLIȚIA DE IARNĂ: Noi servim Justiția, doamnă, nu ereditatea despre care nu știm nimic.

PREASOȚIA: Atunci la dracu' cu ereditatea și serviți Justiția cum se cuvine!

PREAJUDECĂTORUL: Înghețata mea cu frișcă, surzilor!

VÂNĂTORUL: Înghețată cu frișcă, domnule! Neapărat cu frișcă!

PREAJUDECĂTORUL: L-ați auzit?

POLIȚIA DE IARNĂ: A vorbit arestatul cel mai periculos, domnule. Candidează la funcția de primar împotriva primarului nostru.

PREAJUDECĂTORUL: A spus că poate va candida, nimic mai mult.

POLIȚIA DE IARNĂ: Laăștia ca el poate înseamnă *sigur*, domnule.

PREAJUDECĂTORUL: Altceva n-ai să-mi spui?

POLIȚIA DE IARNĂ: Ba da. El este cel care v-a întrerupt în timp ce-l preajudecați pe primul arestat.

PREAJUDECĂTORUL: Ce a zis?

POLIȚIA DE IARNĂ: A insinuat că amenințați oamenii cu ostracizarea, excelență.

VÂNĂTORUL: Neapărat cu frișcă, excelență!

PREASOȚIA: Dragă, asta este nebun de legat.

PREAJUDECĂTORUL: Fleacuri. Ceea ce contează este că a spus „Neapărat cu frișcă!”

VÂNĂTORUL: Frișca face bine la inimă și la coxartroză.

PREAJUDECĂTORUL: A spus inimă! A spus șolduri!

PREASOȚIA: A spus inimă și șolduri pentru că sigur are legături cu măcelăria din colț pe care tu nu i-ai fi retrocedat-o actualului măcelar în vecii vecilor!

PREAJUDECĂTORUL: Amin, dar nu văd legătura.

PREASOȚIA: O să te omoare și o să te tranșeze la măcelăria din colț șold cu șold, inimă cu ficat, și splină cu splină.

PREAJUDECĂTORUL: Omul a spus frișcă.

VÂNĂTORUL: Neapărat cu frișcă, domnule.

PREAJUDECĂTORUL: Auziți? Frișcă, frișcă, frișcă! Vreau înghețata mea cu frișcă, futu-vă grija-n cur la toți!

POLIȚIA DE IARNĂ (*pentru ea însăși*): A înjurat din pricina frișcăi iar asta înseamnă că cineva o să-și ia adio de la viață! Trebuie să fii cu ochii în patruzeci și patru! (*O bufnița țipă.*)

PREASOȚIA: Ăsta e semnul...

PREAJUDECĂTORUL: Poliția a auzit semnalul?

POLIȚIA DE IARNĂ: Poliția slujește Justiția, domnule Preajudecător. A auzit.

PREAJUDECĂTORUL: Atunci să nu mai faci lucruri îngrozitoare oamenilor nevinovați!

PREASOȚIA: Ce-s vorbele acestea, dragă?

PREAJUDECĂTORUL: S-a auzit?

POLIȚIA DE IARNĂ: Da, domnule Preajudecător!

PREAJUDECĂTORUL: Acum ce urmează?

POLIȚIA DE IARNĂ: El, domnule Preajudecător.

PREAJUDECĂTORUL: Omul acesta îmi vrea binele; a spus „, neapărat cu frișcă”, ce dracu’, ați surzit?

PREASOȚIA: N-a surzit nimeni, numai că tu, iubitul, nu vrei să auzi ce ți se spune.

PREAJUDECĂTORUL: Ce mi se spune, iubito?

PREASOȚIA: Că arătarea asta te vânează, dragă! Vrea să te omoare cu frișca lui.

VÂNĂTORUL: Frișca mea nu există, stimată doamnă. Eu am vorbit doar de frișca pe care dumneavoastră i-o refuzați excelenței sale, domnul Preajudecător, care v-o cere cu insistență de ceva timp.

PREAJUDECĂTORUL: Timp? Care timp?

PREASOȚIA: Timpul pe care-l așteaptă el...Cel în care te va ucide cu frișca lui; timpul în care îl va ucide pe primar ca să-i ia locul și tot așa... Nu mai suport situația, iubitul!

PREAJUDECĂTORUL: Ajunge! Să vină primarul aici cu primărie cu tot! Vreau ca primarul să spună adevărul, să jure că va spune adevărul și numai adevărul și apoi să lingem împreună o înghețată cu frișcă. S-a auzit?

POLIȚIA DE IARNĂ: S-a auzit, excelență!

PREAJUDECĂTORUL: Atunci merge mai departe.

POLIȚIA DE IARNĂ: Am înțeles, mai ales că arestatul a făcut glume proaste la adresa frișcăi.

PREAJUDECĂTORUL: Când?

PREASOȚIA: Tot timpul, dragă!

PREAJUDECĂTORUL: Care timp? Eu despre timp nu știu nimic așa că nici voi n-aveți habar de el. E lege! Deci?

POLIȚIA DE IARNĂ: Deci, arestatul, pe lângă cele sesizate deja, se mai face vinovat de tentativă de omor, de batjocorirea Justiției, de glume proaste la adresa Planetei, posedă binoclu cu infraroșii naziste; port de armă în scopul vânării oamenilor prinși în lentilele binocluului nazist.

PREAJUDECĂTORUL: Ajunge!

POLIȚIA DE IARNĂ: Cu permisiunea excelenței voastre trebuie să mai adaug că arestatul a ținut un discurs neautorizat și antidemocratic cu portavoce americană, a

incitat la nesupunere și la violență împotriva ordinii de drept, a opus rezistență și a scos-o din sărite pe doamna, Preasoția excelenței voastre.

VÂNĂTORUL: Trăiască înghețata cu frișcă!

PREASOȚIA: Preajudecătorul meu scump, omul ăsta trebuie condamnat imediat la moarte!

PREAJUDECĂTORUL: Trăiască libertatea și înghețata cu frișcă!

PREASOȚIA (*Poliției*): ăsta nu-i om. Terminați-l!

POLIȚIA DE IARNĂ: Eu slujesc Justiția, doamnă!

PREAJUDECĂTORUL (*arată spre Vânător*): Omul acesta nu se face vinovat de nimic. Iubește istoria așa terminată cum este; iubește libertatea istorică; iubește însă și înghețata cu frișcă; iubește frișca, așa că scoateți-i cătușele!

PREASOȚIA: Asta-i o nebunie, domnilor! Nu-i scoateți cătușele!

POLIȚIA DE IARNĂ: Slujesc Justiția, doamnă!

PREAJUDECĂTORUL: Să nu mai aud niciun „cucuveau” și niciun „uhu-huuuu!” (*Țipăt de cucuvele.*)

POLIȚIA DE IARNĂ: Ce fac, domnule Preajudecător?

PREAJUDECĂTORUL (*bate cu ciocănelul în sanie*): Justiția și-a făcut datoria! Am zis!

POLIȚIA DE IARNĂ (*un polițist îi scoate cătușele Vânătorului*): Ești liber. Pleacă naibii de aici.

PREASOȚIA: Și eu am zis!

POLIȚIA DE IARNĂ: Da, doamnă, ați zis. (*Vânătorului care nu s-a mișcat din loc*): Tot aici ești?

VÂNĂTORUL: Arma mea, domnule! Și permisul...

POLIȚIA DE IARNĂ: Sigur, permisul... Și arma ta. Ține aici....

(*Vânătorul vrea să ia arma de la un polițist. Arma se descarcă, nu se știe cum, și-l omoară pe Vânător. Albert intră în casă. Schiorul 3, parcă uitat de toată lumea, se retrage prudent din zona luminată și pleacă tiptil.*)

(fragment)

Mara Ioana SFINTEAN

Reflecții zilnice

ZIUA 1
3.10.2022

În ziua aia m-am simțit îngrozitor. Și de atunci continuă să mă-nsoțească o umbră de penibil de aceeași intensitate. Am străbătut, stoarsă de orice rămășiță de energie, ca de obicei, trei sferturi de oraș și cu ultimele puteri, înjurând, în gând, din toți rărunchii, am urcat cele patru etaje infectate de sărăcie și am semideschis ușa, acțiune care m-a adus și mai aproape de un AVC – cheia a refuzat, pur și simplu, să-și rotească zimții în nenorocirea aia de yală. Mi-am băgat picioarele și m-am proptit fără voia mea pe scările pline de jeg lipicos, gândindu-mă doar la cât de tare mă afectează orice eșec tâmpit. Luni, deci, stabilisem un nou record. Atunci ar fi fost momentul în care, dacă aș fi fumat, mi-aș fi aprins cu sete o țigară de foi și-aș fi tras din muștiuc ca pentru ultima dată. Uite-așa. Peste câțiva ani, fumatul va deveni răul necesar din viața mea.

Literatura tinerilor

Nu-i absolut deloc plăcut să-ți conștientizezi propriul nivel de idioțenie. Revelator, dar niciodată plăcut. Ok, da, e nice și e veridic să accepți că nu-i zodia de vină pentru tâmpenia umblătoare care ai devenit. Nici măcar ascendentul nu se-amestecă.

Anxietatea devine călăul meu moral. Nu știu unde să-mi mai ascund neuronii, căci de

fiecare dată reușesc să par mai fără ei decât sunt, *de facto*. Pentru mult timp am încercat să caut adevărul, să-i nimicesc pe toți corupții pe care-i vedeam cu ochelarii mei de cal, dar problema e mult prea vitregă și împuțită decât ar fi părut. Am cam obosit. Astfel, viața mea pare un cerc închis de acțiuni întâmplare după legea lui Murphy. Întotdeauna, dar întotdeauna poate ieși mai prost decât ți-ai fi închipuit, crede-mă.

Trecusem, deci, de faza în care îmi jucam viața după ce zicea Pascal. Acel „dacă” s-a dovedit a fi o fâșie de speranță de care te-agăți în caz că se sfârșește prost și realizezi la timp.

Beau apă puțină și bag zahăr cu găleata, încercând cu disperare să nu mă înstrăinez de ceea ce sunt, de fapt. Doar că întrebarea asta mi taie prin minți zi de zi. De zi. Cine naiba sunt? Sunt eu o persoană atât de *basic*, sau pur și simplu totul stă să cadă din cauza stimei de sine care urlă disperată în sechestrul de la subsol?

Citesc deseori ce-a zis Freud. E interesant să reușești să-ți explici de ce și ce te face să gândești așa cum o faci. De ce trăiești așa cum trăiești? E asta o alegere, până la urmă?

Tik-Tok-ul e doar o unealtă mizerabilă cu care să-ți îngropi timpul. Deschizi *Tik-Tok* și-l vezi de cinspe ori pe zi pe Dahmer și congelezi la gândul că a avut șapțișpe victime. Dai scroll și îți încântă privirea cine știe ce duduie craioveancă pe la vârsta a doua virală

din greșeală. Și te scârbești. Să citești despre Dahmer pare brusc o variantă mai bună, dar, din frica de a nu adăuga o nouă traumă la colecția pe care o deții deja, te oprești din citit analize psihologice și-l lași pe Dahmer în lumea lui de criminali. Revii, poate, la Dostoievski cu aceeași plăcere ca de fiecare dată. Azi mai pui o cărămidă la povestea lui Raskolnikov. A vrut el oare să ucidă? Solilocvia e, oare, un mesaj subliminal? E el mai mult decât atât?

Ai și azi niște vecini îngrozitor de gălăgioși. Ceva clasic, doar îți duci veacul într-un ghetou de bețivi, văduve nebune și divorțați. Te gândești la o portiță de scăpare, dar în pod plouă și scările sunt șubrede, iar jos, la parter s-a ușurat unul beat mort, așa că tre' să faci efortul de a ocoli bălțile.

Ajunși de la liceu, scrii, asta e pasiunea care ți-a mai rămas, mama urlă ceva despre corigența la fizică, iar tata citește cu mândrie ascunsă prima ta publicație. Tot ce trăiești e un du-te vino constant. Îți place *Vama Veche* și *Vița de Vie*. Uneori parcă mai mult *Vița de Vie*, alături Chirilă. Ești bun la scris, dar vrei să conduci un merțan de ultimă clasă. Așa te captează menghina de gânduri și nu ai scăpare. Iei cina. Obosit, adormi cu greu, gândindu-te cum s-a mai dus o zi. Mâine o luăm de la capăt, așa că te înarmezi cu speranță în zilele bune.

ZIUA 2

4.10.2022 – cetățean turmentat
contemplând teoria uitării motivate

Azi aș fi putut da curs personalității mele nonculte. Am învățat că e un efort să fii diplomat și e super ușor să fii o bombă radioactivă a societății. Ceilalți îți sunt dați, dar tu alegi ce vrei să reprezinți. Am avut azi, deci, o ocazie relativ bună de a mă fi dezlănțuit: tipica biciclistă cu atitudine de meltean, trecută de patruzeci de ani, care, deși ți-ar fi putut crea considerabile prejudicii aproape înfigând ghidonul măgăoaiei pe două roți în abdomenul tău te acuză că ești un om turmentat. Că te bagi în fața biclei ei. Și multe altele. Chiar nu m-ar fi deranjat remarca. Dar

a existat o singură problemă – tipa nu părea fan Caragiale și nici vreo fană a culturii *per se*. Poate că sunt, într-adevăr, un cetățean turmentat. Dar nu și azi. În momentele alea auzeam compulsiv doar vocea tatei șoptindu-mi: „Unii oameni au frustrări mari, mari de tot. Violența vine din frustrare. Violența. Vine. Din. Frustrare.” Încep să-i dau dreptate. Cred că duduia mi-o fi zis de morți și răniți, că răsuna toată strada. Păcatul ei.

Mara Ioana Sfintean este elevă în clasa a X-a la Colegiul Național Liviu Rebreanu, Bistrița, frecventând, de ani buni, și cercul de creație literară de la Palatul Copiilor Bistrița. Dintre performanțele literare, menționăm Premiul Revistei *Steaua*, la Saloanele Liviu Rebreanu-Concurs Național de Proză, Bistrița, 2021, Premiul I la Concursul Național de Creație Literară „Lirismograf”, Sibiu, 2022, secțiunea dramaturgie, fiind publicată în antologia *Conexiuni*, Editura Techno Media, Sibiu, 2022, cu teatru.

Descopăr că o traumă e creată mult prea ușor. Cine a proiectat design-ul minții o fi fost sadomaso. Care-i faza cu oamenii ăștia ce populează planeta? Pot să cobor?

Uneori e bine să taci. Pur și simplu să-ți împreunezi buzele și să nu le ai drumul. Fiecare cuvânt pe care-l aduci pe lume poate crea o revelație sau un război. Tot ce-ți rămâne e să discerni. *Overthinking*-ul nu e deloc ceva ușor. Nu e ca și cum ai încălzi mâncarea la microunde; mai degrabă, alegi s-o lași în frigider și gătești alta, și alta, și alta. Din când în când mai dai o fugă-n *Kaufland* să-ți iei niște aripioare și o apă la jumate.

Oamenii nu sunt ce par a fi. Dar uneori sunt mai buni decât ai crede. Sunt afară și e îngrozitor de frig. Mi-e rece la ochi. Pff...

Interesantă teoria uitării motivate. De ce n-am putea face asta conștient?

Să tac a devenit o chestiune involuntară. Adică nu mai e un efort, deși, hai să recunoaștem, e o artă să vorbești ce ar trebui, fără excese sau lipsuri. Azi, în toată ruina asta de zi, vreau doar să citesc. Mă duc să-l iau pe Dan Lungu de la librărie. Zilele viitoare mă voi upgrada de la *fetița care se juca de-a Dumnezeu* la o *babă comunistă*. Aia e. Timpul

trece și mă doare spatele de mor. Să fie rinichii?

Deși am trecut de perioada mea de ipohondrie, încă mă mai sperie ce poți păți într-o milisecundă. Dacă Universul ar vrea să îți-o coacă, fii sigur că n-ar fi nevoie decât să ridice un deget.

Pe zi ce trece ador *Vama* și mai mult. E o mega experiență să citești *Exerciții de echilibru* ascultând *Calul din Marlboro*. Când mă simt rebelă, bag *Hotel Cișmigiu*, mii de scuze alor mei, deși acum ceva vreme o fredonam cu mama. Foarte multe lucruri sunt fictive, dar muzica nu poate fi decât adevărată.

Nu cred în coincidențe. Încă șocată de faza cu melteanul pe două roți și miseru-pismul pe care l-am dovedit și care m-a surprins și pe mine, dau întâmplător de *Pilda nopții...* O fi existând vreun moment când Tolstoi n-are dreptate?

ZIUA 3

5.10.2022 - ???

Azi, autobuzul 3 miroase a plăcinte din piață și a boală. Nu știu dacă bătrânețea e musai o boală. Mi-e milă să mă gândesc la bătrânețe – ne așteaptă pe toți, undeva, într-o cameră obscură neștiută de nimeni și nu acceptă scutiri. Vreau urgent o adevărată *anti-aging*.

Natura e super faină. De ce ai avea nevoie de cinci shot-uri de votcă în timp ce trăiești într-o lume ca asta, unde poți privi apusuri zilnic și citi *Cașavencii* cumpărat de taică-to ieri dimineață, amuzându-te de editurile super profi? Bănuiesc că te-ar încerca aceeași euforie(?) Doar că spiritul șterge, înmoaie, dezinfectează și dispar simțămintele. De-aia o fi plăcut să te faci mangă. Rămâi doar cu o arsură nenorocită în piept și-ți juri că nu te mai atingi de sticla aia de *Vecchia Romagna*.

Nu le am cu domeniul lui Bachus. M-am rezumat la ceva cocktail roz băut pe o terasă random în Costinești. Neah.

E frustrant să faci și ce nu-ți place. „Sînt o babă comunistă” și-a petrecut ziua așteptând-o pe Mara care citește s-o scoată din

țiplă și să-i miroase paginile, după care s-o aștearnă în bibliotecă. Dar Mara care învață a fost prea ocupată cu tocitul țesuturilor animale. Aia e.

Trec pe lângă aceleași fețe uzate zi de zi. Strada e plină. Astea-s momentele în care realizez ce crud e timpul.

E 12 noaptea și înnebunesc de oboseală.

ZIUA 5

7.10.2022 – Lasă-mă, mamă, în lumea mea de idioți!

Azi am avut, în sfârșit, o oră și jumătate pentru sufletul meu. M-am hrănit cu discuții despre cărți, m-am jucat cu și de-a scrisul, am vorbit cu Magda despre *Murakami* și „Poartă-ți plugul peste oasele morților”. Genial.

Uneori e suficient să fii treaz ca să te simți viu. Ți se zice că e bine să crești, să-i scapi pe ai tăi de greutatea ființei tale. Sentâmplă deseori să creștem radioactiv, ni se împăienjenesc creierii. Devii un om cu erori. Pe eticheta ta va scrie *dangerous!* și îi vei speria.

Ai rădăcini vicioase. Te ridici ca un vlăstar, sfidând legile gravitației, ca mai apoi să te izbești de șosea. Crezi în alegerile independente în timp ce frânghiile îți nenorocesc aripile. Vrem să ne lipsim de orice urmă de perfect. „Să crești mare!” îți urează vecinul de la doi până ajungi adolescent. Apoi încep alte urări. Dar de ce n-am putea crește mici? Sau liberi?

„Nu, ăsta nu e bun, strică!”. Lasă-mă, mamă, în lumea mea de idioți! Sunt un elitist compromis.

Fericirea lucrează nine-to-five și deseori ajungi prea târziu. Contribuie și tu cu ce poți.

Am cei mai frumoși pisicuți din lume.

Îmi place *baba comunistă*.

Aș fi vrut să merg la concertul de jazz de azi. N-am mers. Îmi pare rău cumva. Dar scrisul e tot un fel de jazz. Puțin mai rebel uneori, dar hai să deosebim aparența de esență, vorba profei de română.

Singurătatea e un prilej bun de a-ți pune gândurile în ordine sau, mai bine zis, de a le

dezordona. Mergi singur pe stradă cei șapte kilometri zilnici (cică mersul face picior frumos, mă rog, eu mă aleg doar cu bășici și răni care trec îngrozitor de greu și care lasă cicatrici în urmă) și fie devii mult mai confuz decât erai, fie devii un zeu al revelațiilor. Încerci să te minți că ai o grămadă de lume alături, că orice perioadă e doar o perioadă. Știi bine că ești singur, de fapt. Nimeni nu poate garanta pentru fericirea ta. Lumea râde cu tine sau de tine. Lumea vine și pleacă la fel de ușor. Poate fi atinsă fericirea? Pare o iluzie. E un curcubeu pe care încerci să-l prinzi; îți înfigi ghearele în el și rămâi doar cu smoală rogvaiv. Te superi, te frământă, cazi voit pe pavelele străzii și treci prin acel moment de distorsionare a ființei. Of.

ZIUA 6

8.10.2022 – Mara care scrie are un puseu analitic

8 octombrie 3033. Asta tastasem inițial. Cred că gândesc puțin cam în avans.

„Din slăbiciunile tale se va naște puterea.” – Sigmund Freud. Aștept acea zi de o eternitate. Sunt un cumul al slăbiciunilor. Îmi ascund sentimentele într-o cutie și aștept să răsară. Când??????

M-am înscris la concursul de recenzii. Trăiesc periculos. O dau în bară la bio, dar stau până la 2:30 dimineața să scriu o recenzie. Gata cu *baba comunistă*. Faină carte. Felicitări, Dan Lungu. Ești un autor care nu dezamăgește. Actually, mă simt ca un psiholog literar. Dacă îi facem anamneza Emiliei Apostoae, descoperim că, poate, are de a face cu un soi de sindrom Stockholm la nivel emoțional. Victima și comunismul. Ah, ce bine mă simt să fiu psiholog.

Viața e frumoasă.

Fata în palton

Ion VLAD

„N-am întâlnit nici un fost student, după atâția ani de universitate, care să-mi întoarcă spatele”

„Dascălul universitar care își citește ca un țârcovnic paginile nu are ce căuta la catedră”

– *Domnule profesor, bună seara, vă mulțumesc foarte mult că ați acceptat să veniți în direct la Serile Radio Cluj!*

– *Bună seara, domnule Moșoiu, îmi face plăcere să dialoghez cu dumneavoastră.*

– *Pentru că știu că în această oră minutele se vor comprima, o să începem, așa, abrupt...*

– *Ex abrupto!*

– *... mărturisindu-vă câteva lucruri. Am să vă rog să vă apropiați un pic de microfon, să vă poată auzi ascultătorii noștri, mai ales cei care v-au fost studenți, abia așteaptă!*

– *Mă rog... Să sperăm!*

– *În promo-ul pe care l-am făcut emisiunii noastre pe facebook... Nu aveți cont pe facebook, nu mai aveți timp de astfel de prostioare!*

Dialogurile Mișcării literare

– *Nu am. Îl refuz din principiu.*

– *De ce?*

– *Pentru efectele pe care le are.*

– *Pentru noi au fost efecte plăcute. Am descoperit câteva comentarii emoționante din partea foștilor dumneavoastră studenți. O să-mi permit să vi le citesc. „Doamne, ce plăcere! Cursurile, examenul nu prea”. Sau: „Eu îmi amintesc spaima care ne traversa la primul curs”. Intervine altcineva: „Și micul test despre ce mai citiți...”. Un alt*

comentariu: „Este unul dintre dascălii pentru care m-aș întoarce de la 2000 de km pentru 50 de minute de curs flamboiant, nervos, elegant, și l-aș îmbrățișa adânc la sfârșit”. Și încă un mesaj: „Domnul Ion Vlad, un profesor de excepție la ale cărui cursuri întreaga suflare din aulă nici nu respira”. Doamna Daiana Cuibus, de la Departamentul de Lingvistică al Facultății de Litere: „Aleasă, adâncă și imensă considerație domnului profesor, cel mai desăvârșit, fascinant și complet dascăl pe care l-am întâlnit vreodată”. A intervenit și prozatoarea Dora Pavel, fosta noastră colegă, cu care ați colaborat foarte bine după 1990, a mărturisit că a fost cea mai fericită perioadă ca redactor la radio, pentru că a avut cu cine tăifăsuși despre ceea ce îi plăcea foarte mult, proza, dar atenție!, ne-a spus doamna Dora Pavel, când ajunge la roman, profesorul e dezlănțuit!

– *Ha, ha! E adevărat, e adevărat!*

– *Cam acestea au fost mesajele pe care le-am selectat. Acum va trebui să ne lămurim, domnule profesor, ce se întâmplă la cursul acesta teribil de Teoria literaturii? Câtă dragoste, atâta spaimă!*

– *Nu era nimic deosebit. Cursul ăsta l-am conceput întotdeauna în absența oricărei foi de hârtie. N-am venit decât cu însemnări legate de operele pe care le comentam. În mod deliberat am adus în fața studenților din anul I sau din anul V opere literare care nu se regăseau în programa universitară. La poalele*

vulcanului, de Malcolm Lowry, bunăoară, romanele lui Hemingway, Faulkner îndeosebi, pentru că este scriitorul pe care-l socotesc cel mai important pentru proza americană și nu numai pentru ea, e o demonie în romanul faulknerian și un univers absolut inimitabil pe care-l prezentam studenților; socoteam că este important să vorbesc despre aceste opere în așa fel încât conceptele să capete o dimensiune mult mai sensibilă și mai perceptibilă pentru studenți. Repet, n-am ținut cursul citind de pe foi. Am spus întotdeauna: dascălul universitar care își citește ca un țârcovnic paginile nu are ce căuta la catedră, poate să aibă un text admirabil.

– *Marele Lucian Blaga își citea cursul...*

– Îl citea, și-l citea cu monotonie, trebuie s-o spun, am fost la cursurile lui. Un om admirabil, extraordinar, nu mă pot compara cu valoarea operei lui. Eu vorbesc de comunicarea academică, comunicarea universitară cu studenții, nu vorbesc de text. Pentru mine era important ca niște opere literare să-i servească studentului ca un îndreptar pentru lectură. A ști să citești, a descoperi tainele lecturii! Lectura este un rapt, un furt, furtul operei de la autor la cititor. Pe acest parcurs, pe acest itinerar, se petrec fenomene extraordinare, perceptibile numai în momentul în care ai devenit cititor, un veritabil cititor.

– *N-am avut șansa să vă audiez cursurile, din păcate. Înțeleg, primul lucru care-i fascina pe studenți era faptul că vorbeai liber. Dar nu cred că a fost doar atât.*

– Probabil că nu. Doream ca unele din conceptele fundamentale ale teoriei literare să fie întemeiate pe operă, să nu fie înțelese prin niște definiții, care nu spun câteodată absolut nimic. Opera avea primatul în încercarea de a explica un concept uneori extrem de dificil, pe care nu puteai să-l înțelegi cu ușurință, pentru că și el se baza pe lecturi teoretice. Cursul nu trebuie să fie doct prin excelență, ci unul care să-i permită studentului să înțeleagă și să-l stimuleze înspre noi lecturi. Îmi aduc aminte de o întâlnire cu doamna Irina Petraș, pe care o stimez foarte mult, o femeie de mare cultură, scrie bine, o admir, o invidiez că scrie

atât de mult, eu nu pot să fac asta, îmi aduc aminte de o întâlnire cu ea pe coridoarele facultății; am întrebat-o: ce faceți, doamnă?; și mi-a zis: aaaa, mi-ați spus doamnă!; trebuie să mă duc urgent la bibliotecă să mai citesc pentru viitoarele seminarii.

Ion Vlad, Daniel Moșoiu

– *Vă era studentă!*

– Da, ea și regretatul ei soț, Petru Poantă.

– *Și examenele? Se speriau studenții...*

– Examenele erau examene, n-aveam încotro. Mi-a comunicat domnul Radu Constantinescu că la un târgul de carte din București, un romancier, n-am să vă spun numele lui acum, a citit un fragment din romanul său unde era vorba de un curs de-al meu în care explicam conceptul de imagine artistică și, spunea prozatorul, acest concept era un fel de piatră de încercare la examen, cine nu știa era expedit urgent. N-am întâlnit, însă, nici un fost student, după anii de universitate și până în zilele ăstea, care să-mi întoarcă spatele. Dimpotrivă, vin la mine, eu nemairecunoscându-i câteodată, vin și îmi spun: țin minte și acum cursul în care ne-ați vorbit despre *Bătrânul și marea* al lui Hemingway! Nu știu ce-aș mai putea adăuga...

– *O satisfacție extraordinară!*

– Fără îndoială. Cred că ăsta a fost cel mai important lucru pentru mine.

„La Șercaia e copilăria mea, acolo mă jucam în fiecare zi, iar seara așteptam ritualul venirii de la ciurdă a diliganelor”

– *Domnule profesor, uitându-mă peste biografia dumneavoastră, m-a frapat un fapt. Sunteți născut în satul Archiud, județul Bistrița-Năsăud. Școala primară ați făcut-o în Miercurea Nirajului, județul Mureș. Liceul l-ați împărțit între Arad și Târgu Mureș. V-ați plimbat binișor prin Transilvania până să ajungeți în Cluj!*

– În 1986 a venit la Cluj Dorin Tudoran, scriitorul cu destinul pe care îl cunoaștem, a venit să-mi ia un interviu, pregătea un volum, *Nostalgii intacte*. Inițial i-am spus: domnule, exact azi am fost instalat rector, cea mai nenorocită zi din viața mea de universitar, am încercat să scap cu zeci de pagini de documente medicale, care nu erau inventate, cu maladiile pe care le aveam, dar n-am reușit; sunt de astăzi rector al Universității, mă așteaptă o perioadă în care n-am să pot lucra așa cum aș dori exact în momentul cel mai potrivit în care aș putea să produc mai mult în domeniul teoriei și criticii literare, vrei un interviu în ziua asta?; da, nu-i nimic, zice el, o să stăm de vorbă. Ne cunoșteam de mult, era prieten foarte bun cu fiul meu, ne-am întâlnit și-am discutat. După un timp am primit un text, era interviul care mi s-a părut uluitor, uluitor de bine făcut, surprinzător de inteligent, găseam în el lucruri de care nu-mi erau rușine. Întrebat fiind unde m-am născut și dacă recunosc toposul ăsta în existența mea, i-am spus: dragă, noi am fost o familie care ne-am mutat dintr-un loc în altul, și am reluat localitățile pe care le-ați pomenit. Dar ciclul e neîncheiat! Au mai fost Sânpetru German, în Banat, după Diktatul de la Viena, Band, în Câmpia Ardealului, Deda, pe Valea Mureșului, toate localități unde tatăl meu a fost notar. Mai apoi, Târgu Mureș, la pensionarea lui, după care, pentru că mama murise, l-am adus la Cluj. Țasta a fost destinul părinților mei, totdeauna erau pregătiți să-și încarce mobila, bagajul. Dar copilăria mea e legată de o singură localitate, nici una dintre cele pomenite mai sus, este vorba de Șercaia, o comună din apropierea Făgărașului, pe

Valea Oltului. Acolo îmi petreceam toate vacanțele, la bunici și la mătușă-mea, acolo e copilăria mea, acolo mă jucam în fiecare zi, mergeam la câmp cu ai mei, iar seara așteptam ritualul venirii de la ciurdă a diliganelor. Știți ce-s astea? Bivolite! De la ele beam laptele nefiert, încă fierbinte, socotindu-se că Ion Vlad este atât de debil fizic, încât n-are nici o șansă s-o ducă prea mult.

– *Așa erați pe atunci?*

– Da, așa eram. Admiterea am dat-o la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș, primele cinci-șase clase le-am făcut la „Moise Nicoară”, în Arad, liceu absolut extraordinar, mai apoi am revenit la Târgu Mureș pentru ultimele clase pe care le-am făcut într-o joacă, recunosc, pentru că liceul nu era îndeajuns de bine edificat după hiatul dintre anii ‘40-‘45. Atunci a fost repus în funcțiune Liceul „Alexandru Papiu Ilarian”, acolo am terminat, acolo am dat bacalaureatul. Admiterea la facultate am dat-o împreună cu dispărutul acum poet clujean Aurel Gurghianu, am dat cu el admiterea și am ajuns aici, la Facultatea de Filologie din Cluj, prima mea întâlnire la admitere fiind cu profesorul de latină Teodor Naum, autorul celebrei traduceri a *Eneidei* lui Virgiliu.

„Am scris poezie și proză, dar m-am vindecat rapid”

– *De ce ați ales Filologia? Să fi existat în perioada liceului sau în școala generală un dascăl, cineva care v-a deschis gustul pentru cărți, pentru literatură?*

– Biblioteca tatălui meu, o bibliotecă relativ modestă, mi-a trezit marea apetență pentru lecturi. Când eram elev de liceu, după 1944-1945, am început să urmăresc revistele literare. Apărea atunci *Lumea* lui George Călinescu, o revistă nemaipomenită, cu o grafică uluitoare, unde am trimis niște versuri. Chiar Călinescu răspundea la Poșta redacției și mi-a spus să mă las de poezii, ceea ce am și făcut. Pe urmă i-am descoperit pe poeții suprarealiști, pe Caraion, Gellu Naum... Una din marile mele pasiuni a fost Geo Dumitrescu cu care m-am și împrietenit în

momentul când a venit la Cluj, în 1949, să conducă prima revistă românească postbelică, *Almanahul literar*, convertit ulterior în revista *Steaua*. N-aș spune că filologia a fost o mare pasiune, pentru că erau și cursuri care mă ucideau. Eram coleg cu Ion Brad, cu Aurel Gurghianu, cu o seamă de oameni foarte inteligenți, unii pasionați de lingvistică. Lingvistica era coșmarul examenelor mele. Dar întotdeauna am fost salvat de latină.

– *Cum așa?*

– Eram un foarte bun latinist, am avut un profesor extraordinar la Liceul „Moise Nicoară” din Arad, realmente ajunseseam, la un moment dat, să pot traduce fără iuxta pagini din *De Bello Gallico*, bunăoară.

– *Constat că se verifică o teorie pe care scriitorii o mai invocă uneori: orice mare critic literar sau teoretician a început cu poezie, cu proză... Este și cazul dumneavoastră!*

– M-am vindecat rapid. Am scris și o proză, nefericită, în genul prozei de tip *univers periferic*, à la Carol Ardeleanu sau G. M. Zamfirescu. Înfiinșasem și un cenaclu la Târgu Mureș, pe care-l conduceam împreună cu poetul Ion Horea, elev și el la „Alexandru Papiu-Ilarian”. Profesorul nostru de română, format la școala lui Caracostea, mergea cu literatura până la Eminescu inclusiv, dincolo de Eminescu era pentru el o literatură de haz. Or, noi îi citeam pe Arghezi, pe Bacovia, pe Ion Barbu, mai ales, dar și pe mai tinerii Caraion, Geo Dumitrescu, pe ceilalți din mișcarea suprarealistă care după război au reapărut cu volume. Tonegaru era pentru mine o mare pasiune, cu un volum apărut în ’45, *Plantații*. Uite, surprinzător cum îmi vine în minte...

„Trăiam într-o stare de permanentă supraveghere... Promoția mea a trecut prin momente hilare”

– *Domnule profesor, ați ajuns la Cluj în 1948, la facultate. Ani deloc ușori...*

– Foarte grei. Cu ședințe nocturne, cu eliminări din facultate, din UTM, din UTC, cu stigmatizări sinistre pentru lucruri care par astăzi de-a dreptul ridicole, hilare. Mi-aduc

aminte când mi-a fost luat carnetul de utecist, am fost ferm convins că s-a terminat cariera mea universitară. Nu mai vorbesc că era o stare de permanentă supraveghere, nu știai dacă în unul dintre colegii tăi nu se ascunde cineva aflat în serviciul Securității. Aveam un coleg care spunea că el a fost crescut de partid și care a devenit un veritabil coșmar pentru noi toți. La primele cursuri de lingvistică generală, când profesorul l-a amintit pe Sextil Pușcariu, s-a ridicat în picioare, a bătut cu pumnul în masă și a zis: să nu mai amintiți de Sextil Pușcariu, acest fascist, acest legionar! Epilog: ajuns preparator la Lingvistică, s-a descoperit ulterior că fusese membru al Mișcării Legionare!

– *Vremuri cumplite. Mi-aduc aminte că o simplă virgulă sau o intonație greșită putea schimba destine. Într-un roman rusesc am citit că un student citise voit eronat o lozincă afișată pe pereții facultății. În loc de „Tehnica hotărește totul. Stalin”, a rostit: „Tehnica: hotărește totul Stalin”. Ei, în urma unei delațiuni a cunoscut pentru ani buni gulagurile siberiene...*

– Era un univers al suspiciunilor, din nefericire, nu numai pentru noi, ci și pentru profesori.

– *De unde venea salvarea? De la profesorii dumneavoastră, de la prietenii adevărați?*

– De la încrederea pe care o aveam în unii dintre noi. De la încrederea în cei care au început să se ocupe de literatură, care începuseră să colaboreze la suplimentul literar al singurului cotidian românesc din Cluj în perioada respectivă, dar și la *Almanahul literar*, transformat în *Steaua*, din 1953, cu A. E. Baconsky în fruntea acestei reviste care a avut o influență considerabilă după părerea mea. Iar mai apoi și la *Tribuna* care a apărut în 1957.

– *Totuși, trebuie să fi fost și întâlnirile cu profesorii de la Filologie, măcar câțiva dintre ei. Știu eu, Dimitrie Popovici...*

– Da, e adevărat. Dimitrie Popovici, un personaj mai retras, a murit, din păcate, în anul în care am devenit asistent, în 1952. Dar, pentru mine, un om de o mare onestitate și un împătimit al literaturii transilvane a fost Ion

Breazu care era foarte apropiat de noi. Pentru că altminteri, repet, promoția noastră a trecut prin momente hilare. Un fost profesor de liceu a ajuns să ni-i predea pe Ion Păun-Pincio, Theodor Neculuță, Alexandru Toma... Vă dați seama, noi aveam, totuși, o altă pregătire, nu eram din promoțiile devenite victime ale învățământului comunist, veneam cu o altă pregătire, cu o altă platformă. Făceam un seminar, nu uit niciodată, despre Bacovia, despre leit-motiv în poezia bacoviană, cu un fost critic și istoric literar, și la un moment dat același personaj despre care v-am vorbit se ridică și spune: tovarășe profesor, de ce trebuie să spunem *leit motiv*, când avem neașul nostru leit motiv? Vă dați seama cum am reacționat noi... Asta vă dă într-un fel „temperatura” aceluia timp.

„N-am pomenit niciodată în cursurile mele sintagma *realism socialist*”

– Domnule profesor, o vreme ați trăit în vremea... păpușilor, din câte știu!

– În anul IV de studii am socotit necesar să mă întrețin singur și am dat concurs la Teatrul de păpuși pentru un post de secretar literar. M-am simțit excelent printre actorii și tehnicienii de la Teatrul de păpuși, am și tradus o piesă în limba română, am participat la viața teatrului.

– Ați fost reținut ca asistent la facultate imediat după terminarea studiilor. Cum s-a întâmplat?

– În toamna lui 1952 am fost invitat în cabinetul profesorului Dimitrie Popovici,

care, din păcate, cum am spus, avea să se stingă din viață chiar în acel an. Am intrat (colegii mei mai în vârstă, printre care se afla și regretatul profesor Mircea Zăciu, rămăsese pe coridor), era prezent și Ion Breazu, profesorul de care eram atașat afectiv, iar cei doi m-au întrebat dacă accept să fiu asistent. Am răspuns uluit: dați-mi voie să mă gândesc până mâine. Când am ieșit și le-am povestit colegilor, m-au considerat puțin dezechilibrat dacă eu cer timp de gândire pentru o asemenea șansă! A doua zi m-am dus și mi-am exprimat, bineînțeles, gratitudinea pentru că s-au gândit la mine. În primul meu an, am susținut un seminar special la profesorul Breazu, consacrat nuvelei. Așa am ajuns să mă ocup, în general, de literatura narativă.

– În ce an ați susținut primul curs de Teoria literaturii?

– În 1956.

– Nu erați obligat să vorbiți despre A. Toma sau...?

– Deși eram obligat să vorbesc despre realismul socialist, nu l-am pomenit niciodată. Cred că nimeni nu poate spune că vreodată, din întâmplare, să fi folosit această sintagmă, realism socialist. Am avut alte preocupări, am pornit de la opere care nu întotdeauna erau opere admise, multe dintre ele se aflau în tabloul ratificat al cenzurii universitare.

„În momentul acela am predat cheile biroului directorial și am părăsit teatrul”

– Mai parcurgem câteva borne din biografia dumneavoastră profesională. Decan al Facultății de Litere în perioada 1966-68. Erați tânăr, foarte tânăr!

– A fost o întâmplare, de fapt, pentru că profesorul Mircea Zăciu își dăduse demisia, am acceptat să-l înlocuiesc, la rugămintea academicianului Daicoviciu, rectorul de atunci. Ulterior am continuat o perioadă cu decanatul și sub rectoratul profesorului Ștefan Pascu. A fost o perioadă fertilă pentru mine, pentru că am putut ajunge, adică am acceptat să fiu colaborator al lui Dumitru Radu Popescu la revista *Tribuna*, în momentul când a preluat revista.

– *Din 1970 până prin, pare-mi-se, 1982, redactor-șef adjunct al revistei Tribuna.*

– Redactor-șef adjunct, dar era mai degrabă un act convențional, din dorința mea de a-l ajuta pe D. R. Popescu și din dorința lui să-i fiu alături la conducerea revistei. N-am fost niciodată salariat, am fost redactor-șef adjunct onorific.

– *Director al Teatrului Național din Cluj, doi ani de zile...*

– Vă rog să vă gândiți bine, am fost director la Teatrul Național timp de câteva luni! În toamna lui '72 mi s-a propus să preiau instituția. Fostul director, Vlad Mugur, rămăsese în Italia. Cu greu am acceptat. Făcusem multă vreme cronică dramatică la *Steaua*, probabil că de aceea am fost propus. Încă de la prima premieră s-a produs un incident care se va dovedi hotărâtor, în ceea ce mă privește. Avusese loc premiera *Revizorului* de Gogol, în regia lui Lucian Pintilie. Spectacolul a fost considerat de către anumiți indivizi un fel de parodie a vizitelor de lucru ale tovarășului, drept pentru care s-a creat o atmosferă de suspiciuni și s-a înăsprit supravegherea teatrelor. Piesa lui D. R. Popescu de la *Naționalul* clujean avea un personaj care, ieșind din închisoare, respinge cu tărie tot ceea ce se întâmplă în jurul lui. Un om care crezuse în idealurile comunismului și care acum, profund dezamăgit, este revoltat. Abia am pornit repetițiile că au și început să vină inspecții din Consiliul Culturii, încercând să ne convingă că trebuie schimbat textul. Firește, dramaturgul a refuzat. Alexa Visarion, regizorul piesei, a refuzat și mai vehement sugestiile. Pe urmă, autoritățile locale au încercat să ne facă să acceptăm concesivi niște modificări – n-am acceptat. Rezultatul: zeci de repetiții, zeci de vizionări, dintre care ultima m-a zdrobit, m-a revoltat complet, o vizionare cu oamenii muncii, aduși din fabrici. D. R. Popescu și cu mine stăteam în fața fosei orchestrei și așteptam judecățile de valoare ale publicului.

– *Doi-trei erau stabiliți clar să ia cuvântul!*

– Nu, nu, s-au spus lucruri derizorii: noi nu venim la teatru pentru așa ceva, noi am vrea să ne distrăm, noi suntem oameni ai muncii etc. Nu puteai să le faci proces de intenție.

– *Spectacolul s-a mai jucat?*

– În noaptea respectivă s-a discutat din nou, în prezența a doi oameni pe care i-am respectat și îi reamintesc mereu cu emoție: profesorul Octavian Fodor, de la Medicină, fost rector, și academicianul Constantin Daicoviciu. Amândoi au susținut să se joace piesa fără modificări. În cele din urmă s-a acceptat. Era în jurul orei 12 noaptea. Domnule Moșoiu, în momentul acela i-am înmânat personajului care reprezenta autoritatea cheile biroului directorial și am părăsit teatrul. Bineînțeles că după ce, la Europa Liberă, Vlad Mugur a vorbit despre faptul că profesorul Vlad, ajuns director, scandalizat de ce se întâmplă, a demisionat, eu m-am declarat bolnav, n-am mai ieșit din casă câteva săptămâni, pentru că știam că, în acea mizerabilă perioadă, conceptul de demisie nu există. A-ți da demisia însemna un afront, un act de revoltă. Și-atunci m-am gândit că singura alternativă pentru mine este o stare de maladie pe care mi-am încurajat-o și cultivat-o stând câteva săptămâni în casă. Asta a fost istoria cu Teatrul Național, am stat foarte puțin, deși aveam niște proiecte, voiam să joc niște lucruri foarte interesante.

„Dimineața, când mergeam la Rectorat, luam Rudotel, ca să rezist psihic.”

– *Domnule profesor, ajungem și la perioada în care ați fost rectorul Universității clujene (1976-1984)! Am aflat deja că ați acceptat foarte greu această funcție.*

– M-am gândit tot timpul, înainte de a accepta, că a conduce o instituție universitară în acele vremuri e de-a dreptul o aventură, o aventură care poate să se termine foarte grav pentru mine. Nu vă ascund că, grație unui prieten, doctorul Traian Mihai Neamțu, făcusem rost de Rudotel, asta era un fel de Xanax, pe care-l luam dimineața când mergeam la Rectorat.

– *Nu cumva să vă enervați!*

– Nu, ca să rezist psihic! Sigur că mă enervez foarte ușor, e adevărat, nu o ascund. Dar evitam să se întâmple la universitate. Mi-a fost foarte greu, mai ales că n-am putut accepta tale quale niște lucruri. O singură decizie am s-o regret toată viața, domnule Moșoiu, e prima oară când o spun, că am fost obligat, sub presiunea ministerului, sub

presiunea celor de la partid, să-i desfac contractul de muncă doamnei Doina Cornea. Poate nu știți, noi am fost colegi de an, mergeam împreună la cursurile de franceză. După numeroasele ei texte care i se citeau la Europa Liberă, foarte bine scrise, care demascau o seamă de fenomene ale acestei maladii care se numea epoca comunistă la noi, desfacerea contractului de muncă n-a mai putut fi amânată... Am încercat în fel și chip, așa cum am încercat și cu un alt cadru didactic, de la maghiară, Gyimesi Éva. N-am reușit și îmi pare foarte rău pentru asta. În momentul în care s-a întâmplat, am invitat-o pe doamna Doina Cornea la Rectorat și i-am propus să meargă la Biblioteca Centrală Universitară. Erau dispuși s-o primească, vorbisem deja cu directorul instituției, avea un salariu mai mare decât cel de asistent. Era de vârsta mea, dar rămăsese asistentă. Predase în învățământul secundar și grație unui om remarcabil care era șeful catedrei de franceză, Ion Niculiță, a fost adusă la Catedra de franceză. Dar n-a putut avansa, se vede că și în rândul studenților erau oameni care făceau parte din acea mizerabilă categorie a informatorilor.

– *Ați fost opt ani rectorul Universității din Cluj, într-o perioadă în care începuse nebunia regimului Ceaușescu...*

– Mai ales că de învățământ răspundea academiciana noastră celebră...

– *Dar era și o vreme în care toate facultățile din Cluj erau asaltate de studenți, facultăți în care se intra greu, facultăți din care ieșeau oameni foarte bine pregătiți. Or, asta s-a întâmplat în timpul mandatului dumneavoastră!*

– Nu mi-a părut deloc rău din punctul ăsta de vedere. Școala clujeană nu era o școală slabă. Începând de la matematici și fizică, și continuând cu științele economice, istoria, toate erau absolut remarcabil reprezentate.

– *Domnule profesor, apelăm și la puțină anecdotică...*

– Și anecdotică face istorie.

– *Se spune că ați fi scos din biroul dumneavoastră un mare șef de la Comitetul județean de partid care și-a permis să vă deranjeze!*

– Asta e posibil, așa cum mi-am îngăduit să și mint foarte serios. Vă dau un exemplu de minciună fertilă. Aula Universității arăta îngrozitor, era o sală neutră, fără nici un fel de gust. După modelul lui Constantin Daicoviciu, nu închideam ușa de la cabinet, și la un moment dat a apărut un tânăr pictor, sibian, care mi-a propus să facă un număr de fresce pentru Aula de la etajul II. Proiectul era extraordinar. Știți bine, pe unul din pereți e un Eminescu, într-o aură care, totodată, este și semnul unei înțelepciuni magice aproape, ați văzut cu siguranță și ceilalți pereți, ați văzut frescele... Și m-am gândit cum să fac, aveam nevoie de bani, era vorba de o sumă importantă. Și-atunci, mergând la București, la minister, i-am spus ministrului, o doamnă cumsecade, ce vreau să fac. Sunt de acord, a zis, dar trebuie să existe undeva și portretul tovarășului. I-am spus: bineînțeles! Pictorul nostru, Eugen Tăutu, a făcut lucrările așa cum le știți, iar ea a venit după o vreme în vizită la Cluj, a intrat în Aulă, a văzut că lipsește cel pe care ni-l recomandase, s-a apropiat de mine și mi-a spus: domnule, ești un mare mincinos! Dar mi-a spus-o cu plăcere, cred eu, cu o plăcere ușor voalată.

– *Domnule profesor, a fost o seară mai mult decât agreabilă, am aflat foarte multe detalii biografice, lăsând la o parte, deocamdată, literatura, cărțile dumneavoastră, deși mi-aș fi dorit să vorbim despre ele, despre roman, despre proză...*

– Poate cu alt prilej, la centenarul meu! Ha, ha! Dincolo de glumă, vă mulțumesc pentru acest dialog realmente incitant și vreau să le mulțumesc foștilor mei studenți pentru cuvintele lor. Este probabil cel mai prețios dar al carierei mele universitare.

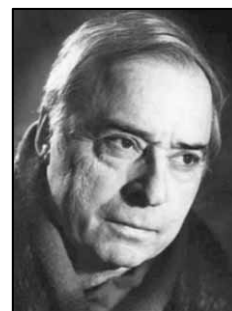
– *Vă mulțumesc!*

(Radio Cluj, 23 martie 2017, interviul complet)

Dialog realizat de **Daniel MOȘOIU**

Drumeție cu un poet descoperit după trei sferturi de veac (3)

Aurel RĂU

(Urmare din nr. trecut, 2-3/2022)

*

În această a doua etapă, care a început în 1973, anul de hotar, până la care a fost distrus de foc tot ce s-a scris din 1952, vor fi scrise, în paralel cu poeziile trecute în revistă, mai sus, și o categorie de altfel de poezii, un număr de vreo 35, mai curând 40, să le numești „geografice”, din motiv de subiect, dintre care un grup de vreo 20 propunându-și o constituire într-un soi de mini-monografii lirice, cu ceva și de programatic. Din acestea, un grup și mai mic, având în titlu termenul „țară”, alegându-și un areal geografic anumit, intra și extracarpatic, și rost, urcând până la cifra de 13 sau 15 „țări”. Prima, „Țara Hațegului”, fiind datată chiar 1973, ca și „Lumea mea” și „Mi-am făcut din viață Odisee”, cu care începe scrisul confesiv-reflexiv.

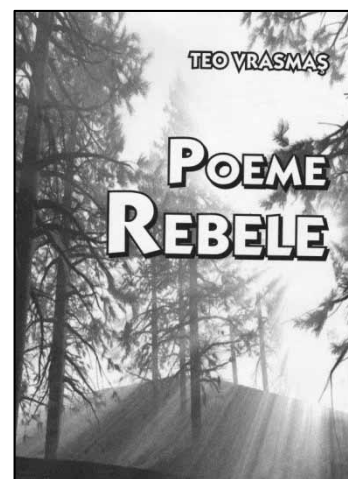
Vor intra într-o competiție, aceste vreo 35-40 de construcții cu peisaj, cum un spirit protector dintr-o singurătate i-ar fi propus o răzvrătire unei pâlării de o conștiință de sine, care să ducă, în pragul unei vârste, rotundă, la o decizie de strângere a lor în volum, de unde cuvintele „poeme” și „rebele”, pentru titlu. Volum conceput ca un album, cu o grafică fotografică de un limbaj aparte, asociindu-se forței de expresie și mesajelor, din cuvinte, pentru pregătirea căruia în vederea tiparului se va lucra cu o pasiune, știință, dăruire, imaginație, spirit de selecție, bucurie, de colecționar (cartea din 2019).

Așa cum în poezia primă, în ordinea datării, din februarie 1949, este aproximată, printr-o viziune dintr-un vis, parcă harta unui

întreg, străbătută de un fost izvor, izbindu-se de stânci, transformându-se în râu și rupând baraje și stăvilare, pentru a se vărsa, în drumul spre mare, în „bătrânul Danubius”, întâlnind din nou un munte, vor fi vizate, prin aceste poezii descriptive, pe o verticală de istorie și pe o linie orizontală dintre Porțile de fier și Pontul Euxin, toate provinciile românești, într-o construcție circulară, având în centru Carpații.

Intuiția de un poem, a cărei circumferință a fost scrisă de o etnogeneză, va decide ea părțile componente, din sumar. Iar că un gând de o astfel de cuprindere a existat, o va spune o doinire, din rândul glosărilor despre munți („Mă simt copleșit și-mi vine să-ngân/ O doină străveche de român/ În fața frumuseții”), „Pe înălțimile Parângului”, fiind datată „1975”.

Numind o bună parte din subiectele ce vor fi tratate în poeziile urmând a fi scrise până în anul 1995, cu această introducere: „Nici nu-ți vine să crezi/ Ce poți de pe Parâng să vezi”. Și aceste detalieri: „Vezi Ceahlăul glăsuind în dulcele grai moldovenesc”; „Vezi vatra dacică, transilvană, Țara Hațegului”; „Țara Moților”; „Vezi Moldoveanul, vârful suprem al Carpaților/ Și Mândra țară «Litua»/ Pe

Istorie literară

pământurile gorjene”; „Donaris (Istrul), fluviul sfânt al dacilor”; „În zare,/ «Marea cea mare»/ Cum a numit-o Mircea cel Bătrân”. Listă, fără a epuiza un mult mai bogat sumar, dar dând o idee de priviri în toate zările, încheiată cu acest rudiment de un tablou votiv: „Mă simt puternic și-mi vine în brațe să-mi strâng/ Țara mea de aici de pe Parâng,/ De lângă cer, soare și stele.../ Mă las în genunchi/ Ca un moșneag , ca un unchi/ Și sărut pământul de sub picioarele mele/ Și îmi aduc aminte ce spunea Vlahuță:/ «În munții aceștia s-a încheiat tăria/ Și unitatea pământului românesc»”. La care să mai adaugi și această impresie, ca dintr-un carnetel: „Dacă întinzi mâna, atingi cerul/ Și poți lua soarele în palmă”.

Pentru o încadrare în spațiu, a unui astfel de monolit, dintre vest spre est, vor fi intonate două ode, ca mod de abordare. O nouă adresare Dunării, „Danubiul din Țara Severinului”, cu invocația: „Dunăre umanizată,/ baraj ecluză, lac de acumulare, entitate/ de înaltă tensiune grefată/ între două maluri/și valuri/ de poezie industrială”; „Dunăre supusă de omul descins din Prometeu/ și scaldat , în Danubiu revigorat”, „cu 20.000 mc de apă pe secundă” – ca pentru a fi recitat într-un concurs cu „sloganuri” de poezie militantă, a zilei, cu finalul: „Porți de fier”, „vă port în mine”, „ca pe o orgă de lumini”, numai „miresme de liliac”. Și „Mare, tu...”, de asemenea închinând, sprintar, un imn, acum unui foc solar, ca pe o scenă la un spectacol de cenaclu „Flacăra”, al unui Adrian Păunescu, amintind de fermitatea și virtuți din versurile lui: „Pe țărmul tău pontic, urâm și iubim,/ înfruntând valurile tale-nspumate,/ pe țărmul tău pontic, noi mereu gândim/ la lume, la viață, trăită-n libertate”. Dar totodată, pentru o simetrie, va fi asociată, estului, și o adâncire „în Împărăția Deltei”. O excursie în care profesorul de geografie, care a predat și biologie și turism, e ca la el acasă, ori într-un același val cu poetul exclamând: „Iată-mă într-o lotcă pescărească smolită,/ plutind cu lovituri ușoare de ramă”, printr-un plancton de lexic specific: „ghioluri, cherhanale, ostroave”, pontoane cu nod”, insule de plaur”, printre o „bogată faună de pești și păsări”,

„Egreta, țișănușul, lopătarul, găștele sălbatice”, „pe brațul Chilia, de la Pătlăgeanca la Padina”, și de la „Chilia Veche la Periprava”, printre mai multe „bălți”, ca „Merheiul Mic și Merheiul Mare”, printre o colonie de pelicani „Babița și o rezervație Malița”, până în Chilia Veche, „fostă cândva port la mare, sub denumiri ca „Achimillea, Eskol-Kala, Licostomo”, și cu dormit la fața locului, cu datarea „Chilia, 1975”, poate după un borș pescăresc.

Dar să revii la spectacolul munților, priviți însă mai din aproape, amenințând să nu se mai termine, luând cele mai felurite chipuri, să numeri încă 7 poezii invitând la un dialog, în ordinea în care au fost scrise: „Munții Rodnei” (1963), „Bună dimineața, munți Carpați” (1974), „Drumeț pe Ceahlău” (1976), „Din Rarău la Giumalău”, „Mi-e dor de munte” (1980), „Munții Făgărașului” (1983) și „Invitație în Munții Călimani” (1986). Dintre acestea, prima, cu munții străbătuți într-o excursie de profesor „cu elevii”, o „aventură de anvergură”, pe o creastă, „principală”, și „rucsacul în spate”, „cei mai înalți din Carpații Orientali”, „cristalini”, cu trasee, „printre goluri alpine și jnepeni”, unul „de la Pasul Șetref la Pasul Rotunda”, pe o distanță de „50 de km”, și altul „la Pasul Prislop”, urcând pe un munte „Traian”, apoi pe o „platforma Bătrâna”, pentru a se încheia cu „colosul/ Vârf Pietrosul”, de unde vezi spre „Valea Vișeuului”. Poezie în care „toponimia e o splendoare:/ Tarnița Bârsanului, La cărți, Cimpoeșu,/Piatra rea”. Iar o alta, un reportaj care-i „Din Rarău la Giumalău”, unde cine privește și explică, în vârstă de „patruzeci și trei de ani”, e acum, la drum, singur, pe „o alee printre-nalți molizi” și „izvoare”, având mai jos „Câmpulungul Moldovenesc”, și „la orizont Pietrosul Bistriței”, candoare sfârșind cu un popas la o stână.

Vor da, pe rând, un examen în specialitate, și de salvamont, Călimanul și Munții Făgăraș, cel dintâi „cel mai prominent masiv vulcanic”, „lung de 50 kilometri de la est la vest”, cu „îngrămădiri haotice” de stânci, „unde cuibăresc «găinușele» și «cocoșii», în formațiunile

geologice «12 Apostoli» și «Moșul», și unde „simți miros de rododendron, de jnepeni și de sulf nativ”; și Făgărașii, „adevărate punți și ferești între pământ și cer”, „cu stânci creneluri”, „vestitul ac al Cleopatrei”, despicătura „Strunga ciobanului”, „malul lacului podea Podragu” de unde poți urmări cu privirea „caprele negre”; un altul, Ceahlăul, în cultural, „Olimpul sacru al Moldovei”, „Misterios, legendar”, „Pion”, după Cantemir, cu „povestea Dochiei”, „un Athos românesc”; și Ineul, doar terminologie silvică: agresând cu „dor” de „cetini”, de „rouă”, de „pante”, de „smârdar și narcise”, de „rășină și de fagi”, de „zănoage” „de afine și mure”, de „zmeură, rășcovi, de păstrăvi, lipani”, de „cerbi și căpriori”. Examen, pe care, toți îl vor trece. Având dreptul să se recunoască vizați în mod egal în metaforele din salutul „Bună dimineața Munți Carpați”. Munți gratulați astfel: „Și de la carpi tot bate și va bate/ Inima carpată-n piept de țară”. Dar și în acest animism: „Ei sunt străjerii noștri și părinții,/ Ei sunt bărbații, martorii și frații”. Duhuri.

Într-o relație cu munții, stând și două poezii cântând râuri: „Bistrița Aurie” și „Valea Bistriței Ardelene”. Primul actant, curgând din Munții Rodnei, de sub Suhard, „peste haituri și praguri”, invitând la „călătorii pe plute”, la pescuit de „loștriță” și „lipan”, întâlnind „drumul descălecatului Moldovei”, al lui Dragoș și Bogdan, cu o „prima așezare”, într-o „enclava Cârlibaba”, și sărind, „n hop în hop”, până-i apar „Dorna în cale”, „vijelioasele chei de la Zugreni”, „cazanul în clocot de la Toance”, „lacul Piatra Teiului – Bicz”, ca, după „380 de km pe prunduri și piatră”, să sfârșească „în Siret”.

Și vor fi poeziile a căror listă o deschide, ca o emblemă, prin structurare, plantă originară, le prefătează, „Țara Hațegului”. Poezie odă, începându-și un discurs prin a-și defini un perimetru, al unui conținut: „Amfiteatru împlântat în inima Transilvaniei”; cu „Sebeșul – răsărit și Poiana Ruscă – nord”, și Retezatul „peluză și miază-zi”. Și prin a întui o identitate, din spirit: „Pe fiecare din ele calcăm pe istorie, în iureș”, „la Tapae, în 102, Traian față-n față cu Decebal”; „Aici a fost inima Daciei,/ Ulpia Traiană

Augusta Dacia Sarmisegetusa „„Țara Hațegului e arhiva (...)”, „cu Valea Streiului”. Dar cu neoprire în antic, și lucrându-se numai pe bază de documente, dintr-o arhivă: „Tot aici, Iancu de Hunedoara/ a oprit, în 1442,/ una dintre cele mai mari invazii otomane”; locurile poartă și „memoria unui „cneaz Căndreș și a soției sale Nistora”, și drumurile duc „prin mândrul orașel Hațeg”, și prin „sate străvechi”, „Valea Dârjii, Râu de Mori”, unele cu „nedei-târguri”, cum ar fi „Ghelari”, „Clopotiva”.

Ca să le memorezi, pentru un colorit, pe care îl dă însăși numele restului de 14, să le aduni în acest buchet: „Țara Bârgăului” (1995), „Țara Bârsei” (1980), „Țara de Sus, Bucovina” (1986), „Țara Chioarului” (1988), „Țara Dobrogei” (1986), „La Ieud” (1982), „Țara Lăpușului” (1995), „Țara Loviștei” (1983), „Țara Făgărașului” (1983), „Itinerarii Vrâncene”, „Țara Moților” (1984), „Țara Năsăudului” (1983), „Țara Oașului” (1981), „Țara Zarandului” (19823). Buchet pe care poți să-l desfaci în 3, sau mai multe, buchete mai mici. După o proximitate, să le spui de interferări: „Țara Bârgăului”, „Țara Năsăudului” și „Țara de Sus, Bucovina”; după un caracter de noutate într-o memorie colectivă, de parcă doar acum ctitorite: „Țara Chioarului” și „Țara Lăpușului”, aici intrând poate și „Țara Loviștei” – cu, drept capitale, locurile unde au fost scrise: Șomcuta Mare, Mănăstirea Rohia, Călimănești; după numele sub care sunt încărcate cu vechime: „Țara Bârsei”, „Țara Făgărașului”, „Țara Moților”, „Țara Zarandului”; după distanță, ca puncte terminus ale unei transhumanțe: „Dobrogea” și „Delta Dunării”. Dacă nu, ca în „Țara Hațegului”, și după felul cum teritoriile își definesc hotarele: „se-ntinde (...) între Dealurile Lăpușului/ și pantele sudice ale Munților Gutâi” („Țara Chioarului”); „la est cu înălțimile Țibleșului vulcanic”, „la nord, până către Cavnic” („Țara Lăpușului”); „această palmă de pământ înconjurată/ de Munții Lotrului, Făgărașului, Căpățâni” („Țara Loviștei”); „Închisă la nord de Crișul Repede”, „având la sud Mureșul” și străjuită la răsărit/ de Munții Zărandului și Metaliferi” („Țara Moților”).

Poezii, pentru care s-au făcut pregătiri, declarații de intenție, experimentări, încă în balada lirică „Într-o vacanță”, amintită, ca într-un scenariu inițiativ: „Hoinărind pe plaiurile țării mele”, „Am ascultat pământul și pădurea/ Cântecul lor de slavă și de dor”; „M-am hrănit cu izul din datini”, „M-am odihnit pe mușchi și pe frunzare”, „De sete-am băut lacrimi de izvor”. Acum, prin felul cum privești, ridicate în plan, sunt trecute printr-un filtru al minții, putând aspira și reflectările lor la un statut de obiecte de admirație, cele mai multe dintre ele. Să te întorci, deoarece într-o învecinare cu prima dintre ele descrisă, la „Țara Loviștei”. Aceasta, un discurs de o fină modernitate, uneltind, întâi, cu o legendă care spune că „Decebal ar fi ascuns aici/ o parte din tezaurul dac, într-o peșteră/ păzită de-un balaur cu solzii de aur”, unde „o fată de aur” țese „la un război de aur,/ o pânză de aur. În „Terra Loystha”, peste care romanii „au ridicat Limes Alutanus,/ drum sigur pe Valea Olului/ pentru legiuni și cohorte, spre Sarmisegetuza”. Și convingând prin tentațiile: „se văd ruinele castrelor de la Arutela,/ se văd Castra Traiana și Cetatea de la Rădăcinești”, și „cetatea Pons Vetus”. Când să te aperi, cu autorul, de antichitate, prin versurile: „Vreau să văd și să-mi imaginez/ cum s-a desfășurat pe îngusta vale a Băiașului,/ la Pripoane,/ vestita bătălie de la Posada”, „Să ascult legende loviștene/ despre curțile lui Negru Vodă”. Și să se mai urce o treaptă, vizitând „frumoasele stațiuni montane/ de pe malul lacului de acumulare Vidraru”, pentru tras „la cel mai modern/ hotel turistic din țară, la Lotru”, și un coborât, „pe Olt la vale”, spre „perlele Carpaților de la Olănești, Govora, Căciulata”.

Și, „Privită dinspre Satu Mare, din câmpie”, aducând cu „o scoică la picioarele unor/ munți tociți”, cu (imagini pastorale/ de ilustrate./cu) tărâmurii fumegânde în soare”, sau „de pe una din treptele/ înalte,/ ale amfiteatrului Nordic al Munților Oașului”, de unde ți se arată ca o „panoramă coplesitoare”, cu „23 de așezări omenești” – „Țara Oașului”. În care „vezi totul ca-n palmă”: „Poți distinge fumul de pe hornuri”, „păsările în stoluri/ prin

livezi și vii/ ori pruncii alergând prin curțile/ școlilor”, „turlele bisericilor”, și „oșencele ieșite la pârâuri,/ cu poalele-n brâuri,/ cu rufele și maiul/ să spele”. Cum și să reții această constatare-impresie: „Aici în Oaș, totul e limpede”, „clopul de fecior/ e făcut pentru cap de voievod/ și-a lui mireasă./ Mărgelele din jurul clopului,/ Mărgelele de la grumazii de față,/ sunt ca mărgelele din glaja/ cu palincă scuturată”.

Dar întrecerile, având a se ține lanț. Propunându-se singure pe o pereche de cumpene, și alte alianțe posibile. De pildă „Țara Bârsei”–”Țara Zarandului”, „Țara Moților”–”Țara Maramureșului”, „Țara Lăpușului”– „Țara Chiuarului”. Prima din primul binom, cu această deschidere: „N-o poți cuprinde cu privirea/ nici de pe înălțimile cele mai mari/ ale Omului din Bucegi”; „nici de pe Postăvarul sau Piatra Mare/ nici de pe Piatra Craiului”. Și cu aceste frazări memorabile, de un cantitativ epic: „Țara Bârsei, în vremuri geologice, a fost un golf de mare”; „Apoi, cetate naturală și cărare „, prin care „au intrat și au ieșit/ voievozi și armate/ cărți și mărfuri,/ turme de oi, idei și simțăminte”; „În inima Țării Bârsei pulsează/ Brașovul/ la poalele Tâmppei,/ și Biserica Neagră”; „are un trecut glorios/ înscris în ruinele cetăților de la/ Hărman, Râșnov, Prejmer, Feldioara/ și Castelul Bran”; iar cea „de azi, înseamnă:/ tractoare, rulmenți, autocamioane,/ mobilă, turism”, și „primele sate turistice din țară”; „Spre sud ne așteaptă Predealul, Poiana,/ Râul Rece, Timișurile”, „Cerbul de Aur”. Iar a doua, a Zarandului, „cu zvârcoliri ale scoarței pământului”, o cronică multicoloră, cu aceste semne într-o stemă: „Pe Crișul Alb, ce-i erodează (...) coaja, au trecut cetele lui Doja”, ale lui „Ivan Nenada” și cetele de „lotri” care «s-au alipit „răsculaților conduși de Crișan”, să atace „curțile nobililor din Criscior”; „are o istorie densă”, „Cu târguri de mare faimă/ cum cel de la Muntele Găina,/ ce îmbracă în fiecare an tradiționala haină/ a tocmelilor de căsătorie/ și tradiționala ie/ din lăzile de zestre moțească”; „cu micile ei țărișoare: Hălmagiu, Almaș, Brad” și „cu Țebea”; „Cu crucile de 3-4 m înălțime, unicate,/ în cimitirile de la Bocsig și Buhani”;

„cu cele mai vechi centre aurifere”; „cu tainele camerelor subterane de la Dezna/ cetate ruınată de 100 de fete zarandene/ care i-au dat foc ca să scape de robie”; „cu placa memorială pe locul casei unui moț/ din Baia de Criș,/ pe prispa căreia a descins și-a murit,/ de-un popor întreg jelit,/ Craiul munților”.

Iar alianța propusă pentru cel de al treilea binom ademenind prin modul cum un meșteritor la steme are de constituit, nu atât de redat, o fizionomie, după ce unor teritorii parcă scoase din imaginație le-a fost găsit un nume, printr-o mutare de pe vechime pe etnografic. Ridicând la demnități, ca-ntr-un astfel de recitativ: „Țara Chioarului/ e-un picior de plai”, „plin de etnos și har./ Iar capitala ei, Șomcuta Mare/ își pregătește falnica intrare/ în rândul orașelor țării”. Modul cum ambele poezii se încheagă, fiind, parcă, principala lor atracție. În cazul primei, totul pornind de la o cetate: pentru ridicarea căreia a fost consumat întreg avutul unui ținut, puterea ei impunându-se peste „aproape o sută de sate”, locuitorilor spunându-li-se „chio-reni”, „începând de la slugi, iobagi și jeleri./ până la voivozi și mireni”. Știindu-se doar că a fost cândva „acoperită cu păduri de stejari, „pădurile au făcut loc pâinii și porumbului/ pășunilor și livezilor”, a fost „cucerită de Mihai Viteazul”, și după un timp a ajuns ruine”, încât sigurele lucruri mai importante, de referință, să rămână că în comuna urmând a deveni oraș va vedea lumina zilei”, prin osteneala lui Gh. Șincai, „întâia școală românească”, „în una mie șapte sute optzeci și patru”, Dar și că după alți o sută, în „una mie opt sute optzeci și nouă”, „a luat ființă, să dăinuie, «Reuniunea de cântări a plugarilor români»,,. Dar și amănuntul că într-un sat Joseni – Budești se păstrează o „cămașa de zale” „atribuită legendarului haiduc Pinte”. Scenariul repetându-se în „Țara Lăpușului”, legată cu Chioarul inclusiv prin cultul viteazului din Măgoaja, cu deosebirea că aici nu a existat o cetate, ci un „târg”, din anul 1291, „cu mine de aur și argint”, care i-a împrumutat și ei numele. Putându-se lăuda așîșderi cu o școală sătească veche, din „una mie șase sute douăzeci și doi”, într-o smerenie, cu mănăstirea din Rohia, sălaş de

cultură, dar și de a fi înlesnit un nume unui domnitor moldovean, Alexandru Lăpușeanu, care ar fi acordat „drept de vatră” unui sat Drăghici, dar într-o comunicare cu țara întemeiată de Dragoș Vodă, și prin ajutorul dat cu o oaste de țărani lui Petru Rareș, „într-o încăierare de la cetatea Ciceului”.

Și să facă figură aparte, numai prin mod de abordare, unul din reprezentări de familie, după ce de o caracterizare mai pe larg a beneficiat în evocarea „Bistriței Ardene”, cu economic („Apele-i curg prin țevi și-adapă multe case”, „Stropește-apoi cu apa ei cea vie/ și-nvârte zeci de roti ce-i ies în cale/ scoțând făină, scânduri, și hârtie”), pentru o încheiere, „Țara Bărgăului”. Sub acest titlu, fiind văzută, pe dinăuntru, ca „țara bărgăuanilor”. În ultimă instanță, o simplă declarație de dragoste, din anul 1995. Beneficiind de mecanismul refrenului, practicat de atâtea ori, acesta fiind: „Țara Bărgăului/ e țară de dor”, spus de 5 ori. În discurs, cu sintagmele, asigurând o muzică de prin țării: „țara de dor”, din lăsamântul mare ipoteștean; „gură de rai”, din baladă („dor de Miorița”); „rugi la Preacurata”, din plânsul rășinărean; „plaiuri mioritice”, poate în relație cu spusa blagiană, la o privire de pe dealurile din Bistrița, în referire la satele fugind înapoi spre munți (de unde și versul: „Din Livezi la Piatra Fântânele”). Totul, într-un festiv („Peste tot parcă-i un joc de iele”, „ecourile-n munți/ ale celor mai frumoase nunți”), inclusiv cu numai atingeri în reluare a unui specific, de un iconografic, aluziv, „pădurile și turmele de oi”, „oalele de lut și de renume”, „traista plină de folclor și glume”, „Țara (...) unde și brazii aveau un rege-al lor”, „cailor zburând pe nori în lume”. Când, brusc să te oprești.

*

În volumul „Poeme rebele”, pe care Teo Vrășmaș l-a pregătit pentru tipar, la amănunt, sărbătoresc, poeziile despre „țări”, sunt, cu o expresie preferată, ca o „coloană vertebrală”. Lor li se asociază, argument nu inferior, patru poezii de sine-stătătoare, modalități diferite și frumuseți, să le numești: „Vatră de cultură”, „Candela de la Putna”, „Săpânța”, „Badea

Cârțan”. A treia, despre meșterul popular Ion Stan Pătraș, „c-un binemeritat renume”, în arta populară. Un dăruit și în arta desenului, autor de „epitafuri”, „cu iz dacic și magic”, soi de omolog. De aceea, aceste strângeri în brațe: „Cine n-a văzut încă „Cimitirul Vesel” „înseamnă că nu cunoaște Maramureșul/ și nu i-a gustat anafurile”; „Cine n-are-n casa lui o cergă de Săpânța/ rabdă de frig și moare de dor de Marmația/ muștrându-și conștiința”; „Dacă vrei să fii vesel și după ce mori,/ cu toate ale tale apriori,/ încearcă puțința să fii îngropat în Săpânța”. Cum s-ar fi făcut un „acrostih”.

În volumul „Raze de suflet”, din 2019, poeziile sunt paginate amestecat, ca niște cărți de joc, să-și joace norocul, dar ansamblul oglindește toate perioadele parcurse. Prefața scrisă de profesorul de română Sever Ursa, fondator al unui muzeu Liviu Rebreanu, conturează un profil fidel, cu accente pe esențial. Cum și prefața în versuri, „Numele meu”, vorbind, în 1992, despre toate perioadele, ne-dezicându-se de nici un an. Jurând pe o dragoste pentru un număr mai mare de țări decât cele cântate, care-i întregul românesc.

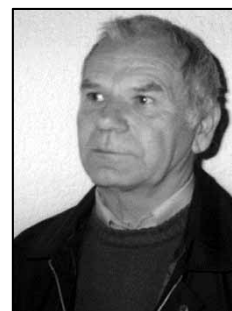
Pentru a lega între ele cele două etape ale unui scris, pe care o soartă le-a stabilit,

despărțite printr-un incendiu, să fie una, vor fi refăcute două din poeziile mai vechi: „O, țara mea”, din 1974, care devine în 1993 „Țara mea”, publicată în ziarul „Răsunetul” în 1993, și „Nava vieții mele”. Prima, spunând totul mai exact, teoretizant: despre o „istorie milenară”, „dârzenia celor mai și mai viteji și mai drepți dintre traci”, și „latinitatea” înscrisă în „port și limbă”, pe un pământ „pe care s-a născut Miorița”, al „Meșterului Manole”, dar și „Cu o primă revoluție din lume televizată”. Iar a doua, din 1949, „cu pânzele țesute din gânduri”, „ieșită în larg/ să aprindă în noapte/ speranțe,/ luceferi și stele”, completată, în 1991, cu precizări despre un „cârmaci” dând marea pe munți („să pot ancora în porturi de suflet, la poale de munți”, „să colind păduri”). Care într-adevăr și-a condus poezia, „averea”, ca un gospodar, nu hoinar. Poezie din care să preferi, ca încheiere, un pasaj unde se spune că, după ce sunt scrise, „pe genunchi”, „poemele”, „rebele”, proiectul e al reîntoarcerii pe navă, unde cel cu „oceanul” să bea o cupă de șampanie și în sfârșit să lase „drept danie”, tot ce a strâns, „rime de nea”, într-o viață de om. Nava având a-și continua drumul, „între cer și pământuri”. Și „drumeția e gata”.

Joc cu lumini

Proza scurtă a lui Liviu Rebreanu (note de lectură)

Ionel POPA

După apariția capodoperelor românești: *Ion* (1920), *Pădurea spânzuraților* (1922), epica scurtă a scriitorului a fost lăsată într-un con de umbră, iar când s-a scris despre ea, a fost raportată constant la romane în ideea obsesivă a unei filiații cu acestea, tratată factologic. Or, pentru diversitatea tematică și modul de tratare a acesteia, pentru particularitățile constructiv-narative, pentru construcția personajelor, proza scurtă rebreniană merită o abordare care să-i pună în lumină originalitatea și statutul de operă finită, de sine stătătoare, care s-o scoată din starea de victimă a romanelor. Analiza epicii scurte a lui Rebreanu ridică cercetătorului o serie de probleme: debarasarea de prejudecăți și clișee critice; raportarea ei la proza din segmentul temporal 1900-1920; locul ei cadrul OPEREI; evoluția și caracteristicile narațiunii și stilului. Din cele enunțate rezultă că subiectul este generos, dar și dificil, deoarece o nouă analiză a nuvelisticii rebreniene te obligă și la o recitare a unei mare număr de pagini din proza anilor menționați, plus bibliografia critică adiacentă.

*

Orice demers asupra acestui subiect trebuie să înceapă cu clarificarea problemei textelor lui Rebreanu în limba maghiară.

De la început afirmăm că *judicata* noastră despre prozele în limba maghiară ale lui Liviu Rebreanu, nimic și nimeni nu ne-o va schimba. Textele respective, semnate Olly Oliver (pseudonimul pentru Rebreanu Oliver – maghiarizarea numelui românesc de către stăpânirea maghiară), ofițer în armata chezaro-crăiască, au doar o importanță biografică, de document și nicidecum vreo valoare literară deosebită ori vreo *legătură organică* cu opera scriitorului care va semna

Liviu Rebreanu. Între textele scrise în limba lui Mikszoth Kalman și ceea ce urmează după 1908, anul debutului în limba română, nu există decât o neutră relație de biografie... literară. Profesorul budapestan Samuel Domokos se arată (interesat?!) prea entuziast și larg în elogii în aprecierea acestor începuturi scriitoricești ale lui Olly Oliver: „De altfel încă din aceste creații în limba maghiară întâlnim manifestarea talentului său atât de original și caracteristic pentru creația sa ulterioară [...]. Ne surprinde [s-a sfiit să mai adauge *în mod deosebit*] în aceste scrieri limba maghiară cunoscută la perfecție, bogată în expresii și zicale [oare, multe n-or fi traduceri din română?], folosite cu precis simț al împrejurărilor” (Samuel Domokos, *Scrierile în limba maghiară ale lui Liviu Rebreanu*, în vol. *Rebreanu după un veac*, Ed. Dacia, 1985). Tocmai cunoașterea perfectă a limbii maghiare și puternica influență a modelului Mikszoth Kalman și a altora (v. Nicolae Gheran, *Tânărul Rebreanu – 1986*), înăbușă personalitatea creatoare născândă a tânărului ofițer chezaro-crăiesc.

Demisionând din armată, Rebreanu se întoarce *acasă*. Visul de a ajunge scriitor nu-l părăsește, dimpotrivă se adâncește. Încearcă transpunerea în românește a textelor maghiare, dar simțind că nu are nici o

**Caietele
Liviu Rebreanu**

legătură cu ce a scris într-o limbă străină și conștient că nu stăpânește limba literară românească renunță și se pune „cu burta pe carte”, citind literatura română, în primul rând pe citirea cu creionul în mână a lui Creangă, Caragiale. În urma cestei munci intense va veni debutul revuistic în „Luceafărul” sibian: *Codrea* (1908), *Ofilire* (1908), *Răfuiala*

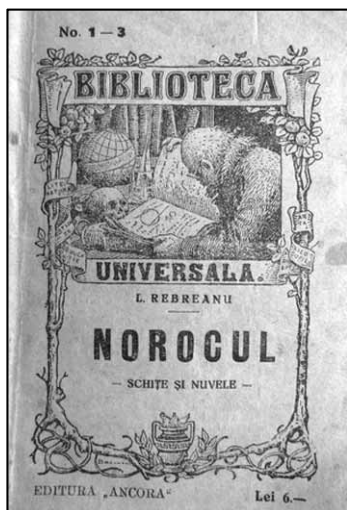
(1909). *Răfuiala* e prima străfulgerare a aceluia care și-a regăsit identitatea de scriitor.

Dacă Olly Oliver ar fi perseverat să ajungă scriitor în limba maghiară, nu ar fi ajuns decât un modest scriitor din Mitteleuropa, un scriitor din Transilvania, o provincie de la marginea de răsărit a imperiului bicefal. Cu toată cunoașterea *perfectă* a limbii maghiare și implicit a literaturii, în profunzimile sufletului, Olly Oliver-Rebreanu Oliver a rămas legat de *matricea lui stilistică; fondul românesc* a fost mult mai puternic decât orice influență străină și l-a salvat, și de mediocritatea literară, și de înstrăinare. În momentul când în fața tânărului Liviu Rebreanu s-a ridicat întrebarea *a fi sau a nu fi*, el a ales să *descalce* în ȚARĂ.

*

Debutează în 1912 cu volumul *Frământări*. Din cele 10 texte ale volumului, *Răfuiala*, *Nevasta*, *Proștii* anunță pe Marele Rebreanu. Liviu Rebreanu își face intrarea într-o literatură cu o copleșitoare proză scurtă, istoria literaturii noastre până la 1920 e efectiv o istorie a epicii scurte (povestire, nuvelă). Care este starea prozei la momentul debutului nuvelistic al scriitorului?

După marile realizări ale lui Slavici, Creangă, Caragiale, proza din primele două decenii ale veacului XX se prezintă stufoasă și de o derutantă denivelare valorică. Alături de un Agârbiceanu, Gârleanu, Brătescu-Voinești și Sadoveanu, există o adevărată inflație de povestiri, schițe și nuvele. Toată pleiada de mediocrități e produsul sămănătorismului și poporanismului. Această vegetație ideologică cultivă un amestec

de romantism întârziat și un realism minor, în care a dispărut orice distincție între etnic, etic și estetic, puse în aceeași pălărie. În acest climat, *Weltanschauung*-ul lui Rebreanu, total diferit de concepția artistică și de viața a

contemporanilor, explică specificul său, orientarea lui spre alte subiecte și tratarea lor într-o manieră cu totul nouă. Rebreanu produce o adevărată revoluție care determină pe Tudor Vianu să afirme că: „realismul românesc intră într-o nouă etapă” (Pentru detalii asupra problemei și a altora se poate consulta Ionel Popa, *Scrisori despre Liviu Rebreanu II –proza scurtă*, 2013). Să mai notăm că Rebreanu e secondat de debutul altui înnoitor al prozei: Hortensia Papadat-Bengescu – *Ape adânci* (1918), *Sfinxul* (1920), *Femei în fața oglinzii* (1921). Interesant e nu numai proximitatea debutului celor doi, ci și faptul că după debutul nuvelistic, și Rebreanu, și Hortensia Papadat-Bengescu trec la roman.

Urmărind evoluția prozei scurte rebreniene, constatarea cea mai importantă este următoarea: plăcile tectonice ale creației s-au așezat eliberând energiile creatoare pentru capodoperele : *Ion* (1920), *Pădurea spânzuraților* (1922). De la venirea în ȚARĂ și până în 1920, Rebreanu a avut în raniță *Ion*, *Pădurea spânzuraților*, *Crăișorul Horia*, *Răscoala*.

*

Data fiind varietatea tematică, narativă și modul de tratare a subiectelor, comentariului critic i s-a impus necesitatea unei clasificări a textelor. Pentru acest aspect sunt de reținut, cronologic, propunerile lui Al. Piru, Mihai Zamfir, Ion Bogdan Lefter și G. Gană. Dintre acestea cea mai de băgat în seamă este cea a lui G. Gană (Prezentarea acestor propuneri am făcut-o în Ionel Popa, *Op.cit.*).

Noi propunem următoarea hartă sinoptică: 1. Prozele debutului, 2. Proza analitică, 3. Prozele citadine a aspirațiilor înfrânte, 4. Prozele Impenului, 5. Toposul războiului, 6. Prozele confesive, 7. Prozele-portret. Nu mai enumerăm bucațile repartizate în cele șapte zone ale hărții sinoptice, deoarece am făcut-o în *Op.cit.*

*

Din cartografierea prozei scurte, ne oprim asupra a trei texte mai puțin frecventate de exegeții scriitorului, în ordinea lor cronologică: *Răfuiala*, *Nevasta*, *Fiara*. Am

lăsat la o parte *Proștii*, *Hora morții*, *Ițic Ștrul*, *dezertor*, apreciate unanim drept capodopere; despre care s-au scris numeroase pagini importante.

Răfuiala face parte din *zestrea de acasă* cu care Liviu Rebreanu descalecă în ȚARĂ, în 1909. Nuvela a fost publicată în 1908, în „Luceafărul” sibian. Este prima țâșnire a ceea ce vom numi geniul rebrenian.

De la prima frază sesizăm modificarea introdusă în tiparul clasic al *expozițiunii*. Imaginea statică realizată într-o tușă consistentă prin aglomerarea determinantilor sugerează *starea de criză* în care se află eroul: „Primenit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru șade mototol pe laviță, cu coatele răzemat de marginea mesei, cu obrazii scufundați în găvanele palmelor, privind țință la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvise sumedenie de figuri de gheață, ciudate și întortocheate, ca visele urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul cum să le slovenească... Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlădioasă, un trup frumos de femeie, poptită și în dreapta și-n stânga, de două matahale șterse și prelinse. Și în jur în prejur se încolăcesc de-a valma iezme pocite [...]. Un strop de apă se dezghioacă sub pervaz, se prăvăli în încârlituri mărunte peste miezul geamului și deodată toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră... [...]. Și-n răstimpuri își cântărea nevasta prin păienjenișul pleoapelor întredeschise. O vedea așa ca prin ceață sprijinindu-se cu o mână de colțul mesei, [...].”

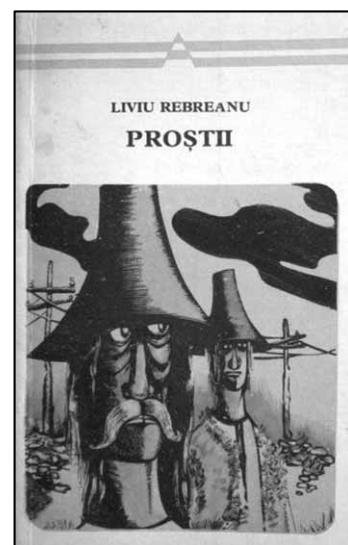
Acest incipit este o punere în abis. Imaginea sugerează lipsa de luciditate. Starea de conștiință suspendată, blocată într-o obsesie este exprimată de sintagma „privea țință”; „ochiul de fereastră” asupra căruia și-a fixat privirea e pragul dintre lumea de afară și cea din lăuntru personajului, e oglinda în care vede „izmele pocite” ale subconștientului. Starea tensionată a personajului e redată prin notarea reacțiilor fiziologice: „trezit brusc”, rămâne „buimac” de ceea ce a văzut „zugrăvit” pe „ochiul de fereastră”. Starea opacă e sugerată de succesiunea verbelor din rândul cărora se impune *zugrăvise*, *mult mai expresiv decât oricare alt sinonim*. Prin „păienjenișul pleoapelor, ca prin ceață” vede imaginea împietrită a Rafilei, punctul fix din

care crește obsesia. Floarea de gheață care se topește este metafora imposibilității *posesiunii* Rafilei de către Toma.

Narațiunea are două dimensiuni temporale: evocarea anului de căsnicie al lui Toma cu Rafila și prezentul—participarea celor doi la nunta la care au fost chemați. Dincolo de pojghița epică, identificăm câteva aspecte care țin deopotrivă, atât de tehnica construcției, cât și de cea a analizei psihologice.

Evocând anul de menaj al celor doi, prozatorul notează comportamentul necontrolat, ca în transă, a lui Toma. Stăpânit tot mai tare de gelozie și de ură împotriva *celuilalt*, Toma urmărește, în van, găsirea de dovezi ale infidelității nevestei. Cele trei capitole, în care cele două coordonate temporale merg împletite, sânt tot atâtea trepte coborâtoare în subsolul conștiinței lui Toma: de la revelația („topirea florii de gheață”) că Rafila nu i-a aparținut niciodată și că îl iubește pe celălalt (Tănase Ursu) la obsesia geloziei și de aici la crimă.

Portretul Rafilei, icoană a sufletului care plânge, e făcut prin ochii lui Toma: „Rafila se topea pe zi ce trecea cum se topește omul de zăpadă în bătaia soarelui”, iar zâmbetul ei era plâns. Unele din epitetele și comparațiile folosite, luate în sine sânt banale, dar în context se încarcă de expresivitate. De pildă, comparația cu omul de zăpadă care se topește e sugestivă pentru procesul lent, dureros și ireversibil de „*ofilire*” a Rafilei, care „se simțea atât de singură și de înfricoșată alături de acest bărbat de la care n-a avut „nici un cuvânt dulce, a cărui dragoste o înfricoșau”. Comportamentul lui Toma față de Rafila nu este al instinctului erotic, ci cel al *posesiunii*. Pentru el, femeia face parte din averea lui. El și-a cumpărat femeia, n-a cucerit-o. Rafila îi aparține doar cu trupul, ca obiect, nu cu sufletul, pe care l-a dăruit celui pe care îl

iubea. Textul nuvelei este destul de clar, încât rămâne fără temei afirmația că Toma „s-a căsătorit din dragoste cu frumoasa Rafila” (Gh. Glodeanu). Rafila n-a avut parte de fericirea de a trăi „pulsăția vieții”, i-a fost interzis/furat erosul. Hora de la nuntă în care cei doi iubiți (Rafila și Tănase) sânt prinși este prefața sfârșitului tragic al iubirii. Pentru privitori, supuși convențiilor, îmbrățișarea în toiul jocului e semnul păcatului. Din perspectiva interioară a Rafilei și Tănase jocul și îmbrățișarea e defularea a ceea ce au refulat: trăirea firească, naturală a iubirii. Ei au fost împiedicați să urmeze ‘glasul iubirii’. Acum sânt prinși în hora Erosului și Thanatosului. Imaginea respectivă ne aduce în memorie scena similară din finalul capodoperei lui Slavici, *Moara cu noroc*.

De pe acum, Rebreanu se dovedește un subtil tehnician și mânuitor al premonițiilor și a detaliului simbolic: „îi era dragă Rafila, notează scriitorul gândul lui Toma, mai degrabă ar face moarte de om decât să se despartă de ea”; porniți la nuntă, Toma se întoarce din uliță pentru că și-a uitat „ciomagu”; „Rafila îl așteaptă în uliță... O răpăială de omăt se cernea prin văzduh învolburată [...] de suflări tăioase de vânt [...]. Un fior rece o cutremură [...]. Toma veni gâfâind din casă, în mână cu un băț de cireș, încrustat cu flori. Rafila simți că i se sfredelește un fior de groază în inimă.”

În capitolul al doilea, prin câteva cadre e filmată nunta. Un scriitor sămănătorist sau oricare altul lipsit de simțul profunzimii și cel al construcției dramatice ar fi lungit capitolul cu o descriere etnografică, insistând cu plăcere pe pitoresc. Rebreanu, cu bună știință, evită un asemenea lucru și își îndreaptă atenția spre acele aspecte care îi susțin sondarea lumii interioare a personajului, scăpată de sub controlul lucidității, fiind exacerbată de gelozie și ură.

Mai întâi e de reținut imaginea simbolică a spațiului închis în care are loc nunta. Apoi, veselie nuntașilor, cântecul lăutarilor, chiar și belșugul de bucate și băutură, dau seama mai de grabă de o atmosferă tensionată, decât de o bucurie a vieții (nici nu se spune cine sânt mirii). Și nu

în ultimul rând, bucătăreasa și ajutorul ei, țigăncușa, prim comportament și uneltele lor specifice, parcă vin din lumea de *sub*. În această lume, numai Toma Lotru e străin de veselie, numai el nu participă la nuntă. Stă retras într-un ungher ‘dus pe gânduri’. „Fața lui era buhăită, ochii ieșiți din orbite [...]. Ședea așa cu privirile în gol”. Din momentul sosirii *celuilalt*, în mintea lui tulbure, gândurile încep să se involbureze într-un „șuvoi de flăcări învăpăiate”. Dacă înainte se afla sub puterea gândului că „tare dragă” îi e Rafila, acum se află sub puterea unui gând care îl macină pe dinăuntru „rostit” automat, în neștire: „– Pozna l-a adus aici... pozna de bună seama”. În timp ce privește în neștire pe Rafila și Tănase prinși în joc, Toma auzi pe vecin: „– Nu te mai uita la ei Tomo!... lasă-i în pace să se veselească și nu te mai uita la ei [...] Femeia e bună spânzurată, auzi Tomo? [...] Mă Tomo! Tu ești prost! Zău că ești prost! Că tu nu știi ce să faci... Dreptu-i?” Într-un târziu Toma îi răspunse; „– Bărbatu-i de vină, Gavrilă!” După vorbele lui Gavrilă, „deodată se simți mai bine. De aici încolo se uită liniștit la cei doi”. Surtcircuitul s-a produs și firul rațiunii s-a rupt definitiv.

În capitolul trei este relatată întoarcerea celor trei (Toma, Rafila, Tănase) spre casă, pe drumul „ghețos ce șerpuia printre strâmtorile Poenii”. Atenția scriitorului e îndreptată spre descrierea naturii, dar nu pentru a realiza un „tablou”. Găsim aici primele semne ale unei noi viziuni asupra naturii, în general asupra spațiului și semnele unei noi tehnici descriptive. Natura lui Rebreanu, nu mai este „cutie de rezonanță”, cum spune un vechi clișeu critic, ci devine *altceva*. Treptat, pe cont propriu, Rebreanu își elaborează o tehnică expresionistă a descriției, care pune în ecuație tragicul: „Norii cenușii se tolăneau prin văzduhul înăbușit, gata să se rostogolească pe pământ [...]. Vuiete de vânt alergau prin pădurile moarte [...]. Un șir de plopi bătrâni străjuiau drumul. Capetele lor se înclinau, când în coace, când în colo... deodată o creangă neagră, uscată, ca o mână uriașă de om se rupse țipând ascuțit și căzu tocmai în fața lui.” (s.n.).

(Va urma)

Giorgiana Suciu – fotograf la început de drum

Iulia POP

La impresionisti lumina reprezenta elementul esențial în reprezentarea realității, ei considerau că lumea se află într-o continuă mișcare iar fiecare moment este unic și special. Din dorința de a captura impresia pe care o lasă fiecare clipă, au apelat la o tehnică de lucru rapidă prin aplicarea culorilor pure, din tubul de vopsea, direct pe pânză, în tușe scurte. Astfel, culorile nu se mai amestecă fizic, ci optic, prin iluzie. Pictori precum Claude Monet, Edgar Degas sau Pierre-Auguste Renoir au fost aspru criticați la vremea lor pentru „mâzgăliturile” pe care îndrăzneau să le prezinte drept picturi.

Georges Seurat și Paul Cézanne utilizau tonuri pure, juxtapuse, ca elementele unui mozaic generând efectul fuziunii culorilor pe retină. Această tehnică a tușelor divizate se va accentua până la obținerea unor puncte colorate, fiind numită pointilism. Micile pete perceptibile se contopesc în ochiul privitorului de la o anumită distanță și dau naștere unor noi culori și forme. Respectând același principiu, ecranele de tip RGB formate din leduri colorate în roșu, verde și albastru generează imagini prin amestecul acestor lumini colorate.

Astăzi, aparatul de fotografiat permite pictura cu lumină prin intermediul unui senzor de imagine fotosensibil, păstrând totuși paradoxul impresionismului – nici un moment nu este mai important decât altul însă momentul este important în sine.

Fotograf la început de drum, Giorgiana Suciu explorează portretistica tinerilor adulți, insistând pe sentimentul de resemnare în special în situații care în mod natural ar crea o emoție intensă pentru modelele sale.

Privirile au un aer de detașare artificial care trădează anxietate și lipsa unei direcții bine definite în viață. În fotografiile Giorgiane, tinerii par să fi trăit prea multe pentru vârsta lor, sugerând că nimic nu îi mai poate impresiona și că se scufundă în resemnare. În 1971 artistul conceptual olandez Bas Jan Ader a realizat o serie de fotografii denumite *Sunt prea trist ca să îți spun* în care el însuși este surprins într-un plâns inconsolabil. Motivul din spatele lacrimilor nu este cel relevant, ci faptul că emoția trăită este mai puternică decât capacitatea de a comunica, de a cere ajutor sau de conectare cu cei din jur. Similar, personajele Giorgiane nu au nimic de spus, de exprimat, ele doar prezintă realitatea pe care o trăiesc, de parcă i s-ar întâmpla altcuiva.

Astfel, tână artistă pune accentul pe inabilitatea de a comunica, dar și pe lipsa puterii de exteriorizare a sentimentelor, iar lucrările sale sunt o invitație pentru a reflecta asupra fragilității tuturor oamenilor.

Alice în țara minunilor deschide seria de fotografii *Down the rabbit hole (Jos prin vizuina iepurelui)*. Așa cum sugerează și titlul, a cădea în vizuina iepurelui înseamnă să te afli într-o situație stranie, problematică, dificilă,

Plastică

complexă sau haotică, în special o situație care devine tot mai intensă pe măsura ce se desfășoară și din care devine imposibil să ieși. Giorgiana ne invită într-o călătorie plină de provocări abordând treptat *frumusețea, standardele, amorul, trădarea, cugetul, furia, priveghiul, înmormântarea și sfârșitul*. Acestea sunt și stagiile unui scenariu sumbru în care toate scenele sunt înlănțuite. La fel cum pointiliștii așezau pe pânză puncte de diferite culori și odată cu distanțarea punctele creau împreună o imagine complexă, așa se comportă și fotografiile Giorgiane care văzute de aproape prezintă povești distincte, însă odată cu distanțarea ele se contopesc într-un tipar emoțional și comportamental specific unei generații. Fotografii rareori au rol creator, în general fotografii asistă, sunt martorii vremurilor pe care le trăiesc. Așa cum aparatul foto capturează lumina, fotograful este cel care alege momentul, cel care alege să îi oglindească pe cei din jur.

Giorgiana Suciuc a absolvit Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, Bistrița, actualmente fiind studentă în anul II la Foto-Video-PCI în cadrul Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca. Ca experiență literară și artistică, a frecventat doi ani cursul de teatru și șapte ani – atelierele de creație literară în cadrul Palatului Copiilor Bistrița, obținând mai multe premii literare, dintre care menționăm Premiul Revistei *Caiete Silvane*, la Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu”, Cicârlău, 2018, care i-a adus și debutul literar, în revista *Caiete Silvane*, cu o prezentare favorabilă semnată de poetul Viorel Mureșan. A fost membră doi ani a Cercului Roșu, cerc de fotografie al Centrului Comunitar pentru Tineret Bistrița, în cadrul căruia a participat (în 2017) la expozițiile de fotografie: „Din lumina primăverii” și „Orașul din oglindă”. Portofoliul artistic poate fi vizualizat pe <https://www.behance.net/giorgianasuciu>

Prin temele fotografice pe care le abordează, Giorgiana Suciuc reflectă preocupările generației Z, o generație care nu se teme să aducă în discuție problema dezechilibrelor emoționale pe care aceștia le trăiesc.

Spre deosebire de generațiile anterioare, generația Z are o deschidere mult mai mare spre diversitate, considerând ca vocea tuturor merită auzită, lucru care determină ca valoarea lor supremă să fie *autenticitatea*. Ei

nu se sfîesc în a discuta subiecte incomode precum sănătatea mintală sau absurditatea capitalismului. Marea majoritate consideră că toate generațiile anterioare au dat greș în ceea ce privește bunăstarea planetei și că este responsabilitatea lor moștenită de a îndrepta lucrurile și a lupta împotriva schimbărilor climatice, de aici rezultând un număr mare al celor care preferă o dietă vegană sau vegetariană, preferința pentru hainele second hand drept un protest împotriva exploatării producătorilor de îmbrăcăminte dintr-o țară din lumea a treia, lupta împotriva plasticului și, mai nou, un val de proteste anti-petrol. Aici sunt doar câteva dintre preocupările lor, însă acești tineri cară pe umeri toate problemele umanității și se simt sufocați de povara acestora, lucru care a generat principala provocare a generației Z: sănătatea mintală. Printre principalele tipuri de tulburări emoționale cu care se confruntă tinerii cu vârste cuprinse 10-25 ani, se numără tulburările de anxietate, tulburări afective, tulburări rezultate în urma abuzului de substanțe, tulburări de alimentație precum anorexia și bulimia, tulburări de comportament precum ADHD sau intenția suicidară și tulburările de personalitate: personalitate evitantă, antisocială, pasiv-agresivă, histrionică, borderline etc. Principala sursă a acestor tulburări emoționale este tocmai stilul de viață pe care cei din generația Z îl au, petrecându-și în medie între 8 și 10 ore pe zi în spațiul virtual, nereușind să își dezvolte inteligența emoțională, capacitatea de comunicare și de rezolvare a conflictelor. Desigur, gen Z sunt foarte bine adaptați vieții pe care ei o trăiesc. Această generație, ce are ca motto „Memento mori”, a creat – drept un mecanism de adaptare – o estetică a urâtului, a macabrelui prin care aduc în discuție cu lejeritate și cu simțul umorului tema singurătății, a depresiei și a morții.

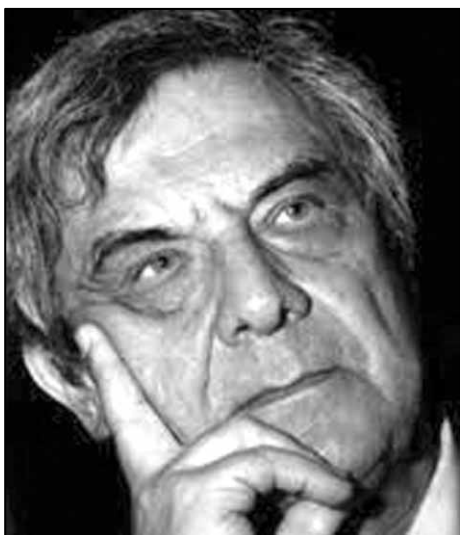
Toate aceste lucruri sunt vizibile și comunicate pe toate rețelele de socializare, dar de puține ori cei din generația Z discută aceste subiecte la masă. Multe persoane neagă existența provocărilor „reale” pentru acești tineri, blamându-i pentru inabilitatea de a se adapta în afara spațiului virtual. Însă, asul lor

din mânecă este arta, iar prin estetica fotografiilor sale, Giorgiana informează că există glasuri care nu sunt auzite. Filosoful Aurel Codoban spunea în cartea sa, *Imperiul Comunicării*, că: „Ceea ce este și ceea ce cunoaștem ca realitate sunt relative la comunicare: ceea ce nu comunicăm nu există pentru noi. *Dacă n-ar fi fost, nu s-ar fi povestit* își inversează termenii și se reformulează la timpul prezent: dacă nu se povestește, nu este”.

Giorgiana Suci, studentă la Foto-Video-PCI în cadrul Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca, este vocea unei generații și cu toate că *Alice în țara minunilor* este invitația către lumea subterană a experiențelor postadolescentine, pe care artista le prezintă sub forma unei serii de fotografii, aceasta își tratează fotografiile în manieră impresionistă: nici un moment nu este mai important decât altul, însă momentul este important în sine.

Amor

Dante MAFFIA

Dante Maffia nu a dorit niciodată legături cu diverse grupuri, organizații și biserici, nu dorește legături de orice fel, susține că poetul reprezintă libertatea prin excelență și că totul are loc din întâmplare. Într-adevăr, el s-a născut din întâmplare în Italia, pe 17 ianuarie 1946, într-un oraș mic din Calabria, Roseto Capo Spulico, pe malul Mării Ionice, în orașul lui Ulysses și numai din întâmplare a început să scrie întâi versuri, apoi povești și mai apoi pagini de critică literară. Dar întâmplarea nu e niciodată întâmplătoare și adesea dă rezultate.

A absolvit facultatea la Roma, a predat diferite materii, a călătorit mult invitat de universitățile americane, africane, japoneze și europene, a crezut și crede că poezia încă mai poate da sens vieții pentru că „oferă cunoașterea și conștientizarea existenței”.

Este căsătorit, are trei fiice, trei nepoți, este întotdeauna îndrăgostit și înnebunit după femei, cărți și mâncare, scrie și citește zi și noapte pentru că mereu abia dacă a dormit trei ore.

Mulți spun că este un om cultivat și un mare poet iar el îi corectează întotdeauna spunând măreț, excelent, sublim. Fie că e adevărat sau fals, el crede și se comportă în consecință, adică, în mod umil.

A publicat multe volume de poezie (amintim *Lo specchio della mente*, *Biblioteca d' Alessandria*, *Io, poema totale della dissolvenza*, *Il poeta e la farfalla*), zeci de romane (între care *Il romanzo di Tommaso Campanella*, *San Bettino Craxi*, *Il poeta e lo spazzino*, *Milano non esiste*, *Monte Sardo*), diverse prefete și importante eseuri critice despre poezia scrisă în dialect italian și despre Tommaso Campanella. A câștigat toate premiile italienești importante de poezie, este tradus în mai multe limbi, chiar și în chineză și japoneză; este cetățean de onoare al mai multor orașe; în Parlament a fost distins cu premiul Giacomo Matteotti, iar Președintele Republicii Ciampi, în 2004, i-a acordat Medalia de aur pentru cultură. A fost nominalizat la Premiul Nobel de către Consiliul Regional al Calabriei, de unele universități, de numeroase fundații și de un comitet care continuă să-l promoveze. O

Echivalențe lirice

multitudine de teze de licență despre activitatea sa au fost realizate în Italia, în Franța și în Germania. În 2013, Rocco Paternostro, profesor la Universitatea „Sapienza” din Roma și alți 45 de profesori din diferite universități italiene, au organizat un colocviu cu tema **Dante Maffia**. Textele prelegerilor sunt publicate de Editura Aracne din Roma.

Există numeroase monografii care i-au fost dedicate și numere speciale ale revistelor, din care amintim *Poezia ca acțiune și oratorie*, de Luigi Reina, publicat de Pellicano Libri de la Roma, *Ca într-un vis* de Marco Onofrio, despre proza sa, volum publicat de Città del Sole din Reggio Calabria și *Cercul deschis* de Antonio Iacopetta, publicat de Feeria din Florența. (S. S.)

Contrapunct

Nu au o colină pe care să doarmă,
nici o lespede. Sau un mormînt în care să se
odihnească.

Sunt sufletul vîntului ce nu se oprește
niciodată,
esență de albastru, limfă a plantelor.

Nu întrebați așadar unde sunt.
Acum aici, mîine la un alt pol.
Cei care au asistat la arderea pe rug s-au
sinucis;
cei ce au murit deja, au mai murit o dată.

În inima zilei se deschise un potop
de flăcări și smulse ușile. Într-o clipă
au murit cu toții, păzitori și cititori,
șoarecii au fost carbonizați, la fel moliile și
păianjenii.

Prin urmare nu întrebați unde sunt.
Cenușa lor s-a risipit împreună cu cea
a lui Katios Lipòma, Gheorghes Nepatàmulo,
cu cea a lui Lisippo din Roseto, Kakòs
Sibarita.

Nu întrebați de ce s-a întîmplat. Lucrurile se
întîmplă
pentru că așa e stabilit într-un loc oarecare al
fanteziei
și al durerii. Știu că și acum
plîng sirenele pe fundul mării.

Animosos cautelo

Trăiesc într-un pin și ascult rîsetele
greierilor care-mi vorbesc limba.
Ascult pâlăvrageala
orașelor dispărute. Căzute în umbră se
amestecă
cu norii ce alunecă fără grabă
și par că-și doresc a fi profetice.
Îmi vine să rîd.

Istoria a sfîrșit sub trapele stelelor,
nu mai are nici gură nici pîntec.
În mormăielile surde ale rămășițelor
amintirilor,
e un rîu nestăvilat de imagini și idei.

Întreaga Alexandrie s-a aprins cu sufletul meu
și cu cele ale altor scriitori. Unii au rîs
și alții s-au înflăcărat, unii au plîns și alții au
făcut daruri zeilor

pentru acea minunată ploaie de flăcări:
limbi șerpuiunde încurcate pe cer,
gemetele pagiilor ce își sfîrșeau
chiar în acele momente aventura.

A trebuit să rămîn așezat, grăsimea mea
nu mi-a permis nici măcar să alerg
pentru a duce o găleată de apă.

Multe luni am încercat
să mă întorc la scris, pînă la urmă am hotărît:
o doză
de cianură. Fără cărțile mele
nimic nu mai avea sens.

Inesuro assandalos

Raftul meu din Bibliotecă
era cel mai plin. O sută nouăzeci de opere.
Cu alte cuvinte stătusem mult
ca să-mi storc creierul. Stiloul plonja
asemeni zborului pescărușilor cînd
se avîntă spre pradă. Povești
ce-mi nășteau pe dinăuntru,
mă așteptau ca o capcană sau strigau
timid dorind să devină
oglanda lumii, suflet care trăiește.

Foarte mulți povestesc azi lucruri
pe care eu le povestisem. Cine ar putea spune
vreodată
că eu le-am dat naștere? Mi-ar fi plăcut să-mi
aud numele din cînd în cînd,
pe cîte cineva care citîndu-mă să-mi dea
viață. În schimb eu n-am existat, pentru
nimeni.

De acord, scriitorii sunt servitori fantomatici
ai cuvîntului, dar măcar
aș fi putut să mă amăgesc; focul a vărsat
fiere zile întregi și m-a anulat.

Lemmonio minasica

Focul a intrat cu pretextul purificării.
Ca o lamă care taie fire și pietre
și se nutrește cu lumina interioară,

m-a privit în ochi cu un zîmbet
ce promitea gloria aternă.
Numai operele triste, mi-a spus,
vor fi eliminate, nu te teme,
numai operele lipsite de viață, celelalte
vor rămîne curgerea perenă
a vieții în cuvinte. Eu l-am crezut,
am fost foarte naiv și l-am lăsat să intre
ca să aleagă textele. Pînă la urmă eram
mulțumit
că acele cărți născute prost aveau să moară
pentru totdeauna.

Dar era, însă, ucigașul poetului Ta-Ku,
cel mai bogat dintre o sută de imperatori.
Îi dăduse ordin să reseteze Istoria
cu promisiuni atrăgătoare: o fată din Sicala
și supremația asupra Apei.

Astfel au pierit și operele mele
iar cenușa lor nu se știe unde e.
Dar dacă îmi va fi permis, mai devreme sau
mai tîrziu
voi scrie un poem despre Foc, acest fiu
de cîine lacom, îl voi face să verse
toate poveștile cu care s-a hrănit.

Eratostene va sta în liniște

Vor veni de departe. Vor cere
cuvinte noi. Eratostene, de neclintit, va sta
în liniște în fața ușii
Bibliotecii punînd la cale răzbunarea.

Gîndește încă că dacă așează la un loc
palimpsesturile de flăcări și cenușă
Alexandria se va întoarce triumfătoare.

Dar aceia vor pleca fără să se oprească prea
mult,
urîndu-i și mai tare
pe cei bolnavi de nostalgie.

Cîteva pagini ținute sub braț,
șoapte de silabe, cuvinte care se urmăresc
unul pe celălalt
pentru cine știe ce iaduri fără trecut.

Eratostene va rămîne veșnic aștepînd
să se întoarcă de la zei ceea ce i se datorează
lui.

Între timp, luna cade pe pervaz
și eu, distras, o înghit ca pe un desert.

Sfârșit

Fabio SCOTTO

Fabio Scotto, născut în localitatea La Spezia în 1959, a publicat volumele de poezii *Il grido viola* (Edizione del Leone, 1988), *Il bosco di Velate* (Edizioni del Leone, 1991), *La dolce ferita* (Caramanica, 1999), *Genetliaco* (Passigli, 2000), *L'intoccabile* (Passigli, 2004), *Bocca segreta* (Passigli, 2008), *La Grecia è morta e altre poesie* (Passigli, 2013), *Storia di Emma C. e altre poesie* (Puntoacapo, 2020), și volumele de proză *A riva* (Nuova Editrice Magenta, 2009) și *La nudità del vestito* (Nuova Editrice Magenta, 2017) pentru care a primit diferite premii. Textele și volumele sale, traduse în diferite limbi (franceză, germană, engleză, spaniolă, portugheză, galițiană, flamandă, slovenă, croată, bulgară, greacă, arabă, chineză), fac din Fabio Scotto o figură binecunoscută în panorama poetică internațională de astăzi.

A tradus din Hugo, Vigny, Villiers de l'Isle-Adam, Apollinaire, Bernard Noël, Habib Tengour, Jean Flaminien și Yves Bonnefoy de care, printre altele, s-a ocupat pentru Mondadori il Meridiano de editarea volumului *L'opera poetica* (2010). Printre cărțile sale cele mai recente se numără *Nuovi poeti francesi* (Einaudi, 2011), eseurile *La voce spezzata. Il frammento poetico nella modernità francese* (Donzelli, 2012), *Il senso del suono. Traduzione poetica e ritmo* (Donzelli, 2013) și *Le corps écrivain. Saggi sulla poesia francese contemporanea da Valéry a oggi* (Rosenberg & Sellier, 2019). Este profesor de literatură franceză la Universitatea din Bergamo, iar în prezent coordonează seria «Saggi CISAM» pentru Editura Cisalpino – Istituto Editoriale Universitario di Milano, iar împreună cu Stefano Genetti, coordonează Rassegna Bibliografica „Novecento e XXI secolo” a periodicului torinez «Studi francesi». (S. S.)

Bulevardul Nieuport

Se rotesc în întuneric
moriștile de pe canal
fluturi ușori
atârnați de vânt
Apa pare nemișcată
chiar dacă un fior întunecat
de cărbune și plâns o cuprinde
Bulevardul Nieuport
mașinile trec
repede ca fulgerele
printre râsetele tinerilor
ieșiți acum din baruri

cu sticlele în mâini
fără mănuși

Dincolo de pod
începe o altă lume
În Molenbeek
casele înghesuie una în alta
conserve, cartoane și celofan
se luptă pe pământ cu vântul
care îți intră în oase
ca un cuțit
și vezi apa murdară
ce peticește trotuarul
formând minuscule iazuri de sânge

între trepte
Sunt acolo și nu vezi
dîncolo de obloanele trase
fructe pe care lumea le suga și le scuipă
cu semințe cu tot în canalizarea istoriei
care nu se golește, căreia nu-i scapă nimic
etern chin al roții

Dar am văzut barja pe apă
trecând spre mare la apus
păsările care o însoțeau zburând
Dreptate pentru toți
Nu știu să spun cum sau când

Cuvintele

Spun „vânt” și nicio frunză nu se mișcă
Spun „timp”, iar orele aleargă singure
Tu spui „hârtie” și ea rămâne în scoarța
lemnului
El spune „zori”, iar soarele răsare în spatele
culmii
Noi spunem „pace”, voi răspundeți „război”
Ei spun „în picioare” și îi pun „la pământ”
Cad bombe, iar cuvintele sunt bombe
Se nasc apoi copii și plânsul lor ne mișcă
dar ei spun că nu sunt nimic cuvintele
(ține-le strâns, sunt o armă convingătoare)
Gâtul mi-e plin de cuvinte în seara asta
Îți spun „iubire”, răspunde „iubire”
iar noaptea e deja mai senină

Cu toții vom pleca

(rămas bun)

Cu toții vom pleca
și va fi fost totul un con de umbra
mîinile înfricoșate de nimic
pielea cedată pernelor

Cu toții vom pleca
inima un tufiș cu spini
între pietre
unghiile înfîpte în lemn
gîtul învăluit de măracini

Cu toții vom pleca
tu care ai strălucit singură
printre lucruri ascunse
frumusețe pe care am urmat-o tremurând
plecai goală
cătrecenușa șanțurilor
cu o lumînare în mînă
oarba Venus a întunericii

Rătăcesc noaptea
pe nave, pe drone
ridică ziduri înalte
ca furia lor
unii bombardează
alții măcelăresc
mielul tuturor timpurilor
sacrificat, nerecunoscut
iar marea e un cimitir
al corpurilor fără nume

Cu toții vom pleca
Tu care ai strălucit în ochii stelelor
pîntecul plin de o viață de salvat
împotriva tuturor vînturilor, doar pentru o
singură viață
rană care nu se închide pentru a vorbi
urletul fioros din fiecare gît împotriva călăului
de-acum înnebunit în pădure printre fiare
și unde e soarele în această ploaie de metal

Cu toții vom pleca, iubire
la sfîrșitul zilei
moartea e pe credit
se hrănește cu viața
și zboară într-un cerc de vulturi
deasupra casei tale
pe care o credeai adăpost sigur
cămin, refugiu, culcuș

Da, cu toții vom pleca
acum cînd ora tace
sîngele îngheață în vene
iar otrava curge împrășcată
duș scoțian, infern fără apă
Dar mai mult decît apa
lipsește setea.

Prezentare și traducere de **Simona STANCU**

Dražen KATUNARIČ (Croația)

Născut pe 25 decembrie 1954, la Zagreb, scriitorul croat Dražen Katunarič și-a petrecut o bună parte a tinereții în Franța, unde a și absolvit, de altfel, Facultatea de Filosofie a Universității din Strasbourg, cu teza *Dostoïevski et la philosophie du souterrain*.

Bibliotecar, apoi editor, va fi în mod succesiv redactor al prestigioasei reviste *La Lettera Internazionale* și al revistei anglofone *Most/The Bridge*. Mai târziu avea să devină redactor-șef al cunoscutei reviste *Il messaggero Europeo* (versiunea croată). Poet recunoscut, de renume internațional, a publicat peste douăzeci de cărți de poezie și de eseuri.

Poemele sale figurează în diverse antologii din care amintesc : *Mon amante la phantasie*, Zagreb 1992, *Le patrimoine rassemblé*, Zagreb 1993, *La passion de la différence, le bruit sombre du vide*, Zagreb 1995, *Points d'exclamations*, Zagreb 1996, *Anthologie de la poésie croate contemporaine*, Zagreb 1997, Zvonimir Mrkonjić: *Les frontaliers*, 2004.

Tradus în mai mult de zece limbi, pe lângă numeroase premii primite, printre care *Le prix du Cercle Européen* în 1999, în 2015 a primit *Marele Premiu al Festivalului Internațional de Poezie «Balkanica»*, Brăila, România. Pentru tot ce simbolizează Dražen Katunarič în cultura croată și europeană, a fost decorat în anul 1996 de Președintele Republicii cu *Ordinul Marko Marulić*, iar, în 1999, Ministerul Francez al Culturii l-a răsplătit cu râvnita distincție *l'Ordre des Arts et des Lettres* în grad de cavalier. (M. S.)

**Prozatori din spațiul
literar european**

Balsam de tigru

Pentru Nevenka

Într-o zi, ultimul împărat chinez din dinastia Ming s-a spânzurat de un cireș japonez din cauza unei frumoase prințese. Trebuia să-și smulgă din inimă această dulce și blestemată frumusețe, cu părul împodobit cu o diademă, care știa, de asemenea, să mînuiască excelent sabia. Și avea dreptate acest mare om, chiar dacă era mărunțel. Simt că avea dreptate. Nu exagerez, spunînd că semănăm. Deoarece calea mediană, care duce de la o prințesă la un cireș japonez sau la

sculptorul balsam al tigrului, nu este prea lungă. Calea duce acolo sus, la stînga, pe o scară de lemn, pînă la etajul al doilea.

Să nu mă luați drept nebun, dacă mă compar cu un împărat. Mă compar cu toți chinezii nefericiți. Cînd lucram în China, am aflat, fără a-i număra chiar eu, că erau, la ultimul recensămînt, un miliard două sute treizeci și patru de milioane de chinezi, dintre care cam șapte sute zece milioane de femei. Și, cu toate acestea, eu nu am putut profita.

Dacă o singură ființă feminină te refuză, nici o alta nu te mai vrea. Nici frumoasa Wei Sing nu m-a vrut. Era o frumusețe rece, cu care nu se putea trata.

Este adevărat că acele chinezoaice care își pun ruj pe buze sunt de două ori mai seducătoare dar, pe dinăuntru, sunt la fel de reci. Așa era Wei Sing. Am cunoscut-o într-un bar, la etajul al doilea, unde urcasem, din întâmplare, să urinez, mirat că după ce întrebasesm cu decență unde este „locul”, m-am trezit trimis acolo sus. De obicei, în Europa, și aici vorbesc din experiență, patroni și chelneri, vă trimit la subsol. Tot urcând, gândeam că ieri urinasem pe Marele Zid, în aer liber, în timp ce nimeni nu privea, iar câțiva ani înainte pe Champs-Élysées, într-o capsulă ale cărei uși culisante se închideau apăsând pe butoane, ba chiar și, într-o noapte îndepărtată din 1978, pe balustrada din fier forjat din Trafalgar. Ca și cum, pierdut în vulgaritatea mea, mizerabil și nesăbuit, marcam în acest fel locurile pe care le vizitam și, de asemenea, câteodată, și cracul pantalonului. Știu că este o grosolanie remarcabilă, dar, în acea perioadă, o făceam cu sînge rece și cu luciditate. Obsesia mea a fost să o fac în Orașul interzis – dejuicînd controalele chinezilor pe cît de disciplinați, pe atît de dotați cu simț practic –, acolo unde este cel mai periculos, unde armata păzește cel mai mic ungher al templului și al rezidenței imperiale pentru a evita să se răzuiască aurul, cum au făcut britanicii. Este un loc misterios, de nepătruns, neîndurător, mai ales pentru străini. Toată această poliție blestemată și această armată, în ținută de gală, aflate în dispozitiv o zi întreagă. Pe soare, pe ploaie sau pe timp noros, ca în aceste zile, rămîn stană de piatră pentru gloria statului. Eu nu am găsit nici un moment favorabil pentru a susporta examenul serviciului imperial.

Totul se petrece altfel aici. În fața veceului, mă așteptau fete tinere rîzînd în hohote. Ca în ceața unui vis. Aș putea spune că toate erau mătăsoase, diafane, tinere, subțiri, slabe și pline de bună dispoziție în fustele lor foarte scurte, fără proeminențe posterioare, în tricouri cu decolteuri adînci, unele caligrafiate. Fiecare literă era o pictură,

o dorință de zbor, o mică aripă. La început, acest spectacol m-a tulburat, ignoram motivul pentru care ele mă așteptau și apoi m-au strigat, doar conturul intuit al sînilor, stratul subțire de machiaj, o strălucire luminoasă de roșu stacojiu le trădau profesia. De obicei, în Europa, din cîte știu, o asemenea naivitate, niște hohote de rîs, veselie, nu însoțesc exercitarea acestei arte. Tinerele evocau concubinele abandonate de un împărat, care găsesc mijlocul de a se amuza între ele. M-au înconjurat, mi-au spus cîteva cuvinte în chineză. Simțeam flecăreala lor ca pe un gîngurit al unei păsărele cu gîtul fin cuibărită într-o mînuță, trilarile unei ciocîrliei, dar dacă s-ar fi prelungit, s-ar fi detaliat, mi-ar fi apărut ca un miorlăit, chiar ca un dulce scheunat. Fiecare dintre ele se oferea plăcerii, în schimbul banilor, locali sau străini. „În noaptea asta, ia-mi inocența, pentru că este prima mea noapte de adult”, păreau a spune aceste „fecioare” clipind din pleoapele cu gene lungi lipite și rotind pupilele în formă de boabe de soia.

Nu urcasem pentru asta, dar am decis să simt căldura unei mici aventuri. Să simt puțină primăvară în inima iernii, puțină plămădeală, prima rază de soare. La ce bun o țară așa de mare dacă nu are dragoste?

Am ales o fată cu buzele cărnoase și care nu rîdea, amintindu-mi de o poveste în care o prințesă care nu surîdea niciodată îi provoca neliniște împăratului. Care se consola la vederea buzelor groase și voluptuoase în chip de înlocuitor pentru niște ochi prea lacomi. Cînd a înțeles că am ales-o pe ea, Wei Sing nu a spus *Sje-Sje*, mulțumesc, cum te-ai fi putut aștepta, ci a rămas de gheață. Am resimțit această atitudine posomorîta ca expresie a unei ultime pudori de fecioară, a unei naturi încă virtuoză, în același timp ca pe o solidă provocare: cu vremea, aș fi știut să o dezgheț. Și, efectiv, timpul m-a împins în încăperile rezervate, apoi s-a scurs straniu în colocolviul sinuos al unui străin cu Asia.

Trebuia să facă ceva cu mine. Mi-a cerut să plătesc intrarea apoi, într-o cameră cu o canapea cu trei locuri, niște fotolii din piele și cu o pardoseală lăcuită, m-a invitat să mă așez lîngă ea. Într-o poziție la fel de rece, ca

velințele negre și ca pardoseala bordelului, ce se poate face, despre ce se poate vorbi? Cum să găsești un subiect de conversație? Ea știa engleza, dar cu un accent de pasăre. Să flecărești cu o chinezoaică este o adevărată legendă. O mierlă discută mai ușor cu creanga ei. Am spus că „Sing” în engleză înseamnă a cânta. Deja știa și nu a catadicsit să surîdă.

În afară de un televizor deschis, camera era plină de vase și de figurine din jad. Nu rămânea un centimetru liber. Dar nici pat, nici baldachin. Un paravan din lemn, sculptat cu exact o sută de dovlecei care trebuia să îmblânzească o sută de spirite rele, mi-a explicat ea mai târziu. „Lui Wei Sing îi plac dovleceii și jadalul”, i-am spus; și mie *la rožata*, am continuat *in petto*, chiar dacă Wei Sing nu știa ce este acest puding dalmat.

Am întrebat-o despre semnificația unora dintre figurine, cu speranța de a o deschide puțin sau de a-i dezlega limba, în măsura în care o chinezoaică poate face asta. Am obținut un succes vag, după ce m-am înșelat pretinzând că era vorba despre reprezentările horoscopului chinezesc, ceea ce ea respingea, puțin iritată de gogomânia mea.

„Nu vezi bîtlanul și broasca țestoasă, ființe ale *Cărții transformărilor (Yi King* în chineză), despre care tu nu știi nimic și care sunt garanția longevității? Liliacul este simbolul fericirii și despre fericire cunoști și mai puțin. Dragonul cheamă ploaia și tunetul, uneori el are o forță extraordinară și amenință, dar aduce binefaceri”, a adăugat ea luîndu-l în mîină. Existau, de asemenea, și animale fantastice, o ființă cu coarne de cerb, copite de bou și o privire umană. Fără a uita un vapor mic care reprezenta regalitatea, deoarece aceasta poate oricînd să se scufunde.

Deodată, în această cameră a plăcerilor, m-am simțit la școală, mă apropiam pe dibuite de ceea ce mă așteptam mai puțin: știința și cultul strămoșilor. Chiar dacă nu era vorba de figuri umane ci de corcitură, crocodili, războinici, tigri, păsări fenix, lei, aveau căldura vechilor meleaguri natale. Știam că o privire rapidă spre statuetele din jad nu aduce longevitate, fericire sau fertilitate, dar că era necesar să intri în relație cu ele și, poate, prin ele cu lumea cealaltă. Trebuie să le chemi în

ajutor. Mi-am amintit de bazarul din Tianxian, unde se vînd și dinți de maimuță divină, apoi Zeul Ganesh cu trompa lui, care de curînd devenise lacom de lapte, forțînd o țară întreagă să ducă la reprezentările sale în piatră nenumărate recipiente pline cu această băutură, pe care o sorbea cu frenezie. Deci, unde era acesta? Undeva în apropiere, dar nu chiar la Tianxian, ci puțin mai departe, mi se pare. În India vecină, la fel de fertilă. Și mi-am amintit de acest copil care, și el, lansa un zmeu-dragon pe stradă. Era din hîrtie și zbura pe cer pentru a-și vindeca singurătatea.

Atîtea lucruri mi-au trecut prin minte în timp ce stăteam lîngă Wei Sing și mă întrebam ce aveam să fac. Televizorul mă deranja din toate punctele de vedere. Este un monstru cu totul hidos, cel mai pervers dragon chinezesc, capabil să se infiltreze în toate ungherele locuințelor umane; el îmi amintea de comisarul delegației noastre, care, cu siguranță, m-ar fi denunțat la poliție dacă ar fi știut pe unde m-am rătăcit în acea zi. Pe ecran, în prim-plan, fețe posomorîte dădeau drumul la cuvinte abia îngăimate, prea blînde și totuși dure; fără efort, puteai să deduci din asta că vorbeau cu ocazia unei reuniuni istorice, în Sala roșie, de planuri pentru renașterea Chinei. O cădere de tensiune a deformat într-o oarecare măsură roșul pînzei. Cu cîteva zile în urmă, în autobuz, acest comisar ne-a recitat un poem, dulceag în sonoritate, roșu aprins în opinie pentru că îi aducea, spunea el, consolare și adevăr în cele mai rele momente ale vieții. Noi îl întreprueam cu forță „Bravo! Bravo!”, sperînd în terminarea poemului, ceea ce l-a ofensat peste măsură, pentru că un sfîrșit nu exista. Poemul era interminabil și noi am fost nevoiți, ridicînd vocea, să-l rugăm să tacă.

De ce dracu Wei Sing a deschis televizorul, de ce este necesar el? mă întrebam. Pe lîngă tocirea dorinței pe care o provoca, ceva din acest mecanism îi era obligatoriu necesar? În acest caz, mă voi fixa eu însumi pe altceva.

– Cînd privesc aceste frumoase statui din jad, of, țepene, vreau să le dau viață. Dar cum? Cu sărutări?

Mă privea pieziș dar nu reușeam să-i întîlnesc pupilele, care se mișcau în fanta îngustă, profund, de la sînga la dreapta.

Pentru moment, Wei Sing nu era dispusă la nimic altceva decît să rămîină așezată. A spus că trebuia să achit o băutură. Am întrebat cît costa cea mai ieftină. Mi-a dat prețul în yuani, care mi s-a părut piperat. Nu voiam să cheltuiesc tot ce aveam în... consultația cu Wei Sing. Aici, banul se sfîrșește de o manieră bizară, ca gloata omenească. Fluviu uman cît vezi cu ochii, fără cel mai mic individ. Numai banul poate învinge China, atît de uriașă este.

– Dacă beau vinul tău, nu voi putea îngenunchea în fața împăratului, a spus pe un ton puțin profetic, fără ca eu să înțeleg cu adevărat mesajul. Dar am acceptat propunerea ei enigmatică:

– Vinul meu nu poate face să cadă Marele Zid. Pentru a-l construi, a fost nevoie de niște generații de chinezi. Ar fi putut să mă avertizeze imediat: „Nu atinge femeile noastre!”. Aș fi stat la distanță.

Totuși, am încercat să o sărut fără a oferi băutură, să-mi apăs buzele pe ale ei, care în exterior păreau așa înfocate. Aceste buze sub ochii oblici. Dar și-a întors fața ca un copil care respinge o lingură cu supă cu scopul ca nu cumva să i se dea una mai mare. În loc de sărut, am primit o palmă peste genunchi.

– Mi-ai dat prețul vinului, acum spune-mi cît îmi ceri să plătesc iubirea.

Știam că va trebui să negociez fiecare sărut. Totul trebuia reglat, prevăzut în cel mai mic detaliu. O trăsătură a tocmelii pe care trebuie să o dezvolți în prealabil, pentru a evita orice neînțelegere. Mi-au revenit în memorie cîțiva chinezi, la restaurant, care comandaseră imediat numărul exact de beri pe care îl vor bea în timpul serii. Fiecare avea în fața sa un anumit număr de sticle. Asta îi liniștea. Și totuși Wei Sing a reușit să mă surprindă și chiar să mă tulbure declarînd:

– În privința asta, nu este un secret. Dacă vrei să faci dragoste cu Wei Sing, trebuie să faci cunoștință cu părinții mei și, dacă le plăci, să mă inviți să ieșim în oraș într-o seară. Atunci eu îți voi spune prețul.

A spus asta căscînd ușor, fără a pune mîna în fața gurii, cum fac toți chinezii.

Părinții ei? Cu noi? Imposibil! Îmi și imaginam, noi toți într-o sală oarecare de sindicat, chelnerul ne aduce un aranjament din feluri de mîncare și, în boluri mici, ceai verde fără zahăr. Există o asemenea abundență de feluri de mîncare dispuse pe un suport mare ce se învîrte, format dintr-o placă de aluminiu. Dacă unul dintre noi vrea să ia ciorbă din cuiburi de rîndunele sau salată din castraveți de mare, trebuie să rotească placa pînă ce felul de mîncare să fie în fața lui, ceea ce frînează pofta celorlalți. Totul se rezumă la această rotație, așa se mănîncă în China. Pentru dragoste au mai puțină imaginație decît în gastronomie. Ei ronțăie inima pînă nu mai rămîne din ea decît o fărîmă.

Credea că nu mă simțeam în largul meu la ideea de a împărți orezul cu părinții ei sau nelipsiții tăiței, mereu prezenți, care se mănîncă aici mai mult decît în Italia. Interesant. Poate afișa inocența sau îi devenisem atît de respingător, încît inventa obstacole pentru a nu avea relații cu mine. La urma urmei, eram un client dintr-o rasă necunoscută, venit de pe o altă planetă, pentru ea imprevizibil. Avea nevoie de o supraveghere părintească prealabilă, să ne punem de acord în privința viitorului fiicei lor. Fără falsă pudoare, trebuia să înlăturăm tot răul posibil. Nimeni nu avea dreptul să acopere cu dispreț o asemenea tînără. Și răul, mereu străinii îl aduceau în această țară misterioasă, niciodată nu lăsaseră ceva bun, exceptînd tramvaiul din Tianjin.

– Atunci... nu vrei să-mi dai nimic de băut?

– Vreau să dansez cu tine, Wei Sing.

– Mai întîi trebuie să-mi oferi de băut.

Am tăcut. Există atîtea așteptări dezamăgitoare în dragostea tarifată. Și cei care i se abandonează se simt în cele din urmă atît de deprimați, striviți, subjugați, este atîta dezgust în ea și o cumplită curiozitate. Prea multă transpirație, amărăciune extrasă dintr-un corp de femeie, prea multe abisuri înăsprite, prea multă intimitate ilicită.

Iar eu, bineînțeles, nu căutam decît puțină căldură lîngă o persoană nepotrivită.

Voiam să cunosc o parte a dragostei care să se compună în definitiv dintr-un mic amestec de aventură exotică, de zăpăceală a sufletului, de grație și de imagini seducătoare ale unei Asii fantastice cu rîuri galbene verzui străbătute în lung și-n lat de jonci, Asie în care totul planează ca o lună plină în noaptea înnorată, fără țipătul bufnițelor. Să compar cu Zagrebul, o noapte fără seamăn cu o persoană necunoscută, plină de beție pînă la extazul perfect. Să plantez în grădina mea un bambus, un cedru, pinul tutelar al unei pagode. Să am o asiatică în fragila mea grădină cu delicii rare. Să o adaug în cele din urmă altora și nu doar cu tenul gălbui. Ce interes pot să am pentru o țară fără dragoste?

Și revolta boxerilor, războiul opiumului, toate conflictele? Neînțelegerile dintre înalții demnitari? În ce sunt acestea importante? La asta nu voiam să reflectez, nu le trăisem eu. În acea epocă nu eram acolo. Și asta mă costa scump acum, că nu fusesem acolo cînd aș fi putut înțelege ceva. Multe dintre lucruri m-au prins pe picior greșit, prin surprindere. Și printre acestea, Wei Sing. Nu o așteptam. Ea este acoperișul din țigla de ceramică împodobit cu figurine care îmi este inaccesibil. Ce mi-a trebuit să urc pînă la ea, la acest al doilea etaj, atît de înalt? O nevoie urgentă, nimic mai mult. Și, în cea mai mare parte a ulicioarelor din Tianjin, nu există decît un veceu, unde toată lumea aleargă. Săracii oameni, cum țopăie... Toți căutînd singura și aceeași chiuvetă ascunsă. Nici eu nu puteam

să o evit. Pentru ca, la sfîrșit, să mi se întîmple ceea ce meritasem: Wei Sing mi-a întins tichetul de intrare cumpărat dar neconsumat, mi-a vîrît în palmă biletele deja mototolite. Ea, care făcea totul pentru acești bani, mi i-a înapoiat fără a ezita. Cu răceală. Cu profesionalism. Astfel, amanta tuturor oamenilor a putut să mă umilească cel mai bine, mai bine decît pe un eunuc: în orice caz, pentru ea nu aveam nici o valoare. Nepăsătoare, mi-a refuzat dragostea ei.

Și trebuie să adaug că, după ce am părăsit-o, mîhnit de turnura evenimentelor, în timp ce coboram de la al doilea etaj, Wei Sing, din pragul ușii, mi-a surîs pentru prima oară. Am văzut perlele prințesei.

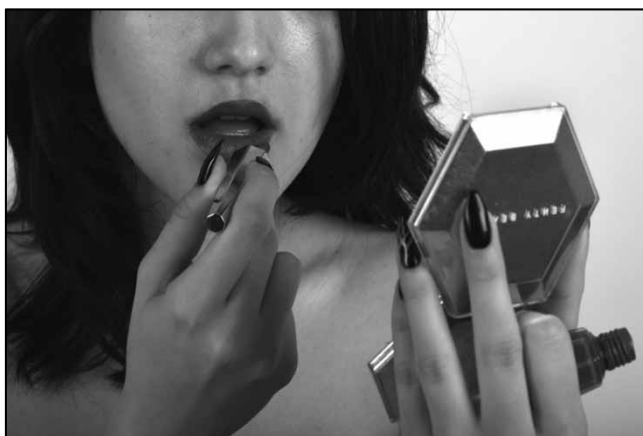
[...]

Am visat într-o noapte că scoteam dintr-un sac niște ceainice trandafirii sparte, niște cești cu capace ornate cu ideograme și că, în acel moment, Wei Sing apărea în fața mea, goală pușcă, pentru a-mi șopti: „Nu le spune părinților mei că sunt aici. Sst, sst...!”

Nu, bineînțeles că nu! Nu le voi scrie. Ea dansa ca Salomeea, cu trupul ca un fus șerpuind de la stînga la dreapta, pe șansoneta pe care eu o interpretam la chitară, în fața grădinii zoologice.

Frumoasă Wei Sing, cîntam eu în somn, fii bună, îndepărtează-te de această meserie de păcătoasă, nu-mi profana dragostea, fii demnă de un destin fericit. La văpaia vinovăției mele, fața mi s-a înroșit de încîntare și de rușine.

Traducere și prezentare de **Mariana STANCU**

Standarde

Francis TESSA

(Belgia)

Francis Tessa s-a născut pe 17 octombrie 1935 în Rossano Veneto, Italia. Săa stabilit în Belgia aproape șaptesprezece ani mai târziu. Director de tipografie până în 1990, apoi animator la asociația *Identités* pe care a fondat-o și a dedicat-o poeziei, ocupându-se, cu un grup de prieteni, de obiective multiple, dar paralele: evenimente, prezentări, simpozioane, fără a uita bineînțeles de publicarea unei reviste periodice și a unor cărți, de crearea unei *Maison de la Poésie* și a unei galerii de artă în *Amay*, precum și a *Midis littéraires* de Liège. Scriitorul-editor, Francis Tessa, cu *Identités* și colecțiile sale, își face un nume dincolo de granițele țării. (M. S.)

Copiii - mămăligă

I

Lilieci ne intrigau de mult timp. Fiind întrebați, părinții noștri nu știau ce să răspundă sau spuneau puține lucruri care ar fi putut să ne risipească temerile. Ne întrebam dacă nu cumva și ei vedeau în aceste gîngăanii niște creaturi înrudite cu diavolul. În plus, carnivore cu deprinderi nocturne, dormind ziua, cu capul în jos, chipurile lor mici aveau aparență umană.

– Sînt vampiri și beau sînge! se încumeta cîte unul. Dar puțini erau de acord cu o astfel de intransigență.

– Ei sînt aici de ani buni, chiar de secole, în toate serile de vară, să ne țină companie cu zboruri nervoase și rapide, fără ca nimeni să găsească motiv de critică... Nu, asta nu poate fi adevărat.

Eram deci adunați cu cei mari și discutam așezați, chiar pe pămînt, cu picioarele atîrnînd la marginea drumului. O

bătrînă care trecea s-a oprit lîngă noi, ne-a ascultat vorbind despre lilieci și încheie prin a spune, știrbă, cu o voce răgușită:

– Aceste păsări nu sînt păsări, ci sufletele celor morți. Iar despre morți nu se vorbește!

Și a plecat cu puternice gesturi de amenințare, care semănau a blesteme. Era prea mult sau nu destul. Cîțiva din cei mari nu erau de acord și păreau, în mod voalat, să accepte provocarea bătrînei.

Cei mici simțeau, în mod confuz, că plutea o conspirație în aer.

A doua zi seara, chiar de la căderea nopții, marele Berto, ajutat de trei lungani din banda lui, a întins între două prăjini înalte o plasă cu ochiuri mici. Patru perechi de brațe solide au cocoțat capcana ca pe un drapel și au înfipt prăjinile în două găuri săpate dinainte. Adulții priveau de departe fără a sufla o vorbă. Chiar de la primul ei zbor, o gînganie

nu a făcut decît să se prindă foarte repede în plasă, cu scurte țipete stridente. Deci nu era dificil.

Aclamații unanime au salutat captura dar li s-a impus tăcere micuților, sub pedeapsa de a fi excluși de la sărbătoare.

Rămînea să fie deplasată cu grijă capcana-stindard, ridicînd prăjinile, să se coboare plasa la pămînt încetișor și să captureze în sfîrșit prada cu mînuși solide din blană de iepure.

Totul era organizat dinainte. Alcoolul la nouăzeci de grade era deja vărsat într-un vas metalic pus chiar direct pe pămîntul portalului. Berto a scufundat cu grabă animalul în vas, l-a ținut afundat cîteva clipe, și-a retras mîna înmănușată și a lăsat fiara deja cherchelită să se zbată cu deznădăjduite filfiri de aripi negre. Atunci, a aprins chibritul pe care-l avea deja pregătit la ureche.

Liliacul, cu micuța lui mutră malițioasă, se mai răsuci cîteva clipe încă, în timp ce focul sfîrșitor duduia sub țipetele, săriturile de bucurie, dansurile scalpului și uralele de victorie ale tuturor copiilor ce făcuseră cerc în jur.

Bazinul a ars multă vreme, unic punct de lumină în noaptea fără lună. Umbrele noastre, ca niște valuri mișcătoare, umblau de colo-colo pe zidurile înalte ale pridvorului în care plutea un puternic miros de carne carbonizată.

II

Asta se întîmpla într-un an nici foarte bun, dar nici foarte rău, nu atît de îndepărtat, în țara mea natală. Acest cuvînt de țară nu este atribuit decît cartierului meu, de la periferia unui tîrgușor rustic, pe care de-abia îl cunoșteam.

Caracteristica satului era că nu avea orizont pentru privire (ceea ce este un semn că ar fi meritat un altul). La nord, munții nu prea îndepărtați, la sud, la est și la vest copaci, cîmpii, cîmpii și iar copaci. Din toate părțile, un zid verde.

Toată abundența cîmpiei fertile, soarele dogoritor iar, pe deasupra, și irigarea. Un sătuc de agricultori împrăștiați în jurul

centrului, care știau să trăiască într-o aproape completă autarhie și care treceau prin războaie fără prea mult zdruncin, datorată în mică măsură abilității de a se descurca și în mare măsură existenței pieței negre.

Se pare că exista aici și omenie. Cei care acceptau ca săracii să vină de cînd cădea noaptea, în grupuri limitate, se înțelege, să se încălzească în grajdurile lor în care respirația vitelor producea o ambianță călduță și moleșitoare destul de plăcută, în ciuda duhorii de urină.

Copiii rămîneau în picioare, nu existau bănci decît pentru mame. Toată această lume se ruga. Un șirag de mătănii mai întii și apoi Tatăl Nostru și rugăciuni la Sfînta Fecioară pentru toate dorințele de pe pămînt: pentru țaranul care accepta să se încălzească la el (era cel mai neînsemnat lucru), pentru armata noastră, pentru ca ea să cîștige războiul (nu se știe niciodată), pentru ca soldații să revină curînd, pentru ca grindina să ne cruțe în acest an, pentru cler, pentru Papa Pius XII care are multe griji, pentru Sfîntul Anton pentru ca el să audă rugăciunile noastre și să i le spună lui Dumnezeu (în cazul în care acesta nu le-ar fi auzit), pentru noi toți, pentru ca să fim binevoitori, generoși, și pentru toate celelalte. (Aceași formulă a fost reluată mulți ani mai tîrziu pentru dedicațiile de pe discuri solicitate).

Apoi, pe bătaia de ora douăzeci și două, mulțimea reîncălzită, înmiresmată ușor de balebă, părăsea grajdul nu fără a se duce să salute și să mulțumească, cu energie, plecăciuni și omagii de toate felurile, bravului proprietar, care supraveghea plecarea din pragul ușii bucătăriei, în care ardea un foc puternic. Și toată lumea se retrăgea, cu tropăit de saboți, sub stelele reci. Mamele-și țineau micuții în brațe lîngă piept, în timp ce alții mai mari se ascundeau sub șal și mergeau, în întuneric, cu pași mărunți cît mai aproape de fustele mamelor.

*

Cartierul Casette este situat pe drumul care merge de la biserică la cimitir, pe partea stîngă.

O veche și enormă uzină de filatură care cunoscuse momentele sale de glorie în secolul optsprezece, abandonată în secolul nouăsprezece, a fost transformată în întregime în case de locuit.

(Trebuie să crezi că inițiatorul-proprietar nu era dotat cu o imaginație exuberantă pentru a găsi o denumire domeniului lui. *Casette*, „căsuțe” – era modest, dar realist. Și se mulțumi cu acest nume.)

Un portal dădea acces spre restul așezării, care nu se vedea din stradă. Pentru trecător nu apărea deci, de la sosire, decît această boltă cu aspectul unui vechi portal de fermă sau de modest castel. Dar întreaga comparație trebuia să se oprească aici, sub amenințarea unei serioase deziluzii.

La dreapta portalului și continuîndu-l, se ridica o lungă suită de vreo zece uși identice, alternate cu o fereastră la parter și cu două ferestre pe fiecare etaj, toate prevăzute cu obloane cu două batante, din lemn brun, uscat de ani ca o piele mumificată.

Pe acest ansamblu, sub acoperiș, se desfășura un pod imens, întinzîndu-se de la un capăt la altul al clădirii, străbătut de douăzeci și cinci de mici ferestre, fără lambriuri și fără sticlă, larg deschise tuturor vînturilor. Curentul vuia energic în noapțile cu furtună în acest incontestabil regat al liliiecilor.

Accesul în acest sălaș enorm se făcea printr-o ușă oarbă, mereu închisă, prin punctul cel mai înalt al portalului.

Trebuia o scară de patru metri pentru a ajunge la ea. Podul era rezervat proprietarului locurilor și în capetele noastre acolo era cel mai important mister al acestui H.L.M. (*Habitation à Loyer Modéré/ Locuință cu Chirie Moderată*) orizontal.

Ne spuneam:

– Un pod, la ce bun, pentru că el nu are nimic în interior...

Și nimeni nu putea spune, nici măcar ca lăudăroșenie, că a vizitat acest spațiu de

legendă, de unde ieșeau, în fiecare seară, mulțimi din păsările acestea bizare.

Casele, ele aveau pereți exteriori în plină stare de degradare. Dacă imobilele pot avea lepră, acelea erau cu siguranță leproase.

Poate zidurile cunoscuseră un piculeț de culoare ocru deschis, dar asta trebuie să fi fost atît de veche încît nimeni nu mai avea nici cea mai mică idee.

În unele locuri, o parte a peretelui, cimentată de bine de rău, făcea dovada unei reparații urgente cu bani puțini și fără a face mofturi.

Dar acești plasturi, răsîndiți pe lunga fațadă arătau, într-un oarecare fel, o determinare aparte.

În fața clădirii paralele cu strada, curgea un pîrîu utilizabil în toate circumstanțele: la irigarea cîmpurilor care se găseau la dreapta, la un nivel inferior, cînd venea sezonul uscat al lunii iulie; la spălatul rufelor, cînd femeile se duceau la rîu cu măglițele și cu hîrdaiele cu rufe; în sfîrșit, apa pentru nevoile domestice.

Aveam obiceiul totuși să privim în amonte dacă vreun călător nu făcea o reconfortantă baie la picioare, sau dacă vreo gospodină nu-și clătea rufele cu multă apă, cu brațe încărcate de cearșafuri, fantome plutind la nivelul cursului apei și aduse înapoi, către magliță, de o mîină zdravănă imediat ce clătitul era apreciat ca fiind suficient. Doar în acel moment rețineam o căldare din această apă pentru băut și pentru toate celelalte. (Cît despre ceea ce se putea întîmpla mai în amonte – pîrîul venindu-ne de la cîtiva metri aproape în unghi drept – nimeni niciodată nu-și punea întrebarea.)

Căldarea își recăpăta locul, agățată undeva în camera de zi, deasupra chiuvetei pentru vase, cumva în centrul familiei, unde se gătea, se mîncea, se discuta, se studia, ne jucam, ne certam: pe scurt, creierul unde, inevitabil, ajungea totul.

Un polonic era agățat pe marginea căldării. Toată familia venea să bea apă de aici. Era singurul gest cu totul liber, necodificat și accesibil în orice moment.

Cu toate acestea, aveam de ales; apa din pîrîu sau cea din fîntîna comunală, din piața bisericii. Dar era departe.

Cîteodată, în împrejurări care îmi rămîn necunoscute, mama se ducea în piață cu alte femei, cu o căldare în fiecare mîna. Era o adevărată aventură: timpul să-și aștepte rîndul, să pompeze cu forță pe o manivelă arcuită, pentru a obține un firicel subțire de apă: ce disproporție! Mult mai tîrziu, revenea încărcată, vîrsînd pe ici pe colo cîteva picături care dispăreau în căldură cu viteza unei sclipiri de umbră.

Apa din fîntînă mi se părea mai proaspătă. Mama spunea că aceasta duhnea a broască rîioasă și că apa din pîrîu avea un gust mai bun. Eu, mult timp, am crezut că broasca rîioasă reprezenta clădirea comunală situată în fața fîntîinii publice. Cînd ești mic, poți avea aceste confuzii inexplicabile.

[.../]

Salcîmi cu spini mari (cei care folosesc la fixarea fluturilor) închideau complet pasajul și protejau cîmpurile supraînălțate.

Lîngă această limită a universului nostru, curgea un pîrîiaș cu apă dezgustătoare. Ni se spusese că venea direct din cimitir și o priveam cu teamă și cu respect; evident că nu am atins-o niciodată.

[...]

La Casette locuiau cei fără meserie, celibatarii săraci, văduvele cu mijloace

modeste hrînind numeroase guri, meșteșugarii fără comenzi și toți cei care, într-un moment din viața lor, au pierdut tot. Alții, în schimb, născuți la Casette, nu au plecat de aici niciodată, aici s-au căsătorit și aici și-au întemeiat o familie.

Toți formau o comunitate aparte. (Ah, acest harțag care ni se ridica în gît imediat ce unul dintre noi era arătat cu un deget amenințător și cu cuvîntul *casataro* de cineva din sat. Nu trebuia să o faci de două ori...). Deci, o comunitate fără prea multă promiscuitate, în care fiecare știa totul despre toată lumea și, neposedînd nimic, nu avea nimic de dat și nimic de ascuns.

Nici chiar cerșetorii nu dădeau pe aici, fără îndoială știau de ce.

(Colecta era interzisă prin lege. O inscripție mare din marmură o spunea la intrarea în sat. *E vietata la questua. Cerșitul este interzis*. Era acolo o măreață găselniță a regimului, ca și cum era suficient să o spui pentru a șterge sărăcia.)

Deci, cerșetorii își vedeau de drum. Unul singur, o dată spre seară, a bătut la mătusa mea. I-a dăruit o veche pereche de saboți. Era încîntat.

– Privește, mi-a spus ea, este tot ceea ce puteam să-i dau și îmi arată cele două lire care îi rămîneau.

(fragment)

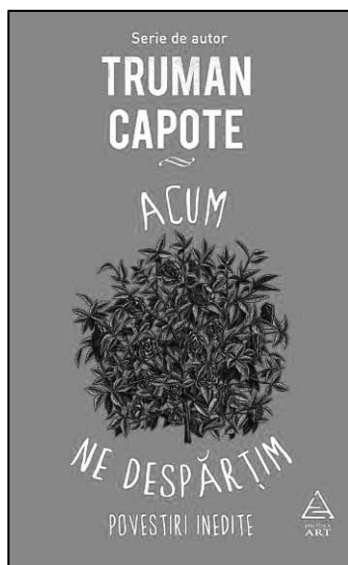
Traducere și prezentare de **Mariana STANCU**

Diversitatea culturală și excentrismul povestirilor lui Truman Capote

Alexandra MÂNZAT

Truman Steckfus Persons (30.09.1924 – 24.08.1984) provine dintr-o familie cu un istoric instabil, un factor destul de important

care i-a determinat pasiunea de a scrie. Tatăl său a fost plasat după gratii la un moment dat, acuzat fiind de fraudă, ceea ce a dus (inevitabil?) la divorțul părinților săi. În urma acestui incident, viitorul scriitor a fost crescut de familia mamei, o mamă despre care se spune că ar fi fost alcoolică. Căsătoria

acesteia cu un om de afaceri cubanez îi aduce numele cu care și-a semnat creațiile literare, și anume Capote.

Așa cum prezintă Hilton Als situația în cuvântul înainte, scrisul, la fel ca și homosexualitatea, îl definesc pe autorul american. Această observație este completată de David Ebershoff în postfață prin afirmația sa că Truman Capote obișnuia să scrie în fiecare zi

după ce venea de la școală câte trei ore pentru a-și șlefui în primul rând tehnica și în al doilea pentru a-și exprima gândurile pe care îi era frică să le spună altcuiva. Inspirația sa venea din lucrurile observate în jurul lui și din gesturile persoanelor care locuiau în același cartier ca și el.

Stilul său, așa cum observă și Ebershoff, se distinge prin propozițiile clare, imagistica

precisă, limbaj riguros și delicat și prin nota de empatie, care se regăsește în portretizarea unor personaje de culoare, discriminate într-o lume condusă de albi.

El folosește aceste personaje de culoare tocmai pentru a-și masca homosexualitatea și excluziunea socială cu care se confruntă din cauza orientării sale sexuale. Cu toate că este considerat un autor etalon al anilor respectivi, Ebershoff scrie despre Capote următoarele: „El ne înfățișează geniul înainte de înflorirea lui completă”.

Truman Capote, geniul literar, de asemenea, întruchipează și imaginea bărbatului „bețiv, caustic, lipsit de loialitate și, poate cel mai trist, de autor care nu mai scrie”, din cauza faptului că a murit în somn după ce s-a confruntat cu mai multe probleme de sănătate cauzate de alcool și droguri.

Volumul *Acum ne despărțim* cuprinde paisprezece povestioare care au fost scrise în perioada sa timpurie de creație, abia de la proza a doisprezecea, *Traffic West*, sesizându-se ceea ce Hilton Als numește „o primă mostră a scrisului său matur”.

Tema despărțirii este elementul comun al lucrărilor sale, aceasta regăsindu-se sub diferite forme, cum ar fi înstrăinarea de un prieten sau de un mentor, moartea unei persoane, pierderea inocenței, plecarea persoanei iubite sau părăsirea unei școli.

Personajele sale au atât caracter tipologic, cât și autobiografic, dar probabil cel mai important criteriu de categorizare ar fi culoarea pielii. Belle Rankin și Lucy sunt cele mai proeminente două figuri feminine de culoare, în timp de Louise Semon se încadrează în categoria personajelor provenite din familii interrasiale, prin intermediul căreia Truman Capote descrie condiția omului care

face parte din două comunități, dar nu aparține de niciuna.

Tehnica de a reda locurile și personajele compensează pentru finalul abrupt al povestirilor și pentru anumite elemente ale cadrului. Deseori aceste detalii nu aduc valoare adăugată textului, ci diluează treptat ideea principală. Cu toate acestea, în prozele *Acum ne despărțim*, *Belle Rankin*, *Ca fluturile de lumină*, *Louise* și *Spirite înrudite*, aceste detalii completează contextul narativ cu un mijloc indirect de caracterizare al personajelor care ar putea ajuta la anticiparea deznodământului.

Traffic West este singura proză din volum dintre cele structurate pe capitole care este scrisă în ordine inversă a numerotării și în ordine aleatorie ca și cronologie a evenimentelor, o excepție de la structurile folosite în mod frecvent.

Apelul la empatie din *Ăsta este pentru Jamie* a sensibilizat publicul într-un mod surprinzător datorită personajului Teddy, un copil în vârstă de șapte ani care-și dorește doar puțină atenție din partea părinților și care se simte părăsit atunci când dădaca îl anunță că s-a logodit. De cealaltă parte a spectrului, avem alte două personaje, doamnele Rittenhouse și Green, o femeie văduvă și una

plictisită de viața pe care o duce alături de soțul ei, care se gândesc neobosit la moduri de a-și face viața mai ușoară, deși acest lucru presupune să rănească pe cei din jurul lor.

Talentul lui Truman Capote se dezvăluie pe măsură ce avansezi în lecturarea acestui volum de proze, totuși neatingându-și potențialul pe care l-ar fi putut dezvolta dacă și-ar fi continuat munca în ultimii ani de viață. Publicarea în anul 1975 a unui fragment din romanul neterminat intitulat *Answered Prayers* a dus la excluziunea sa din mai multe cercuri sociale exclusiviste, după ce persoanele ale căror secrete rușinoase au fost dezvăluite au reacționat negativ la inițiativa autorului de a scrie un roman realist, bazat pe realitatea pe care a observat-o stând cu acestea.

Cele paisprezece povestiri, pe cât de asemănătoare din punct de vedere stilistic cu celebrul său roman *Mic dejun la Tiffany*, pe atât de mult se comportă precum o autobiografie romanțată a trăirilor sale, din momentul despărțirii părinților și până la momentul mutării sale la New York.

Extravaganța și diversitatea prietenilor pe care și le-a făcut sunt două mărci pregnante în descrierea personajelor sale și a contextelor în care acestea acționează.

Joaca cu focul

Frankfurter Buchmesse 2022

Damaschin POP-BUIA

Cum semnalăm în urmă cu exact un an (vezi *Mișcarea literară* Nr. 4/2021), țara invitată de onoare a actualei ediții *Buchmesse Frankfurt* este Spania și s-ar părea, de la bun

început, că ne vom bucura de o ediție reușită, cu toți norii întunecați și umbra neagră a războiului care s-a abătut asupra bătrânului Continent. Cartea de vizită a Spaniei a fost pusă sub semnul *Sprühend kreativ*, în traducere liberă, *creativitate sclipitoare*. Spania s-a mai bucurat de sta-

sursa: <https://www.accioncultural.es>

tutul de țară invitată de onoare în anul 1991, iar la ediția din anul viitor acest privilegiu îl va avea Slovenia.

„*Dunkle Wolken über dem Kirschgarten – Krieg und Rezession überschatten die Wiederauferstehung der Frankfurter Buchmesse. Doch das Gastland Spanien bringt*

Tîrg de carte

Licht” (În rom.: „Nori întunecați deasupra livezii de cireși - război și recesiune îngreunează renașterea Tîrgului de carte din Frankfurt. Dar, Spania, țara invitată de onoare, readuce lumina speranței”), citim în *Stuttgarter Zeitung* din 18 octombrie din urmă. Asupra atenției de care acest mare eveniment cultural se bucură nu vrem să insistăm aici, dar nici să trecem cu vedere

peste caracterul politic accentuat pe care l-a îmbrăcat, și asta din mai multe perspective. Pe de o parte, faptul că regele Spaniei Felipe al VI-lea, împreună cu soția, Letizia, au fost prezenți la deschiderea oficială, în seara zilei de marți, 18 octombrie. Familiei regale i s-au alăturat și președintele Germaniei, Frank-Walter Steinmeier, precum și cel ucrainean, Wolodymyr Zelenskyj, acesta din urmă pe cale virtuală, via internet, în seara celei de a doua zi a Tîrgului de carte de la Frankfurt. Apelul său era adresat celor aproximativ 1.700 de editori prezenți la ediția din acest an, pe care îi îndemna să cultive cartea, ca purtătoare a adevărului în sine și, mai ales, pe cel cu privire la războiul care s-a abătut asupra Europei. De asemenea, a se lupta împotriva manipulării de informație și a cultivării ambițiilor imperialiste, pe care Putin și regimul din Kremlin le practică, cu cinism și ignorarea totală a pericolului escaladării conflictului Rusia-Ucraina. Mult temuta amenințare a unui război la scară mondială este mai aproape și mai reală decât omenirea și-ar fi putut-o închipui în ultimele decenii.

Că sărbătoarea cărții și a așa-numitei „industrii a cărții” este renumită pe plan mondial, este un lucru bine cunoscut, la fel și că, spre deosebire de cea care se desfășoară în Leipzig, unde pe prim plan sunt autorii, aici, la rang de frunte se află editurile, „producerea” cărții, cum se exprimă specialiștii din branșă. Cu toată căderea ori relaxarea restricțiilor sanitare provocate de pandemie, iată, de aproape trei ani, cifra record a participanților nu va fi depășită nici la această ediție, atât dacă ne referim la expozații, cât și la publicul care, începând cu vineri 21 octombrie, va avea acces la Tîrgul propriu zis, la multele standuri ticsite de cărți,

de noi titluri și, bineînțeles, multele discuții interactive, așadar întâlniri autor-public (cititor), unde, ca în fiecare an, va avea loc, un dialog benefic pentru ambele părți. În legătură cu măsurile sanitare luate ori, mai bine zis, neluate, mi-a atras atenția o replică a directorului *Buchmesse*-ei, Juergen Boos, într-un interviu dat pe *Deutschland Funk*. Întrebarea reporterului suna cam așa.: Acuma, când cifrele noilor infecții au urcat în mod îngrijorător și se vorbește despre o eventuală regulă care să impună întoarcerea la purtarea obligatorie a măștii, Dumneavoastră nu impuneți nicio restricție în acest sens. Cum așa? Răspunsul: Simplu, noi ne înscriem în ramele prevederilor legislative care există acuma, nu în ale acelora care eventual vor urma. Publicul, cred că va ști să aprecieze acest lucru și că participarea se va desfășura în condițiile unei întoarceri la normalitate. Bineînțeles că vizitatorul va decide el însuși dacă va purta o mască, ori nu, nu există nicio interdicție în acest sens. Sună bine, mi-am zis eu, este încă un semn de recuperare a unei libertăți pierdute în ultimii ani.

Ca de fiecare dată, înaintea startului propriu zis al Târgului de Carte, a avut loc, în *Kaysersaal*, în clădirea primăriei din Frankfurt, numită și *Römer*, decernarea Premiului Cărții Germane (*Deutscher Buchpreis*), onoare de care s-a bucurat, în mod surprinzător pentru mass media, un autor elvețian, care semnează cu pseudonimul Kim de l'Horizon (născut în 1992), o persoană care se declară non binară, prima de acest fel care este încoronată cu un premiu de asemenea importantă. Cartea premiată poartă numele *Blutbuch* (Cartea sângelui), o auto ficțiune, cum o găsim calificată în presa de specialitate. De altfel, acest roman, unul de debut, a mai luat *Literaturpreis der Jürgen Ponto-Stiftung* (Premiul literar al Fundației Ponto) din Elveția, însă premiul de la Frankfurt este unul de mai mare însemnătate.

Într-un interviu acordat *SRF (Schweizer Radio und Fernsehen)* aflăm unele aspecte legate de efectul încurajator pentru autor, la decernarea prestigiosului premiu. Eclatante au fost, de la bun început, atât apariția, cât și, mai apoi, gestul pe care l'Horizon l-a făcut în

fastuoasa sală din primăria orașului de pe Main. Mai întâi, raderea părului de pe cap, gest al solidarității cu femeile asuprite și maltratate din Iran, iar mai apoi interpretarea unui cântec, cu reale calități de interpret. Asta în loc de discurs, cum ar fi cerut-o standardele cu care ne-am obișnuit. Romanul este unul de factură biografică, dar nu sub aspectul

Damaschin Pop-Buia s-a născut în 1961 în localitatea Maieru, jud Bistrița-Năsăud. Urmează cursuri liceale la Sângeorz-Băi și Năsăud, apoi Facultatea de litere, secția franceză-română, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A colaborat cu poezie, critica literară, eseu și traduceri la diferite reviste literare, din țară și din Germania. Este membru al Societății scriitorilor din Bistrița-Năsăud

Apariții editoriale: *Poezii plâng*, Editura *Clusium*, Cluj-Napoca, 1997; *Mângâind ninsori la Maieru/ Caressant des neiges à Maieru*, Ediție bilingvă (română/franceză), Editura *Aletheia*, 1999 (versiunea în limba franceză semnată de Florin Avram); *cu cuvintele la plimbare*, versuri, Editura *PIM*, Iași, 2021; *Est versus Vest*, Editura *Școala Ardeleană*, Cluj-Napoca, 2022. Este cotraducător al cărții *Mozaic românesc* (germană-română) a lui Richard Müller-Schmitt, împreună cu Cristina Delia Bălăban, apărută la Editura *Excelsior* din Cluj-Napoca, 2006.

punctării care marchează persoana la nivelul evenimential, ci la acela al devenirii, al situării vis-a-vis de sine însuși și, poate mai ales, de contactul cu semenii, autorul pornind de la condiția unei persoane care iese din terenul standardului, obișnuitului, prin condiția pe care o are, aceea de a se simți aparținător ambelor sexe, respectiv al niciunuia dintre ele în totalitate. Potrivit *DuMont-Verlag*, editura care a preluat publicarea romanului proaspăt premiat, Kim de l'Horizon ar avea parte, alături de ecouri pozitive grație decernării premiului din Frankfurt, și de reacții adverse, via internet, pe care redacția editurii s-a văzut nevoită să le înlăture. Desigur, toate acestea ca o reacție îndreptată împotriva minorității pe care autorul o reprezintă și tematizează, deschis, direct și fără complexe. De altfel, proaspăta confirmare a talentului literar aparte îi întărește acestuia convingerea că felul în care

scrie și ceea ce scrie se bucură de interes și, mai mult, chiar de mult succes. Redăm, mai jos, titlurile cărților care au fost nominalizate pentru Premiul literar *german Book Prize*, lista scurtă (*Shortlist*), așa cum o găsim pe *Hessenschau.de*, în ordine alfabetică:

Fatma Aydemir: *Dschinns* (Carl Hanser, Februar 2022)

Kristine Bilkau: *Nebenan* Alături (Luchterhand, März 2022)

Daniela Dröscher: *Lügen über meine Mutter* Minciuni despre mama mea (Kiepenheuer & Witsch, August 2022)

Jan Faktor: *Trottel Prostäläu* (Kiepenheuer & Witsch, September 2022)

Kim de l'Horizon: *Blutbuch* Cartea de sânge (DuMont, Juli 2022)

Eckhart Nicel: *Spitzweg* (Piper, April 2022)

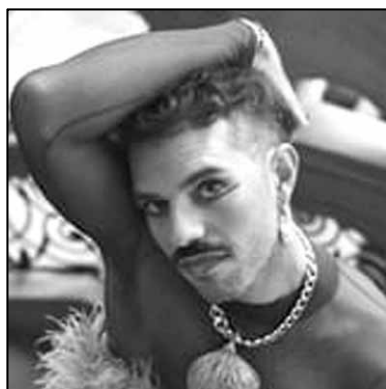
Reținem evaluarea juriului:

„Alle sechs Titel der Shortlist 2022 konnten uns in ihrer ästhetischen Eigenheit überzeugen [...]. Mit sprachlicher Brillanz und formaler Innovationskraft beschreiben sie soziale Realitäten und Phantasmen, vermessen Mitte und Ränder, umkreisen Trauer und Komik. Damit bilden die nominierten Autoren*innen die thematische wie stilistische Vielfalt der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur ab”.

(În rom.: „Toate cele șase titluri ale Shortlist-ei din 2022 ne-au convins prin ținuta lor estetică aparte. [...] Prin strălucirea lor lingvistică și forța formei inovatoare, ele descriu realități și ficțiuni sociale, iau pulsul esenței și al marginalului, surprind tristețe și umor. În acest fel, autorii nominalizați reflectă diversitatea tematică precum și cea stilistică a

literaturii contemporane de limbă germană.)

Fotografia de mai jos a devenit între timp mai mult decât cunoscută, poate chiar celebră. Ea îl surprinde pe deținătorul de acest an

© Arne Dedert / DPA

al renumitului *Deutscher Buchpreis*, în momentul în care, la decernarea premiului în *Kaysersaal*, își tunde părul, un gest pe cât de insolit, pe atât de contradictoriu.

Întrebat de un reporter al SRF (*Schweizer Radio und Fernsehen*, în rom.: *Radioul și televiziunea elvețiană*) *despre semnificația pe care o are prestigiosul premiu cu care romanul Blutbuch a fost răsplătit, l'Horizon răspunde prin:* „Er ermutigt mich, dass es richtig war, diesen schwierigen Weg zu beschreiten. Er zeigt mir, dass dieser Weg relevant ist – und zwar nicht nur für mich, sondern für viele Menschen. Dieser Preis ermutigt mich auch, weiterhin radikal zu schreiben – radikal in meiner Ästhetik und Poetik. Er bestärkt mich darin, mich nicht nach vorgegebenen Formen richten zu müssen” în rom.: „Îmi arată că această cale este relevantă, și asta nu doar pentru mine, ci pentru mulți oameni. Acest premiu mă încurajează totodată să continui a scrie într-o manieră radicală - radical în estetica și poetica mea. Mă îndeamnă să nu fiu nevoit să mă conformez unor forme impuse dinafară.”

Spania, cu statutul ei de țară invitată de onoare (*Gastland*), este prezentă nu numai prin carte, ci și prin muzee și expoziții culturale. Pe site-ul *Hessenschau* am găsit o ilustrare succintă a acestora:

Vestitul Muzeu *Prado* (cu lucrări numeroase, în copii), un așa numit Forum al fotografiei, apoi unul de lucrări de artă, găzduit de Asociația de Artă din Frankfurt, și lista continuă până în afara orașului de pe Main, ajungând la Darmstadt, localitate care va găzdui *Illustratorenfestival*.

În hala propriu zisă a *Buchmesse*-i, țara lui Cervantes se bucură de pavilionul cel mai întins. Aici sunt expuse cărți, au loc dialoguri între autori și public, schimburi culturale și, înainte de toate, se țintește o apropiere a literaturii spaniole actuale de cititorul german ori din UE, în general. Nu uităm că, prin amploarea pe care o are, Târgul de Carte din Frankfurt este vizitat de un public pestriț, internațional, la fel cum și exponatele, la rândul lor, reflectă un spectru multilingv. Delegația iberică, condusă de Irene Vallejo

und Antonio Muñoz Molina, numără nu mai puțin de 180 de persoane, dintre care 100 de autori de carte, care vor citi din propria creație, în orașul care găzduiește expoziția, precum și în alte localități din landul Hessen. Printre cei 100 de autori se află și *Musik- und Theaterperformances spanischer Künstlern*. (autori de teatru și muzică spanioli).

La ceremonia de deschidere s-a făcut următoarea afirmație:

„Einunddreißig Jahre sind seit unserer letzten Teilnahme als Ehrengast an diese Buchmesse vergangen. Seitdem haben wir uns als Gesellschaft und als Demokratie gewandelt. Unsere Literatur in ihrer ganzen Vielfalt und Pluralität ist der beste Ausdruck dafür”, sagt Miquel Iceta, Minister für Kultur und Sport Spanien. Auch Juergen Boos, Direktor der Frankfurter Buchmesse, freut sich auf den Ehrengast-Auftritt von Spanien mit seiner großen literarischen und sprachlichen Diversität:

„Der Aspekt der Mehrsprachigkeit des Landes nimmt eine entscheidende Rolle ein, neben dem Castellano schreibt ein Viertel der Autor:innen, die nach Frankfurt kommen, auf Katalanisch, Galicisch oder Baskisch. Und mit Autorinnen wie Cristina Morales, Elvira Sastre, Esther Paniagua und Elena Medel kommen starke weibliche Stimmen auf der Messe zusammen, die sich mit zentralen aktuellen Themen beschäftigen.” (În rom.: „Sau scurs treizeci și unu de ani de la ultima noastră participare în calitate de țară invitată de onoare. De atunci am evoluat sub aspect social și sub cel al democrației. Literatura noastră, în toată diversitatea și pluralitatea ei, este cea mai bună expresie în acest sens”, a declarat Miquel Iceta, Ministrul Sportului și al Culturii din Spania. „Aspectul multilingvismului țării joacă un rol crucial, pe lângă limba castiliană, un sfert din autorii care vin la Frankfurt scriu în catalană, galiciană sau în bască. Și cu autoare precum Cristina Morales, Elvira Sastre, Esther Paniagua și Elena Medel se afirmă voci feminine puternice, care abordează probleme centrale și de actualitate”, s-a mai semnalat la oficierea deschiderii Târgului de Carte.)

„Povestirile se comportă precum cireșele; când tragi de una, vin mai multe deodată”, afirmă scriitoarea Carmen Martin Gaité în pavilionul rezervat Spaniei. În trei capsule în formă de cireșe, vizitatorii devin, grație inteligenței artificiale, părți ale creativității, fiind transportați în lumea vastă a literaturii spaniole ori vin în contact cu staruri de talie mondială, cum ar fi Rosa Montero, Arturo Pérez-Reverte ori Fernando Aramburu, dar și cu talente noi, precum Elena Medel, Miqui Otero ori Ray Loriga”, mai găsim pe situl oficial al mării expoziții de carte.

Caracterul politic al acestei ediții, prin marea amplitudine, se situează mult deasupra celui din alte ediții, lucru datorat conflictului armat Rusia/ Ucraina. De altfel, lui Serhij Zhadan, scriitor și muzician din Ucraina, i s-a acordat, duminică, în ultima zi a Buchmesse-i, Premiul Păcii librăriilor germane (*Friedenspreis des Deutschen Buchhandels*), conform tradiției, în Biserica Sf. Paul din Frankfurt pe Main.

Von Mariusz Kubik – Eigenes Werk, CC BY 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=121912066>

Motivarea juriului a fost următoarea:

„(...) für sein herausragendes künstlerisches Werk sowie für seine humanitäre Haltung, mit der er sich den Menschen im Krieg zuwendet und ihnen unter Einsatz seines Lebens hilft. (...) Seine Texte erzählen, wie Krieg und Zerstörung in diese Welt einziehen und die Menschen erschüttern. Dabei findet der Schriftsteller eine eigene Sprache, die uns eindringlich und differenziert vor Augen führt, was viele lange nicht sehen wollten.”

(În rom.: „[...] pentru opera sa artistică deosebită și atitudinea sa umanitară, îndreptată spre oamenii aflați în război și pe care îi ajută cu riscul vieții. [...] textele redau

felul în care războiul și distrugerea dau năvală în această lume, zguduind oamenii. Procedând astfel, scriitorul găsește un limbaj particular, care ne arată într-o manieră penetrantă și diferențiată, ceea ce mulți, vreme îndelungată, nu au vrut să vadă.”)

În afară de apelul direct al președintelui Selenski, făcut în seara celei de a doua zi a expoziției, a fost de remarcat și prezența *live* a Primei Doamne a Ucrainei, Olena Selenska, sâmbătă, pe 22 octombrie, care, împreună cu First Lady Elke Bűdenbender, soția președintelui Germaniei, au preluat patronajul unui proiect editorial care se ocupă de copiii refugiați din Ucraina.

În *Frankfurter Allgemeine Zeitung* găsim, de asemenea, un articol intitulat „*Helf ukrainischer Literatur*”, în care Olekandr Afonim, președintele Asociației Librărilor Ucrainene, prezent și el la expoziție, cere crearea unor fonduri bănești internaționale în scopul salvării și răspândirii literaturii din țara sa. O așa numită *Crowdfunding -Kampagne* a Asociației Europene a Editorilor a colectat deja 50.000 de euro în vederea tipăririi a cărți pentru copii, un fapt mai mult decât lăudabil.

Deutscher Wirtschaftsbuchpreis (*German Business Book*/Premiul cărții cu caracter economic), ori *Unternehmerbuch des Jahres* (Premiul cărții antreprenorilor), cum mai este el numit, a fost acordat unui *duo* de origine chinezo-taiwaneză, pentru cartea „*Al 2041: Zece viziuni ale viitorului*” (*AI 2041: Ten Visions for Our Future*): scriitorul de *science fiction* Chen Qiufan și informaticianul Kai-Fu Lee. Doar Chen a fost conectat la ceremonia de premiere, prin intermediul telefonului mobil. Cartea se vrea un semnal de avertizare îndreptat împotriva utilizării abuzive a datelor de către corporații sau state, după cum a afirmat Chen Qiufan. Premiul este dotat cu 10.000 de euro.

Interesante au fost și în acest an discuțiile scriitorilor cu publicul, din partea a doua a expoziției, căci, după cum se stie, Tărgul de carte din Frankfurt este deschis abia a treia zi publicului larg, primele două zile fiind rezervate oamenilor de specialitate, din așa numita industrie a cărții, unde la loc de frunte se află editurile. Am reținut o

constatare făcută de un scriitor pakistanez, trăitor la Londra, pe nume Mohsin Hamid, apărută în *Stuttgarter Zeitung* din 19 octombrie a. c.

„*Unsere Welt ist im Begriff, in sich beargwöhnende Nationen, Clans und Stämme zu zerbrechen*” (...). *Dabei ließen sich die Probleme, die eine permanent über ihre Verhältnisse lebende Menschheit aufgetürmt habe, nur durch Kooperation lösen. Ein Modell dafür sei die Zusammenarbeit zwischen Lesern und Autoren. Diese schreiben Romane, jene erwecken sie in ihrer Einbildungskraft zum Leben: „In einer Welt, die im Begriff scheint, in eine Phase der Dunkelheit einzutreten, sind Romane ein Häufchen Glut, das uns in Erinnerung ruft, dass wir unsere Welt gemeinsam erneuern können.*”

(În rom.: „Lumea noastră este pe cale de a se destrăma în națiuni, clanuri și triburi care se suspectează reciproc (...). Problemele acumulate de o lume care trăiește permanent peste posibilitățile propriilor resurse nu pot fi rezolvate decât prin cooperare. Un model în acest sens este colaborarea dintre cititori și autori, primii scriind romane, iar ceilalți dându-le acestora viață prin forța imaginației. Într-o lume care pare să intre într-o fază de întuneric, romanele sunt o grămăjoară de cărbuni aprinși, care ne aduc aminte că împreună putem reînnoi lumea.”)

2022 a fost ediția la care s-a acordat pentru întâia oară un premiu și unui cititor, mai precis, unei cititoare. Câștigătoarea se numește Katja Diehl, iar cartea ei poartă titlul de „*Autocorect*”, autoarea fiind preocupată de transformarea mobilității actuale, dăunătoare mediului înconjurător, în una nepoluantă, ecologică. Prea mulți oameni sunt încă dependenți de mașină, mai ales în zonele rurale, ține ea să atragă atenția.

Și pentru a încheia cu premiile acestei ediții, vom trece în revistă lista autorilor și a cărților lor, la secțiunea *Der Deutsche Jugendliteraturpreis* (Premiul Literaturii germane pentru tineret)

- Cartea ilustrată (*Bilderbuch*): *Groapa noastră* (*Unsere Grube*) von Emma

Adbâge, traducerea în limba germană de Friederike Buchinger

- Cartea pentru copii (Kinderbuch): În căutarea lui Paulie Fink (*Die Suche nach Paulie Fink*), de Ali Benjamin, traducerea în limba germană de Jessika Komina și Sandra Knuffinke
- Literatură pentru tineret (Jugendbuch): Noapte întunecată (*Dunkelnacht*), de Kirsten Boie
- Cartea de specialitate (Sachbuch): Parfumul pinilor – Familia mea și secretele ei (*Der Duft der Kiefern – Meine Familie und ihre Geheimnisse*), de Bianca Schaalburg
- Premiul juriului pentru tineret (Preis der Jugendjury): *Hard Land*, de Benedict Wells
- Premiul special pentru întreaga operă literară (Sonderpreis Gesamtwerk): Hans Ticha
- Premiul special „Talente noi” (Sonderpreis „Neue Talente”): Mia Oberländer

Privită în ansamblu, ediția din acest an a *Buchmesse*-i din Frankfurt a fost una reușită, mai ales dacă este comparată cu cele din ultimii ani, umbriți de restricțiile pandemiei. Cifra participanților a crescut vis-a-vis de cea din 2021, rămâne însă departe de recordul anului 2019. Potrivit *Handelsblatt*, cota vizitatorii a ajuns la 180.000, dintre care 93.000 din categoria celor profesioniști, activi în „industria cărții”. În 2019 cifra totală trecea de 300.000! Aceeași sursă ne spune că la actuala ediție (cea de a 74-a) a *Buchmesse*-i au fost prezenți 4.000 de expozanți din 95 de țări.

Situația conflictuală din Europa a dat o culoare politică nemaiîntâlnită la Târgul de carte din Frankfurt. Nu ne rămâne decât să sperăm că scriitorii, dimpreună cu cititorii, ne vom bucura, la ediția din 2023, între 18 și 22 octombrie, când țara invitată de onoare va fi Slovenia, de un drept elementar care, între timp, ne-a fost furat: cel al PĂCII.

sursa: www.boersenblatt.net © Frankfurter Buchmesse / Ines Bachor

Notă: Traducerea textelor din limba germană aparține autorului acestor rânduri.

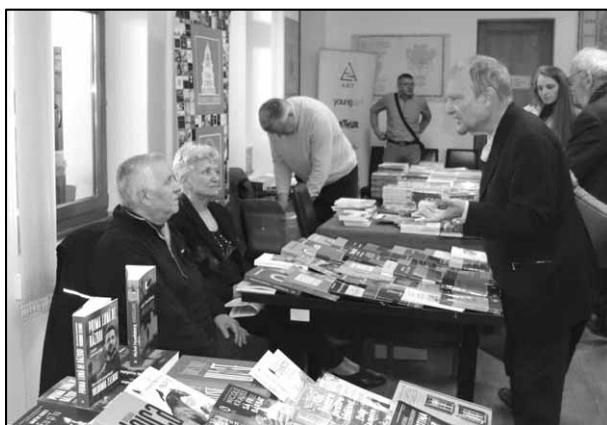
Inaugurarea Bibliotecii „Andrei Moldovan” la Colegiul Național Petru Rareș din Beclean – 27 oct. 2022. În imagine, Menuț Maximilian, Cristian Nicula – inspector școlar general, Ioan Pinte, Olimpiu Nușfelean..

Elevi și dascăli de la colegiul din Beclean.

Salonul de Carte Coșbook la Biblioteca Județeană George Coșbuc. În imagine, Ioan Pinte, Camelia Tabără – vicepresedinte al CJ BN, Lucian Vasiliu.

Dialog între editori și scriitori – Valeriu Stancu, Mariana Stancu, Virgil Mihaiu.

Foto-album cu scriitori – Bistrița

Lecturi publice la „Serile de la Casa Poetului” – Bistrița, 9-11 noiembrie 2022. Moderatori: David Dorian, Mircea Măluț, Ioan Pinte.

Aurel Rău – Marele premiu la „Serile de la Casa Poetului” – 2022, Bistrița.

Premierea Festivalului Național George Coșbuc, Bistrița-Hordou, 14-16 oct. 2022, la Biserica ortodoxă din Coșbuc, organizator – Alexandru Cățcăuan, președintele Juriului – Adrian Popescu.

Imagine din biserică.

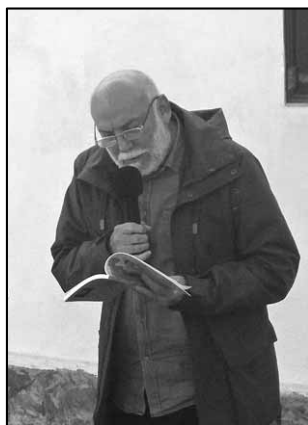

Olimpiu Nușfelean – Marele premiu al Festivalului George Coșbuc pentru întreaga activitate literară, acordat de Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud și Centrul Cultural Municipal George Coșbuc, Bistrița.

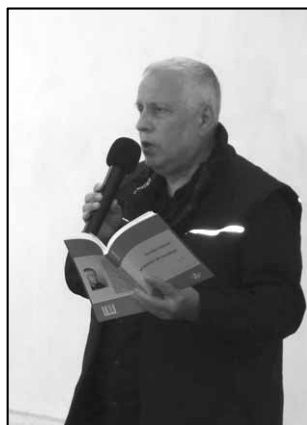

Bogdan Alexandru Stănescu – Marele premiu George Coșbuc pentru volumul de versuri *Adorabili etrusci*, Editura Charmides 2021, acordat de Centrul Cultural Municipal George Coșbuc, Bistrița.

Festivalul Național de Poezie George Coșbuc – 2022

Cassian Maria Spiridon citește o poezie inspirată de spațiul natal al poetului.

Valeriu Stancu

Andrea H. Hedeș

Angela Baci

Marin Mălaicu Hondrari, asistat
de Alexandru Cățăuan

Vasile Barbu

Daniela Fulga

Elena M. Câmpan

Ioan Cioba

Părintele paroh Iuliu Morariu

Elevele premiate: Ana Ciobanu, Amalia Levey, Ioana Bălan,
Maria Tăuth, Nicola Timar și laureatul de la secțiunea debut,
Șerban Mark Pop.

Participanți la festival în curtea Casei Memoriale George Coșbuc din Hordou

Întîlnirea publicațiilor culturale din Nord, la Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița, inițiată de bibliotecă și Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud. În imagine, Ioan Pinteș, Alexandru Pugna, Daniel Săuca (dr.), George Vulturescu, Carmen Ardelean, Dana Buzura-Gagniuc, Delia Muntean (st.) și un grup de elevi de la Palatul Copiilor (plan secund).

Olimpiu Nușfelean, Viorel Mureșan, Gheorghe Cornoș, Loredana Știrbu, Delia Muntean (dr.), Mircea Măluț, Marcel Lucaciu, Ion Pițoiu, Angela Maxim (st.)

Carmen Ardelean, George Vulturescu

Viorel Mureșan, Teodora Uilean, Ionela Silvia Nușfelean, Zoe Mureșan

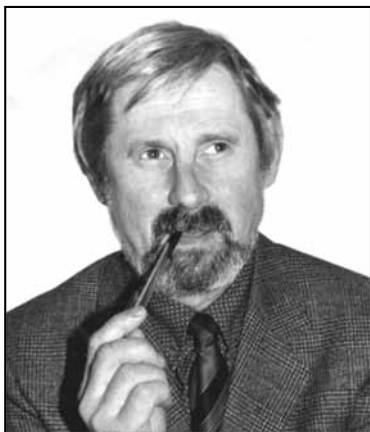
Întîlnirea revistelor literare din Nord

Macavei Al Macavei, Icu Crăciun, Iacob Naroș, Vasile Filip.

Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximilian

Lucian PERȚA

Elisabeta SCURTU

propun să luăm act de faptul
că odată cu distrugerea lumii
se va anula și pactul
dintre noi și divinitate
și **nu vor mai fi locuri în rai***,
toate, absolut toate,
acesta este un semn,
au fost deja cumpărate
de oamenii cu limbaj de lemn
și nimeni, de la vlădică la **opincă**,
nu mai poate face ceva –
totuși, la o adică,
pe poeți mai putem conta!

Parodii pur și simplu

Mircea PETEAN

Blocaje

azi
absolut peste tot
avem deplină libertate

nu mai stă nimeni la cozi
decât dacă i-e dor de asta și așa socoate

s-au produs modificări esențiale
și în învățământ, dascălii au drepturi totale

de a face greve, de a-și da demisia

dacă nu le convine ceva și dacă nu-și înțeleg
misia

trenurile nu întârzie niciodat'
chiar dacă trebuie să treacă peste un **câmp**
minat

autobuzele, la fel, își respectă orarul pe
întregul traseu,
eu sunt **călător de profesie** și observ asta
mereu

până și bicicletele sau trotinetele electrice
chiar dacă ar
trebui să meargă până **dincolo de marginea**
marginii

nu au nicio șansă să se strice,
străzile fiind parcă de cleștar

zi după zi lumea toată
se autoperfecționează, studiază,
creierele soluții pentru orice cată
și la cea mai înaltă tensiune funcționează

doar poetul se roagă cu glas nefiresc
Domnului Dumnezeu cu credință adâncă:
lasă-mi, Doamne, zăbava și acest poem să
sfârșesc
și apoi promit că merg la muncă!

Șerban Mark POP

focuri

vezi că n-i se stinge focul, iubita mea,
eu am adus de pe câmp mărăcini suficienți

și lemne de tei și acum aș vrea
să merg la meci,
deja m-am și-mbrăcat,
tu să nu m-aștepti
prea curând, vin pe-nserat

meciul de fotbal – spațiul disputat dintre
câșnicie și burlăcie

îmi imaginez că odată căsătorit
va trebui să-i cer iubitei aprobare
pentru a merge la meci și să-i promit
că voi veni direct acasă cu o floare
dar deocamdată sunt student și studiez

filmologia,
sperând să depășesc situații conflictuale,
salvându-mi astfel burlăcia

când seara peste Cluj-Napoca se lasă
vin și eu de la cursuri sau de la bibliotecă
la locuința mea, acasă,
și draga mea un zâmbet îmi dă cadou
cu iz încă de discotecă

și-apoi **din nou și din nou și din nou**
același ritual, ea vine
în pijamale și se-ncolăcește
dezarmant, lângă mine
și eu o întreb, firește,
dacă mai avem ceai de tei

dacă aș fi căsătorit,
am avea,
negreșit!

(*Cuvintele scrise cu bold reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorilor.
Lucian Perța)

Poteca

CITITOR DE REVISTE

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

Apostrof nr. 10/ 2022.
Mensualul *Apostrof*
continuă publicarea

câtorva scrisori inedite ale lui Ștefan Aug. Doinaș către Radu Stanca, scrise la începutul și în continuarea anului 1946, când cei mai mulți dintre „cerchiști”, în urma revenirii Universității clujene în orașul de baștină, se aflau la Cluj, iar Radu Stanca rămăsese la Sibiu, unde UBB se refugiase în timpul cedării Ardealului de Nord, 1940, Ungariei! Autorii Dosarului A, Marta Petreu & Ion Vartic precizează că mai sunt și alte scrisori, comunicând speranța că le vor publica în numerele viitoare ale revistei. Poetul și eseistul Ș.A.D. îi scrie în amănunt lui Radu Stanca tot felul de „întâmplări” și „evenimente” petrecute între membrii Cercului, clujeni acum: Ion Negoitescu, Eta Boeriu, Radu Enescu, Deliu Petroiu, Radu Iencica, Victor Iancu, Ovidiu Cotruș, I.D. Sîrbu, Dominic Stanca, Ioanichie Olteanu și mulți alții. Din scrisori ies în evidență și caracteristicile acelor ani, de instalare a regimului socialist după model sovietic și de distrugere sistematică a libertății. Semnează proză: Magda Cârnecki, Oana Boșca-Mălin, Ruxandra Cesereanu. Interesantă este Ancheta *Apostrof* cu întrebări pământești, tip Nety, de interes tv și agenții loto, începând cu interogația: „Ce zodie sunteți?”. Răspund: Alexandru Ruja, Adrian Popescu, Ion Pop, Iulian Boldea, Ion Bogdan Lefter, Dumitru Cerna, Alexandru Jurcan, Dan Gulea. Semnează poezii: Liviu Ioan Stoiciu, Virgil Rațiu, Nicolae Corlat, Szabó Lőrinc (traducere de Kocsis Francisko).

la mongolu
revistă de cultură independentă

La Mongolu nr. 9/ 2022. Prezentul număr al revistei este dedicat cu texte, ilustrații

după lucrări, fotografii ale artistului plastic „de poveste”, prietenul tuturor prietenilor adevărați și neadevărați, **Miron Duca**. Am senzația ciudată dar veridică, binefăcătoare și vindecătoare că pictorul este prezent cu tot calabălăcul său histrionic și serios totodată, cu pensule, paletă și culori aici în biroul unde scriu acestea, mă privește zâmbind ironic, deloc superior, ci binevoitor ca un adevărat meșter de aur al tuturor artelor, nu numai picturale. Coperta I a revistei și alte pagini reproduc câteva lucrări ale artistului Miron Duca, iar coperta IV imagini foto realizate cu ani în urmă

de Amalia Lumei, în atelierul pictorului ori în alte lumi artistice de ocazie. Pictorul Miron Duca s-a născut la 12 februarie 1952 în Boian, Bihor. A absolvit Facultatea de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj, iar la repartiția națională a „prins” un post de metodist de specialitate la Muzeul de Istorie din Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud. Picta dumnezeiește. Din păcate, Miron Duca ne-a părăsit încă de tânăr, în 25 februarie 2018. Rețin acum vorba rostită în acele împrejurări de profesorul său de arte, Teodor Botiș, repetată nu odată: „Miron a fost cel mai sincer student al meu, nu numai bun”. Confratele său de atelier din Bistrița, pictorul Marcel Lușe, dedică lui Miron Duca câteva momente luat aminte. Împreună fiind, la Istanbul (1991) au expus o suită de lucrări proprii; deja nu era prima lor ieșire într-o țară europeană. Acolo, totul s-a derulat în cele mai bune condiții, bucurându-se amândoi de prezența a foarte numeroși vizitatori ai expoziției și de o primire din partea gazdelor ireproșabilă.

Nord Literar nr. 7-8/ 2022. Alexandru

Nord Literar
Anul IX, nr. 7-8, iunie, 2022
Apăr. în Baza Miorișă sub egida Consiliului Județean Maramureș

Ruja, participant de 1 iulie a.c. la Zilele revistei „Nord Literar”, a susținut alocuțiunea „Gânduri despre Ion Pop”, într-un moment aniversar al manifestărilor literare de acolo./ Constantin Cubleşan analizează volumul *Extaz* de Dan Rotaru, un statornic cultivator al sonetului (Ed. TipoMoldova, Iași, 2021). Eseul semnat de Săluc Horvat se intitulează „Voci lirice europene – Lenau și Eminescu”. Despre apropierea lui Eminescu de poezia lui Lenau și despre influența acesteia asupra creației eminesciene s-a scris și s-au format opinii diferite. Ilarie Chendi afirmă că „în literatura universală nu se găsesc poate două firi într-o înrudire mai intimă cum cea dintre Lenau și Eminescu./ Ovidiu Pecican recenzează două volume de poezie: *Cina cea de toamnă*, antologie lirică de autor, Toma Grigorie (Ed. Eikon, Buc., 2021), și *Cu masca tăcerii pe coarne* de George Vîgdo (Ed. Colorama, Cluj-Napoca, 2021), plachetă de debut. Delia Muntean analizează tot un volum de poezii, *Încolumnări orfice* de Marius Arbănași (Ed. Hoffmann, Caracal, 2021). Echim Vancea se apleacă tot asupra unui volum de poezii, *Semne pe semne* de Ion Mariș (Ed. Limes, Florești-Cluj,

2022), după cum și Iuliana-Andreea Pop, despre volumul *Copilul de apă/ Bimbo d'aqua*, versuri de Menuț Maximinian, ediție bilingvă (Ed. Junimea, Iași, 2022).

Steaua nr. 9/ 2022. În acest număr „exersează existența reciprocă în oglindă”: poet/poezie – Aurel Rău vs artist plastic/ pictură – Suzana Fântânariu. De asemenea, se remarcă paginile în care este trasat un *portret Suzana Fântânariu*, un dialog cu artista realizat de Radu Toderici, o creionare estetică despre arta și preocupările plasticienei, „Excelență, devotament, frenezie”, semnată: Ovidiu Pecican, și, foarte important, un fragment de proză al multilateralei autoare. Cronici și eseuri literare: *Istoria ca anamorfoză. Mecanismul „ieroglifei” cantemirești (I)* de Viorica Răduță – detaliază „sistematic” «*Istoria ieroglifică*» de Dimitrie Cantemir. • În eseu *Filosofia lui Bacovia (I)*, Ștefan Bolea conchide cu autoritate: „Eroul liric bacovian are porniri eroice de nihilism activ: el vrea să anuleze viața ca viață-în-moarte și să îmbrățișeze moartea ca moarte” • Adrian Lesenciuc recitește și analizează romanul «*Adam și Eva*» de Liviu Rebreanu: „L. R. avea nevoie de un răspuns la un fenomen inexplicabil, căruia realismul rural transilvănean, promovat prin propria operă, nu îi era suficient și nu îi deschidea nicio perspectivă...” • Radu Toderici așează lupa pe o carte încă netradusă la noi, «*The dawn of Everything. A new History of Humanity*» de David Graeber și David Wengrow (Londra, Allen Lane, 2021). În același volum Vlad Moldovan urmărește secvențial itinerarul autorilor Graeber și Wengrow • Victor Cubleşan se ocupă într-o cronică de micul volum de proze scurte publicat de Alexandru Jurcan, «*Cineva ascute un cuțit*» – Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2022 • Andrea H. Hedeș analizează poezia publicată de Mihai Măniuțiu, în special volumul de poeme «*Celelalte lucruri inutile*» – Ed. Tracus Arte, Buc., 2022 • Ion Pop e prezent cu o cronică în care

consfințește incursiunea lui Michael Finkenthal în spațiul avangardei suprarealiste românești cu studiul «Grupul Infra-Noir, o reuniune de singurătăți (Suprrealismul literar românesc, 1940-1947)» – Ed. Tracus Arte, 2022 • Etc.

Tribuna nr. 484/ 1-15 noiembrie 2022. În studiul-editorial

intitulat „Blocada”, Andrei Marga analizează și caracterizează situația în care lumea de astăzi a ajuns. Preocuparea în această direcție nu este nouă (v. Andrei Marga, *Societatea nesigură*, 2016), este însă necesară dezbateră (dezbatere nuanțată) asupra schimbărilor din anii '80 care au dus la prăbușirea socialismului răsăritean și la reformarea unității Europenei, la felul cum democratizările au înaintat în mod salutar până la *noi construcții și structurări*. Concluzii au fost multe și clare, dar încă sunt necesare noi conturări asupra a ceea ce s-a afirmat și se afirmă: „Libertățile și drepturile individuale, dreptatea și solidaritatea sunt valori ce se cer apărate în fiecare moment”. „Rămâne de lămurit nu doar de către filosofi și teologi – notează Andrei Marga –, ci și din punct de vedere economic situația lumii de astăzi. În ce situație s-a ajuns? În ce fel de societate? [...] În vreme ce economia capitalistă își urmează cursul deja de decenii doar sub ventilație de urgență emițând monedă, proiectul neoliberal al unei dezlegări de statele naționale prin *global governance* este blocat prin supra-statalitate din partea unei contramășcări plebeian-populistă. [...] Nu se observă inițiative serioase în favoarea democrației, în afara agitației propagandistice a unei „democrații de fațadă elitară, căreia i s-a răpit capacitatea egalitar-intervenționistă”. La final, d-l Marga scrie: Străpungerea „blocadei mentale” [în fața unor realități de fapt nedesluite ale unei lumi ce nu și-a încheiat încă istoria în dreptul nimănu], rămâne deocamdată datoria celui care gândește. Ea este prima datorie a celui care vrea să stabilească ordinea viitoare a lumii. (V.R.)

Gala „Scriitorii Anului” Ediția a VII-a

Cea mai recentă ediție a Galei „Scriitorii Anului” a avut loc în zilele de 2 și 3 noiembrie 2022, la Iași.

Premiile „Scriitorul lunii” / „Scriitorul anului” reprezintă un proiect al Uniunii Scriitorilor din România (co-directori: Gabriel Chifu și Adi Cristi), sub egida Primăriei Municipiului Iași (primar: Mihai Chirica) și în organizarea Casei de Cultură „Mihai Ursachi”.

A fost cea de-a șaptea ediție a acestei prestigioase manifestări culturale. **Ana Blandiana** a fost desemnată, de un prestigios juriu, cu vot unanim, **Scriitoarea anului**. Evenimentul a fost transmis în direct de TVR Iași; evenimentul a fost, de asemenea, live și este arhivat pe pagina de Facebook a instituției – <https://ro-ro.facebook.com/tvriasi/>.

Desfășurător:

Manifestările prilejuite de Gala „Scriitorii Anului” au început pe 2 noiembrie, la Muzeul Municipal „Regina Maria” din Iași, acolo unde, de la ora 15:00, publicul ieșean a fost invitat să participe la lansarea cărții *Plăcuțele din Medio Monte*, semnată de Gabriel Chifu și Mircea Bochiș (ilustrație) și la o expoziție de artă vizuală, semnată tot de Mircea Bochiș. În aceeași zi, cu începere de la ora 16:00, a avut loc o sesiune de lecturi publice (recital de poezie), susținută de scriitorii invitați în cadrul Galei „Scriitorii Anului”: Ana Blandiana, Gabriel Chifu, Nichita Danilov, Vasile Dan, Gellu Dorian, Horia Gârbea, Andrea Hedeș, Nicolae Prelipceanu, Cassian Maria Spiridon, Varujan Vosganian și Adi Cristi. Cu același prilej, a avut loc și un recital muzical oferit de artiștii Codrin Cheptine și Alexandru Roman.

În 3 noiembrie 2022, către seară, s-a desfășurat, cu începere de la ora 18:00, în Sala Vivaldi din Palas Mall Iași, ceremonia Galei „Scriitorii Anului”. Cu acest prilej au fost acordate premiile pentru scriitorii desemnați pentru lunile noiembrie 2021 – octombrie 2022 și, punctul culminant al întregii serii, Premiul „Scriitorul Anului”. Marea distincție a revenit scriitoarei **Ana Blandiana**.

Juriul Galei „Scriitorii Anului”, ediția a VII-a, a fost format din critici literari recunoscuți, membri ai Uniunii Scriitorilor din România (USR): Nicolae Manolescu – președinte, Ioan Holban, Mircea Mihăieș, Irina Petraș, Vasile Spiridon, Răzvan Voncu și Mihai Zamfir. În cadrul evenimentului moderat de Nicolae Manolescu și Adi Cristi a avut loc și un recital extraordinar de muzică, oferit de pianistul Mircea Tiberian și solista Nadia Trohin.

[...]

Ana Blandiana, laureata ultimei ediții a Galei „Scriitorii Anului”, a spus, în cadrul discursului său de mulțumire, vizibil emoționată: „E foarte greu să fii de față și să auzi vorbindu-se despre tine atât de extraordinar cum ați vorbit dumneavoastră, toți cei de aici, de la această Gală. Vreau să spun ceva: succesele din străinătate nu se compară cu cele din țară – pentru simplul motiv că nu am știut niciodată când am luat un premiu în străinătate cine mi l-a dat, cine a hotărât să îl primesc. În schimb, știu care sunt criticii, care sunt scriitorii, care sunt colegii care votează să iau un premiu aici și, în felul acesta, premiul primit *acasă* încetează să fie doar un premiu literar – el devine un fel de decorație specială, un fel de dovadă extraordinară de nesingurătate. Și este cel mai extraordinar lucru care mi se poate întâmpla.”

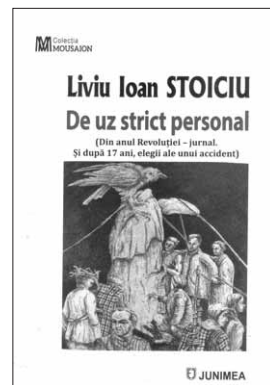
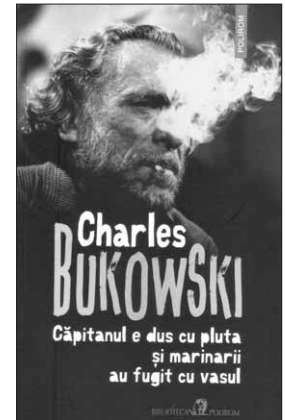
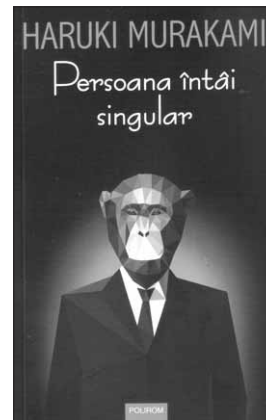
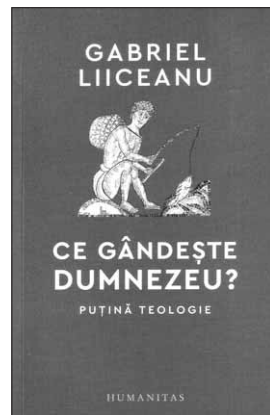
Nicolae Manolescu, președintele Juriului de la ediția a VII-a a Galei, a precizat, la rândul său, în cuvântul de *laudatio*: „Sunt unul dintre cei care i-a urmărit Anei Blandiana întreaga carieră literară, nu numai literară de fapt, în țară și în străinătate. [...] Am presimțit că va fi poetă, că e poetă și cred și astăzi că e poetă, a rămas poetă, o mare poetă. Tot ce a făcut ea – multe lucruri importante, foarte multe! –, participarea ei civică de după Revoluție, faptul că nu a făcut compromisuri înainte, toate acestea sunt lucruri remarcabile. Ana Blandiana și-a ținut promisiunea de la debut, a evoluat într-un mod extraordinar, toate volumele ei succesive se țin minte, există o pecete, există un stil, există o *amprentă* Ana Blandiana pe care o recunoaștem foarte bine și nu trebuie să facem mare efort pentru asta. Toate acestea completează o personalitate remarcabilă a culturii române din ultimii 50-60 de ani.”

Bref: în 2-3 noiembrie, în cel mai renumit oraș moldav, Gala „Scriitorii Anului” a fost, și în acest an, la înălțime, grație unei organizări impecabile. În acele zile, la Iași, cultura a fost capitală.

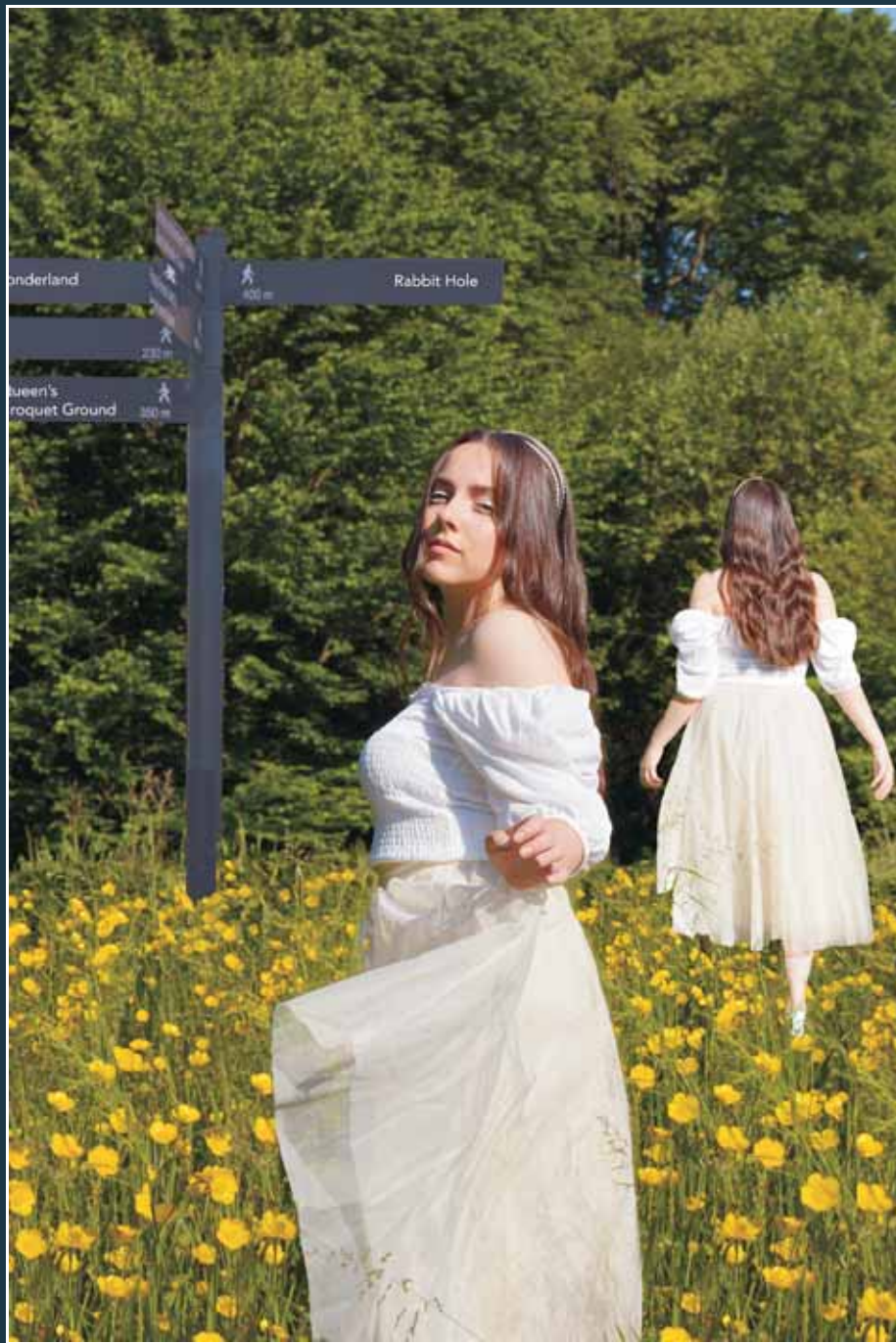
Proiectul „Scriitorii lunii” / „Scriitorul Anului” a fost co-finanțat de Ministerul Culturii și Primăria Municipiului Iași (prin Casa de Cultură „Mihai Ursachi”).

(Din Comunicatul din 10 Nov 2022 al USR, fragment.)

ÎN VITRINA CU CĂRȚI A REVISTEI

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Giorgiana SUCIU, *Alice în tara minunilor*